AMASYA BELEDİYESİ

MİHRÎ HÂTUN'U

ANLAMAK

TAHLİL

Yrd. Doç. Dr. Metin HAKVERDİOĞLU

Amasya Belediyesi Kültür Yayını - 2016

Mihrî Hatun’u Anlamak/ Tahlil

Genel Yayın Yönetmeni • Yaşar HIZ
Editör • Prof. Dr. Hasan BABACAN
Kapak Tasarım & Dizgi • Hatice UZUN
Birinci Basım • © Nisan 2016 / ANKARA

ISBN • 978-605-180-35-79

İletişim
Amasya Belediyesi Kültür Merkezi
Mehmet Varinli Cad. 55 Evler Mah. No: 105 Adliye Yanı
AMASYA
Belediye Santral: 0358 212 01 22 -24
e-posta: amasya@amasya.bel.tr
www. amasya.bel.tr

gecekitapligi@gmail.com
Baskı & Cilt
Son Çağ
Sertifika No: 26649

Şöyle teşḫiṣ eyledüm Mihrî cihânuñ leẕẕetin
'İlm ile ṣavm u salât imiş ḳalanı hiç imiş
(TAZ. XI / 39)

SUNUŞ

Amasya çağlar aşan tarihi ve kültürel zenginliği ile her daim Anadolu'nun gözbebeği olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Bir istiridye arasındaki inci kadar narin ve değerli bir cevher olan bu şehir bizlere değer katmaya ve altındaki binlerce yıllık hazineyi sunmaya devam etmektedir.

İşte Mihrî Hâtun bu değerlerden bir inci tanesidir. Onun kıymetini bilmeyen yıllara inat o, Amasyalının her yerde yüz akı olmuş ve her edebî toplantının konusu olmuş, Amasya adının zikredilmesine vesile olmuştur. Bu şaire öyle bir değere sahiptir ki bugün Venüs gezegeninde adına bir krater ihdas edilmiştir. 60'lı yıllarda Ruslar onun divanı üzerine kafa yormuş ve eserini Rusça yayımlamışlardır.

Amasya'nın manevî lideri Pir Sücaeddin İlyas Halvetî'nin torunlarından olan bu şahsiyetin Amasya Belediyesi tarafından da ele alınıp tekrar Türk milletine mal edilmesinin zamanı gelmiş de geçmiştir, diye düşünüyorum. Bir milletin bulunduğu vatanda kök salması ve ebedî yaşaması toprağına sapasağlam bağlanması ile mümkündür. İşte Unesco yolunda dünyaya açılma arefesinde olan Amasya'mız da köklerini bu ve benzer yayınlarla güçlendirecektir.

Amasya her adımında bir alim, şair, devlet adamı, mutasavvıf bulunduran kubbeler, köprüler, kaleler, kuleler ve nehirler şehridir; ona bu güzellikleri bahşeden Rabbimizi anlatan şairleri ve atalarımızı tek tek tanımak ve tanıtmak da bizlerin görevidir. Halkımız adına bu yüce görevi ifa etmekten büyük bir gurur duyduğumu belirtiyor, bu ve benzeri kültür yayınlarının çoğalmasını diliyorum. Emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Mihri Hatun'un dediği gibi,

Adımız iylikle yâd olmaḳ içün
Hem Belâyî rûḥı şâd olmaḳ içün…

Cafer ÖZDEMİR
Amasya Belediye Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Metin HAKVERDİOĞLU

1969 yılında Amasya'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Amasya'da tamamladı. 1986′da başladığı Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümündeki lisans eğitimini 1990 yılında tamamladı. 1995 yılında Ahmet Yesevi Kazak-Türk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans programını kazandı. "Mihrî Hâtun Divanı (İnceleme- Metin)" adlı teziyle 1998'de mezun oldu.

Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde, "Lâle Devri ve Damat İbrahim Paşa'ya Sunulan Kasideler (İnceleme-Metin)" konulu tezini tamamlayarak 2007 tarihinde doktor unvanını aldı.

Halen Amasya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesinde, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yazarın divan edebiyatı, Lale Devri ve Osmanlı kültürü üzerine muhtelif dergilerde yayımlanmış bilimsel makaleleri ve yine bu alan ile ilgili basılmış kitapları bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

AS : Âsım, Zeyl-i Zübdetü'l-eş'âr
DEİS : Dîvan Edebiyatı İsimler Sözlüğü
FN : Fatih Ali Emiri Nüshası
MD. : Mihrî Divânı (Metin Hakverdioğlu, Yüksek Lisans Tezi)
MD. g. : Mihrî Divanı Gazel
MD. m. : Mihrî Divanı Musammat
MD. k. : Mihrî Divanı Kaside
SN : Süleymaniye Ayasofya Nüsha
Sü. : Süleymaniye Kütüphanesi
TAZ. : Mihrî Hâtun Tazarru'-nâme
TDEA : Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDV İA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TGDEİS: Tezkirelere Göre Dîvan Edebiyatı İsimler Sözlüğü

A-GİRİŞ

Türk diline yeni tatlar katan Mihrî Hâtun'un Divân'ı ve Tazarru'-nâmesi Eski Anadolu Türkçesinin son dönemine ait eserlerdendir. Bu eserin Türk dili ve edebiyatı ve Türk kültürü açısından önemi inkâr edilemez. Eserin şâiri, hem kadın olması hem de Amasya'da II. Bâyezid gibi sonradan büyük bir imparatorluk padişahı olan şehzâdenin yanında yetişmesi hasebiyle önemle incelenmeye ve araştırılmaya değerdir.

15. yüzyıl, Türk dili ve edebiyatı açısından son derece dikkatli incelenmesi gereken bir hazırlık devresidir. Her büyük hareket, evvelinde sağlam bir inanç ve irade gerektirir. Osmanlı, bir devlet olarak; divân edebiyatı ise edebî bir akım olarak bu irade, inanç ve çabayı bu yüzyılda ortaya koymaya başlamıştır. Hummalı bir hazırlıkla 16. yüzyılda dünyanın en büyük devleti ve buna paralel olarak en büyük edebiyatı olma sürecinin ilk adımı bu devredir.

İşte Mihrî gibi taşra şâirleri, bu dönemin ne kadar sağlam kültür birikimleri üzerine bina edildiğini ve kadınların ne mükemmel eserler vücuda getirebildiğini göstermiştir. Mihrî Hâtun'u anlamak bu bağlamda bir devri ve o devrin insanını tanımak anlamına gelmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Arslan'ın değerli çalışması "Mihrî Hâtun Divanı"[1] ile şairin eserinin eski yazı penceresi açılmış; yine bu eserde yapılan tahliller ile divandaki maddi unsurlar bir bir

---

[1] Mehmet Arslan, Mihrî Hâtun Dîvânı, Amasya Valiliği Yay., 2007.

ortaya konmuş, şairin şiir dünyası özetlemiş; divandaki "Sevgili Kavramı", Âşık Kavramı", "Rakip Kavramı", "Gerçek Şahıslar", "Gerçek Mekanlar", Nazım Şekilleri" açık ve net tahlil edilmiştir. Saliha Gemici[2]'nin doktora çalışması ile de şairin dil özellikleri ortaya konmuştur.

Bu eserimiz ile de Mihrî Hâtun, özellikle inanç dünyasının derinliklerine inilerek tanıtılmaya çalışılacak ve devrin insan yetiştirmedeki dinamikleri ortaya konulacaktır. Mihrî Hâtun'un Tazarru'-nâme adlı kısa eserinin tahilili ile onun inanç dünyası ve devrin hayat felsefesi ortaya konulmuş olacaktır. Mihrî'nin orijinal eseri olan bu şiirler, samimi bir insanın ruh dünyasını gözler önüne sermektedir.

Çalışmamızın yayınlaması hususunda katkılarından dolayı Amasya Belediye Başkanımız Sayın Cafer Özdemir'e teşekkürü bir borç bilirim.

a- Tahlil Üzerine

Gerçek bir edebiyat tarihi, edebî eserin tarihidir. İyi bir edebiyat tarihi yazmanın ilk adımı, klasik eserlerin tahlîlinin ve tenkidinin yapılmasıdır. Tahlili yapılmayan bir eser, edebiyat tarihine malzeme olamaz. Bizim bu tahlil çalışmamız Mihrî Divânı'nın başında bulunan ve 484 beyit, 10 dörtlükten oluşan Tazarru'-nâme üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalar, kapalı kutu hükmünde olan şâirlerin gerçek yüzünü göstermesi ve önyargıları yıkması yönünden yararlı olacaktır. Nitekim bu

---

[2] Saliha Gemici, Mihrî Hâtun Divanı (Karşılaştırmalı Metin, Cümle Yapısı ve Cümle Türleri), Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 1990.

çalışma, Mihrî hakkında şüphe ile bakılan veya imâ ile hakkında sû-i zanlar ileri sürülen şu sorulara cevap vermiş olacaktır:

1. Mihrî hem aşklar yaşayıp hem de iffet ve namusunu korumuş bir şâire nasıl olabilir; hele de bu erkek egemen bir toplumdaysa?

2. Şiirleri taklitten öteye gitmiş midir, gitmemiş midir? Orijinalliği olan şiirleri var mıdır?

3. Mihrî anlatıldığı kadar geniş bir dinî kültüre sahip midir?

17. yüzyılın ünlü düşünürü Blaise Pascal "Düşünceler" adlı eserinde şöyle der: "Üç tür insan vardır: Tanrıyı bulanlar ve ona hizmet edenler; O'nu aramakla meşgul olup henüz bulamayanlar; O'nu ne arayan ne bulan, zaten arayıp bulma çabası olmadan yaşayanlar. İlk gruba girenler mâkul ve mutlu, sonuncu grubun insanları aptal ve mutsuz, ortadakiler ise mutsuz ve mâkuldür."[3] Bu tahlil sonunda anlaşılacaktır ki Mihrî, bu sınıflamada birinci gruba girmektedir. Onun şiirlerindeki hüznünün altında bile mutmain bir insanın huzuru ve mutluluğu gizlidir.

Şairin şiirleri birinci elden onun iç dünyasını aydınlatmaktadır ve sorulara en küçük şüphe kalmayacak şekilde cevaplar içermektedir. Mihrî, Tazarru‘-nâme'sini taklit ederek değil, bilakis kendi samimi duyguları ile kaleme almıştır. Necatî Bey’e nazireleri ile dolu olan divanında Tazarru‘-nâme,

---

[3] Blaise Pascal; Düşünceler, Kaknüs Yay., İstanbul 1996, s. 123.

orijinalliği ile farklı bir yere yerleşir.

O, hangi mecliste olursa olsun iffet ve namusunu koruyacak kadar müteddeyyin, ahlaka düşkün bir kadındır. Dinî bilgisi, ayet ve hadisleri şiirle tefsir edecek kadar üst seviyededir. Halvetî yolunun zikri adım adım onun eserinden izlenebilmektedir.

Çalışmamızda, Mesnevî'deki dinî ve tasavvufî terimler tek tek incelenip, bunların eserdeki anlamları ortaya konmuştur. Ayrıca, gerektiğinde Divân'ın diğer şiirlerinden de alıntılar yapılmıştır.

B-MİHRÎ HÂTUN

a- Hayatı ve Sanatı

15. yüzyıl bilindiği gibi her yönü ile bir hazırlık, hummalı bir kendini kanıtlama ve âdeta 16. yüzyıla dünyanın en büyük devleti olarak girme provalarının yapılma asrıdır. Bu dönemde, edebiyatımızda Necâtî Bey, Şeyhî ve Ahmed Paşa gibi kendini yetiştirmiş ve takipçilerine yeni hedefin İran şiirini geçmek olduğunu göstermiş şahika şâirler vardır. Her şahikanın yanında tepeciklerin olacağı ve bunların o erişilmezliklere imrenip kendilerini kanıtlamak için çırpınacakları muhakkaktır. Bu dönem şâirlerinden biri olan Mihrî de bunlardandır. Onun hayatı, muhiti, sanatı ve inanç dünyası hakkında öncelikle yerel kaynaklara bakmak gerekir.

Amasya Tarihi yazarı Hüseyin Hüsamettin'in eserinde Mihrî Hâtun'un hangi yönlerinin ele alındığına bakalım:

"Ahmedî, Hamdî, Şemsî meşhûr olub Sultân Murad Hân-ı sânî hazretlerinin devr-i hümâyûnlarında Amasya'da Nisaburlu Fettâhî ve Şeyhî Paşa ve kuzâtdan Belâyî Çelebi ve Sultân Mehmed Hân-ı sânî hazretlerinin devr-i hümâyûnlarında ricâlden Fehmi Çelebi ve Sadî ve nisâdan Belâyî Çelebi kerîmesi Zeyneb Hâtun gâyet iştihâr itmişlerdir." (Cilt 1, s. 217)

Burada bahsedilen şairler Amasya'da ün bulmuş Fatih dönemi şairleridir; ancak Belâyî Çelebi kızı olarak Zeynep Hâtun'un gösterilmesi bir bilgi karışıklığına yol açmaktadır. Bilindiği kadarıyla Belâyî mahlaslı bu kişinin kızı Mihrî Hâtun'dur.

“Hele Sultân Bâyezid Hân-ı sânî hazretlerinin Amasya’da yirmi altı ve müte’âkiben şehzâdesi Sultân Ahmed’in otuz iki sene kadar vâlilikle bulundukları zaman, edebiyat-ı Osmanniyye hâdimleri tekessür iderek Tâcî, Aftâbî, Figânî, Kutbî, Münîrî, Ca’ferî ve Sa’dî Çelebiler gibi fuzalâ-yı şu’arâ zuhûr itmişlerdir. Bunlardan Tâcî Beg-zâde Ca’ferî ve Sa’dî Çelebiler İstanbul‘da nâdirü’l-emsâl olarak meşhûr olmuşlar idi. Nisâdan Amasyalı Mihrî Hâtun bu devrin bedâî’indendir.” (Cilt 1, s. 218.)

Bu cümlelerde Hüsameddin Hüseyin, Mihrî ve devir şairlerini toplu halde zikretmiştir.

“Pîr İlyas Halvetî hazretlerinin Şirvân’dan avdetiyle beraber Amasya’da zuhûr iden tarîkat-ı Halvetîyye Babayî ve Mevlevî tarîklerinin ricâline numûne-i imtisâl olacak derecede müntesiblerini ‘ulûm-ı ma’ârife teşvîk, zühd ü takvâya tergib iderek ümerâ ve a’yâna ta’arruz ve tedâhülden men‘ itmiş olduğu cihetle kabûl-i ‘ammeye mazhariyetle pek çabuk intişâr itmişdir.” (Cilt 1, s. 223)

Cümleleri ise onun dedesi Pir Sücaeddin’in halk arasında sevilme sebebini ifade etmektedir.

Şehzade Ahmet dönemi şairlerini bir sünnet düğünü bahanesiyle şöyle tanıtır: “Amasya’da Türk şu’arâsından Çeşmî, Şermî, Figânî, Kâmî, Melihî, Münirî, Mihrî ve Acem şu’arâsından Basîrî, Penâhî, Kutbî pek ma’rûf idiler. Bunların içinde en ayyâşı Tokadlı Melihî, en terbiyelisi Şermî, en fâzılı da Münirî Efendilerdi. En şâyân-ı dikkat Mihrî Hâtun’du.

Bu şâ’irler coşdılar. Güzel kasîdeler yapub sûr-ı hitânı tebrîk itdiler. Ağır câ’izeler aldılar. Acemler, Sultân Ahmed’in gözüne ve gönlüne girmek içün olanca kudredlerini, san‘atlarını gösterdiler. (Cilt 3, s. 249)

Şairin babası hakkında şu bölüm mevcuttur:

“Bilâlî Mehmed Çelebi, Amasyalı’dır. Yahya Çelebi mahdûmudur. Tahsîl-i ‘ulûm itdikden sonra Amasya’da müderris, kadı olub 889’da vefât itdi. ‘Âlim, kâtib şâ’ir, edîb idi. Mahdûmu Yahya Çelebi’dir. Meşâhir-i kuzâtdan olub kerîmesi

“Mihri Hâtun” şâ’irât-ı nisâdandır.” (Cilt 7, s.529)

Devrinde onunla hemhal olan dostu şaire arkadaşı ve öğrencisi Safiye Hâtun ile de şu bilgi notu vardır:

“Amasya ‘ulemâ ve meşâyihinden Abdurrahman Efendi bin Şeyh Safiyüddin Halvetî kızıdır. Gümüşlü-zâde Muhyiddin Çelebi halîlesi olub ‘ulemâdan tahsîl ve terbiye gördü. Mihrî Hâtun’un şi’ir ve inşâda tilmîzi olub 945 yılından sonra vefât itdi. ‘Âlim, şâ’ir, sûfî meşreb idi.” (11. Cilt, s. 287)

Diğer kaynaklardan şu bilgileri aktarabiliriz:

"Türk Divân Edebiyatının XV. asır sonlarında yetişen tanınmış kadın şâiridir. Mihrî Hâtun, Gümüşlü-oğullarından Pir İlyas Sücâeddin Halvetî (ölm. 813-1410) 'nin torunudur. Babası, Belâyî mahlası ile şiirler yazan bir kadı idi.”[4]

Kaynaklar Mihrî'nin ailesinin Amasyalı olduğunda müttefiktir.[5] Mehmed Zihnî'nin "İstanbul ediplerinden olduğunu" söylemesi bir yanılma olmalıdır.[6] Kendisinin doğum tarihi meçhuldür. Ancak Divânının baş tarafında mesnevi şekli ile yazılmış Tazarru‘-nâme'de ecelden, emandan bahsetmesi, bazı gazellerinde "ihtiyarladığına" işaret etmesi, temiz bir aşk ile sevdiklerinden biri ve kendinden azıcık yaşlı olan Müeyyed-zâde'nin 860 (1456) 'ta doğmuş olması ve şâir Makamî'nin onun için yazdığı "at" redifli bir gazelde onun ihtiyarlamış olmasından bahsetmesi göz önünde tutulursa, onun, hiç olmazsa, 45 yıl yaşadığını kabul etmek gerekir.

---

[4] Kastamonulu Latifi, Süleymaniye Küt. Lala İsmail 313 106; Mehmet Zihni, Meşa’irün-Nisa, İstanbul1295; Osman Fevzi Olcay, Amasya Meşahiri, basılmamış, Ünv. Küt. No.T9382, s. 142.

[5] Sehi Bey, Heşt Bihişt, Süleymaniye Küt. Hamidiye 1503. 24a.

[6] Zihnî, Meşa’irün-Nisa, İstanbul 1878, s. 240.

Şimden girü Maḳâmî bizüm bûsemiz hemân
Yıllarla yürek ağrısı isḥâl rencidür

(MD. g. 53/4)

Bu takdirde Mihrî Hâtun'un 865 (1460) sıralarında doğduğunu ileri sürmek mümkündür.

Osman Fevzi Olcay Amasya Tarihi Zeylinde;

"Mihrî Hanım: Şuarâ Tezkirelerinde ince bir şâir olduğu söylenen bu hanım da Amasyalıdır. Pir Sücaeddin İlyas Hazretlerinin torunlarındandır. Mihrî Hanım, şâirliğinden çok güzelliğiyle ünlüymüş. Mihrî Hanım, ünlü Zeynep'le çağdaşmış. Aralarında birçok şaka olduğu tezkirelerde vardır." [7] diyor.

Adı ve mahlasının Mihrî olduğunu Âşık Çelebi açıkça yazıyorsa da[8], Evliya Çelebi[9] Mihrîmah, muahhar bazı eserler ise, Fahrünnisâ veya Mihrünnisâ[10] adları üzerinde, kaynak göstermeden durmuşlardır.

Prof. Dr. Mehmet Arslan, Mihrî Hâtun Divânı adlı çalışmasında, kadın şairler ve Mihrî hakkına şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Son araştırmalar Klasik Türk Edebiyatı dediğimiz dönemde binlerce şair yaşadığını, bunlardan yaklaşık bin kadar şairinde divan tertip ettiğini gösteriyor. Yine kaynaklara göre bu yedi yüz yıllık dönemde elli kadar da kadın şair yaşamıştır. Bu kaynakları baz alırsak divan şairlerinin ancak yirmide biri kadın

---

[7] Osman Fevzi Olcay, Amasya Tarihi Zeyli, Haz. Kurtuluş Altunbaş, Harun Küççük (Basılmamış), s. 92.
[8] Âşık Çelebi, Meşa'irüş-Şu'ara, Ünv. Küt. No. T 2406.
[9] Evliya Çelebi, Seyahatname, C.1-2 Üçdal Neşriyat, İstanbul 1966, s. 534.
[10] Murat Uraz, Kadın Şâirlerimiz, İstanbul 1941 ve Bursalı Tahir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1333, s. 16.

şairdir. Fakat bu rakamlar sadece Osmanlı için gerçerli değildir. Aynı yüzyıllardaki batılı uluslarda da durum aynıdır. Osmanlıdaki kadın şairlerin özellikle nitelik açısından bu uluslarınkilerden daha üstün edebî özelliklere sahip olduğu da bir gerçektir…

İşte Mihrî Hâtun bu kadın şairler içinde sadece bir hayalin şiirini değil yaşamın şiirini de yazan ve bir divan meydana getiren bir kadın şair olarak temayüz etmiştir, diyebiliriz. Çünkü o, küçük bir çevrede (Amasya) dedikodulara kulak asmadan sevmiş, sevilmiş, sevdiğini itiraf etmiş, aşkını sevginin verdiği gururla pervasızca yansıtmış, sevgilisiyle yaşadıklarını yine pervasızca anlatmış; yeri geldiğinde aşk konusundaki çaresizliğini de gurura kapılmadan açıkça söylemiş ve bu şekilde divan şiirindeki bazen hayalci, bazen donuk sevgiyi yumuşatmış, ona can vermiş, böylece yazdıklarında yer yer içten bir söyleyişe ulaşmıştır.” [11]

Mihrî, hem seven, hem de parlak anlamına gelir. Mihr, aşk ve güneş manalarına da gelir. Özellikle "Mihrümah" kelimesi sevgili anlamında edebiyatımızda sıkça kullanılır. Hammer'in[12] onun için kullandığı "Safo" kelimesi de "Safî" anlamında "saf, temiz, sevgiye layık" demektir.[13]

Safo’nun (Sappho) Eski Yunan’da ünlü bir kadın şâir olması ve onun da hayatı boyunca evlenmemesi ve biraz pervasız

---

[11] Mehmet Arslan, Mihrî Hâtun Dîvânı, Amasya Valiliği Yay., 2007. s. 9.
[12] Joseph von Hammer, Osmanlı Tarihi, çev: Mehmet Ata, Meb.Yay., s. 358.
[13] Murat Uraz, a.g.e., s.17; Ferit Devellioğlu, Osmanlıca Türkçe Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara1986.

olması Hammer'e bu seçimi yaptırmış olabilir. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, Mihrî Hâtun ile Safo arasında paralellik kurmak Safo hakkındaki olumsuz ahlakî davranışların Mihrî'ye de yakıştırılmasına kadar gidebilir. Bu yüzden bu benzetme Mihrî Hâtun'a yakışmamaktadır. Mehmet Arslan bu konuda gayet objektif bir tavır takınmakta ve bu benzetmeden doğan meselenin önemsiz olduğunu ima etmektedir. O, Sennur Sezer tarafından Mihrî Hâtun'un hayatının romanlaştırılmasının ve halkın bu romanla Mihrî'yi tanımış olmasının daha önemli olduğunu belirtmiştir. Ancak biz, Hammer tarafında, art niyetli veya art niyetsiz, verilen bu Türk Sappho/Safo'su unvanının Mihrî Hâtun'u yanlış tanıttığı kanısındayız. İnternet çağında yüzeysel okumaları seven bir gençliğin Mihrî ile ilk karşılamasında bu kadın şair ile özdeşleşmiş olduğunu duyması, büyük yanlış anlamalara yol açacaktır. Sübjektif bir yaklaşım olmakla birlikte bu hususun Mihrî Hâtun hakkında ve tarihî şahsiyetlerimizin yanlış tanıtılması yönünde bir malzeme olacağı kesindir. Şairenin inanç dünyasını derinlemesine inceleyen eserleri okuyan kesimler için böyle bir tehlike kesinlikle söz konusu olamaz; ancak romanlar ve dizi filmlerle tarihini öğrendiğini zanneden büyük kitleler için durum oldukça tehlikelidir. İşte "Mihrî Hatun'u Anlamak" adlı bu eserimizin yazılış sebebi de tam bu husustur.

Mihrî Hâtun'un devrine göre, aydın bir ailede yetiştiği, iyi bir tahsil gördüğü, Arapça ve Farsça'yı öğrendiği, "bediî beyândan nasîbe-dâr" olduğu, kendi şiiri ve kaynaklar ile sabittir. Bu hususta en güzel örnek Tazarru'-nâme'sidir. Yalnız Evliya Çelebi'nin "yetmiş cild kitab-ı mûteberi hıfzedüp, cümle ulemâyı

mubahese-i ʻulûm ve fünûnda âciz bırakmış" demesi, onun malum üslup ve edasının bir tezahürü olduğu gibi "fıkha, ferâize, hayza, nifasa, dair risaleleri" bulunduğundan bahsetmesi de, mevcut duruma göre, bir latife mahiyetinde olabilir; çünkü bu eserler ele geçmemiştir.

"Mihrî Hâtun bilgisi kültürü, zekası ve en önemlisi şairlik yönüyle çevresinde dikkati çekmiş, bu durum o yıllarda II. Bayezid'in de gözünden kaçmamış ve Mihrî saraya dolaysıyla da şehzadenin etrafında teşekkül eden edebi çevreye girmiştir. Mihrî'nin bu edebi çevreye girmesi II. Bayezid'in Amasya'daki şehzadeliğinin son yıllarına rastlamış olmalıdır. Çünkü II. Bayezid yedi sekiz yaşında (1455 yılında) şehzade olarak geldiği Amasya'dan 1481 yılında (26 yıl sonra) padişah olduğunda ayrılmıştır ki Mihrî Hâtun bu yıllarda tahminen yirmili yaşlarında olamalıdır. Öyle zannediyoruz ki Mihrî sadece şehzade etrafında teşekkül eden edebi çevreye dahil olmakla kalmamış; şehzadenin annesi ve sarayın diğer ileri gelen kadınlarıyla da sohbet arkadaşı olmuştur."[14]

Mihrî'nin gençliğinde pek güzel, hoş-sohbet, biraz şuh, fakat o nispette afif, ismetli ve iradesine hâkim olduğuna, ondan bahseden belli başlı eserlerde işaret olunmuştur. "Yüz ve ahlak güzelliğini aynı ölçüde birleştiren Mihrî Hâtun, birçok tâlibleri çıkmasına rağmen hiç evlenmemiştir. Hatta bunlardan Eyüb Müderrisi Paşa Çelebi'nin onu istemesi ile alakalı açık saçık bir

---

[14] Mehmet Arslan a.g.e., s. 31.

kıt'a da kaynaklara geçmiştir."[15]

Şehzâde Ahmed'in Amasya Valiliği sırasında (1481-1512) onun etrafında teşekkül eden edebî çevrede Mihrî de vardır. Divânındaki kasîdeleri Şehzade Ahmed'in babası Bayezid'den çok kendisine ve bilhassa bayram tebrikleri vesilesi ile sunulmuş olması da dikkate değer. Yine aynı şehzâde çevresinde yaşamış bazı şahsiyetler ile tamamen hayâlî aşklarına veya âşıkâne latifelerine, devrinden başlayarak zamanımıza kadar muhtelif eserlerde tesadüf edilmektedir. Bu arada dillere destan olan duygusal münasebetleri bilhassa Müeyyed-zâde Abdurrahman Çelebi ve Sinan Paşa-zâde İskender Çelebi etrafında toplanır. Gerçekten de Mihrî'nin bilhassa İskender Çelebi'ye olan ruhî zaafını birçok gazelinde (Divân 157b) îhâm sanatından istifade ederek anlattığı farz edilmektedir.

CLVII

Dostum geçmedi bir gün sözümüz yanuñda
Baña itdüklerüñi bulasın îmânuñda

Ha bugün cevr ü cefâñla beni öldüresin
Yarın elüm olur a hele girîbânuñda

Sen ciger zaḫmına her demde ṭurup ek nemegi
Ben diyem ḳomaya ḥaḳḳı var ise nânuñda

Yüzüme baḳma raḳîbüñ sözi ile ḳo beni
Öleyüm çekmeyeyüm minnetini anuñ da

---

[15] Aşık Çelebi, a.g.e., 160a

Mihrî dil-ḫasteyi öldürdi ġamuñ sen saġ ol
Sevdügüm var saña şimden girü dermânuñ da

Fakat yine kaynakların açıkladığına göre, "Şehzâde Ahmed meclisinde, zarifler ve şâirler bu ciheti îmâ yollu nükteler sarfedince, Mihrî Hâtun bunlara ince mukabelelerde bulunmuştur."[16]

Mihrî'nin Necâtî, Makâmî, Güvâhî, Afitâbî, Münîrî vb. gibi kendi devrinin şâirleri ile ahbablık, tanışıklık veya haberleşmesi olduğu da bilinmektedir. Bunlardan şüphesiz en çok tesiri altında kaldığı ve sanat bakımından en çok ilgi duyduğu Necâtî'dir. Bütün yazdıklarını dâima ona göndermiştir.

Mihrî'nin hemen bütün hayatı, kendisinin,

"*Geçmiş ki ḥayıf Mihrî Amâsiyye'de 'ömrüñ*
Ḳostantini'de 'âḳil iseñ gitme ḳal imdi"

beytinde de belirtildiği gibi, doğum yeri olan Amasya'da geçmiştir. Yalnız civar bazı şehirleri gördüğü, yaylalara çıktığı yine şiirlerinden anlaşılmaktadır.

"*Ḳulaḳdan olmışduḳ gerçi 'âşıḳ*
Bi-ḥamdi'llâh ki ḫoş gösterdi Hâlıḳ
Ne söz söyled'ise ḥaḳḳında ṣâdıḳ
Ne ḫoş yaylaḳ imiş bu şerh-i Lâdiḳ"

(MD. m. 82/1)

Bu şiirde geçen "kulakdan" kelimesi Süleymaniye nüshasında "Kavak'tan" şeklinde de okunabilmektedir. Bunun sebebi Amasya'nın bugün "İstasyon" denen mahallesine o

---

[16] Latifi, Latifi Tezkiresi, 106b

devirde "Kavak" adı verilmesidir.[17] Bu mevkide oturan bir ailenin soyadı da bu sebeple Kavaklıoğlu'dur. Buraya yakın olan "okmeydanı"[18] ve "Künicek" adlı yerler de şiirlerde yer almaktadır. "Künicek" adlı mevkide Akşemseddin Hazrelerinin şeyhi "Kurtboğan" lakaplı Pir Şerafeddin Hamza'nın türbesi vardır. Şâir burayı da ziyaret etmiştir:

"*Bu maḳâmuñ ismini gerçi dimişler Künicek*
Dillere virür ḥayât âb u revânı göricek"

"*Müzdine Aḳ Şems-i Dîn'üñ vir ṣalâvat ḳıl du'â*
Ḳurtarur 'iṣyândan ol seni himmet idicek"
(MD. g.89/ 1ve 7)

Mihrî Divanı adlı çalışmasında Prof. Dr. Mehmet Arslan onun ziyaret ettiği bu yer hakkında "Göynücek" olma ihtimalini iler sürmektedir; ancak kendisinin de belirttiği şüphelerden dolayı Amasya'nın bir ilçesi olan Göynücek'in bu şiirde geçen yer olması çok düşük bir ihtimaldir. Şair açıkça Kurtboğan Baba türbesini ziyaret ettiğini "Akşemseddin" ifadesi ile ortaya koymaktadır. Bu yerin adı her ne kadar Amasya ile ilgili tarihlerlerde geçmese de halk arasında "Künicek" olarak geçiyor olmalıdır. "Küçük Göynük" anlamındaki zorlama çıkarımlar da doğru olmasa gerektir.

Mihrî'nin ölümü, Amasya'da 1514'tedir. II. Bâyezid (1481-1512) tarafından yaptırılan ve Zevadiye (Savadiye) adı ile tanınan Halvetî tekkesinde dedesinin yanına gömülmüştür. Burada, Mihrî'nin mezarın bugünkü durumundan da kısaca

---

[17] Abdi-zâde Hüseyin Hüsameddin, Amasya Tarihi, Haz. Dr. Ali Yılmaz, Ankara1989, s.109
[18] Özkan Yalçın, Yedinci Şehir (Denemeler), Amasya 1996, s. 73.

bahsetmek gerekir:

Pir Sücaeddin Halvetî'nin Türbesi (Amasya)

Savadiye semtinde bulunan ve Halvetî Şeyhi Pir İlyas'a hürmeten Pirler Mezarlığı denilen bu mekân bugün bir park durumundadır. 1938 yılında dönemin Belediye Başkanı M. Şevket Laçin, Amasya'nın yer darlığını bahane ederek burayı iskana açmayı kararlaştırmış; 1944 yılında ise amaç değişmiş bu yerin bir park olmasına karar verilmiştir. Amasya Kültür Müdürlüğünde mevcut "Resimli Amasya" adlı eserde Ahmed Demiray bu hususta şu görüşe yer verilir: "Pirler Parkı, 1938'de düzenlenmeye başlanmış 6. 5. 1944'te güzel bir törenle halka açılmıştır. Altı dekar alanında olan bu parkın meydana getirilmesinde Belediye Başkanı M. Ş. Laçin'in takdire değer

gayretleri görülmüştür. Havadar bir yerde bulunan bu park, yaz mevsiminde halk tarafından dolup boşalmaktadır. Pirler Parkı'ndan inerken şehir çok güzel görünmektedir."[19]

Yukarıdaki cümlelerin tersine ilmî açıdan, eski yazmaların, tarihî kalıntıların, sanat şaheseri mezar taşlarının yok edilmesi ile bu alanda büyük bir hafıza kaybı yaşanmıştır.

Şu anda Amasya'nın girişinde "Şehzâdeler Şehrine Hoş Geldiniz" yazar; fakat bu kadar şehzâdenin en azından akrabaların mezarları nerededir, diye soran olmaz. Çalışmamızda bahsettiğimiz devrin bütün şehzâde yakınları, âlim ve edipleri-Mihrî de dâhil olmak üzere-burada yatmaktaydı. İlk el kaynaklardan sayabileceğimiz Hüsameddin Hüseyin'in Amasya Tarihi'nde, buradaki bazı şehzâde türbelerinin mükemmel bir sanat eseri özelliğine sahip olduğu belirtilir.

Amasya'nın o dönemki sözde aydınları 1960'lı yıllara kadar "ilericilik" adına halkı mankurtlaştırdıklarının[20] farkına varamamışlardır. Bugün bu mezarlığın uzaktan çekilmiş siyah beyaz fotoğraflarını görmekle yetinmek zorunda kalıyoruz. Oysa Mihrî'nin mezarının, türbenin hemen kıble kısmında olduğu Abdülkadir Karahan tarafından belirtilmiştir.[21] Ayrıca Süheyl Ünver'in not defterlerinde de şâirin mezarı kroki halinde çizilmiştir.

Süheyl Ünver şu notu bu krokinin yanına düşmüştür:

"Pir İlyas Türbesi,

---

[19] Ahmet Demiray, Resimli Amasya, Ankara 1954, s. 47.

[20] Cengiz Aytmatov, Gün Olur Asra Bedel, "Mankurt" tabiri bu romandan alınmıştır.

[21] Abdülkadir Karahan, İslam Ans. MEB Yay. Mihrî Hâtun Maddesi, s. 305-306.

Amasyalı şaire Mihri Hanım (hatun) burada yatıyor diyorlar. Evliya Çelebi de böyle yazar. Mihri Hanım'ın bu büyük zata kurbiyyetinden bahsederlermiş."[22]

Eserleri Hakkında:

Mihrî Hâtun'un başlıca eseri dîvânıdır. Divânın baş tarafındaki Tazarru'-nâme'sini de divânın bir parçası saymak doğru olur. Mihrî Divânı'nın İstanbul'da bilinen belli başlı yazmaları üç nüshadır.[23] Bunlardan en tamam sayılabilecek, en çok güvenilecek olanı Üniversite Kütüphanesi yazmasıdır. Bu yazma 2 tevḥîd, 460 beyitlik bir mesnevi, biri II. Bâyezid'e ve 11'i de Şehzâde Ahmed'e olmak üzere 12 kasîde, 205 gazel, 8 murabbâ, 1 müstezad, 1 muhammes ve 7 müfred ihtiva etmektedir.

Mihrî'nin en çok kullandığı vezinler remel, hezec ve muzârî bahirlerindendir. Devrine göre dil sadeliği, tabiilik ve kolay yazıyor hissi vermiş olmasına rağmen, imale ve zihaflar çoktur. Yazış tarzı bakımından, çağdaşları ve mesela Necâtî ile mukayese edilirse, hayli gölgede kalır. Ancak şiirlerinde samimiliği, günlük olaylara teması, ona ayrı bir hususiyet verir Mihrî Hâtun Necâtî'yi kendisine örnek edinmiş olmakla birlikte, bu kadar ile iktifa etmemiş, ara sıra şiirde ona yetiştiğini imâ etmiştir. "Necâtî (ölm. 914= 1508)'nin "döne döne" redifli iki

---

[22] Ali Rıza Ayar, *Recep Orhan Özel, Ord. Prof. Dr. Sühey Ünver'in Amasya Günlükleri'nin Tanıtımı ve Sadeleştirilmesi*, Amasya Üniversitesi İlahiyat Dergisi, sayı 1, s. 156.

[23] Üniversite Küt. Nüshası No.T1994/2; Ali Emiri Küt. No. 414 ve Ayasofya Küt. No. 3974; Bakü Nüshası.

gazeline söylediği nazirenin güzelliğine kaynaklarda temas edilmiştir."[24] Fakat Necâtî'nin bu kabil hareketlerinden memnun olmadığı onun hakkında yazdığı rivayet edilen bir kıt'asından da anlaşılmaktadır.

"Mihrî, ne yazsa hemen Necâtî'ye göndermiştir. Necâtî Bey de buna kızardı. Rivayete göre şu beyitleri söyleyerek Mihrî'ye göndermiştir:

İy benüm şi'rüme naẓire diyen
Çıḳma râh-ı edebden eyle ḥaẕer
Dime ki işte vezn ü ḳâfiyede
Şi'rüm oldı Necâtiye hem-ser
Ḥarfi üç olmaḳ ile ikisinüñ
Bir midür fi'l-ḥaḳîḳa 'ayb u hüner"[25]

Mihrî'nin şiirlerindeki bir diğer hususiyet de hisli bir kadının aşklarının, eski edebiyatımızın imkân verdiği âzamî derecede, pervasız denilebilecek şekilde, ifade edilmiş olmasıdır. Bu cihet tezkirelerde de[26] belirtilmiştir. "Hiç bir Osmanlı kadın şâiri (Zeyneb, Ayşe, Hubbâ vb.) mısralarında onun kadar sevdiğine aşkını açıkça ifade etmemiş ve onun derecesinde samimi olmamıştır. Ondaki sade dil ve samimilik eski edebiyatımızda pek az şâire nasib olmuştur."[27]

İrdi çün âb-ı ḥayâta Mihrî ölmez ḥaşre dek
Gördi çün ẓulmet şebinde ol 'ayân İskender'i

(MD. g. 194/5)

---

[24] Latifi, a.g.e., 108a
[25] Haluk İpekten, Divân Edebiyatında Edebî Muhitler, MEB Yay., İstanbul1996, s. 175;Latifi ,109a
[26] Latifi, Aşık Çelebi.
[27] Abdülkadir Karahan, İslam Ans. MEB Yay. Mihrî Hâtun Maddesi, s. 305-306.

Bütün bunların Amasya gibi küçük bir taşra şehrinde olması bu devire ve sosyo-kültürel yapısına ilgiyi artırmaktadır.

Bu noktada, Osmanlı tarihlerinden II. Bâyezid'in etrafında Amasya'da meydana gelen edebî ve siyasî muhite bakmak, devri daha aydınlık görme açısından yararlıdır:

Şehzâde Bâyezid, eskiden beri mâmur bir kültür merkezi olan Amasya'da yeni ve hareketli bir devir açmıştır. Yaratılıştan zevk ve eğlenceye düşkün olduğu için, etrafına derhal musikîşinaşları, şâirleri toplamış, kısa zamanda bir kültür muhiti meydana getirmiştir. Babasının ölümü üzerine 886/1481 yılında İstanbul'a gidip tahta oturuncaya kadar, on beş yıla yakın bir zaman, vaktini bu muhit içinde, eğlence meclisleri, şiir sohbetleri ile geçirmiştir. Şehzâde'nin Amasya'da edebî muhitini teşkil eden şâirlerin çoğu, yanında resmî vazife ile bulunmuş şahıslardır. Sarayda en fazla itibar gören şüphesiz, nedimi Müeyyedzâde Abdurrahman Çelebi'dir. Devrin tanınmış şâirlerinden Cafer Çelebi'nin babası Tacî Bey Şehremeni idi. Safî mahlaslı Cezerî Kasım Paşa defterdar olmuştu. Amasyalı ve yazı üstadı Şeyh Hamdullâh da ilave edilince Şehzâde Bâyezid'in çevresinde toplanmış olan şahsiyetler hakkında biraz malumat sahibi olunmuş olur...

Amasya'nın eski bir ailesine mensub olan Şeyh Şemseddin Efendi'nin torunu Hatemî mahlaslı, Abdurrahman Müeyyedzâde (ö. 922/ 1516), Amasya'da doğmuş, burada yetişmiş ve genç yaşında Şehzâde Bâyezid'in sarayına intisab etmiştir. "Aynı muhitte bulunan ve güzelliği ile meşhur olan

Mihrî Hâtun'a âşıktı."[28] Şehzâde ile çok iyi anlaşan ve onunla şiir meclislerinde bulunan Hatemî mahlaslı bu dostu, Fatih Sultan Mehmed'e Şehzâde'yi kötü alışkanlıklara sürükleyen kişi olarak şikâyet edildi. "Fatih 1479 tarihinde öldürülmesi için hüküm gönderdi."[29] "Bu hükmü daha önceden öğrenen Şehzâde Bâyezid, Müeyyedzâde'yi İran'a kaçırdı. Babasına da bir ariza gönderip, şişmanlığını önlemek için bazı maddeler kullandığını, fakat artık tamamen vazgeçtiğini bildirerek affını istedi. İran'da üç yıllık bir tahsil dönemi geçiren Müeyyedzâde ancak Şehzâde Bâyezid'in padişahlığı döneminde İstanbul'a dönebildi."[30]

Diğer kaynaklarda da benzeri bilgiler teyid edilerek şu özetleme yapılabilir:

Amasya'da doğmuş ve bu şehirde yetişmiş olan Mihrî Hâtun, Şehzâde Bâyezid muhitinde şöhret bulmuş şâirlerdendi. Amasya kadısı Belayî Efendi'nin kızıdır. Şiiri ile şöhret kazanmaya başladığı sıralarda Şehzâde'nin dikkatini çekerek iltifatına nail olmuş ve çevresindeki şâirlere katılmıştır. Güzelliği ile Müeyyed-zâde Abdurrahman Çelebi ve aynı muhitte bulunan Paşa Çelebi'yi hayran bırakıp, kendisine âşık etmiştir. Fakat tezkirecilerin ısrarla üzerinde durduklarına göre, bunlara yüz vermemiştir. Hatta Paşa Çelebi'nin evlenme teklifini sert bir cevapla reddetmiştir.

Mihrî Hâtun, açık fikirli, erkekten fazla sakınmayan ve

---

[28] Aşık Çelebi, a.g.e.,159a

[29] Sehi Bey Tezkiresi 27b

[30], İsmail Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi II.TTK., s.178 Ankara 1988 ; Yılmaz Öztuna, Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, s. 207, Ötüken, İstanbul1977;Hakkı Dursun Yıldız, Doğuşundan Günümüze Büyük İslam Tarihi, s. 257-258, Çağ Yay. İstanbul 1989.

Şehzâde'nin sohbetlerinde beraber bulunmaktan çekinmeyen bir kadındır. Daha sonra Sinan Paşa'nın oğlu İskender Çelebi ile de aşk dedikoduları olmuş, Mihrî, bu gibi şeylere de ehemniyet vermemiştir.

Mihrî Hâtun Şehzâde Bâyezid'in padişah olmasından sonra, yerine Amasya valisi olan Şehzâde Ahmed devrinde de saraydaki itibarlı durumunu korumuştur.

Şehzâde Ahmed (ö. 919/1513), Sultan Bâyezid'in oğludur. 870 / 1465 'de babasının Amasya valiliği sırasında doğdu. Sultan Bâyezid onu diğer oğullarından ayrı tutmuş, bir dediğini iki etmemiştir. Amasya valiliğinden padişah olunca sancağı çekme yaşı gelmiş bulunan Şehzâde Ahmed'i Amasya sancak beyi yaptı. Şehzâde Ahmed bütün hayatını Amasya'da geçirmiştir. Babasının son zamanlarında hayatta olan üç şehzâdenin en büyüğü olduğu için saltanatın varisi sayılıyordu. Babası da saltanatı ona bırakacağını muhtelif zamanlarda hissettirmişti. Yumuşak tabiatı, tedbirli davranışları ile babasından başka devlet ricâli de onun yanında idiler. Atak, hiddetli Şehzâde Selim'den çekiniyorlardı. En kuvvetli taraftarı Hadım Ali Paşa, Şah Kulu seferinde savaştan sonra saltanata getirileceğine söz vermişti. Fakat bu sefer sırasında Ali Paşa'nın ölmesi ümitleri hayli sarstı. Eşkiyayı takip etmeyip Amasya'ya geri dönmesi de yeniçeriler üzerindeki itibarını tamamen kaybettirdi. Kardeşi Selim'in isyanı sırasında Üsküdar'a kadar geldiyse de yeniçerilerin aleyhinde olduğunu görerek geri döndü. Yenişehir’de kardeşi ile olan savaşta yakalanarak öldürüldü.

Kendini saltanat varisi olarak hazırlayan Şehzâde Ahmed'in Amasya'daki sarayında âlim, şâir, sanatkâr büyük bir topluluk vardı. Şâirlerden babası zamanında da saray muhitinde olan Âfitabî, Amasyalı Münîrî İbrahim Çelebi, Penâhî Şah Kulu, şâir ve bestekâr Makamî, kadın şâirlerden Zeyneb ve Mihrî Hâtun'lar himayesinde ve muhitinde idiler.

"Zeyneb Hâtun ile Mihrî Hâtun aynı muhitte ve beraberdiler. Birbirine yazdıkları mektup ve latifeleri vardır. Mihrî Hâtun'un hiç evlenmemesine rağmen Zeyneb, Kadı İshak Çelebi ile evlenip saray muhitinden ve sohbetlerden vazgeçerek evine çekildi.[31]

Mihrî, gençliğinde çok güzeldi. Sinan Paşa'nın oğlu İskender Çelebi ile bir gönül macerası olmuştur. Bir gün şehzâde meclisinde bu macera telmih edilmiş, Mihrî şu beyiti söylemiştir:

"*Nice İskenderi la'lüm ẕülâli*
Ṣuya iletti vü ṣusuz getirdi"[32]

Mihrî Hâtun, bu şekilde evlenmeden, "erkekler meclisinde rahatça oturup, hatta şâirlerle latifeler yaparken, ufak tefek dedikodulardan başka iffetine kimse söz söylememiştir." [33]

Mihrî Hâtun hakkında ilk araştırmalardan birini, belki de en önemlisini gerçekleştiren E. İ. Müştakova, yaklaşık 110 sayfalık bir açıklama ile beraber Mihrî Hâtun Divânı'nı Arap harfleri ile basma halinde yayınlamıştır. Bu çalışmanın açıklamalar bölümü Rusça olup kısaca şu hususlardan bahsetmektedir:

---

[31] Aşık Çelebi, a.g.e., 104b
[32] Latifi, a.g.e.,106a
[33] Hasan Çelebi Tezkiresi, Köprülüzade Kit. Atıf Efendi, 386; Latifi 106

1. Mihrî Hâtun ve şiiri hakkında bilgiler

2. Divândan yola çıkarak kısa açıklamalar; beyit ve gazel tercümeleri. (Rusça’ya)

Bu bölümlerden en çok dikkate alınması gereken kısım, Mihrî Hâtun'un hayatı hakkındaki açıklamalar bölümüdür. Diğer bölümlerde yazar ele aldığı beyitleri kendi görüş zaviyesinden açıklamaya çalışmıştır.

Müştakova Mihrî Hâtun hakkında yaptığı araştırmada kısaca şunları yazmaktadır:

"Mihrî Hâtun çok bilinen şâirelerdendir. Onun hakkında birçok tezkirede ve günümüz kaynaklarında bilgi bulunmaktadır. Fakat onun ve çalışmalarının bu kaynaklarda hakkıyla incelenip açıklandığı söylenemez. Bu yüzden bu edebî miras çok ilgi çekici ve araştırılmaya değerdir. Çünki eseri orta çağ boyunca saraylarda ve aristokratlar arasında ilgi görmüş ve ona değer verilmiştir. Ayrıca kendine göre hoş bir üslubu vardır. Mihrî Hâtun hakkında yapılacak çalışmalar edebiyat araştırmacılarına çok enterasan kapılar açacaktır. Bunları ancak onun şiirlerine dayanarak açacağımız da bir gerçektir. Malesef bu divân bugüne kadar yazma halinde kalmıştır. İşte bu sebebten kitabın müellifi bu çalışmayı yapmak gereği duymuştur.

Mihrî hakkında birçok çalışma olduğu halde biyografisi hakkında yeterli bilgi elde mevcut değildir. Hayatı hakkında yalnızca tezkirelerden bilgi elde edebiyoruz. O halde divânından yola çıkıp onu açıklamaya çalışmak en doğrusudur. Şiirleri ve

hayatı onun ayrılmaz parçalarıdır."[34]

Son önemli çalışma ise Prof. Dr. Mehmet Arslan tarafından yapılmıştır. Amasya Valiliği tarafından basılan bu eser, şâirin divânının Latin harflerle ilk baskısıdır.[35]

Mihrî'nin babası bu çevrede kadılık yapmış Belayî mahlaslı, âlim ve şâir bir şahsiyettir. Belayî, II. Bâyezid'in edebî muhitinde bulunmuş ve göz dolduran şiirleri ile tanınıp sevilmiştir. Mihrî'nin babası hakkında Tazarru'-nâmedeki şu duası ilginçtir:

Adımız iylikle yâd olmaḳ içün
Hem Belâyî rûḥı şâd olmaḳ içün

(TAZ. 13/41)

Edebiyat tarihlerinde Mihrî'nin ölümü hakkında kesin tarihler zikredilmemiştir. Birçok edebiyat tarihçisi 1506-1507 (hicri 912) yıllarında ölmüştür, diyorlar. Mihrî Hâtun'un hayatını araştıran ilk Rus araştırmacı V. D. Smirnov ve A. E. Krımski Mihrî Hâtun'un 1514 tarihinde öldüğünü tahmin ediyorlar. Birçok araştırmacı ise -yuvarlak olarak- Mihrî'nin 16. yüzyılın başında öldüğünü söylemektedir.

B. A. Gordlevski'nin 1910'larda söylediğine göre Mihrî'nin mezarı Amasya'dan biraz uzakta olan Ladik'tedir. A. K. Karahan ise şâirin mezarının, dedesi olan Pir Sucaeddin İlyas Halvetî'nin tekke ve türbesinin bitişiğinde olduğunu yazmaktadır. "Bu tekke halen Savadiye (Metinlerde Zavadiye diye geçmektedir.) mahallesinde bulunmaktadır."[36] Ayrıca

---

[34] Eİ Müştakova, Mihrî Hâtun Divânı Önsözü, Moskova 1967.
[35] Mehmet Arslan, Mihrî Hâtun Divânı, Amasya Valiliği, Ankara 2007.
[36] Eİ Müştakova, Mihrî Hâtun Divânı Önsözü, Moskova 1967.

Süheyl Ünver'in not defterlerinde de şâirin mezarı kroki halinde çizilmiştir. Bu bilgiler Mihrî'nin mezar yerinin kesin olarak Pirler Mezarlığı olduğunu göstermektedir. Ayrıca Amasya Müzesinde şâirin mezarının üzerindeki mermer sanduka da mevcuttur.

Bu bilgilerin ışığında Mihrî'nin, Ladik'te, babasının bir dönem kadılık yapması münasebeti ile bulunduğu söylenebilir. Ladik'le ilgili şiirden de anlaşıldığı kadarıyla iki şehzâdeden birisi -Ahmed veya Bayezid- muhtemelen kısa bir süre görev icra etmek üzre Belayî ve ailesini Ladik'e göndermiştir. Bu görevlendirmeden Mihrî özellikle memnun olmuştur:

Du'âlar eyle Mihrî şehr-yâre
K'anuñ luṭfından irdüñ bu diyâre
Ki gördüñ gizlü genci âşikâre
Ne ḫoş yaylaḳ imiş bu şehr-i Lâdiḳ

(MD g 82/24)

Mihrî hakkında olumsuz yargı bildiren tek araştırmacı Muallim Naci'dir:

"Fatih Sultan Mehmed devri hanım ediplerindendir. Meşhur hanım şâir Zeyneb ile aynı devirde yaşamıştır. Aralarında birçok latife geçmiştir. Şiiri şöhretine uygun değildir."[37]

Bir diğer kaynakta, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisinde, sevdikleri ile ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir:

"Sinan Paşa'nın oğlu İskender Çelebi ile arasında bir aşk

---

[37] Muallim Naci, Osmanlı Şâirleri, Haz. Cemal Kurnaz, MEB Yay. İstanbul 1995. s. 314.

hikâyesi vuku' bulmuşsa da evlenmemişlerdir. Gazellerinin çoğuna ilham kaynağı teşkil eden bu aşkı bir gazelinde şöyle dile getirir:

Hâbdan açdum gözüm nâ-gâh ḳaldurdum seri
Ḳarşuda gördüm ṭurur bir mâh-çehre dilberi

Ṭâliʻüm ṣaʻd oldı yâḫud ḳadre irdüm ġâlibâ
Kim maḥallem içre gördüm gice ṭoġmış Müşterî

Nûr aḳar gördüm cemâlinden egerçi ẓâḥirâ
Kendisi beñzer müselmâna libâsı kâfirî

Gözümi açup yumunca oldı çeşmümden nihân
Şöyle teşḫîṣ itdüm anı yâ melekdür yâ perî

İrdi çün âb-ı ḥayâta Mihrî ölmez ḥaşre dek
Gördi çün ẓulmet şebinde ol ʻayân İskender'i

(MD. g. 194)

Güvâhî ve Makamî adlı şâirler ile atışmaları vardır. Bunlar kendisinin "ḫoş-tab' ve latife-gû" bir şâire olduğunu ortaya koyar. Aşağıdaki şiiri Güvâhî'ye gönderdiği Meşa'irü'ş Şuʻarâ'da nakledilmektedir:

Cihân içinde bir ḫûbâ Güvâhî
Seni Ḥaḳ mübtelâ ḳılsun İlâhî

Ki bir ḳaç beytün ile Mihrîyi sen
Niçün yâd eylemezsün gâhi gâhi

(MD. g. 189/1 ve 8. beyit)

Paşa Çelebi adlı ma'ruf bir zatın Mihrî'yi ilerlemiş

yaşında istemesi üzerine Zâtî'nin söylediği galiz latife çok meşhurdur. Âşık Çelebi onun için "egerçi zendir amma ol nice merd-i meydane çifte zendir"der."[38]

b- Birinci El Kaynaklara Göre Mihrî Hâtun

Evliya Çelebi Seyahat-namesi'nde şu şekilde tanıtılır Mihrî:

"Üstad şâir Mihrîmah Hâtun: Pir İlyas Hazretlerinin soyundan. Rabiatü'l Adeviye gibi afife bir hâtun imiş. Yetmiş cilt kıymetli eseri ezberleyip, bütün bilginleri ilmi münâkaşada âciz bırakmış. İsmi Mihrîmah olduğundan, Mihrî mahlasını kullanmıştır. Parlak ve temiz sözleri, hurf-u heca üzere yazılmış mükellef divânı, fıkıh ve ferâize ait yerlerden, nifas bahsinden makbul meseleleri, nazımla yazılmış risaleleri vardır. Kendisi de fikirleri gibi taze ve henüz açmamış gonce iken, cennet bağına göçmüştür. Temiz soyu Pir İlyas mezarlığında gömülüdür."[39]

Gelibolulu Âlî'nin Künhü'l-Ahbâr adlı eserinin tezkire kısmında Mihrî hakkında şu cümlelere rastlıyoruz:

"Mihrî: Amasiyyedendür. Bikr-i fikri gibi mümtâz ve şehver-i tab'ına karîn ü ẓâhirü'l-i'câz bir hâtun-ı 'âşık-bâz idi. Merhûm Sulṭân Ahmedüñ meclisine dâhil ve mu'âsırları olan şu'arâ ile letâife mâil hattâ İskender nâm bir cevân-ı sim -endâmla ser-vaḳt-i töhmete vâsıl bir nâzenîn-i bî-mu'âdil iken dâmen-i iffetine dest-i bîgâne fırsat bulmadı. Ve pirâhen-i

---

[38] Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Mihrî Maddesi, C. 2, Dergah Yay. İstanbul1986, s. 331.
[39] Evliya Çelebi Seyahatnamesi, a.g.e., C.1-2, s. 534.

'ismetine 'uşşak-ı müştâk-ferzâneden kimse vasıl olmadı. Hattâ bir gün bedîhe dimişdür.

Beyt : *Nice İskenderi la'lüm ẕülâli*
Ṣuya iletdi vü ṣusuz getürdi

beytini inşâ eylemişdür. Muhassal-ı kelâm zen-i dehr-firîbine aldanmayup dünyaya merdâlikle geldi gitdi. Zülâl-i visâlinden ne bir kimse behremend oldı ve ne bezm-i ülfeti ser-vaktine yetdi. Bu gazel Necâtî'ye nezâ'irindendür.

Nazm: *Âteş-i ġamda kebâb oldı ciger döne döne*
Göklere çıḳdı duḫânumla şerer döne döne

Dil derûnumda ṭutuşdı yine bir şem' gibi
Ten ḫayâlüñle fener oldı yanar döne döne

Vuṣlat-ı la'lüne irişmege cân cânbâzı
Rismân-ı ser-i zülfüñden iner döne döne" [40]

Sehî Bey tezkiresi : "...Eş'arı ḫalḳ içinde meşhur ve gazaliyatı ehl-i dil ü yârân arasında mezkur..." [41]

Latifî Tezkiresi: "Fenn-i şiirde bî- kadr ü paye ve mâye-i mârifetde kem-mâye degül idi. Tab-ı sünen arası gülgûn-ı nazm-ı rengîn ile meşşate-i aruz -ı makal ve zînetger-i fikr-i bikr-i hayal idi. Egerçi işve-i eş'ârı ve şive-i güftarı zenânedür, Amma cihet-i suz-i güdâzda âşıkâne ve merdânedür..." [42]

Beyânî Tezkiresi: "Tâife-i zenândan nazım ve şiirden demzenân olanlardandur. Zamanında sipihr ü melâhâtun tâbende Mihrî olup şüarâ ve zürefâ ile mihr ü muhabbet ve

---

[40] Mustafa İsen, Künhü'l-Ahbar'ın Tezkire Kısmı, TTK. Yay., Ankara 1994. s.164.
[41] Sehi Bey, a.g.e., 24a
[42] Kastamonulu Latifi, a.g.e., 106a

sohbet ü ülfet üzre iken kise-i mahdumunun mührüne dest-i ecânib irmemiş ve serâ perde-i ismetine nâ-mahrem girmemişdür..." [43]

Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi: "... arâis-i ebkâr-ı meâni-i dakikayı hacle-i tasarrufuna getürmekle serâ-perde-i hatırında ebkâr-ı efkâr müteẓâhir ve ġamam-ı insicam gülşen-i eş'ârı pür ilhamından mütekâtırdur. Egerçi zamanında şu'arâ ve zürefâ ile sohbet ve ülfet ve mihr ü muhabbet üzre olurmış. Kise-i mahdumunun mührüne dest-i ecânip irmemiş ve serâ perde-i ismet ü iffetine nâ-mahrem-i merâm girmemişdür..."[44]

Âşık Çelebi Tezkiresi: " ...ḥüsn-i cemali mucibince ol sitre mesture imiş âvâze-i ḥüsn ü ârus u tab'ı ṭutuk ufuk-ı hicâbdan tulu' idüp eş'ârı ḥüsni gibi meşhure imiş ol âhu kemend-i eş'arla ve tir-i keman-ı 'anber-nisarla belâgat vadilerin şikâr ve mazmunı kendüye penâh ve hisar idünürmiş... arâyıs-i ebkâr-ı meâniyi mihr-i nazımla kendinün idünüp hacle-i tasarrufuna getirmişdür... kimesne andan murad almamış ve cam-ı 'aşkdan ġayri harim-i hürmetine yad ayak girmeyüp genc-i nahfetine bâhil eli dokunmayup zer-i kuvvet ile 'anberineden özge boynına kol salmamışdur. Dünyaya kız geldi kız gitdi..."[45]

Bu beş tezkirede şu beyitler Mihrî'nin şiirine örnek olarak verilmiştir:

Âteş-i ġamda kebâb oldı ciger döne döne

---

[43] Carullâh-zade Beyani Tezkiresi, Millet Küt. AE Tarih 757.
[44] Kınalızade Hasan Çelebi, a.g.e., 45a
[45] Aşık Çelebi, a.g.e., 157b

Gökler çıḳdı duḫânumla şerer döne döne

(MD. g. 143/1)

Hâbdan açdum gözüm nâ-gâh ḳaldırdum seri
Ḳarşuma gördüm ṭurur bir mâh-çehre dilberi

(MD. g. 194/1)

Ben umardum ki baña yâr-ı vefâ-dâr olasın
Ne bileydüm ki begüm böyle cefâ-kâr olasın

(MD. g. 124/1)

Didüm yüzüñi görmedüm evvelki görüşte
Bürḳa' götürüp açdı yüzin didi gör işte

(MD. g. 159 / 1)

Sen ey Necâtî ister iseñ bûriyâ döşek
Yar eşiginde Mihrîye bir ḳurı câ yeter

(MD. g. 47/ 6)

Sen yalandan Ḥâtemî 'âşıḳ geçersin Mihrîye
S̱ümme vallâhi seni Mihrî yeg sever oġlandan

(MD. g. 133/ 7)

Mihrî'nin iffeti ile ilgili tezkirlerde, şiirlerde geçen imalı ifadelerin tamamını Prof. Dr. Mehmet Arslan, günümüz Türkçesiyle şöyle bir araya getirmiştir:

" Nasıl kahpe dünyadan kimse murat almamışsa Mihrî'den de almamıştır.

Aşk kadehinden başka yabancı bir ayak[46] haremine girmemiştir.

Gizli hazinesine cimri eli dokunmamıştır.

Altın gerdanlıktan başka hiçbir nesne boynuna kol salmamıştır.

---

[46] Divan şiirinde ayak kadehe denilir.

Dünyadan kız geldi kız gitti.

Açılmamış bir çiçek olarak cennet bahçesine gitti.

Mühürlü kesenin mührüne hiçbir yabancı eli dokunmamıştır.

Namusunun harem dairesine hiçbir nâ-mahrem girmemiştir.

Gizli hazinesini yılandan korumuştur.

Vuslat yağmurunun damlaları sadefinin içine düşmemiştir.

Kavuşma bulutunun çiğ taneleri pembe goncasını ıslatmamıştır.

Kavuşma sofrasındaki tuzluğa hiçkimse parmak basmamıştır.

Kimse kavuşma bağından şeftali yememiştir.

Belini kimse kucaklayamadı.

Dudağını kimse öpmedi.

İffet eteğine yabancı el ulaşmadı.

Namus gömleğine kimse dokunamadı.

Ona kavuşmanın tatlı suyundan kimse nasip almadı."[47]

Yerel Kaynaklardan Abdi-zâde Hüseyin Hüsâmeddin'in Amasya Tarihi adlı eserinde Mihrî'nin hayatından çok soyu ile ilgili bilgiler elde edebiliyoruz.

Eserde özetle şöyle denilmektedir: Mihrî Hâtun II. Bâyezid Devri şâirlerindendir ve Pir Sücaeddin İlyas adlı Amasya'nın ünlü Halvetî Şeyhi'nin torunlarındandır. Şehzâde

---

[47] Mehmet Arslan, a.g.e., s. 37.

Ahmed Devrinde de önemli konumunu korumuştur. Bu devirin edebî muhitini, Tacî, Âfitâbî, Figanî, Kutbî, Münîrî, Caferî, Sa'dî Çelebi, Mihrî ve Zeyneb Hâtun gibi bazıları İstanbul'da dahi ününü duyurmuş şâirler oluşturuyordu. Gümüşlü-zâde Pir İlyas Halvetî'nin Halvetîye tarikatı bu yıllarda diğer, Babaî ve Mevlevî tarikatlerinden çok seviliyor ve rağbet görüyordu. Bunda Halvetîlik'in zühd ve takvaya önem vermesi ve tartışmalardan uzak kalmasının etkisi büyüktür. Pir İlyas hakkında hayatı ve ölümü ile ilgili birçok kerâmetler halk arasında anlatılagelmiştir. Timur'un ordusunun Amasya'yı yakıp yıkmasını önlemesi, öldüğü zaman konulduğu teneşirin ayağının kırılması fakat kendisinin yere düşmemesi vb. rivayetler onu halk ve ulemâ arasında saygın bir makama çıkarmıştır. II. Bâyezid de onun türbesini onartarak saygısını belli etmiştir.[48]

Mihrî'nin mezarının da bu türbe kıyısında olduğu diğer kaynaklarda zikredilmektedir.

Tazarru'-nâme, Mihrî Hâtun'un Halvetî dedesine en büyük hediyesidir, diyebiliriz.

c- Edebî Muhîti

XV. ve XVI. asırlarda Osmanlı İmparatorluğu hudutları dâhilinde teşekkül eden edebî muhitlerin incelenmesinden,

---

48 Abdi-zade Hüseyin Hüsameddin, a.g.e., s.175. (Yukarıda bu eserde geçen ifadelerin orijinalleri de verilmiştir. MH)

bunların, padişah başta olmak üzere, varlıklı, nüfuz sahibi, şiir ve edebiyatla ilgilenen şahısların etrafında toplandıkları görülür.

Edebî muhitlerin meydana gelmesinde ve dolayısıyla edebiyatın gelişmesinde padişahların ve şehzâdelerinin büyük tesirleri olmuştur.

İstanbul dışında edebî muhitler, sancak beyi olarak Anadolu'ya gönderilen Şehzâde sarayları etrafında teşekkül etmiştir. Bunlardan, bilhassa Konya, Amasya, Manisa ve Kütahya bu saraylar sayesinde edebiyatın geliştiği şehirler olmuşlardır.

Mihrî, ilk olarak Şehzâde Bâyezid'in edebî muhitinde sayılan ve sevilen şâirlerdendi. Bu dönemde oluşan edebiyat topluluğundan birçok kişi Bâyezid ile birlikte İstanbul'a gitmiştir. Mihrî de İstanbul aşkı ile yananlardan olmasına rağmen buna muvaffak olamamıştır:

Geçmiş ki ḥayıf Mihrî Amâsiyyede 'ömrüñ
Ḳonstântinîde âḳil iseñ gitme ḳal imdi

(MD. g. 178/7)

Mihrî'nin bulunduğu edebî muhitte şu meşhur şahsiyetler göze çarpar: Adlî (II. Bâyezid), Hatemî (Müeyyed-zâde Abdurrahman Çelebi), Münirî İbrahim Çelebi, Penahî (Şah Kulu), Nişanî, Tacî, Tacî-azâde Cafer Çelebi, Şeyh Hamdullâh, Âfitabî, Makamî, Sâdi Çelebi, Zeynep Hâtun, İskender Çelebi, Paşa Çelebi.

Mihrî, II. Bâyezid devrinde kendini göstermesine rağmen en çok kasîdeyi Şehzâde Ahmed (ölm.1513)'e yazmış ve ondan iltifat görmüştür.

"Kendini saltanat varisi olarak hazırlayan Şehzâde

Ahmed'in Amasya'daki sarayı debdebe ve ihtişam içindeydi. Etrafında âlim, şâir, sanatkâr büyük bir topluluk vardı. İran'dan gelen üstad musiki-şinas Zeynel Abidin'e maaş vererek sarayında alıkoymuştu. Nakkaş olan Şah Kulu, Tebrizli Melek Ahmed, Hasan b. Mehmed hizmetinde idiler. Şâirlerden babası devrinde de saray muhitinde olan Âfitabî, Amasyalı Münirî İbrahim Çelebi, Penahî, Şah Kulu, şâir ve bestekâr Makamî, kadın şâirlerden Zeyneb ve Mihrî Hâtunlar himayesinde ve edebî muhitinde idiler."[49]

"Şehzâde Ahmed'in annesi Bülbül Hâtun da halk tarafından sevilen ve halka hizmet etmeyi kendine görev telakki edinen bir hâtun idi."[50] Onun adını alan bir mahalle, bir cami, bir de hamam bugün de "Hâtuniye" adı ile mevcuttur. Bu sevgi, Mihrî Divânı'nda da bir gazelde adı anılarak dile getirilmektedir:

Ḥaḳ bağışlasun İlâhî seni ol vâlîdeñe
Kim anuñ bir danesisin saña rif'at yaraşur
(MD. g. 23/7)

"Şehzâde Bâyezid'in Amasya valiliğinde muhitine giren, sonra, onu gücendirerek saraydan uzaklaştırılan Âfitabî ise Şehzâde Ahmed döneminde ona intisab ederek bir müddet hizmet etti. Sonra tasavvufa girip ömrünü camilerde vaaz ve nasihatle geçirdi ve doğduğu bu şehirde öldü." [51]

Amasyalı Münirî İbrahim Çelebi şâirliği ve ilimi ile tanınmıştı. (ölm. 1521) Şehzâde Ahmed'e kasîdeler sunmuş, iltifatını görmüştür. Diğer şâirlerle aynı edebî muhitte

---

[49] Haluk İpekten, a.g.e., s. 178.
[50] Hüsameddin Hüseyin, a.g.e., s.108.
[51] Sehi Bey, a.g.e., 67a; Aşık Çelebi 54b

bulunmuşsa da şiiri pek tutulmamıştır. Daha ziyade ilmî eserleri ile tanınmıştır.

Şâir ve nakkaş olan Penahî Şah Kulu, şiirlerinden ziyade nakkaşlığı ile II. Bâyezid tarafından sevilmiş ve Şehzâde Ahmed'in öldürülmesinden sonra Sultan Selim tarafından İstanbul'a çağırılıp başnakkaş ilan edilmiştir. "Bir rivayete göre Sultan Selim'in resmini de yapmıştır."[52]

Makamî ise Şehzâde'nin ve Mihrî'nin de içinde bulunduğu muhitin meşhur musikî üstadıdır. "Sesi güzeldi, güzel besteler yapar ve okurdu. Mihrî Hâtun'la karşılıklı gazelleri vardır."[53] Şehzâde'nin ölümünden sonra camilerde Kur'an okuyarak, vaaz ederek hayatını devam ettiren bu musikîşinas, Bağdat seferi sırasında Bağdat'ta öldü. Musikide şiirden daha iyi idi. Mihrî Divân'ının sonundaki "Mesnevî-i Latif" adlı şiirin ona ait olduğu ve müstensiler tarafından yanlışlıkla buraya alındığı anlaşılmıştır.

Hecr ile göçdi Makâmî aña bir kez dimedüñ
Gel berü itlerüm ile eşigüm bekle oñat

Ḳandugını lebünüñ ḳandine aġyârı görüp
Döymeyüp âḫir o bî-çâreye irişdi memât

Ger mezârına güẕâr eyleyesin işidesin
Mihrî Mihrî diyü çaġırduġını anda nebât

---

[52] Aşık Çelebi 175b
[53] Latifi 80b

(MD. g. 218/11 ve 19,20)

Şimden girü Maḳâmî bizüm bûsemiz hemân
Yıllarla yürek ağrısı isḥâl rencidür

(MD. g. 52/4)

Bu şiirinde (MD. g. 218) Makamî, onun evlenmeden ölmesinden, güzelliğinden dolayı, kendisinin dahi ona âşık olduğundan, zamanında satılmayan meyve gibi dalında solduğundan, çok istendiği halde hiç kimseye yar olmadan ihtiyarlayıp öldüğünden bahseder. Ve sanatlı bir ifade ile mezarına uğrayacak olsanız bitkilerin dahi onun bu baḫtsızlığından dolayı "Mihrî, Mihrî" diye inlediğini duyarsınız der.

Zeyneb Hâtun, Mihrî ile aynı muhiti paylaşan hemcinsi bir şâiredir. Şehzâde Ahmed Amasya valisi olunca ona kasîdeler sunmuştur. İyi Arapça ve Farsça bilen, kültürlü bir kadındır. "Mihrî ile karşılıklı latife ve mektupları vardır. Mihrî Hâtun'un tersine o, Kadı İshak ile evlenip bu muhitten evine çekilmiştir."[54] "Zeyneb, devrinde hayli meşhur olmuş şâirlerdendir. Türkçe ve Farsça şiirlerini topladığı Divân'ını Sultan II. Mehmed'e sunmuş, onun da takdirini kazanmıştır."[55]

Müeyyed-zâde Abdurrahman Çelebi, Şehzâde Bâyezid'in ilmi yanında dürüstlüğü ve fazileti ile de sevdiği, gençlik devri arkadaşlarındandır. (ölm.1516) Aynı zamanda Hatemî mahlası ile şiirler de yazan bir şâirdi. Müeyyed-zâde, II. Bâyezid ve Yavuz Sultan Selim'in takdirini kazanmış bir şahsiyetir. Ona sertliği ile

---

[54] Aşık Çelebi 104b
[55] Mustafa İsen, a.g.e., s.164.

tanınmış Yavuz bile hürmet ederdi. Ölümüne Yavuz Sultan Selim çok üzülüp şöyle demiştir: "Saltanatımız iki vücûd-ı bi-nazir ile şeref-pezîr olmış idi. Biri Müeyyed-zâde Abdurrahman Efendi'dir amma hayf u diriġ ki şebab-ı şikest oldugu zamana rast geldik..."[56]

Müeyyed-zâde'nin en büyük hizmetlerinden biri, Kemalpaşa-zâde gibi Osmanlı tarihinin en büyük âlimlerinden birini yetiştirmiş olmasıdır.

“Necâtî Bey de Müeyyed–zâde’nin himaye edip, kolladığı ünlü isimler arasındadır. Necâtî de buna karşılık Divân'ını onun adına tertip edip, aşırı sözlerle onu övmüştür.”[57] “Divân tertibi genelde padişahlar adına yapıldığı için kimi çekememezlikler olmuş; fakat Padişah II. Bâyezid ve Müeyyed-zâde'nin dostlukları bunları aşmaya yetmiştir.”[58]

Kazaskerlik yapan Müeyyed-zâde; Tacî-zâde Cafer Çelebi ve Zati'yi de koruyup kollamış, bu geleneğini makamından veya hayatından olana kadar sürdürmüştür.

Mihrî ile Amasya'da aynı muhiti payalaşan Hatemî, bir ara bu güzel ve zeki kadına âşık olmuştur. Bu temiz aşk belki de Fatih'in, Müeyyed-zâde Hatemî hakkındaki fermanı ile evliliğe dönüşmeden bitmiştir. Bu aşkla ilgili Hammer tarihinde şöyle bir değerlendirme göze çarpar; "...Şiirleri ile şöhret kazanmış olan Mihrî Hâtun ile aralarında temiz aşk ilişkisi olan Müeyyeddin

---

[56] Aşık Çelebi, 321a; Hasan Çelebi 88a; Riyazi 45a
[57] Aşık Çelebi 312a
[58] Latifi 81b

tanınmış bilim adamlarındandır."[59] Bu aşkla ilgili Mihrî Divân'ında şu beyit ilgi çekicidir:

Sen yalandan Ḥâtemî ʿâşıḳ geçersin Mihrîye
S̱ümme vallâhi seni Mihrî sever oğlandan (MD. g. 133/7)

Tacî-zâde Cafer Çelebi ise Amasya'da, yine II. Bâyezid ve Mihrî'nin bulunduğu edebî muhitte kendini göstermiş, şâir ruhlu, şâirleri ve ilim erbablarını sevip kollayan, devletin en yüksek mevkilerine gelmiş kişilerdendi. Eski padişahların, vezirlerin hikâyelerini, latifelerini çok iyi bilir, meclislerde anlatırdı. Çok kuvvetli hafızası vardı. Bütün hayatını hatiplikle geçirmişti. Âşık Çelebi'nin iyi dostu olan Tacîzâde Cafer, 1515'te Yavuz tarafından bir isyana adı karışmasından dolayı idam edilmiştir. Kaynaklar onun nazım ve nesrinin güzelliğinde hem fikirdir. *Divân* ve *Heves-name* adlı eserleri vardır. Hammer Tarihinde " ...Yine bu zamanlarda Tacî Beyin iki oğlu Cafer ve Sadi'nin eserleri ile Osmanlı yazışma modelleri iki iyi örnek tanımıştır."[60] şeklinde vasıflandırılmaktadır.

Babası Tacî Bey de yine Mihrî'nin bulunduğu muhitin insanıdır.

Nişanî, Âşık Çelebi'ye göre Amasya'da; diğer kaynaklara göre ise Konya'nın Karaman ilçesinde doğmuş, Fatih Devri müderris ve nişancılarındandır.

Mihrî, Âşık Çelebi'nin "merhum Güvâhî ile dahi mu'asır ve biri biri ile latifeleri var imiş" dediği Güvâhî ile de aynı muhiti olmasa da aynı asrı ve duyguları paylaştığı şiirleri ile sabittir. Şu şiiri ona göndermiştir:

---

[59] Hammer, Osmanlı Tarihi, C.I, İstanbul 1991, s. 356
[60] Hammer, a.g.e., s. 358.

Cihân içinde bir ḥûbâ Güvâhî
Seni Ḥaḳ mübtelâ ḳılsun İlâhî

Mu'âyin işbu şi'ri ger ṣorarsañ
Nedür dirseñ Güvâhînüñ günâhı

Ki birḳaç beytüñ ile Mihrîyi sen
Niçün yâd eylemezsün gâhi gâhî
(MD. g. 189/1-9)

Âşık Çelebi, Güvâhî ile olan bu latifelerinden onun "ẖoş-tâb bir hâtun" olduğu ortaya çıkar" der.

Şeyh Hamdullah'ın Çift Vavı (Amasya Bayezid Camii)

Şeyh Hamdullâh ise devrin en büyük hattatıdır. Yine Mihrî'nin de bulunduğu muhitin saygın şahsiyetlerindendir. II. Bayezid onu da padişahlığı döneminde İstanbul'a çağırmıştır. Amasya'da Şehzâde Ahmed'in babası adına yaptırdığı camide bulunan "çift vav" ve "kapı kitabesi" hattı onun en büyük şaheserlerinden sayılır. Fakat gariptir Mihrî Divân'ında ne bu cami ne de bu güzel eserler hakkında herhangi bir şiir mevcut değildir.

II. Bâyezid'in Amasya'daki muhitinin nasıl mükemmel bir ilim ve irfan meclisi olduğu sonradan buradaki şahsiyetlerin yaptığı faaliyetler ve geldiği mevkiler ile ispatlanmıştır.

İşte Mihrî Hâtun bu zengin, zengin olduğu kadar da uzun ömürlü edebî muhitin insanıydı. II. Bâyezid ile başlayan bu yoğun kültür ve edebiyat ortamı Şehzâde Ahmed ile devam etmiş; Mihrî, Ahmed'in hazin sonunu görmeden 1506 veya 1514'te hayata gözlerini yummuştur.

Ölüm tarihi konusunda Prof. Dr. Mehmet Arslan yeni bir araştırma sonucundan yola çıkarak 1514 tarihini öne sürmektedir. İsmail Erünsal'ın çalışması olan "Türk Edebiyatı Tarihinin Arşiv Kaynakları I: İkinci Bayezid Devrine Ait Bir İn'âmât Defteri"adlı çalışmadan elde ettiği bilgi ile Mihri Hatun'un 1512 yılına kadar Padişahtan in'âm(yardım parası) aldığını ispatlamıştır. Bu durumda, daha önceden kabul görmeyen Hammer'in 1514 tespiti doğrulanmış olamaktadır.

d- İnanç Dünyası

Mihrî Hâtun, Tazarru'-nâmesi ve divânındaki tasuvvufî gazellerle inançlı ve her türlü dinî bilgiye sahip olduğunu göstermiştir. Dedesinin Halvetî Şeyhi Pir Şücaeddin İlyas olması hasebiyle Tazarru'-nâme gibi bir dinî-ahlakî eser yazması gayet doğal bir davranıştır. Onun rint ve serbest görünen hayatı, kendisine güvenen ve sağlam inançlı bir kimse olmasındandır. Birçok dedikoduya ve yanlış anlaşılmalara rağmen iffet ve namusuna toz kondurmaması ancak bu inanç ve özgüven sayesindedir. O, hayat felsefesini bir beyitinde şöyle özetler :

Şöyle teşḫiṣ eyledüm Mihrî cihânuñ leẕẕetin
'İlm ile ṣavm u ṣalat imiş ḳalanı hiç imiş

(TAZ. 11/38)

Halvetîlik, Anadolu'da ve dolayısıyla Amasya'da çok sevilmiştir. Pir İlyas Hazretlerinin Şirvan'dan dönmesi ile Amasya'da ortaya çıkan Halvetîye Tarikatı, Babaî ve Mevlevî Tarikatlarının mensublarına örnek olmuştur. Nitekim Halvetîye Tarikatı, mensublarını maarifet ilmine teşvik etmiş, zühd ve takvayı tavsiye eylemiş; böylece âyan ve emirlere sataşmaktan uzak oldukları için, halkın hüsn ü kabulünü görmüş ve pek çabuk yayılmışlardır.

Halvetîlikte gâye, kalp hanesini masivâdan temizlemektir. Aşk, şiddetli sevgi olarak ifade edilir. Hakikate mecaz köprüsünden geçilir. Sevdiklerine kavuşamayan kimseler (zaten aşkın devamı firâkın devamı iledir.) yemeden içmeden kesilirler, gözlerine uyku girmez olur, kimseyle konuşmazlar, dâima sevdiklerini düşünürler. İlâhi aşk basamağı olan halvete

giren mürid de gönlünü Allâh sevgisi ile doldurmak için az yiyecek, az uyuyacak, az konuşacak, dâima Mevlâsını düşünecektir. Halvetin, Hz. Musa'nın Tur-i Sîna'da kırk gün çile çekmesinden mülhem olduğu ileri sürüldüğü gibi, Hz. Peygamberin Hirâ Mağarasındaki bir aylık itikâfı ile alaka bulanlar da vardır.

Halvetîlik ve Amasya

Mihrî Hâtûn'u anlayabilmek için onun inanç dünyasını yoğuran ve dedesinden kendisine miras kalan Halvetîlik yolunu iyi bilmek gerekir. Halvetîlik Anadolu'da etkili olmuş tarikatlardan birisidir. "Manevi yönden sıkı bir ruhî disiplini esas almış olan Sühreverdiye'den ilham almıştır."[61] Halvetîlik dört dönemde oluşmuş bir harekettir. Bu hareket, Abdülkadir Sühreverdî'den İbrahim Zahid'e kadar olan ilk dönem, İbrahim Zahid'den Pir Ömer'e kadar olan 13-14. asırlar, Pir Ömer'den Seyyid Yahya'ya uzanan 14-15. asırlar ve Seyyid Yahya'dan sonraki 15.asır ve sonrasını içerir.

"Halvetî Tarikatı'nın kurucusu olan Ebu Abdillah Siracüddin Ömer b. Şeyh Ekmelüddin el-Gilani el-Halvetî, aslen Şirvanlı (Azerbaycan) olup İran'ın Gîlan bölgesinde, Hazar denizinin kıyısına yakın bir yerde bulunan Lahican şehrinde dünyaya gelmiştir. Soyu Şirvan'ın meşhur şeyh ailelerine dayanır. Tasavvuf alanındaki ilk eğitimini babasından almıştır."[62]

Bu ilk önemli kurucunun halvetî nispetini alması onun

---

[61] Fazlur Rahman , *İslam*, Selçuk Yayınları, İstanbul 1981 s. 202

[62] Abdulhamit Budak, Bir Şehir Bir Tarikat Amasya ve Halvetîlik, Amasya Belediyesi Yayınları, Amasya, 2015, s. 80.

uzlete çekilip ibadet ve zikirle çokça meşgul olmasından mülhemdir.

"Halvette iken çektiği Allahın yedi ismini içeren ve bundan dolayı Esma-ı Seb'a diye isimlendirilen zikri diğer tarikatlar tarafından da kabul edilmiş ve geliştirilmiştir. Esmâ-ı Seb'a zikri Lâ ilâhe illallah, Allah, Hu, Hak, Hay, Kayyum, Kahhar isimlerinden meydana gelmektedir. Peş peşe kırk erbaîne girmiş son erbaîni tamamlayınca Hz. Muhammed kendisine üzerinde kırk dal harfi bulunan bir taç hediye etmiş, bundan dolayı sufiler arasında menekşe renkli çuha üzerine dört terekli (terk) dal tacı giyen ilk mutasavvıf olduğu kaynaklarca ifade edilmiştir. Ömer el-Halvetî dervişlerine halvet, uzlet ve sükûtu tercih etmelerini, velâyet ehli kişilerle beraber bulunmalarını tavsiye etmiştir."[63]

Tarikatin ikinci kurucusu ise Yahya Şirvânî'dir. Pir-i sânî diye ünlenen bu zat da Azerbaycan'ın Şamahı kentindendir. Daha sonra bazı sebeplerle Bakü'ye yerleşen Yahya Şirvanî, aynı zamanda Bakühvî olarak da tanınır.

[63] Abdulhamit Budak, a.g.e., s. 81.

Şamahı Cuma Camii (Azerbaycan)

“Şamahı onun yaşadığı dönemde Halvetî Tarikatı’nın merkezi olup en büyük tekke burada kurulmuştu. Tekkenin başında Şeyh Sadreddin Hıyavî bulunmaktaydı. Babası taraftar olmamasına rağmen Yahya Şirvanî, şeyhe intisap ederek uzun yıllar onun hizmetinde bulunmuştur. Şeyhinin ölümünden sonra vasiyetine uygun olarak posta oturmasına rağmen, yaşının gençliği ve Pîrzâde’nin şeyhin damadı olması sebebiyle şeyhliği tartışılır hale gelmiştir. Bu konuda ortaya çıkan huzursuzluklar nedeniyle şeyhinden intikal eden ‘Sırrı Esma’ ile beraber Bakü’ye geçmiş ve buraya yerleşmiştir.”[64]

Yahya Şirvanî’nin şeyhi olan Sadreddin Hıyavî Mihrî’nin dedesi olan Pir Sücaeddin İlyas’ın da şeyhidir. Yahya Şirvanî ile

---

[64] Mahmut Cemalettin El-Hulvi, *Lemazat-ı Hulviyye*,Yay. Haz. Mehmet Serhan Tayşi, Semerkant Yayınları,İstanbul.2013, s. 384

aynı dönemde bu zata intisap ettikleri düşünülebilir.

Yahya eş-Şirvanî Halvetî, Halvetîye tarikatını yeniden şekillendirmiş ve adeta dünayaya ışık ışık saçmıştır. O, seyri sülûkü, esmaü'l- hüsnadan yedi isme beş isim daha ekleyerek on iki isime çıkarmış ve tekmil etmiştir. Halvetîye devişlerinin uyması gereken adapları bir bir kaleme almıştır. Kur'an ve hadisle esaslanan bir sistem getirmiştir. Halvet ve zikir usûlünü açıklamıştır. Dünyanın her yerine mürşitler göndererek tarikatı yaymıştır. Yazdığı eserlerle Halvetîyede tasavvufî edebiyatın doğmasını sağlamıştır.

"Seyyid Yahya Şirvanî, sıradan bir sufi olmayıp kendi orijinal sistemini kurmuş usul sahibi eser yazan, mütefekkir, şair, bir mürşitti. O bu özellikleri ve yazdığı eserlerle tasavvufi bir mektep kurarak Halvetî sufi edebiyatı diyebileceğimiz bir akımın başlamasına vesile olmuştur. Kendinden sonra gelen halifeleri ve onlara bağlı olan müridler bu özellikleri geliştirerek devam ettirmişler, böylelikle çok büyük bir tasavvuf edebiyatını oluşmasına vesile olmuşlardır. O, bu Tazarru'-nâme özelliğinin ötesinde Halvetîliğin prensiplerini ve felsefesini ilk olarak belirleyen kişidir. Bu çalışmalarıyla tarikatının çok büyük değişikliklere maruz kalmadan bugüne kadar ulaşmasını sağlamıştır. Yahya Şirvani'nin okuyup araştıran, derin tefekkür sahibi bir şahsiyet olması Halvetîliğin ilim ve sanat çevrelerinde

tercih edilmesinde önemli etkisi olmuştur. Onun oluşturduğu bu usul Şirvanla beraber Osmanlı, Memlüklü, Akkoyunlu gibi toplumlarda ve yönetim çevrelerinde kabul görmüş, idareci, aydın ve halk kitlelerince Halvetîliğin kabul edilmesinde yardımcı olmuştur. Özellikle Osmanlı coğrafyasında büyük ilgi gören Halvetîlik burada pek çok entelektüel şeyhin yetişmesine vesile olmuştur.[65]

Mihrî Hâtûn'un şair olmasının kökeninde bu tarikatin yukarıda zikredilen zihniyeti önemli bir sebeptir.

"Yirmi bine yakın mürid yetiştiren şeyhin üç yüz altmış talebesine halifelik verdiği rivayet edilir. Halifelerinden öne çıkan bazı isimler şunlardır: Şeyh Dede Ömer Ruşenî, Ali Alaaddin, Pir Şükrül-Ensarî, Habib-i Karamanî, Mehmet Bahaaddin Erzincanî."[66]

Özellikle Anadolu'da faaliyetlerini yoğunlaştıran bu mürşitlerin öncüsü Pir Sücaeddin İlyas Halvetî'dir. Yani Mihrî'nin dedesidir. Halvetîlik onun sayesinde Anadolu'da ve özellikle Amasya'da kendine sağlam bir yer edindi.

"Halvetîliği Amasya'ya getiren ve bu şehrin âdeta bir

---

[65] Mehmet Rıhtım, *Tarikat-ı Aliye-i Halvetîyyenin'nin Tarihi Kökenleri*, Keşkül Dergisi, S.Yaz 23, s .17-18.

[66] Enver Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Milenyum yayınları, İstanbul, 2013. s. 204.

Halvetî merkezi olmasına sebep olan kişi, Pîr İlyas el-Amâsî'dir. Sadreddin Hıyavi'nin halifelerinden olan Pir İlyas, Amasyalı meşhur bir âlimdir. Ankara savaşından sonra Anadolu'yu ele geçiren Timur, Pir İlyas'ı Şirvan'a göndermiş, kendisine orada kadılık ve müderrislik görevleri vermiştir. Bir müddet sonra burada Sadrettin Hıyavi'ye intisap ederek onun müridleri arasına girmiştir. Bu açıdan Pir İlyas Halvetî tarikatının ikinci kurucusu sayılan Yahya Şirvani'nin pirdaşı olmuştur. Timur'un vefatından sonra Amasya'ya gelen Pir İlyas belki şeyhinden uzak kalması sebebiyle belki de şeyhinin ümmi yani okuma yazma bilmeyen bir mürşid olması hasebiyle kalbinde bazı şüpheler hâsıl olmuş ve şeyhine bağlılığında tereddütler yaşamıştır. Bunun üzerine o dönemlerde namı tüm İslam âlemine yayılmış ve Zeyniyye Tarikatı'nın da kurucusu olan Horasan'daki Zeynüddin Hafi'ye bağlanmak için yola çıkmıştır. Rivayete göre yolculuğu esnasında Hz. Muhammed'i rüyasında görmüş şeyhi Sadrettin Hıyavi'ye gitmesini ondan istemiştir. Bunun üzerine şeyhinin yanına giderek tekrar ona bağlılığını yenilemiştir. Şeyhinin yanında uzun süre kalan Pir İlyas tekrar Amasya'ya dönmüş ve Halvetî tarikatını burada yaymaya başlamıştır."[67]

---

[67] Abdurrahman Cami, *Nefahattül üns,* Tercüme eden, Lami Çelebi Yayına

Bu özelliği ile Pir İlyas Amasya'da ilk Halvetî tekkesini kuran ve irşat faaliyetlerine başlayan insan olmuştur. Tokat ve çevresinde de etkili olan pek çok mürşit yetiştirmiştir.

"Pir İlyas'ın mezarı Saraydüzü mevkiinde yüksekçe bir tepenin üzerine, Gümüşlüzade Ahmed Paşa tarafından inşa edilen türbededir. 1485 yılında II. Bayezid kargîr bir bina olarak yeniden inşa etmiştir. Bu II. Beyazid'in hem Halvetîlere hem de şeyhe olan ilgisini göstermektedir. Birkaç defa bakım ve onarımdan geçen türbe 1894 yılında halkın gayretleri ve II. Abdulhamid'in vakıflarından ayrılan yeterli miktarda gelir ile muhkem bir şekilde yeniden yapılmış, türbenin sağına ve soluna kadınlar ve erkekler için birer mescid eklenmiştir"[68]

Mihrî Hâtûn'un mezarının da bu türbenin hemen dışında mermer sanduka ile kaplanmış halde bulunduğunu Süheyl Ünver, Amasya Günlüklerinde[69], krokileri ile göstermiştir. Bu eserdeki çizimler Mihrî Hatun'nun mezar yeri hakkında Mehmet Arslan'ın eserinde belirttiği tereddütlerini giderecek niteliktedir.

"II. Bayezid döneminde, Cemâl Halvetî'nin Amasya'daki

Hazırlayan, Süleyman Uludağ, Mustafa Kara, Marifet yayınları, İstanbul 1998, s.699

[68] Abdizade a. g. e, c. I, s. 152-153

[69] Ali Rıza Ayar, *Recep Orhan Özel, Ord. Prof. Dr. Sühey Ünver'in Amasya Günlükleri'nin Tanıtımı ve Sadeleştirilmesi*, Amasya Üniversitesi İlahiyat Dergisi, sayı 1, s. 156.

bağlantıları sayesinde tarikatın Osmanlının başkentine taşınması Halvetîlik açısından bir milat olarak kabul edilmektedir. Burada elde ettiği nüfuz sayesinde Halvetîlik Osmanlı kültür hayatına önemli katkılar sağlamış bunun ötesinde siyasi ve idari konularda da etkin bir rol oynamıştır. İstanbul'daki ilk Halvetî tekkesi olan Koca Mustafa Paşa semtindeki Koca Mustafa Paşa Âsitânesi (Sümbül Efendi Dergâhı) bir merkez ya da karargah görevi yapmış, tarikatın gerek İstanbul'da gelişmesinde gerekse Balkanlar'a taşınmasında önemli görevler üstlenmiştir."[70]

Görüldüğü gibi Halvetîlik, çok aktif bir yayılma göstermiş ve hayatı yoğun yaşamayı emretmiş bir tarikattır. İnsanlar adeta ilim yolunda kendisini sonuna kadar yormuş ve halvet-hânelere, çile-hânelere girerek ruhlarını dinlendirmişlerdir. Mihrî Hâtûn da ilim, irfan, züht ve takvada aynı yolu takip etmiştir. İşte onun Tazarru'-nâmesi ilk kelimesinden son kelimesine kadar bu inancı ortaya koyar.

"Her şeyden önce Halvetîyye, her sınıf ve zümreden insana hitabeden ve bağlıları arasında her meslekten insanları görmenin mümkün olduğu bir gönül ocağıdır. Halvetîlik, hemen her kesimden insanı barındırması ve tasavvuf tarihinde birçok

---

[70] Fatih Köse, *İstanbul'daki Halvetî Tekkelerine Dair*, Keşkül Dergisi, S.23 Yaz, s. 124

kollara ayrılmasından dolayı "tarikat fabrikası“ diye nitelendirilmesiyle göze çarpar. Ayrıca, kurucusundan günümüze kadar özellikle Türkler’in bu tarikata ilgi göstermesi meseleyi daha da ilginç hale getirmektedir” [71]

“Halvetîyye’nin geniş kitleler tarafından kabul edilmesinin nedenlerinden biri de, tarikatın önde gelen şeyhlerinin hem halkla hem de yöneticilerle samimi ilişkiler kurabilme yeteneğine sahip olmalarıdır. Özellikle Osmanlı Devletinde Halvetîler devlete her hangi bir şekilde ayaklanmamışlar, devlet ile halk arasında tampon görevi üstlenmişlerdir. Tarikatın bu rolü, onun devlet adamları tarafından desteklenmesine bu destekle de geniş halk kitlelerine ulaşmasına neden olmuştur.[72]

Halvetîyye şeyhleri sahip oldukları ilmi birikim ve geleneklerinde var olan şiirsel anlatım kabiliyetleri nedeniyle çeşitli tasavvufi konularda pek çok manzum eser ortaya koymuşlardır. Tarikatın önde gelen şeyhlerinin şair tabiatlı olmaları sanat ve edebiyatın gelişmesine katkı sağlamış ve çok sayıda sanatçının yetişmesine vesile olmuştur. Toplumun diğer kesimlerinin ilgi odağı olan Halvetîyye tarikatı özellikle de dîvan

---

[71]Mustafa Aşkar, *Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetîyye' nin Tarihi Gelişimi ve Halvetîyye Silsilesinin Tahlili* ,Ankara Ünv. İlahiyat Fak Dergisi, c.XXXIX, s. 535
[72] Ali Öztürk, *Halvetî Divan Şairleri*, Keşkül Dergisi, ,S. 23 Yaz, s. 117

şairleri tarafından da kabul gören bir tarikat olmuştur.[73]

Mihrî Hâtûn ve babası buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Hem Amasya sarayı ile yakın ilişkileri olmuş hem de halkın içinde olmuşlardır. Ayrıca, her ikisi de şiirle meşgul olmuşlardır.

"Halvetîyye'de seyr ü sülûk yedi isimle yapılır. Bunlar; Lâ ilâhe illallah, Allah, Hû, Hak, Hay, Kayyûm, Kahhâr isimleridir. Halvetîyye şubelerinin kurucuları olan şeyhler bu isimlerin sayısını kendi içtihatlarıyla azaltıp çoğaltmışlardır. Halvetîyye'de müridin her gün tek başına okuduğu zikirler ve dualar vardır. Bunlar haftanın günlerine göre değişir. Yahyâ Şirvânî'nin Virdü's-Settâr'ının okunmasına önem verilir. Zikir yapılırken mûsikîye önem verilir ve başta ney, kudüm ve def olmak üzere çeşitli mûsikî aletleri kullanılır. Genellikle tasavvufta önem verilen az yeme, az konuşma, az uyuma, inzivâ, zikir, fikir, şeyhe gönülden bağlı olma ilkelerine Halvetîlik'te hassasiyetle uyulur. Müşâhede mertebesine ulaşmak için mücâhede şarttır."[74] Mihrî Hâtûn'un eserinde bu ilkelerin şiirler

---

[73] Ali Öztürk, / *Halvetî Tarikatı'na Mensup XVI. Yüzyıl Divan Şairleri Üzerine Bir İnceleme* Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 6 [2005], S. 15 s. 226-227

[74] Süleyman Uludağ, *Halvetîyye*, DİA, c. 15, s. 393-395

içine gizlendiğini görmek mümkündür.

Mihrî Hâtûn'un toplum içinde ve sosyal hayatta çok rahat hareket etmesi ve ilim, irfan, şiir gibi sahalarda kendisini yetiştirmesi Halvetîliğin verdiği toplumsallaşmanın etkine bağlıdır. "Dini toplumsallaşma her dinin ya da dini geleneğin kendine özgü inanç, öğreti ve kurallar gözetiminde, kişinin nasıl bir tutum geliştirmesi gerektiğinin öğretilmesi ve bunun sonucunda da, kişinin içinde bulunduğu toplumun dini alışkanlıklarına ve beklentilerine uygun davranışlar göstermesi sürecidir."[75]

"Dinî toplumsallaşma süre gelen belirli bir dini kültür içerisinde gerçekleşen bir olgu olduğuna göre XV. yüzyılda Amasya toplumsal yapısına derin şekilde nufuz etmiş olan bu tarikat onun toplumsallaşmasında tesirini en üst düzeyde göstermiştir."[76]

İşte Mihrî Hâtûn'un Divanı, Tazarru'-nâmesi ve diğer fıkıh konulu eserleri hep bu atmosferde şekillenmiştir. Yani dedesi Pir İlyas tarafından yayılan Halvetîliğin topluma verdiği olumlu bakış açısının sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, Amasya'daki Halvetî muhitinin Amasya

---

[75] Yakup Coştu, *Toplumsallaşma ve Dindarlık*, Ankara 2011, s. 85

[76] Abdulhamit Budak, a.g.e., s. 95.

kültür hayatına ve Türk edebiyatına kazandırdığı en önemli şahsiyetlerden biri Mihrî Hâtûn'dur. Dedesi Halvetîyye tarikatının meşhur şeyhi Pir Şücaeddin İlyas'dır. Babası Belayî mahlasıyla şiirler de yazan Kadı Hasan Amasyevi dir.[77]

Mihrî'nin bu tarikatin mensubu olduğunu ziyaret ettiği yerlerden ve Divân'ındaki bazı beyitlerden açıkça anlıyoruz:

Bu maḳâmuñ ismini gerçi dimişler Künicek
Dillere virür ḥayât âb-ı revân göricek

Gülsitân itmiş bu arayı ser-a-ser nev-bahâr
Hâne-ber-ẖâne müzeyyen eylemiş rengîn çiçek

Otı sünbül ẖâki ʻanber âbı kevs̱er ẖalḳı ẖub
Cennete benzetdim anı ben hemân dem göricek

Rûz u şeb elḥân ider bülbülleri ẖoş şevḳi ile
Gül gibi güler göñül gûşa ṣadâsı iricek

Âsitânını edeb itdük ziyâret itmege
Yüzimüz sürdük ḳadem bastuğı yire giricek

Bir ʻazîzin bu maḳâmıdur ki Mihrî ṣıdḳ ile
Cân u dilden bir muḥibbîsin sen anuñ girçek

---

[77] İsmail E. Erünsal, *Mihrî Hâtun*, DİA, c. 30, s. 38

Müzdine Ak Şems-i Din'üñ vir ṣalâvat ḳıl du'â
Ḳurtarır 'iṣyândan ol seni himmet idicek
(MD. g. 85)

Şeyh Şerâfeddin Hamza (Kurtboğan Baba) Türbesi (Amasya)

Yukarıda gezilen "Künicek" mevkiinin Amasya'da Kurtboğan Baba (Şeyh Şerafeddin Hamza-öl. 818) türbesinin bulunduğu yer olması ihtimali yüksektir. Kavak, At Meydanı[78] bugünki Samsun'un ilçesi değil, Amasya'nın o günlerdeki bu semtidir. Bu türbe halen Amasya'nın İstasyon Caddesi kenarında ziyarete açık durumdadır. Mihrî'nin bu zata "Akşemseddin'in babası olması hasebiyle böyle hitap ettiği düşünülebilir. Bu gazelde geçen Akşemseddin'nin mezarı bilindiği gibi Göynük'tedir."[79] Burada kastedilen kişi onun şeyhi ve babası, Şeyh Şerafeddin Hamza olmalıdır. Her halükarda Mihrî'nin bu Halvetî şeyhinin "muhibbi" olduğunu söylemesi, onun Halvetî

[78] Özkan Yalçın, a.g.e., s. 32.
[79] İslam Ansiklopedisi, Akşemseddin Mad., TDV Yay. C. 2, İstanbul 1989, s. 300.

olduğunun kesin bir delilidir. Fakat bu zat Mihrî'nin akrabasıdır; çünkü "Şeyh Şerafeddin Hamza, Pir Şücaeddin İlyas'ın oğlu ve halifesidir."[80] diyen Hüsameddin Hüseyin yanılmaktadır. Mihrî Hâtûn'un bu zat ile akraba olaması mümkün değildir; ancak bu zat Pir İlyas'ın halifesidir.

Halvetî Tarikatında zikir, bol kelime-i tevhîd ile kalbi temizlemek ve zikr-i Celâl ile meşgul olmakla başlar. Esmâ-i seb'a, zikr-i Celâl'de söylenen Allah'ın doksan dokuz isminden yedi tanesidir. Zikir bunların söylenmesi ile ifâ edilir. "Esmâ-i seb'a şunlardır: Lâ ilâhe illâllâh, Allâh, Hû, Hakk, Hayy, Kayyûm, Kahhâr. Dede Ömer Ruşenî bunu on ikiye çıkarmış ve şu İsm-i Celileleri eklemiştir: Vehhâb, Fettâh, Vâhid, Ehad, Samed."[81]

Allâhın bu isimleri Tazarru'-nâme'de şu sıklıkla kullanılmıştır:

Lâ ilâhe illâllâh	:	20 kez
Allâh	:	26 kez
Hû	:	20 kez
Hakk	:	15 kez
Hayy	:	7 kez
Ehad	:	5 kez
Samed	:	2 kez
Elhamdülillâh	:	14 kez

80 Hüsameddin Hüseyin, a.g.e., s. 178.
81 Selçuk Eraydın, Anadolu ve Horasan'da İntişar Eden Tarikatler, Marifet Yay., İstanbul 1990, s. 460.

Mihrî'nin Tazarruʻ-nâme'de "Tevhîd" başlığı ile yazdığı ilk şiiri Halvetîlerin kalbi temizlemenin ilk yolu kabul edilen "Kelime-i Tevhîd" rediflidir.

Mihrî'nin gazellerinin içinde saklı olan aşkın, arzu ve isteklerin tasavvufî aşk ve isteklerden ayrı düşünülmemesi gerektiği gibi, her ne kadar içki içtiği iddia edilen bir padişahın muhitinde bulunsa da, meyhane, saki, mey gibi terimlerin birer Halvetî terimi olduğunu kabul etmek gerekir. Tazarruʻ-nâme'yi dikkatle incelersek, basit sebeblerden günaha düşmeyecek kadar olgun bir müslümanla karışlaşırız:

Yevm ü ʻiṣyân oldı ey dil çünki her dem hû saña
Nefs-i emmâreye uyduñ gelmedi ḳorḫu saña
(TAZ. 6/8)

Nefs-i emmâreye mi uyduñ müdâm
Gelmedi mi ḳalbüñe yevmü'l-ḳıyâm
(TAZ. 6/5)

Halvetîlikte kötüden iyiye nefs şöyle sıralanır: "Nefs-i emmâre, Nefs-i levvâme, Nefs-i mülhîme, Nefs-i mutmainne, Nefs-i râdiye, Nefs-i merdiyye, Nefs-i kâmile."[82] Mihrî bunlarda her ne kadar pek yükseklerde olamamışsa da, halk arasında-Evliyâ Çelebi'nin de abartarak belirttiği gibi mübârek insanlardan sayılmış ve evliya listesine alınmıştır..

Divânındaki şu gazel onun tasavvufa meylini açıkça gözler önüne sermektedir:

Hırḳa-i ʻirfândan it ẓâhid başuña tâclıḳ
Ger dilerseñ görmeyesin tâ ebed muḫtâclıḳ

---

[82] Selçuk Eryadın, a.g.e., s.460.

Cur'a-i 'aşḳı mecâzî nûş eyle ṣıdḳ ile
Tâ ḥaḳîḳatden yaña yol bulasın mi'râclıḳ

Nefsüñi ten ḫânesinde çek ḳanâ'at küncine
Kim seni esrâr-ı ġayba irgüre bu açlıḳ

Cehd idüp dîdâre ir çekme beriyye zaḥmetin
İdegör Ka'be ṭavâfin itmeden ḥuccâclıḳ

Nice bir nâ-haḳ yere ḳan dökersin ẓulm ile
Var ise 'aḳlun gel eyle nefsüne Ḥaccâc'lıḳ

Ney gibi iñle derûnuñdan ḳo bülbül nâlesin
Ḳumrı gibi dost dost di eyleme dürrâclıḳ

Aṭlasına virme sen ey Mihrî emîrüñ fâriġ ol
Dervişüñ yiter palâsı 'ârife dîbâclıḳ

(MD. g. 80)

Gittiği yerlerde de Halvetî şeyhlerinin türbelerini ziyaret ettiğini yine divânındaki şiirlerden anlıyoruz:

Yapılmış bir serîri 'âlî eyvân
Yeşil yapraḳlar olmış aña seyvân
İçindedür anuñ ol şâh-ı devrân
Ne ḫoş yaylaḳ imiş bu şehr-i Lâdiḳ

Çü şâhun beytini ma'mûri gördüm
İçinde berḳ urur ol nûrı gördüm

Aña ṣaf bağlamışlar ḥûri gördüm
Ne ẖoş yaylaḳ imiş bu şehr-i Lâdiḳ

(MD. g. 82/6,7)

Ladik’teki halveti şeyhinin türbesini ziyaret ettiğinin ispatı bu şiirdir.

Mihrî'nin ayrıca, devrin diğer meşhur tarikatleri hakkında da malumatı olduğu Divân’daki ipuçları ile sabittir. Mevlevilik bunların başında gelir:

Zühre çengüñ çala çarẖ içre yire çâr-pâresin
Meclis-i ẖâṣ içre raḳs urursa şâhâ Mevlevî

(MD. g. 201/5)

Yukarıdaki gazeller, musammatlar ve Tazarru‘-nâme için devrinde yazılan "en güzel nefis muhasebesi eserlerinden biridir" demek yanlış olamasa gerektir.

Mihrî Hâtun Halvetî bir dedenin torunu olarak ona yakışır bir bilinçle Tazaru‘-nâme adlı eserini yazmış ve iyi bir Halvetî müridi olduğunu ispatlamıştır.

Onun şiirleri karakterinin ilk elden kanıtlarıdır. Bu bağlamda Tazarru‘-nâme onun Halvetî karakterini açıkça ortaya koymaktadır.

O, Amasya’da bu yönü ile evliya listesine alınmış bir şairdir.

Halvetîlik ve diğer tarikatlar bir anlamda yetişkin eğitimi yaparak yüzlerce yıllık bir cihan devleti olmanın temel taşı olmuşlardır.

e- **Dili ve Uslubu**

Dil, edebiyatın ana malzemesidir. Sanatkâr dili güzel kullandığı ölçüde başarılıdır. Dilin inceliklerinden yararlanarak sanatını geliştirir. Dilin imkânlarından bazıları şunlardır: Atasözleri, vecizeler, tâbirler, deyimler... Bu ve benzeri zenginlikler Mihrî Divânı'nda da yer yer kullanılmıştır. Ayet ve hadisler ya aynen ya da kısmen yararlanma yoluyla kullanılmıştır. Divân'ın birçok yerine -Necâtî'nin de etkisi ile- bu mukabil beyitler serpiştirilmiştir.

Mihrî pek genç yaşında şöhret kazanmış ve şiirleri dillerde dolaşmaya başlamıştır. Gazellerinde daha çok hislerini terennüm eden Mihrî, kadın ruhunun hissiliğini samimiyetle gösterebilmiştir. Latifî onun için "işve-i eş'arı ve şive-i güftarı zenânedür" diyor. Şiirlerinde divân edebiyatının makbul gördüğü teşbih, istiare, mazmun ve mübalağalara pek rastlanmaz; fakat sade ve samimidir.

Orjinallik özellikle "Tazarru'-nâme" adlı mesnevisinde kendini göterir. Bu mesnevi samimi, içli, dindar bir mümin kadının hissiyatını dile getirmesi bakımından oldukça ilginçtir.

Bu eseri okuyup da anlamayacak, duygulanmayacak insan o devirde bulmak mümkün değildir. Bu mesnevi Mihrî'nin muhitinde ve devrinde yazılan en güzel dinî-tasavvufî eserlerdendir. Eserinde Necâtî'den ilham almamış olması da ayrıca zikredilmesi gereken bir husustur. Mihrî bazı beyitlerde adeta Yunuslaşır:

Niceler ṭutdum der iken ʻâlemi
Degmedi şâdılıġına bir ġamı

(TAZ. 11/15)

Birçok ayet ve hadisin açıklaması veya kısmen kullanımını özellikle Tazarruʻ-nâme'de görülmektedir:

"*Kema ḳal 'azze ve celle,... lâ teknatu min raḥmetillâhi innallâhe yagfiruzzunûbe cemi'a...*"

(TAZ. 6/ 14)(Zümer/53. ayet)

Meâli: Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünki Allah bütün günahları bağışlar.

"Lev kâne fîhimâ âlihetün illa'llâhü lefesedetâ...

(TAZ. 2 /35) (Enbiya/22. ayet)

Meâli: Eger yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti.

"Fe fî külle şey'î âyete tedlel 'ala enne vâhiden"

(TAZ. 2/39)

"Hüvellezi ersele Resûlehü bil Hudâ ve dinil hakkı liyuzhirahu aleddîni kullihi"

(TAZ. 4/15) (Fetih /28)

Meâli: Bütün dinlerden üstün kılmak üzere , Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur.

"Kema kalellâhu teala külli me aleyha fân/ Ve yebga vech-ü rabbuke zül celâli vel ikram"

(TAZ. 2/28) (Rahmân/ 26,27)

Meâli: Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak / Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı bâki kalacak.[83]

Hem ezelsin hem ebedsin hem Ṣamed
Ey ṣıfâtı "ḳul hüvallâhü eḥad

(TAZ. 2/8)

Kasîdelerinde her şâir gibi memduhunu yere göğe sığdıramaz. Ama yine de bu duyguları da riyakâr değil samimi ve içtendir; çünkü kasîde yazdığı baba ve oğul iki şehzâdeye son derece içten sevgi beslemektedir. Onları Sam, İskender, Rüstem, Zal, Hz.Yusuf, Haydar (Hz. Ali) vb. ünlü kahramanlara benzetir.

Bahtına Yavuz Sultan Selim'e rakib şehzâde olmak düşen ve sonunda onun "Pençe-i kahrında lerzan" olan Şehzâde Ahmed, her şehzâde gibi kasîdelerle övülmüş, bu kasîdelerin belki de en güzellerini Mihrî'nin kaleminden okumuştur. Mihrî, Şehzâdeye 10 kasîde, 1 terkib-i bend yazmıştır:

Şâh-ı Sulṭân Aḥmedüñ devrânıdur bezminde gör
Lâle sâḳi ġonce bâde oldı ḫiẕmet-kâr gül

(MD. k.23/11)

Onu her şâir gibi mübalağalı bir şekilde övmekten geri durmamıştır:

Lalenüñ derd ile daġ oldı ḥasedden cigeri
Gör ne ziynetler ider sünbül ü reyḥân şekl

[83] Kur'an-ı Kerim ve Açıḳlamalı Meali, TDV. Yay. Haz. Ali Özek, Ankara 1993.

(MD. k. 27/3)

Düşmenüñ başunı tükrük gibi her yaña döker
Tıġ-ı ḳahruñ ki ḳaçan barḳ ura ʻuryân şekl

(MD. k. 27/26)

Nur virmezdi cihân rûyına ḳandil-i semâ
Gün cemâli envârından olmasa ger ittiṣal

(MD. k. 24/6)

Bir cihân-gîr-i zamândur ol bugün ʻâlemde kim
Rüstem ü Zâl olsa rezmüñe gelüp itmez cidâl

(MD. k. 24/13)

İsmine fallar tutulan şehzâde, güzel benzetmelere de duyulan sevginin bir emaresi olarak layık görülmüştür.

Muṣḥafî ḥüsninde fâla niyyet itdüm ol şehüñ
Ol elif ile ḥa geldi âḫirinde mîm ü dâl

(MD. k. 26/16)

Lâlenüñ derdile daġ oldı ḥasedden cigeri
ʻÂrıżuñ ʻarż ideli sen gül-i ḫandân şekl

(MD. k. 27/5)

Bayram dahi onun kaşının hilal halinde görünmesi ile başlar:

ʻIyd ḥüsnüñde görüp ḳaşuñ hilâlin ḫüsrevâ
Hürrem olsun dâʼimâ sâyeñde bu ḫalḳ-ı cihân

(MD. k.9/24)

Terkib-i bend'de tekrar edilen beyitlerde Bâyezid'in Ahmed'i tahtta görmek istediğine bir imâ vardır:

Kimdür ol Sulṭân Aḥmed ibn-i Sulṭân Bâyezîd
Gicesi ḳadr olsun anuñ dâʼimâ gündüzi ʻʻîd

(MD. k. 19/7)

Bâyezid için yazdığı kasîdede ise onun ʻAdlî mahlasını

şöyle zikr eder;

Salṭanat taḫtında her dem saña ey kân-ı kerem
'Adl-i ḫıl'at tâc-ı devlet 'âdet olmışdur ṣavâb

(MD. k. 20/24)

Bayezid'e bir Amasyalı olarak yalvarır;

N'ola ey kimyâ-naẓar luṭfuñla olsa dest-gîr
Pây-mâl olup Amâsiyyede olmışdur türâb

(MD. k. 20/ 26)

Amasya'nın gururuna kadınca seslenir;

Ḳılsañ ey Yûsuf naẓar luṭfuñla ben bî-çâreye
İ'tiḳadum budurur bulam Züleyḫa-veş şebâb

(MD. k.20/ 28)

"Bir akrostiş ile 81. gazelde Şehzâde Ahmed'in Süleyman"[84] adlı oğluna medhiyeler düzer. Ayrıca yaptığı oyunlar da şöyle bir kaç örnekle gösterilebilir:

Didi ḳaddüm ḫayâlini derûn-ı dilde muḥkem ṭut
Didüm kim bir elif gibi bu cân içre nihândur bu

(MD. g. 139/3)

beyitte "cân" yazarken içinde elif harfi bulunmasına telmih edilmektedir.

Ahmed'in yazımı ile ilgili bir oyun örneği:

Dehânuñ cânum ü zülfüñ benüm 'ömr-i dırâzumdur
Ölürem âh görmezsem o mîm u dâlı bir laḥẓa

(MD. g. 154/2)

Ah+mim+dal= Ahmed

Teşbih ve istiareler hususunda gazel ve kasîdesinde

---

[84] Hammer, a.g.e., s. 356.

bilinenin dışına çıkmaz. Her kasîdesi tema olarak bayram, bahar, nevruz gibi konuları işler. Bunun da sebebi Ahmed ve Bayezid'in hep mutlu ve güzel günlerini görmesidir. Hayatta sevdiği bu iki kişinin mematlarına ulaşmamıştır.

Şiirlerinde birçok aruz hatası vardır; buna rağmen beyitler yer yer içten doğmuş, sehl-i mümteni hissini verir:

Düşdüm ayaḳlara elden ḳomadum yâr etegin
Gerçi yârüm ḳomadı bir nefes aġyâr etegin

(*MD. g. 128/1*)

Bazı beyitlerinde "cinas" göze çarpar:

Zülfüñ ü ḳaşuñ ḳadüñ gördüm ki cân andan çıḳar
Bunlara cân virmeyen elbette cânandan çıḳar

(*MD. g.40/1*)

Hatta asırlar sonra gelecek Neşatî'yi bile müjdeler:

Firâḳuñla viṣâlüñle dil-i mecrûḫa ey dilber
Olur her nâr bir gülşen olur her gülsitân âteş

(*MD. g. 68/ 3*)

Dili devrine göre çok sadedir. Bu sade dilin ve samimi uslubun içinde kadın ruhunun incelikleri, arzu ve istekleri de ustaca gizlenmiştir. Bazı şiirlerinde acaba kendi durumundan mı bahsediyor demekten insan kendini alamaz:

Degmedüm bir güle bu ṭali'i yoḳ başumı gör
Ṭutaram bunca zamân oldı ki gül-zâr etegin

(*MD. g 128/2*)

Kimseler dil ḫaste olup düşmesün yârdan cüdâ
Kimsenüñ şehrinde 'âlem gözüne dar olmasun

(*MD. g. 135/3*)

Sevgiliye hitabında bazen harikulade hüsn-i ta'lil örnekleri verir:

La'lüñe öykindügi'çün lâle ruḫsâruña şem'
Lâleye dâġ urdılar şem'üñ zebânıñ yaḳdılar
(MD. g. 19/4)

Şu sevimli ifadeyi daha sonraları Nedim'de görebiliriz:
Bir kerre mübtelâlaruma raḥm idem diseñ
Dünyâda sevdigüm n'ola yalan dükenmedi
(MD. g. 204/5)

Mihrî aşkında, ızdıraplarında, kıskançlıklarında dâima samimidir. Hatemi'ye söylediği şu beyit bu yönden ilginçtir:
Sen yalandan Hâtemî 'âşıḳ geçersin Mihrîye
S̱ümme vallâhî seni Mihrî sever oğlandan
(MD. g. 133/7)

Makamî ona, ölümünden sonra şöyle seslenir:
Bâġ-ı ḥüsnüñdeki şeftâlülerüñ oldı erik
Dimedüm mi anı vaḳtinde iken saḳlama ṣat
(MD. Mesnevi-i Lâtif 218 /12)

Hammer ona aşklarından dolayı Osmanlıların "Safo"sudur[85] derken; Gibb, o devirde şarklı bir kadının bu tarz şiirler yazmasına şaşırdığını belirtmektedir.

Mihrî, Güvâhî'ye biraz sitemkâr olarak şöyle seslenir:
Meâlin iş bu şi'rüñ ger ṣorarsañ
Nedür dirsen Güvâhînüñ günâhı

Ki bir ḳaç beytüñ ile Mihrîyi sen
Niçün yâd eylemezsün gâhi gâhî
(MD. g. 189/8.9)

---

85 Murat Uraz, a.g.e., s. 17.

Her şâir gibi o da kendisini kasîdelerin fahriye bölümünde övmekten geri durmamıştır:

Şâh-ı ʻÂlîden erişürser ʻinâyet naẓarı
ʻAceb olmaz ger olam şiʻr ile Selmân şekl

(MD. k. 27/29)

İskender Çelebi de onun samimi, dobra dobra sözlerinden nasibini almıştır; bazen olumlu, bazen olumsuz:

Nice İskenderi la'lüm ẕülâli
Ṣuya iletti vü ṣusuz getirdi

İrdi çün âb-ı ḥayâta Mihrî ölmez ḥaşre dek
Gördi çün ẓulmet şebinde ol ʻayân İskenderi

(MD. g. 194/5)

Şâir, kadın olur da mutfakla ilgili örnekler vermez mi? Mesela, "sum" (sarımsak):

Gülsitânuñda çün ezhâr olmadum ben dostum
Bostânuñda piyâz u ṣûm olaydum kâşki

(MD. g.196/3)

Şimdi ki ḫalḳın ḳatuñda Türklükdür iʻtibâr
Keşlü tarḥanalarında ṣûm olaydum kâşki

(MD. g. 185/7)

Şiirlerinde usluba etkisi olan bir özelliği de gözlemlerini eserine yansıtmayı başarmasıdır, Ladik, Künicek ve Amasya ile ilgili gözlemleri bu yönden ilginçtir:

Şehr-i Amâsiyyede bir ḫûb u raʻnâ gülizâr
Her ṭarafda cân u dilden ṣad hezâr ʻuşşâḳı var
Çevresinde dâ'ire çekmişdür anuñ kûh-sâr
Ḥâledür kim devr idüpdür mâh-ı tâbânı dürüst

Necâtî gibi atasözlerini açıklar mahiyette birçok beyiti mevcuttur:

Ey dil hemîşe cevr ü cefâya taḥammül it
Ṣanma cihânda her kişinüñ bir belâsı yoḳ
(MD. g. 78/8)

Çün alduñ elüñe yaḳamı ḥâlüme baḳ kim
Dirler gözüñ aşd'olsun olurken elüñ işde
(MD. g. 159/4)

'Âşıḳa dirler idi ṣabr gerek yâ ḫod sefr
Bu kelam ḥaḳḳı budur gerçek imiş âdemi de
(MD. g. 165/5)

Cânânuñı terk it didi cânuñ gerek ise
Mihrî didi cânânı gerek cânı gerekmez
(MD. g. 61/6)

Onun şiirlerinde aliterasyon ve asonanslara da dikkat edildiğini görürüz. Aşağıdaki örnekte (m) aliterasyonu vardır:

Hem demüm âhum olupdur mûnisüm gözüm yaşı
Kimse bilmez ḥâlümi derdüm nihândur lâ-cerem
(MD. g. 109/2)

Divân'da aliterasyon yapılan en bariz harfler "hı, ha, cim, çim" dir. Şâir, "hı" kullandığı bir beyitte yazılış benzerliğinden dolayı yukarıdaki sesleri de kullanmaya özen göstermiştir.

Yaḳmasa ġam ẓulmetinde ḳalmış idüm tâ ebed
Ruḫları nâr-ı ḫayâli ḫâne-i dilde çerâg
(MD. g. 75/4)

Mihrî'nin pervasız olması Abdülkadir Karahan tarafından şöyle takdir edilir: "Mihrî'nin şiirlerindeki bir

hususiyet de hisli bir kadının aşklarının, eski edebiyatımızın imkân verdiği âzamî derecede, pervasız denebilecek şekilde, ifade edilmiş olmasıdır. Hiçbir Osmanlı kadını mısralarında onun kadar sevdiğine aşkını açıkça ifade etmemiştir ve onun derecesinde samimi olamamıştır. Ondaki sade dil ve samimiyet eski edebiyatımızda pek az şâire nasip olmuştur."[86]

Nihat Sami Banarlı'nın şu tespiti de aynı doğrultudadır: "Mihrî, şiirlerinde klasik terbiyenin ve Divân kültürünün inceliklerine uyarak bu şiirleri üstadların yolunda, onların mazmunları; onların söz ve mana sanatlarıyla söylemiş, fakat aynı şiirlere onları söyleyenin bir kadın şâir olduğunu hissettiren, şahsi ve samimi bir ifade vermeğe de muvaffak olmuştur."[87]

Şiirlerinde bol aruz hataları yapmasının bir nedeni biraz da bu samimi söyleyişi vezne tercih etmesindendir.

Şiirlerinde "çevgan-cirit oynanan alan" kelimesinin en az on defa geçmesi onun erkeklerin bulunduğu yerlerde rahatlıkla bulunabildiğini gösterdiği gibi, devrin kadın yaşayışı hakkında da ipuçları vermektedir. Demek ki o devirde kadınlar, sanıldığından daha fazla soysal hayatın içindeydi.

Sade dili, samimi uslubu ve erkeklere taş çıkartacak mert söyleyişiyle Mihrî, edebiyatımızda taşrada yetişmiş kadın şâirlerin en ilgincidir. Bazı gazelleri ağır sözlerle dolu hicivlerden oluşmuştur. Aşağıdaki mecliste bulunanların yerinde olmayı hiç kimse istemez:

---

[86] Abdülkadir Karahan, a.g.e., s. 307.
[87] Nihat Sami Banarlı, RTET. MEB. Yay., C. 1, Ankara 1970, s. 453.

Nâ-gehân gird'içerü bir nice bed-rûy didüm
Bunda mı ṣaldı Süleymân dîvi yek-sân bu gice

Bir bölük asmalular geldi bir araya bu dem
Ḳanda buluna ʿaceb bunlara urġan bu gice

Kimi keldür kimi kördür kimi sâḳıt bularuñ
Kimlere ḳıldı muṣâḥib bizi devrân bu gice

Şeb-i yeldâ gicesi Mihrîye gör n'itdi felek
Görmez idi getürüp eyledi mihmân bu gice

(MD. g. 168/2-5)

Kadın haklarını mert ve samimi bir uslupla dile getiren belki ilk şâiredir.

Dinî açıdan erkek ve kadın kesinlikle aynı değerdedir: "Erkek veya kadın, her kim inanıp iyi işler yaparsa cennete girer." (Nisa 24) Çoğu kez fazilet ve takva sahiplerinden bahsederken Kur'an, erkek ve kadınları ayrı ayrı zikr eder. Kur'an, müşriklerin kız çocuklarını öldürmelerini sahte tanrılarının verdiği yetkiyle meşru kılmaya çalıştıklarını, açıkça belirtmektedir. (En'am 137)

Kur'an, evlilik bağlarının "sevgi ve şefkat "hisleri ile devam edebileceğini savunur (Rum, 21) ve yine belirtir ki "Onlar (eşleriniz) sizin elbiseniz, siz de onların elbisesisiniz" (Bakara 187)[88].

Eşitliği yanlış yorumlayanlara Mihrî, yıllar, hatta yüz

---

88 Kur'an-ı Kerim ve Açıḳlamalı Meali, TDV. Yay. Haz. Ali Özek, Ankara 1993. (Belirtilen ayetler)

yıllar öncesinden yukarıda çerçevesini çizdiğimiz "eşitlik ilkesi" ile cevap verir:

İşidüp ṭa'ñ itmeye her bî-ḫaber
Mihrînüñ ḳalbine gelmeye keder

Çünki nâḳıs 'aḳl olur dirler nisâ
Her sözüñ ma'zûr ṭutmaḳdur revâ

Lîk Mihrî dâ'inüñ ẓannı budur
Bu sözi der ol ki kâmîl usludur

Bir mü'enneṣ yegdurur kim ehl ola
Biñ müẕekkerden ki ol na-ehl ola

Bir müenneṣ yeg ki ẕihni pâk ola
Biñ müẕekkerden ki bî-idrâk ola

(TAZ. 14/10-12)

Mihrî bazen kendinden sonraki büyük şairleri de müjdelemiştir. Mesela, Zâtî'nin uslubuna yakın gazeller söylemeyi başarmıştır. Aşağıdaki örnek bu yönden ilginçtir; çünki Zati'nin de aynı bu kafiye ve uslupla söylenmiş beğenilen bir gazeli vardır[89]:

Eşk-i çeşmümden olur cûş etdügi ırmaġlar
Dûd-ı âhumdandur ebr olduġı her dem daġlar

(MD. g. 22 /1)

Bazen de Rûhî gibi;

---

[89] Halil Erdoğan Cengiz, Divân Şiiri Antolojisi, Bilgi Yay., İstanbul 1989.

Şimdiden girü cihân ḫûblarınuñ varına yuf
Ḳurı da'vâlar ile itdügi iḳrârına yuf

Eyü çekdük bularuñ cevr-i cefâsın be yüri
Nice bir yalvaralum yârına aġyârına yuf

Hey bu rîş-ḫandelerüñ bir başı vü biñ dil ile
'Âşıḳuñ aldadıcı ḳavli yalan yârına yuf

(MD. g. 76/2)

diyerek 16. asır hiciv edebiyatına yeni ve taze redifler hediye etmiştir. Mihrî ile Ruhi'nin bu gazeldeki pervasız uslup benzerliği de ilginçtir.

Kısaca Mihrî, devrinde kadınla ilgili bazı katı kuralları yıkmayı başarmıştır. Bizlere de o devir kadını ve toplumu hakkındaki ön yargılarımızı tekrar gözden geçirmemizi, o sade dili ve samimi uslubu ile tavsiye etmiştir.

C. MİHRÎ HÂTUN'UN ESERLERİ

Mihrî Hâtun'un iki eseri mevcutur. Bu eserlerden ilki, muhtemelen kendisinin hayatında tertip edip Şehzâde Ahmet'e sunduğu mürettep divânı; ikincisi ise bu divânın bir parçası gibi

görülmüş, ancak orijinal bir mesnevî olması hasebiyle ayrı bir eser kabul edilmesi gereken Tazarru'-nâmesidir.

1- Tazarru'-nâme

Bütün yazma nüshalarda divânın başına alınmış 484 beyit, 10 dörtlükten oluşan orijinal bir mesnevidir. Ana başlıkları ile şu şiirlerden oluşur:

I. Tevḥîd (20 beyit), II. Münâcât Tazarru'-nâme(41 beyit), III. Tevḥîd (6dörtlük), IV. Na't-ı Resul Aleyhi's-selâm (35 beyit), V. Kasîde-i Der Na't -ı Aleyhi's-selâm (gazel 15 beyit), VI. Fil-Mev'ize (5 beyitlik bir gazel dahil 15 beyit), VII. Münacât (9 beyitlik bir gazel dahil 52 beyit), VIII. Münâcât Der Münâṣib-i Aḥvâl-i Ad-Meyân (34 beyit), IX. Münacât Der-Efḥâr-ı 'Âciz Nefs (5 beyitlik bir gazel dahil 49 beyit), X. Münacât Der-Ṭaleb-i Maġfiret (7 beyitlik bir gazel dahil 68 beyit), XI. Mev'ize Der-Aḥvâl-i Fenâ-yı Rûzgâr (7 beyitlik bir gazel dahil 38 beyit), XII. Der-Aḥvâl-i Fenâ-yı Rûzgâr (5 beyitlik bir gazel dahil 11 beyit), XIII. Du'â-yı Haḳîre (7 beyitlik bir gazel dahil 57 beyittir.), XIV. Hatime-i Risâle (20 beyit), XV. Çâr-'Anâṣır (dört dörtlükten oluşmakta), Der-Tevḥîd-i Bârî (Elif'ten Ye'ye kadar 29 harf 29 beyit). Toplam 484 beyit, 10 dörtlük.

Mihrî Hâtun'un bu eseri 20 beyitlik bir tevhîdle başlar, 29 harf karşılığı bir tevhîd ile biter. Her ikisinde de Allâh'ın birliği ve büyüklüğü; kudreti ve kuvveti övülür. Allâh'ın ezelî ve ebedî olduğu, "Süreyyâdan serâya dek" her şeyin onun emrinde olduğu, kulların mutluluk için ona ihtiyac duyduğu zikredilir. Bu fanî dünyada Allâh'a ibadet ve itaatla yaşamanın gereği belirtilir. Günahların affı için dualar edilir.

Mihrî, her iki tevhîdinde de gayet samimi ve sade bir edâ ile Rabb'inin karşısındadır. Anlatımında mübalağalar ve istiârelerle ağır ve anlaşılmaz hale gelmiş hiçbir bölüm yoktur.

Bunları Hz. Peygamber'in vasıflarını öven iki na't takip eder. Hz. Peygamber'in özellikle şefaatçi yönü ile ilgilidir ve affına sebeb olmasını niyaz eder.

Mesnevî'sini yer yer gazellerle süslemiştir. Bu gazellerde içli bir şekilde cürmünü ikrar eder ve affını ister.

Mihrî, Allâh'ın bütün kâinatın yaratıcısı olduğunu anlatırken, cansız varlıklardan başlayıp nebat, hayvan ve insana doğru bir tekâmül silsilesi izler. Bu dinî litaretüre de uyan bir sıralamadır.

İnsanın yaratılışından sonra Allah'ın onu yekdiğerinden nasıl farklı zekâ, ahlâk ve mevkilere eriştirdiğini anlatır.

Daha sonra işlediği büyük günahları sayar ve "pak-i ẕâtı", "nebi niyâzı" ve "evliyâ râzı" hakkı için affedilmesini niyaz eder.

Hazret-i Âdem'den Peygamberimize kadar 11 peygamber ve mucizelerini birer kıta ile anlatır. Hz. Peygamber'den sonra Dört Halife'yi, Hasan ile Hüseyin'i metheder. Onlardan sonra şehitler, gaziler hakkı, hakikat ehlinin takvası, tarikat ehlinin ukbâsı hakkı, Ka'be-i 'azîm, Merve-Safa ve Zemzem; Ravza-i nur hakkı için Tanrı'dan mağfiret diler. Hem-cinslerine nasihat verir. II. Bâyezid ve Şehzâde Ahmed'in medhi ve dualar ile eserini bitirir. Şu beyitlerde Mesnevî'sinin sebeb-i te'lifini arz eder:

Ḥamdü'llilâh 'avn idüp Rabbü'l-enâm

Bu Tażarru‘-nâmeyi ḳıldum tamam

Ḥamdüli'llâh var iken ‘aḳlum bilüm
Bu ilâhîyâtı naẓm itdi dilüm

Ḥamdü'llilâh kî ecel virdi emân
Bu Tażarru‘-nâmeyi ḳıldum beyan

Tâ oḳuyanlara nef‘ olmaġ içün
Dükelinler cürmi ref‘ olmaġ içün

(TAZ. 14/1-4)

Bu eser dinî yönü ağırlıklı olduğu için, özellikle tevhîd, münâcât, na't gibi türlerde dinî ilimlerden yararlanılır. Tefsir (Ḳur'an-ı Kerim'in âyetlerinin yorumu), kelâm (Allâh'ın birliğinden, Zatı ve sıfatlarından bahseden ilim), fıkıh (dinin usul ve hükümlerini inceleyen ilim) gibi ilimler şâirin kaynakları arasındadır.

Kısaca Tazarru‘-nâme için, devrinde Amasya'da yazılmış güzel bir "dinî nasihat-nâme"dir denebilir. Mihrî, Allâh'ın birliğini bir tevhitle zikredip, bir münâcâtla ona yalvarmıştır. Hz. Peygamber'i bir na't ile övmüş ve insanların nefislerine seslenerek onları bu dünyanın faniliğine inandırmaya çalışmıştır. Mesnevisini Sultan Bâyezid ve Şehzâde Ahmed'e dua ederek ve yirmi dört harf karşılığı bir Tevhîdle Allâh'ın birliğini ikrar ederek bitirmiştir.

Özellikle nefsinden ve dünyanın vefasızlığından bahsettiği bölümlerde şâir, tüm samimi ve içtenliği ile karşımıza çıkar. Bazen "Yunuslaşır", bazen "Süleyman Çelebi" misali

samimi ve içten beyitler söyler. Fakat eserin devrinde yazılan bu tür eserlerden büyük farklılıklar taşıdığı da söylenemez. Na't, münâcât ve mev'izeler klasik tarzın dışında çok büyük orjinallikler arz etmez. Bu eserin orjinalliği Necâtî örnek alınmadan yazılmış olmasıyla başlar; samimi duyguları kadınca bir lirizmle işlemesi ile biter.

Bu eserde, 12 mesnevi, 6 gazel, 1 kasîde, 1murabba, 4 tuyug nazım şekli kullanılmıştır.

2- Divân

Mihrî'nin asıl eseri, çoğu şiirini Necâtî'ye nazire olarak yazdığı Divân'dır.[90] Divân'ın üç yazma nüshası mevcutur. Bunlar Üniversite Kütüphanesi no. T.1994/2; Ali Emîrî Kütüphanesi No. 414 ve Ayasofya Kütüphanesi No. 3974'daki eserlerdir. Bunlardan en tam ve sağlam olanı İstanbul Üniversitesi nüshasıdır.

Divân'ın ilk ve tek Arap harfli basımı 1967'de Moskova'da E. İ. Müştakova tarafından yapılmıştır. Bu eser, Mihrî Hâtun Divânı adıyla Prof Dr. Mehmet Arslan tarafından çalışılmış ve 2007 yılında Amasya Valiliği Yayınları arasında

---

[90] **Metin Hakverdioğlu,** Mihrî Hâtun'un Necâtî Bey'in Şiirlerine Nazireleri**,** **Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** 2009. Volume 4/2 Winter.

neşredilmiştir.[91]

Eserin incelenmesinden anlaşılacağı üzere Mihrî'nin divânı klasik bir divân tertibindedir. Başta dinî şiirler, tevhîdler, na'tlar içeren şiirlerin toplandığı aynı zamanda orijinal bir eser hükmündeki Tazarru'-nâmesi; sonra medhiyeler, gazeller, musammatlar, müstezad ve müfretler.

Divân'da 11 tanesi Şehzâde Ahmed'e, bir tanesi Sultan Bayezid'e olmak üzere 12 medhiye vardır. Bu medhiyelerden bir tanesi terkib-i bend nazım şekli ile diğerleri normal kasîde nazım şekli ile yazılmıştır. Gazaliyat bölümü 207 gazel, bir tahmis, 8 murabba, bir müstezad, 7 müfret'ten oluşmuştur.

a. Kasîdeler

Mihrî Divân'ında 12 kasîde mevcuttur. Bunların sıra ile konuları ve kime yazıldıkları kısaca şöyle özetlenebilir:

I. kasîde, Sultan Ahmed vasfındadır. Konu bakımından bayram tebriği için yazılması hasebiyle "ıydıyye", nesib bölümünde bahar tasviri yapıldığı için "bahariye"dir denebilir. Bu kasîdede nesib bölümü özellikle güzel tasvirler içermektedir. Baharı müşahhas olarak gözler önüne seren birçok beyite yer verilmiştir. Hemen bütün kasîdelerde olduğu gibi bu şiirde de fahriye bölümü yoktur. Şâir birkaç şiiri haricinde kendini hiç övmemiştir. En uzun kasîde budur, 38 beyittir.

II. kasîde, ilk kasîdenin bir benzeridir. Nesibsiz ve kısa bir kasîdedir. 17 beyittir.

---

[91] Mehmet Arslan; Mihrî Hâtun Divânı, Amasya Valiliği, Ankara 2007.

III. kasîde, terkib-i bend nazım şekli ile yazılmıştır. Bayezid'e Şehzâde Ahmed hakkında adeta bir tavsiye mektubu hükmündedir. Tekrar edilen beyitler şöyledir:

Kimdür ol Sulṭân Aḥmed ibn-i Sulṭân Bâyezîd
Salṭanat taḫtında olsun ḥaşre dek ʿömri mezîd
(MD. k. 19/14)

Bu şiir dört bendden oluşmuştur. Şâʿir âlem durdukça Bayezid ve Ahmed'in hükmünün devam etmesini Allah'tan niyaz ederek bu methiyesini bitirir.

IV. kasîde de nesibsizdir. 31 beyitin nerdeyse hepsi Sultan Bayezid'in övgüsüne ve duasına ayrılmıştır. Şâir memduhunu diğer kasîdelerde olduğu gibi bir vesile ile adıyla anar:

Kimdür ol ḫâḳân-ı aʿzam yaʿni Sulṭân Bâyezid
Ḥaşre dek bolsun cihân rûyında ʿömri bî-ḥisâb
(MD. k. 21/20)

V. kasîde yine Şehzâde Ahmed vasfındadır. "'Iyd" redifli bu kasîde bir bahar ve bayram konulu nesib ile başlar. 17 beyitlik kısa bir kasîdedir.

VI. kasîde, bir önceki kasîde ile aynı konu ve aynı vezinde yazılmış-adeta birbirini tamamlayan- bir şiir hükmündedir. 20 beyittir.

VII. kasîde, Necatî'den en çok etkilenerek yazdığı kasîdedir. Bunlar adeta nazire hükmünde şiirleridir. [92] Aşağıdaki

---

[92] Metin Hakverdioğlu, Mihrî Hâtun'un Necatî Bey'in Şiirlerine Nazireleri, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literatureand History of Turkish or Turkic Volume 4/2 Winter 2009.

mısralar bunun ispatıdır. Nesib bölümünde bahar tasvir edilmektedir. 26 beyittir.

Necâtî: "Gösterür nite ki nûr-ı Aḥmed-i Muḥtâr gül"

Mihrî : "Ẓâhir oldı ṣanki nûr-ı Aḥmed-i Muḥtâr gül"

VIII. kasîde, bir önceki kasîdenin devamı gibidir. Aynı vezinle, aynı kişi, nesib kısmı olmadan övülmektedir. 21 beyittir.

IX. kasîde, yine bir bahar tasviri ile başlar:

Beñzedüp bâġ-ı cihânı yine Firdevse bugün
Eyledi lâle ile gülşeni Cennet-i Na'îm

(MD. k. 25/3)

Memduhunu yine aynı sözlerle över. Kasîdelerdeki bu tek düzeliği yalnızca nesib kısmının güzel bahar tasvirleri bozar. Şâirin bu türde başarısızlığı düştüğü tekrarlardan hemen göze çarpar. 20 beyittir.

X, XI, XII. kasîdelerde de farklı bir konu işlenmez. Yine bahar, yine Şehzâde Ahmed'e övgüler vardır. Bunlar da sırayla 31, 17,18 beyittirler.

Kasîdelerde, genel olarak, bu nazım şeklinin kaidelerine göre ve diğer Divân şâirlerinde de olduğu gibi, bir nesib ile başlar sonra bir girizgâh beyti ile medhiye kısmına geçer. Kasîdenin adına yazıldığı kimse aşırı mübalağalarla övüldükten sonra dua ile şiir tamamlanır. Duada, memduhun ömrünün uzunluğu, ikbalinin devamlı olması için Allâh'tan niyaz vardır. Kasîdelerde beyit sayısı azdır; 17 ila 38 arasında değişir.

b. Gazeller

Mihrî'nin Divân'ında 207 gazeli vardır. (Buna Makamî'nin gazeli de dâhildir.) Kasîde, murabba, tuyug, müstezad, tahmis gibi nazım şekillerinde de eser veren şâirin

gazelleri diğer şiirlerinden daha başarılıdır. Gazelleri için her araştırıcının ortak kanaati, devrine göre "orta" seviyede şiir örnekleri olduğu yönündedir. Onun gazellerinde devrinden ve daha önceki devirlerden farklı bir yön bulmak güçtür.

Devrinin ortak zevkine uyarak gazellerini 5 ila 8 beyit arasında yazmıştır. Genellikle 7 ve 8 beyiti tercih etmiştir.

Konuları yönünden de Mihrî'nin gazelleri daha önceki devirlerden bir farklılık arz etmez. Bu şiirlerde de gerçek ve tasavvufî yönleriyle aşk, şarap rindlik ve tabiat işlenmiştir. Ayrıca devrandan şikâyetleri de buna eklenebilir.

Mihrî'nin beşerî aşkı konu alan şiirlerinde bazen Necatî'nin şiirinde görülen gerçeklik, neş'e ve samimilik görülebilir.

Baġ-ı ḥüsnüñde ṣabâ depretdügince zülfüñi
Ġonceler ḫandân olup zülfüñe reyḥân imrenür
(MD. g. 51/4)

Mihrî'nin gazellerinde tabiat ve tabiatla ilgili unsurlar da, genellikle divân şiirinde kullanılan klişeler halinde görülür. Gül, bülbüle; kumru, serviye âşıktır. Bu sebeble yanar yakılırlar; nahl, nihal, servi, çenar, dâima sevgilinin boyuna benzetilir; saçı ise sünbül ve benevşe ile tarif edilir; gonca, dudağı; gül ve lale, sevgilinin yanağını anlatır; saba rüzgârı gülleri açar ve kulaklarına âşıkların sırlarını söyler; çünkü saba bir postacıdır. Bunların dışında tabiatı görmek yer yer gezilen beldelerin anlatıldığı gazellerde mümkündür.

Necatî'nin de etkisi ile şiirlerinde, atasözü, vecize, halk deyişleri, hiciv ve hikmetli sözler göze çarpar. Şâir didaktik

yönünü daha çok Tazarruʻ-nâmesinde gösterir.

Hayatının sıkıntı ve dertlerini bazı gazellerinde hissettirdiği olur; fakat genellikle anlatılan dert ve sıkıntılar divân edebiyatının ve tasavvufun klişe dert ve sıkıntılarıdır.

Bu gazeller içinde Bayezid ve Şehzâde Ahmed'e medhiye hükmünde olan ve bir akrostiş ile Şehzâde Ahmed'in oğlu[93] Süleyman'ı öven iki şiir diğerlerinden farkılılık arz eder.

Nûr ile şehr-i Amâsîyeyi maʻmûr idesin
Yapısar ʻadlüñ ile her dil-i virân kerem

Mihrî üftâdeye raḥm it demidür luṭf eyle
Dest-gîr ol aña ʻadlüñle gül ey kân-ı kerem

(MD. g. 111/6, 7)

Ayrıca 25. şiir yirmi dokuz harf karşılığı sevgiliyi (Ahmed'i) öven büyük bir gazel hükmündedir.

c. Diğer Şiirler

Mihrî'nin Divân'ında kasîde ve gazellereden başka 8 murabba, 1 müstezad, 1 tahmis, 7 müfret ve Divân'a sonradan eklendiği anlaşılan Makamî'nin "Mesnevî-yi Latîf" adlı şiiri mevcuttur.

Murabbalardan bir tanesi Ladik şehrini öven bir güzelleme hükmünde olup halk şiiri havası taşıması münasebetiyle ilginçtir. Diğer bir murabba ise Necatî'nin bir gazeline naziredir. Diğer altı tanesi ise devrinin bu şekille ilgili hususiyetlerini aksettiren tipik örnekleridir.

---

[93] Hammer, a.g.e., C.1, s.356 (Şehzade Ahmed'in dört oğlu vardır: Süleyman, Alaaddin, Osman, Murad)

Tahmis yine Necatî'nin bir gazeline üç mısra eklenerek yapılmıştır. Başarılı bir denemedir denebilir; fakat sadece bir tane ile kalması "Acaba kaybolan başka örnekleri de var mıydı?" sorusunu akla getirmektedir.

Müfretler ve Mesnevî-i Latîf ile Divân sona ermektedir.

D- TAZARRU‘-NÂME METİN ve AÇIKLAMA

I

TEVHİD

(Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün) FN, 1b

SN, 1b

1 Yazdı cân levḥasında bismillâh
Ḳudret-i lâ ilâhe illallâh

Lâ ilâhe illallâh'ın kudreti can levhasında bismillah yazdı.

2 Gösterür toġrı yol bi-ḥamdillâh

Ḥimmet-i lâ ilâhe illallâh

Lâ ilâhe illallâh'ın himmeti Allah'a şükürler olsun ki doğru yolu gösterir.

3 Dü-cihâna ṭolı durur lâ-şek
Şöhret-i lâ-ilâhe illallâh

Lâ ilâhe illallâh'ın şöhreti şüphesiz iki cihana dolmuştur.

4 Ehl-i ʻaşḳ dillerin müşerref ider
Ṣoḥbet-i lâ ilâhe illallâh

Lâ ilâhe illallâh'ın sohbeti aşk ehlinin gönüllerini şerfelendirmiştir.

5 İrgürür ḫaste dillere ṣıḥḥat
Şerbet-i lâ-ilâhe illallâh

Lâ ilâhe illallâh'ın şerbeti hasta gönüllere sıhhat ulaştırmıştır.

6 İledür seni Ḥaḳḳ'a bir demde
Ḳurbet-i lâ ilâhe illallâh

Lâ ilâhe illallâh'ın kurbeti, yakınlığı bir anda seni Hakk'a iletir.

7 Urulur tâ olunca yevm-i ḳıyâm
Nevbet-i lâ-ilâhe illallâh

Lâ ilâhe illallâh'ın nöbeti ta kıyamet gününe kadardır.

8 Ṭaġıdur leşkerini iblîsüñ
Nuṣret-i lâ-ilâhe illallâh

Lâ ilâhe illallâh'ın yardımı iblisin askerini dağıtır.

9 Ẓulmetini dilüñ münevver ider

Ṭalʻat-ı lâ-ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın ışığı karanlıkta kalmış gönülleri aydınlatır.

10 Yed-i ḳudretle seng-i ḫâre virür
Ḥumret-i lâ ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın kudret eli ile adi bir taşa kızıllık verilir.

11 Virdi miftâḥ-ı ġaybı cân u dile
Ḳuvvet-i lâ ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın kuvveti can ve gönüle gaybın anahtarlarını verdi.

12 Ḳalbüñi ġill u ġışdan eyler pâk
Tâʻat-ı lâ ilâhe illa'llâh
Lâ ilâhe illallâh'ın itaati ile kalbin dedikodu kirinden temizlenir.

13 Gösterür ehl-i ʻaşḳa esrârı 2a
Ḥikmet-i lâ ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın hikmeti ile aşk ehline nice sırlar gösterilir.

14 Ṭoyurur ḫalḳı ḫˇân-ı raḥmet ile
Niʻmet-i lâ ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın nimeti, rahmet sofrası ile tüm halkı doyurur.

15 Ehl-i tevḥîde tâc-ı devletdür
Kisvet-i lâ ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın giysisi tevhid ehline mutluluk tacıdır.

16 Her dem endâma lerzeler düşürür
Heybet-i lâ ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın heybeti, her an insanın vücudunu titretir.

17 Cân dimâġın ṭolu mükerrer ider
Leẕẕet-i lâ ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın lezzeti canın dimağını tekrar tekrar doldurur.

18 Mihrî mücrimleri duzaḫda ḳomaz
Şefḳat-i lâ ilâhe illallâh
Mihrî, Lâ ilâhe illallâh'ın şefkati mücrimleri dahi cehennemde koymaz.

19 Gice gündüz dilüñde ẕikr eyle
'Âdet-i lâ ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın âdeti gece gündüz dilinde zikrin olmasdır.

20 İledür bî-gümân behişte seni
Midḥat-i lâ ilâhe illallâh
Lâ ilâhe illallâh'ın övgüsü şüphesiz seni cennete ulaştırır.

II

Münâcât

TAŻARRU'-NÂME-İ MİHRÎ ḤAKÎRE[94]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün) FN, 2b
SN, 2b

1 Ey Kerîm ü Ḳâdir ü Ḥayy ü Ebed
V'ey Ḳadîm ü Ṣâni' ü Ferd ü Ṣamed
Ey Kerîm, Kâdir, Hayy, Ebed ve Kadîm, Sâni', Ferd ve Samed Olan,

---

[94] Hakir bir kul olan Mihrî'nin yakarışı.

2 Bî-vezîr ü Bî-naẓîr ü Bî-misâl
Bî-melâl ü Bî-zevâl ü Ẕü'l-Celâl

Yardımcısı, benzeri, emsali olmayan ve usanmayan, son bulmayan, azametli olan,

3 Râzıḳ u Rezzâḳ u Ḥayy u Lâ-Yemût
Cümle eşyâya viren her demde ḳut

Rızık veren, herkesi besleyen, diri ve sona ermez, cümle şeye her an mutluluk veren,

4 Ḳâḍıyü'l-ḥâcât sensin ey Kerîm
Sen ki Rabü'l-ʻâleminsin ey Raḥîm

Ey kerim, ihsan sahibi, ihtiyaçların hükümedicisi sensin; sen âlemlerin Rabbisin ve Rahimsin.

5 Cümle ḫalḳuñ ḫâlıḳı maʻbûdı sen
Cümle ʻabdüñ cân ile maḳṣûdı sen

Bütün halkın yaratıcısı sen; bütün kullarının canı ve maksadı sensin.

6 Sen Eḥadsın bir daḫi yoḳdur ilâh
Birlügüñe cümle eşyâdur güvâh

Sen; birsin, teksin senden başka ilah yoktur. Bir olduğuna cümle eşya şahittir.

7 Hâkden ḫalḳ eyledüñ Âdem ʻayân
Sen yaratduñ ins ü cinni bî-gümân

Âdem'i topraktan yarattığın açık ve kesin (olduğu gibi); şüphesiz insanları ve cinleri sen yarattın.

8 Hem ezelsin hem ebedsin hem Ṣamed
Ey ṣıfâtı "ḳul hüvallâhü eḥad"

Ey özelliği "ḳul hüvallâhü eḥad" *ayeti ile anlatılmış, sen; hem başlangıcı olmayansın hem sonu olmayansın hem de hiç kimseye muhtaç olmayansın.*

9 Birlügüñe şekkimiz yoḳ ey Raḥîm 2b
İki diyen dil saña olsun remîm

Ey merhamet eyleyen birliğine şüphemiz yok. Sana ikidir diyen dil çürümüş kemiğe dönsün.

10 Cümle 'âlem ḫalḳı açup gözlerin
Ṭapuña ṭutup ṭururlar yüzlerin

Bütün âlemin insanları gözlerini açıp sana yönlerini dönmüşlerdir, senin eşiğine yüz sürmektedirler.

11 Senden umarlar ḳamusı raḥmeti
Nâtüvânlar senden ister nuṣreti

Onların hepsi senden rahmet umarlar ve senden zayıf hallerine yardım dilerler.

12 Raḥmetüñ deryâsına yoḳdur kenâr
Ey Kerîm ü ey Raḥîm ü Kird-gâr

Ey Kerîm, ey Rahîm ve her şeyi yapan, Senin rahmetinin deryasına bir sınır yoktur.

13 Dilde ismüñ ḫalḳ-ı ʻâlem ẕikr ider
Mü'min olan birligüñe şükr ider

Âlemde yaratılmış her şey senin ismini dilinde zikreder; mümin olanlar da birliğine şükreder.

14 Ḥikmetüñle aḳıdur âbı ḥacer
Ḳudretüñ virür[95] ḳurı neyden şeker

Senin hikmetin ile taş su akıtır, kudertin kuru kamıştan şeker verir.

15 Emrüñ ile bu felek itmez ḳarâr
Ḥimmetüñ ile gelür leyl ü nehâr

Emrin ile bu gökyüzü sabit duramaz, döner; himmetin ile gece ve gündüz gelir.

16 İbtidâña yoḳ durur[96] hîç intihâ
Sensin evvel sensin âḫir ey Hudâ

Ey Hudâ, benzersiz güzelliğine son yoktur, evvel ve ahir, baş ve son sensin.

17 On sekiz biñ ʻâlemin Sübḥânısın
Yaradılmışuñ ḳamu sulṭânsın

On sekiz bin âlemin Sübhânı ve yaratılmışların hepsinin sultanı sensin.

18 Cümle maḫlûḳuñ bilürsin ḥâlini
Her ne vechile giçer aḥvâlini

---

[95] ÜN : virdi
[96] FN : ibtidâ yoḳdur aña

Bütün yarattıklarının halini bilirsin, halleri ne şekilde değişir sen bilirsin.

19 Sen yaratduñ bî-tekellüf ʻâlemi
Sen yaratduñ bî-tereddüd Âdem'i

Sen hiçbir zorlama olmadan yarattın bu âlemi ve sen hiç tereddüt etmeden yarattın Âdemi.

20 Her ne denlü kim cihânda var ünâs
Ḳamu senden raḥmet eyler iltimâs

Cihanda her ne kadar halklar varsa hepsi senden rahmet ricasında bulunur.

21 Ḳudretüñe ḫalḳ-ı ʻâlem lâ dimez
Dergehüñe kimdurur a'lâ dimez

Ey Allah'ım, kudertine âlemin hiçbir yaratılanı "hayır" demez. Kim senin dergâhına yüce değil diyebilir?

22 Ḳamuya sensin viren cümbüşleri
Ḳamusı senden umar baḫşişleri

Bütün insanlığa neşe ve sevinci veren sensin ve bütün insanlık senden bahşişler, bağışlar diler.

23 ʻAḳl-ı küll cehd idüp ola bî-mecâl
İtmeye keyfîyetüñden ḳîl u ḳâl

İlk ortaya çıkan akıl ve tüm akıllar uğraşsa senin keyfiyetini, özelliklerini söylemeye mecal bulmazlar.

24 Kimse bilmez kim nedir mâhîyetüñ
Sen 'Alîmsin sen bilürsin ḥikmetüñ
Kimse bilmez ki nedir mahiyetin; sen Alîmsin sen bilirsin hikmetini.

25 Bu şecerde bitürürsin gül diken
Halḳ idersin ẖâkden vech-i ḥasen
Bu ağaçlıkta gül de diken de bitirirsin, aynı topraktan nice güzellikler halk eder, yaratırsın.

26 Ḥikmetüñ ile gelür bu sâl ü mâh 3a
Ḳudretüñ ile ṭurur bu bâr-gâh
Bu ay ve yıl senin hikmetin ile gelir, bu dünya divanı senin kudretin ile ayakta durur.

27 Ḥikmetüñle oldı çarẖ u âs-mân
Ḳudretüñle oldı Keyvân pâs-bân
Bu sema ve gökyüzü senin hikmetinle meydana geldi ve senin kudretin ile bu Zuhal yıldızı bekçi oldu.

28 Dergehüñ derd ehlinüñ dermânıdur
Bâḳi sensin cümle ʻâlem fânidür
Dergâhın derd ehlinin dermanıdır, baki kalan sensin bütün âlem fanidir.

(Kemâ ḳala'llâhu teʻâla "küllü men ʻaleyhâ fân ve FN,3b

yebḳâ vechü rabbike ẕü'l-celâli ve'l-ikrâm" (Rahman/26-27)[97] SN, 3b

29 Pâdişehsin bî-şerîk ü bî-vezîr
Emrüñ ile seyr ider şems-i münîr

Ey Allah'ım bir padişahsın ki ne benzerin var ne de yardımcın, senin emrin ile parlak güneş hareket eder.

30 Ḳamusı bendeñ durur sen pâdişâh
Kim senüñ ḥükmüñdedür bu bâr-gâh

Her yaratılmış senin esirindir, sen padişahsın ki bu kâinat senin emrindedir.

31 Ḳudretüñ sırrına idrâk iremez
Ḥikmetüñ fikr iden ʻaḳlın diremez

Kudretinin, gücünün sırrına akıl ermez, hikmetini düşünen aklını toparlayamaz.

32 Her ne kim bu ʻâlem-i eşyâda var
Dir ki senden ġayr yoḳ Perverd-gâr

Eşyalar âleminde her ne varsa senden başka yaratıcı, besleyici yok der.

33 Bu muḥaḳḳaḳ sâbit oldı ḥaḳdurur
Tañrı birdür andan artuḳ yoḳ durur

Bu hakikat sabit oldu hak ve gerçek şudur: Tanrı birdir ondan başka tanrı yok.

34 Ger şerîki olsa tâ yevmü'l-ḳıyâm

---

[97] Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır. Ancak azâmet ve ikrâm sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacaktır. *(Rahman/26-27)*

Bulamazdı işbu ʻâlem hiç niẓâm
Eğer bir benzeri olsaydı kıyamete kadar bu âlem hiç düzen bulamazdı.

(Lev-kâne fî-himâ ileyhimâ âlihetün illa'llâhü lefesedeta[98]*(Enbiyâ/22)*

35 İmdi nice pâdişehdür gör anı FN, 3b
Cümle gözler göz açup gözler anı SN, 4a
Şimdi nasıl bir padişahtır gör onu, bak nasıl da bütün gözler, açılır açılmaz onu gözler.

36 Cümle ʻabdüñ şâhıdur ol pâdişâh
Cümlenüñ maḳṣûdıdur ol bir İlâh
Bütün kulların şahıdır o padişah, bütün herkesin maksadıdır o padişah.

37 Cümlesi ʻilminde nâdândur anuñ
Cümlesi emrinde ḥayrândur anuñ
Herkes onun ilminden habersizdir ve herkes onun emrine, yaptıklarına hayrandır.

38 Birligine küllîsi iḳrâr ider
Kâfir olur her k'anı inkâr ider
Ey Allah'ım senin birliğini bütün yarattıkların kabul eder. Kim ki onu inkâr eder, kâfir olur.

39 Çün ider her şeye bir âyet delîl

---

[98] Eğer ikisinde de (semada ve arzda), Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, ikisi de (yer de, gök de) mutlaka fesada uğrardı. *(Enbiyâ/22)*

Kim gümânsuz birdür ol Rabb-i Celîl
Her şeye bir ayet delil olduğu içindir ki o Allah şüphesiz birdir.

(Fefî külle şey'în lehû âyetün tedüllü ʻalâ innehû vâhid[99])

40 Ḳamu ʻâlem ṭoludur Allâh ile 3b
Sen de pâk it ḳalbüñ illallâh ile
Bütün âlem Allah ile doludur; sen de illallâh, yalnız Allah, diyerek kalbini temizle

41 Ger dilerseñ bulasın maḳṣûduñı
Mihrî yâd it her nefes maʻbûduñı
Ey Mihrî, eğer her nefes mabudunu zikr edersen maksadına ulaşırsın.

III
Tevḥîd
(Fî-Tevḥîdü'l- Bârî ʻAzze İsmihu)

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) FN, 4a

1 SN, 4a

Cümle eşyânuñ ḳamu tevḥîdi illallâhdur
Cümle maḫlûḳuñ ḳamu maḳṣûdı illallâhdur
Cümle mevcûduñ ḳamu mescûdı illallâhdur
Naʻra-i yâ hû ile her demde illallâh di
Bütün eşyanın hepsinin tevhidi yalnızca Allah'tır.

---

[99] Her eserde Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır. O'na işaret eden tüm alametler, O'nun bir olduğunun delilidir.

Bütün yaratılmışın hepsinin maksadı yalnızca Allah'tır.
Bütün mevcudun hepsinin secde ettiği yalnızca Allah'tır.
Yâ Hû, Yâ Allah narası ile her nefeste yalnızca Allah de.

2

Ṭâlib-i Ḥaḳḳ olmaġa dâ'im saña irşâd ider
Ḳayd-ı Ḥaḳdan ġayrısından nefsiñi âzâd ider
Cürm yıḳmış ḳalbüñi tevḥîd ile âbâd ider
Na'ra-i yâ Hû ile her demde illallâh di
Yâ Hû, Yâ Allah narası ile her nefeste yalnızca Allah de.
(Bu zikir seni)Hakk'ın talibi olmaya giden yolda irşad eder.
Hakk'a bağlanmak dışında her şeyden nefsini azad eder.
Günahların yıktığı kalbini tevhid ile imar eder.

3

Her arada Ḥaḳḳ'ı yâd it yâd ḳılma bir nefes
Ġayri söz ḥâcet degildür 'ârif iseñ sözi kes
Ḳamu dillerde hemân Hû Hû ola tesbîḥ bes
Na'ra-i yâ Hû ile her demde illallâh di
Her fırsatta Hakk'ı yâd et, bir nefes bile ayrı kalma.
Fazla söze greke yok arif isen sözü kısa kes.
Sonuçta, bütün dillerde hemen Hu Hu ola tesbihin.
Yâ Hû, Yâ Allah narası ile her nefeste yalnızca Allah de.

4

Pertev-i tevḥîd-i şem' ile dilüñi enver it

Kendüñe her demde illâ Hûyı durma rehber it
Cân u dilden imdi bu ẕikri dilüñde ezber it
Naʻra-i yâ hû ile her demde illallâh di
Tevhid mumunun ışığı ile gönlünü nurlandır.
Kendine her an yalnızca Hu'yu durmadan rehber et.
Can ve gönül ile şimdi bu zikri dilinle ezber et.
Yâ Hû, Yâ Allah narası ile her nefeste yalnızca Allah de.

5

Ḳalbüñi iġvâya virme nefsiñüñ vesvâs ile
Ḳoma dil âyînesini kim ḳıla ol pâs ile
Bu kelâmı dilde yâd it her nefes iḫlâṣ ile
Naʻra-i yâ hû ile her demde illallâh di
Nefsinin vesvesi ile kalbini azgınlığa salma.
Gönül aynanı bırakma o vesvese palandırmasın.
Bu sözü gönlünde sürekli her nefes ihlâs ile yâd et
Yâ Hû, Yâ Allah narası ile her nefeste yalnızca Allah de.

6

Mihrî aʻmâ ger degülseñ Ḥaḳḳ'ı tanı aç gözüñ
Dâ'im illâ hû ile ġafletden uyar kend'özüñ
Her seḥer biñ ʻözr ile dergâha ṭutdukça yüzüñ
Naʻra-i yâ hû ile her demde illallâh di
Ey Mihrî, eğer kör değilsen gözünü aç, Hakk'ı tanı.
Kendini daima illa Hu, illa Allah ile gafletten kurtar.
Her seher vaktinde onun dergâhına bin özür ile yüzünü döndükçe,
Yâ Hû, Yâ Allah narası ile her nefeste yalnızca Allah de.

IV

Na’t-ı Resûl ‘Aleyhi’s-selâm

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün) FN, 4b

SN, 4b

1 Ey kerîm ü maẓhar u Nûr-ı Hüdâ
Şâh-ı iḳlîm-i risâlet Muṣṭafâ

Ey, Hüda’nın izzetli, şereflenmiş nuru; peygamberler ikliminin şahı Mustafa.

2 Ey risâlet kişverine pâdişâh 4a
V'ey şeri‘ât taẖtına ṣâḥib-külâh

Ey, peygamberlik ülkesinin padişahı ve ey, şeriat tahtına oturan taç sahibi.

3 Ey Ḥabîba'llâh vey tâc-ı Resûl
Ḳamudan öñ Ḥaḳ seni itdi ḳabûl

Ey, Allah’ın sevgilisi ve ey resulların tacı; bütün resullerden önce Hak seni kabul etti.

4 Sen ḳamu mürsellerüñ sulṭânısın
Sen ḳamu mü'mînlerüñ cânânısın

Sen bütün resullerin sultanısın, sen bütün müminlerin cananısın.

5 Rûh-ı pâküñ ẖulḳ idinmişdür ḥabîb
Cürm-i bîmârına sensin çün ṭabîb

Tertemiz ruhun sevgiyi huy edinmiştir. Bu yüzden günah hastalarının tabibi sensin.

6 ʻÂlemi mevcûd itmedin İlâh
ʻÂlem-i ervâḥa ḳıldı seni şâh
Allah varlıklar âlemini yaratmadan seni ruhlar âlimden şah kıldı.

7 Bü'l-beşerdür gerçi Âdem yâ Resûl
Senüñ ile buldı mevcûdât uṣûl
Ey, Allah'ın resulü, gerçi ilk insan Hazret-i Âdemdir; ancak seninle mevcudat esasını buldu.

8 Sen ebu'l-ervâḥ idüñ ey pâk dîn
Olmadın bu ʻâlem-i eşyâ yaḳîn
Ey tertemiz din sahibi bu eşya âlemi bilinmeden önce, sen ruhların ilki idin

9 Âb-ı luṭfuñuñ irişdi ḳatresi
Ẓâhir oldı Âb-ı Hıżr'uñ çeşmesi
Lutuf suyunun bir damlası erişti ve bu sayede Hızır'ın Ölümsüzlük Suyu'nun çeşmesi ortaya çıktı.

10 Bâd-ı ḫulḳuñ şemmesinden bu cihân
Oldı her eṭrâfı ṣaḥrâ gülsitân
Senin yaratılışının rüzgârının bir miktar kokusundan bu cihanın her tarafı gülistan oldu. Tüm âlem güller gibi koktu.

11 Muʻcizüñ burc-ı şerefde âf-tâb
Daʻvetüñ evc-i semâda mâh-tâb
Senin mucizen şeref burcunda güneştir, senin davetin semanın en yüksek noktasında mehtaptır.

12 Sidre-i ravżañdurur her ṣubḥ u şâm

Her ẖavâṣ ervâḥına Dârü's-Selâm

Her yüce ruhun cenneti her sabah akşam senin yücelerdeki bahçende bulunmaktır.

13 Beyt-i Ma'mûruñdur ey Bedr-i dücâ

Her ẕünûb emrâżına darü'ş-şifâ

Ey, karanlığı aydınlatan dolunay, senin beyt-i mamurun, evin, günah hastalarının şifa kapısıdır.

14 Enbiyâlar serveri sensin hemîn

Ey kerîm ü raḥmeten li'l-'âlemîn

Ey, âlemlere rahmet olarak gönderilen, kerim; enbiyaların başı daima sensin.

15 Ḥaḳ seni ḳıldı güzîn-i enbiyâ

Oldı ḥaḳ dînüñ ḳamu derde şifâ

Hak seni seçilmiş enbiyâ kıldı ve hak dininbütün dertlere şifa oldu.
(Hüvellezzi ersele Resûlehü bil-Hudâ vü dînü'l
-ḥaḳḳı liyuzhirahu 'ale'd-dîni küllihi (Tevbe/33)-(Fetih/ 28) [100]

NA'T

16 Didiler ḥaḳḳuñda çün ẖayru'l-Resûl FN, 5a

Ṣıdḳ ile ehl-i 'uḳûl itdi ḳabûl SN, 5b

---

[100] Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. *(Fetih/ 28)*
Resulünü hidayet ve hak dinle bütün dinlere üstün kılmak için göndermiştir. *(Tevbe/33)*

Hakkında en hayırlı resul denildiği için sadakatle aklı sahiplerinin hepsi bunu kabul etti.

17 Olmasañ olmazdı her-giz kâr u bâr
Gelmeseñ gelmezdi bu leyl ü nehâr

Sen olmasaydın kesinlikle bu dünya olmazdı ve sen gelmesen bu gece ve gündüz böyle peş peşe gelip durmazdı.

18 Hâdi-i şer'üñ eger olmasa sed 4b
Küfr ile ḳalmışdı 'âlem tâ ebed

Şeriatının hidayeti engel olmasa âlem ebediyyyen karanlıklar içinde kalmıştı.

19 Her ulü'lel-bâba emrüñ pîşvâ
Her ulü'l-ebsâre şer'üñ reh-nümâ

Her aklı sahibine senin emrin baş tacıdır; her basiret sahibi, gözü ve gönlü açıklara şeriatın kılavuzdur.

20 Kim saña ḳıldı cefâ ḳılduñ vefâ
Kim saña ḳıldı cezâ ḳılduñ sezâ

Kim sana cefa etti ise sen ona vefalı davrandın ve affettin; kim de sana ceza vermeye çabaladıysa sen ona münasip olanı uygun gördün.

21 Saña lâyıḳ oldıġı'çün her 'aṭâ
'Âdet olmışdur eyâ kân-ı vefâ

Sana layık olduğu ve senden beklendiği için her iyilik, ey Resul, sana iyiliğin madeni olmak âdet olmuştur.

22 Şevketüñi göricek ey âf-tâb

Sâye-bân idi saña her dem seḥâb

Ey güneş gibi parlak Resul, bulut senin haşmetini gördüğü zaman her an üzerinde sana gölgelik etmiştir.

23 Yazdı evvel ismüñi levḥe ḳalem

Olmasañ olurdı bu ʻâlem ʻadem

Kalem öncelikle levh-i mahfuza ismini yazdı. Eğer sey olmasan bu âlem yok olurdu. Âlem var edilmezdi.

24 Olmasañ sen olmaz idi kâʼinât

Hârdan gül hem daḫi neyden nebât

Sen olmasan kâinat olmazdı; hem dikenden gül, hem de kamıştan şeker çıkazdı.

25 Çün vücûda geldüñ ü bulduñ ẓuhûr 5a

Dîn ile ḳılduñ cihân rûyını nûr

Vücuda geldiğin ve zuhur ettiğin için, cihanın yüzünü dinin ile nurlandırdın.

26 İrmese senden ʻinâyet her ḳula

Ṭolmış idi iş bu ʻâlem küfr ile

Eğer senden yardım her bir kula ermemiş olsaydı işbu âlem küfür ile dolmuştu.

27 ʻÂsi olsa cümle ʻâlem bî-ʻaded

Senden irse ġam degüldür ẕerre derd

Bütün âlem hep birden âsi olsa, isyankâr olsa yine de senden bir yardımla bu durum zerrece dert edilmez. Senin yardımınla yola gelirler.

28 Ümmetüñ mücrimlerinüñ yâ Resûl
Sen şefîʿisin niçün olur melûl

Ya Rasulallah, ümmetinin günahkârları, sen şefaatçi olduktan sonra niçin melul, üzgün olsunlar ki.

29 Saña virildi nübüvvet ibtidâ
Ẕâtuñ ile yine oldı intihâ

İlk olarak nübüvvet, peygamberlik sana verildi; senin zatın ile de son buldu.

30 Her nebîye gerçi indi bir kitâb
Ḳamuya Furḳan'dan irdi fetḥ-i bâb

Gerçi her nebiye bir kitap indi; ama bütün insanlığa Kur'an'dan kurtuluş kapısı açıldı.

31 Geldüñ itdüñ dîn ile dünyâyı nûr
Bildi ḥaḳsın ins ü cin vaḥş u ṭuyûr

Geldin ve dininle dünyayı nur ettin. Vahşi kuşlar, insanlar ve cinler bildi ki haksın.

32 Geldi dînüñ mihrî enver eyledi
Ṭaġıdup küfri münevver eyledi

Dinin geldi ve güneşi nurlandırdı, tüm karanlıkları dağıtıp her yeri aydınlattı.

33 Kim ki itdi seni cândan iẖtiyâr
Olısar iki cihânda baẖtiyâr

Kim seni canından çok isterse o, iki cihanda mutlu olacaktır.

34 Kim ki senüñ'çün cihânda içdi semm
Aña tiryâk olur ol sem pes ne ġam

Kim senin için bu dünyada zehir içti, ona içtiği o zehir ilaç olur, çekmesin gam.

35 Çekmeyeler seni sevenler cefâ
Görmeyeler saña uyanlar belâ

Ey Resul, seni sevenler cefa çekmeyeler ve sana uyanlar bela görmeyeler.

36 Tâ ebed buldı sa'âdet ol kişi
Na't-ı pâküñ medḥidür her dem işi

Sonsuza kadar saadet bulur o kişi ki tertemiz methini zikr etmek her an işi ola.

37 Kime kim olsañ cihânda dest-gîr
İki 'âlemde bulur 'izzetle yir

Kime ki bu cihanda yardımcı olsan o kişi iki cihanda da izetli, üstün bir yer bulur.

38 Cürm ile bîmârum ey kân-ı kerem
Şefkatüñden umaram derdüme em

Ey lütuf menbaı, ey kerem madeni, günahlardan dolayı hastayım, şekatinden derdime şifa umuyorum.

39 Ṣıdḳ ile her kim ki saña ṭutdı yüz
Şefkatüñden âḫir olmaz nâ-ümîz
Sana sadakatle her kim ki yüzünü döner, o kişi sonunda şefaatinden ümitsiz kalmaz.

40 Çünki sen ḫâtem Resulsün pür-kerem
Ḳovma beni ben günâh ile ḳalam
Çünkü sen, iyiliklerle dolu son resulsün; beni de kovma, günahlarımla baş başa bırakma.

41 Cürmümi bildüm şefâʻat ḳıl baña
Yâ Resulla'llâh ṣığındum uş saña
Suçumu bildim, şefaat eyle bana. Yâ resulallah, işte sığındım sana.

42 ʻArż olıcaḳ ḥażretüñe cümle ḥâl
Eyleme maḥşer güninde pây-mâl
Bütün hallerim arz olununca, beni mahşer gününde ayaklar altında bırakma.

43 İşbu ʻâṣî Mihrîye ol dest-gîr
Ṭâʻatî yoḳ cürm ü ʻiṣyânı kesîr
İşbu asi Mihrî'ye elini uzat; onun ibadeti yok, hatası ve isyanı pek çok.

44 Gerçi kim itmişdurur biñ biñ günâh
Ḳıl ḳapuñda cümle ʻaybını tebâh
Gerçi o, binlerce günah işlemiştir; ancak sen kapında onun bu günahlarını ve aybını mahvet.

45 Anı uṭandurma Ḥaḳ’dan ḳıl meded
Cürm ile ḳapuña düşdi itme red

Onu, Allah’tan utandırma, meded eyle; hataları ile kapına düştü ne olur reddetme.

V

ĶAṢÎDE DER-NA'T-I RESUL ʻALEYHİ'S-SELÂM

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) FN, 6b
SN, 6b

1 Ey güzîn-i enbiyâ vü menbaʻ-ı luṭf-ı vefâ
V'ey Resûl-i kibriyâ maḥbûb-ı maṭlûb-ı Hudâ

Ey, seçilmiş enbiya ve lutf-ı vefanın kaynağı ve ey, azamet-i resul, Huda'nın sevgisini talebeden.

2 ʻAdl-i bünyâdını muḥkem itdi emrüñ nitekim
Ẓulmi maʻdûm itdi şerʻüñ şemsi gösterdi żiyâ

Nitekim senin emrin adaletin temelini sağlamlaştırdı, karanlıkları yok etti, şeriatının güneşi ışığını gösterdi.

3 Çün vücûduñ nûrdur ey ṣûreti bedr-i ḳamer
Düşmese sâyeñ ʻaceb midür zemîne câ-be-câ

Ey yüzü ayın on dördü gibi olan, vücudun nur olduğu için gölgenin yere düşmemesi tuhaf mıdır?

4 Gerçi âḫir ẓâhir oldı ẕât-ı pâküñ ʻâleme
Ḳamudan maʻnîde sen geldüñ cihâne ibtidâ

Gerçi en son olarak o pak zatın âleme geldi, ancak mana olarak cihana herkesten önce gelen sensin.

5 Olmış idüñ sen ḥarîm-i sırr-ı maḥrem ey Resûl
Yoġ iken insân mevcûd olmadan ʻarż-ı semâ

Ey Resul, arz ve sema olmadan insan yaratılmadan sen, gizli sırlara aşina olmuştun.

6 İreli ḫulḳuñ nesîmi ʻâleme her dem-be-dem 5b
Hürrem olmışdur yeler şâm u seḥer bâd-ı ṣabâ
Güzel huyunun meltemi âleme an be an erdiğinde o andan itibaren, gece gündüz saba rüzgârı mutlu olmuştur.

7 ʻİzzet içre kimi ḳıldı saña hem-tâ ol Kerîm
Kimi beñzetdi nebîlerde dü-ʻâlemde saña
O, Kerîm olan Allah sana benzer yücelikte kimi yarattı, iki âlemde sana benzer hangi nebiyi yarattı? Tabii ki senin benzerin yok.

8 Rûz-ı maḥşerde şefîʻi olmaġâ cürm ehline
Eyledi seni şefâʻat maʻdeni kân-ı ʻaṭâ
Allah, günahkârlara mahşer gününde şefaatçi olarak seni bağışlama madeni kıldı.

9 Ol ḳadar ʻazm eyledi fevke'l-ʻalâya her nefes
ʻArş-ı aʻlâ ile bir oldı saña taḥte's-serâ
Pek çok nefis o yüce makama ulaşmayı istedi; ancak arş-ı a'la ile toprağın altı sana bir oldu.

10 Çün ḳadem başduñ felek farḳına ey maḥbûb-ı Ḥaḳ
Leyletü'l-ʻisrâda Ḥaḳ her ḥâcetüñ ḳıldı revâ
Ey Hakk'ın sevdiği, bu feleğin üstüne ayağını bastığın için İsra gecesinde Allah her dileğini kabul etti.

11 Şerʻinüñ şemʻinde olmışdur münevver bu cihân

Şefḳatüñ ḫânından irmişdür ḳamu ruḥâ ġıdâ
Şeriatının mumu ile bu cihan nurlanmıştır ve şefkatinin sofrasında tüm ruhlar gıdalanmıştır.

12 Dü-cihânda rûşen oldı çeşmi anuñ tâ ebed
Hâk-i pâyüñ cevherin her kim ki ḳıldı tûtiyâ
Sonsuza kadar iki cihanda da gözü aydın olmuştur, kim ki onun ayağının tozunu gözüne cila etmiştir.

13 Ehl-i cürmüñ derdine sensin dü-ʻâlemde ṭabîb
Cürm ile dermânde ḳaldum umarum senden devâ
Günahkârların derdine iki âlemde de tabip sensin; ey Resul, günahlar ile derman arar haldeyim senden bu derdime deva umarım.

14 Cân u dilden ṣad-hezârân âlüñe etbâʻuña
Eylerem her dem selâm u medḥ ile zikr ü senâ
Âline, ailene, sana tâbi olanlara can u gönülden her an zikir ve yalvarma ile medihte bulunur, dua ve selamlar gönderirim.

15 Ṭâpuñı çün mesned itdi raḥmet-i Raḥmân senüñ
Şefḳatüñi rû-siyeh Mihrî ider senden recâ
Rahmet-i Rahman olan Allah, senin yerini şefkatin destek noktası kıldığı için günahlarla kararan yüzü ile Mihrî senden ricada bulunur.

VI

(Fi'l-Mevʻiẓa[101])

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) FN, 7a

[101] Öğüt, vaaz.

SN, 7b

1 İmdi ey bî-çâre ʻâṣî gel berü
N'eyledüñ n'itdüñ cihânda ilerü

Ey çaresiz, asi, şimdi beri gel haline bir bak; şu cihanda ileri götürecek, ahrete taşıyacak neler yaptın, neler ettin?

2 N'eyledüñ n'itdüñ ne taḥṣîl eyledüñ
Ḥaḳḳ'a lâyıḳ nice tedbîr eyledüñ

Neyledin, neler ettin, neyi öğrendin, neyi tahsil ettin? Hakk'a layık olacak ne kadar hazırlık yaptın?

3 Var mıdur ḳalbüñde Ḥaḳḳ'uñ ḳorḳusı
Gitdi fevt oldı mı nefsüñ iblisi

Kalbinde Hakk'ın korkusu var mıdır? Nefsinin iblisi uzaklaşıp gitti mi?

4 ʻİlm ile her dem-be-dem ʻâmil misin
Yoḫsa nâdân ebter ü câhil misin

İlim ile her an amel ediyor musun; yoksa anlayışsız, soyu kesik ve cahil misin?

5 Nefs-i emmâreye mi uyduñ müdâm
Gelmedi mi ḳalbüñe yevmü'l-ḳıyâm

Daima nefsinin emrine mi uydun, kalbine kıyamet gününün korkusu gelmedi mi?

6 Özüñi her demde virdüñ ġaflete
Nice vîresin cevâbı Ḥażret'e

Özünü her an gafete verdin, şimdi cevabını nasıl vereceksin Cenab-ı Hakk'a?

7 Rûz u şeb itdüñ günâh uṣanmaduñ FN, 7b
Ol Hudâ'dan bir nefes uṭanmaduñ SN, 7b

Gecen gündüz günah işledin usanmadın; bir nefes olsun o Hüda'dan utanmadın.

VI a

Şi'r În-Maḥal

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

1 Cürm ü 'iṣyân oldı ey dil çünki her dem ḫû saña
Nefs-i emmâreye uyduñ gelmedi ḳorḫu saña

Ey gönül, günah ve isyan oldu her anın yazık sana. Nefsinin emrine uydun gelmedi korku sana.

2 'İlm-i tevḥîdi dilüñden eksik itme bir nefes
Çün bilürsin âḫir ey ġâfil gerekdür bu saña

(Eğer isyandan kurtulmak istersen) tevhid ilmini dilinden bir nefes bile eksik etme; çünkü ey gafil, bilirsin sonunda bu gerektir sana.

3 Geldüñ uş fânî cihâna irtiḥâl itseñ gerek
Ṣoñ nefesde vây eger raḥm itmez ise Hû saña

Bu fani cihana geldiğine göre sonunda ölmen gerek, eğer son nefeste Allah rahmet etmezse vay ki ne vay sana.

4 Ḥaḳ'dan uṭanmaduñ olduñ hep günâha mürtekib
Ölecegüm ṣanmaduñ ey rûy-ı siyâhum tû saña

Allah'tan utanmadın ve hep kötü işlerle günahkâr oldun. Ey kara yüzüm, öleceğini sanmadın, tüküreyim senin yüzüne, tu sana.

5 Geçdi ʻömrüñ bu cihân dârında Mihrî cürm ile
Eslemedüñ nitekim virdüm naṣîḥat şû saña

Ey Mihrî, bu cihan konağında günahlar içinde ömrün geçti gitti; ama şu kadar nasihat etim de sana sorup öğrenmedin, aldırış etmedin.

8 Bulmaḳ isterseñ cinâna dest-res FN, 7b
Tevbeyi dilden giderme her nefes SN, 8a

Eğer şu cihan bağında zenginlik istersen hiçbir nefeste tövbeyi dilinden düşürme.

9 Raḥmetinden Mihrî ḳaṭʻ itme recâ
Er-raḥîmü'l-ʻâlemîndür ol Hüdâ

Ey Mihrî, o Hüda'nın rahmetinden asla ümidini kesme; çünkü o, âlemleri koruyup kollayandır.

(Kema ḳale ʻazze ve celle "Lâ-taḳnatü min-raḥmeti'llâhi innallâhe yaġfiruẕ-ẕünûbe cemîʻa")(Zümer / 53)[102]

10 ʻAybuñı setr ide Settârü'l-ʻuyûb FN, 7b
Cürmüñi afv ide Ġaffârü'z-zünûb SN, 8a

Ayıpları örten Allah ayıplarını örte; günahları affeden Allah günahlarını affede.

---

[102] Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Muhakkak ki Allah, günahların hepsini mağfiret eder (sevaba çevirir). *Zümer / 53*

VII

Münâcât[103]

(Münâcât be-Ḥażret-i Hudâ ʻAzze ve Celle)

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

1 Ey Hüdâvendâ Kerîm ü Bî-zevâl
Ey Raḥîm ü Ḳâdir ü v'ey Ber-kemâl

Ey Halık'ım olan Kerîm ve Zevale uğramayan, sonsuz; ey Rahîm ve her şeye Kâdir olan; ve ey kemal sahibi, bütün güzel sıfatlara sahip.

2 Sensin ol bî-misl-i ʻâdil pâdişâh
Cümle maḥkûmuñdadur bu bâr-gâh

O, benzersiz adil padişah sensin. Bu yaşadığımız, sana ibadet ettiğimiz yeryüzü bütün hükmün altındadır.

3 Çarḫ u eflâk ü zemîn ü âs-mân
On sekiz biñ ʻâlem ü işbu cihân

Gökyüzü, felekler, dünya ve semalar; ayrıca on sekiz bin âlem ile işbu cihan.

4 Ḳamu maḫlûḳât u bu uçmaḳ ṭamu
Her ne kim vardur bu ʻâlemde ḳamu

Bütün yaratılmışlar ve cennet ile cehennem; bu âlemde her ne varsa hepsi,

5 Baḥr-i luṭfuñ ḳatresidür bî-gümân

---

[103] yakarış

Ḳamusınuñ pâdişâhı sen ʻayân

Bütün yaratılmışın padişahı besbelli sensin; lutuf denizinin bir damlasıdır şüphesiz onları yaşatan.

6 Sensin ey Hallâḳ-ı Rabbü'l-ʻâlemîn 6b
Cümle bir bilür seni ʻilme'l-yaḳîn

Ey Âlemlerin Rabbi olan Yaratıcımız sensin; cümlemiz seni bir biliriz ayan beyan.

7 Birsüñ ammâ yerde gökde ṭolısın
Senden artuḳ ulu yoḳ sen ulusın

Birsin ama yerde gökte dolusun, senden daha ulu yoktur sen ulusun.

8 Dîde-i ḳalbinde olan nûr u fer
Senden özge daḫiye ḳılmaz naẓar

Kalp gözünde nur ve fer olan senden başkasına bakmaz.

9 Gûşine efsâne te'sîr eylemez
Dil daḫi efkârı taʻbîr eylemez

(Seni duyan insanın) kulağına bir daha efsaneler tesir etmez; gönlü de bir daha efkâr denilen sıkıntıyı anmaz.

10 Ḳamusınâ sensin ey Ḥaḳ reh-nümâ
Ṭoġrı varmayan olur senden cüdâ

Ey Hak, herkese rehber olan sensin; doğru yoluna varmayan senden uzak kalır.

11 Gerçi kim ẓâhirdesin gözden nihân
Lîk bâtında ʻayânsın her zamân

Gözden uzaksın ama her yerde bellisin; içtesin lakin her zaman ayan beyansın.

12 Her ne ḳılsañ ḳudretüñ var ey Ḳadîr
Cümle eşyâ ḥâline sensin ḥabîr

Ey Kâdir olan, her ne kılsan gücün ve kudretin yeter; bütün eşya senin halinden haberdardır. Senin varlığından haber sahibidir.

13 Yoġ iken deyyâr u hem çarḫ u zemîn
Var idüñ sen ey Hudâvendâ hemîn

Ey Yaratıcı, bir insan veya yer ve gök yok iken sen var idin.

14 Çünki sen maḳṣûd idindüñ ey Vedûd
Buldı emrüñle ʻadem küllî vücûd

Ey çok şefkatli olan, sen maksat edindiğin için, emrinle yokluk tam olarak vücut buldu. Varlığa dönüştü.

15 Çün bu ʻâlî çadrı kurduñ âşikâr
Hoş müzeyyen oldı her ṣaḥn u diyâr

Bu yüce, yüksek çadırı, gökyüzünü açıkça kurduğun için her yer böyle hoş bir süse kavuştu.

16 Her ṭoḳuz ṭâḳı yaratduñ yedi ferş
Kimini ferş eyledüñ kimini ʻarş

Her dokuz kubbeyi yedi yayılmış döşek olarak yarattın. Kimini yeryüzü eyledin, kimini gökyüzü.

17 Eyledüñ her bir diyârı lâle-zâr
Kûh u ṣaḥrâlarda itdüñ çeşme-sâr
Her bir diyarı lale bahçesi eyledin; dağlarda ve çöllerde çeşmeler akıttın.

18 Her ṭarafda âb-ı enhâr eyledüñ
Her ḥacer üstinde eşcâr eyledüñ
Her tarafta suyu nehirler eyledin; her taşın üstünde de ağaçlar bitirdin.

19 Ḳamu elvân eyledüñ her geh gerek
Yerde insân eyledüñ gökde melek
Herkesi muhtelif görünüşlerde yarattın ki öyle gerekti; onları, yerde insan eyledin, gökte melek.

20 Kimini her dem getürürsin ʻayân
Kimini her dem geçürürsin revân
Kimini her zaman açık ve görünür hale getirirsin, varlık eylersin. Kimini her an akıtıp geçirirsin, ruh eylersin.

21 Renc-i faḳrüñ derdine sensin ʻilâc
Hiç ḳomazsın birini bir laḥẓa aç
Fakirlik sıkıntısının derdine ilaç sensin. Hiç kimseyi de bir an aç koymazsın.

22 Sen yaratduñ ins ü cin uçmaḳ ṭamu 7a
Birlügüñe cümle şâhiddür ḳamu
Cenneti ve cehennemi, insanı da cini de sen yarattın bunların hepsi

senin birliğine şahittir.

23 Yaradursın ḫâkde sîm ile zer
Bitürürsin bir ḳurı neyden şeker

Topraktan hem gümüş hem de altın yaratırsın. Bir kuru kamıştan da şeker bitirirsin.

24 Çoḳ ʿacâibler düzüp eflâkde
Ġonceler ʿiẓhâr idersin ḫâkde

Gökte çok ilginç şeyler düzüp yerde de toprak üzerinde goncalar çıkarırsın.

25 Gösterürsin geh semâda âfitâb
Berḳ idersin geh zemîne mâh-tâb

Bazen gökte güneşi gösterirsin, bazen de yeryüzünü mehtap ile süslersin.

26 Aḳıdursın ḳatreden deryâları
Gösterürsin ẕerrelerden ḫâveri

Bir damladan bütün denizleri akıtırsın, bir zerreden bütün doğuyu gösterirsin.

27 ʿArż idersin geh münevver âfitâb
Gâh eylersin ḥicâb aña seḥâb

Bazen parkla bir güneşi sunarsın âleme, bazen ona bir bulutu örtü olarak gönderirsin.

28 Her ṭarafda akıdursın âbları
Halḳ idersin âbdan cüllâbları

Her tarafta bol bol sular akıtırsın, bazen o sulardan gül suları yaratırsın.

29 Geh zemistân getirürsin geh bahâr
Geh ḫazân eylersin ü geh lâle-zâr

Bazen kış getirirsin bazen bahar; bazen sonbahar eylersin dünyayı bazen lale bahçesi.

30 Geh gül ile zeyn idersin her diyâr
Geh idersin ġonceye hem-sâye ḫâr

Bazen her diyarı gül ile süzlersin bazen de goncaya bir dikeni gölge ettirirsin.

31 Geh güli hem-dem idersin bülbüle
Geh virürsin cümle evrâḳın yele

Bazen gülü dost edersin bir bülbüle bazen de o gülün tüm yapraklarını yele verirsin.

32 Geh idersin nergise zerrîn külâh
Geh urursın lâleye dâġ-ı siyâh

Bazen negise altın külah giydirirsin bazen de lalenin bağrına yanık bir siyahlık vurursun.

33 Geh virürsin ḫande gül-şende güle
İtdürürsin gâh efġân bülbüle

Bazen gül bahçesinde güle gülümsemeler lutf edersin bazen ise aynı bahçede bülbüle figanlar ettirirsin.

34 Buldurursın gâh benefşeye vücûd
Hizmetüñ pâyine ṭâ bula sücûd

Bazen menekşeye vücut buldurursun ki böylece o, hizmetinin ayağına düşmek için yerlere kadar eğilir.

35 Ḳudretüñ zerrinden itdüñ erġüvân
Ḥamduñ içün sûsene virdüñ zebân

Kudretinin altınından ergüvan yarattın ve sana hamd etmesi için susama ağız verdin.

36 Geh idersin bu zemîni sebze-pûş
Geh reyâḥîne virürsin bûy-ı ḫoş

Bazen bu dünyayı yem yeşin edersin bazen de reyhanlar ile her tarafı hoş kokulu kılarsın.

37 Geh bisâṭ itdüñ zemîn üzre çemen
Geh bitürdüñ sünbül ü serv ü semen

Bazen dünya zemini üzerine çimenleri döşek ettin, bazen ise sümbül, servi veya yasemenler bitirdin.

38 Gâh murġânı idersin ḫûb-lisân
Ḥamd iderler birlügüñe her zamân

Bazen ise kuşları güzel sesli eylersin, her zaman birliğine şükr ederler.

39 Cümlesi emrüñle oldı her ki var
Cümlesi ṣunʿuñdur ey Perverd-gâr

Bu saydıklarımızın hepsi senin emrinle oldu, Ey Allah'ım, bunların hepsi senin yaratmandır, sanatındır.

40 Cümlenüñ Hallâḳ'ı sensin yâ İlâh 7b
Mülk senüñdür ḳul senüñ ey Pâdişâh
Ey Allah'ım, herkesin yaratıcısı sensin, ey padişah, mülk de kul da senindir.

41 Mihrî depretdükçe aġzında lisân
Añ Ḥaḳ'uñ ḳudretlerini her zamân
Mihrî, ağzında dilin döndükçe her zaman Hakk'ın büyüklüğünü an.

42 Seni yoḳdan odurur var eyleyen
Bir avuç ṭopraḳdan 'iẓhâr eyleyen
Seni yoktan var eden O'dur, bir avuç topraktan mevcut eyleyen O'dur.

43 Sen bugün baḳma fenâ gül-zârına
Tîz geçer mevsümi ḳalmaz yarına
Ey Mihrî, sen bugün bu dünyanın gül bahçelerine bakıp da aldanma, onun mevsimi tez geçer, hiçbir şey kalmaz yarına.

VII a
(Şi'r În -Maḫal)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün) FN, 9b
SN, 10a

1 Ger ögerseñ bülbülüñ gülşende âh u zârın ög
Gel berü iş bu cihânuñ bî-beḳâ gülzârın ög
Eğer öveceksen bülbülün gül bahçesindeki ah u zarını öv; (Ey Mihrî) gel

beri de iş bu cihanın solmayan gülbahçesini (ahiret cennetini) öv.

2 ʻÂḳil iseñ sen bu dünyâ dostlarından çek elüñ
Dünye gibi bî-vefâdur bâri bir yararın ög

Eğer akıllı isen bu dünya dostlarından elini çek, onlar dünya gibivefasızdır, bari bir işine yarayanı öv.

3 Bu fenâ ʻâlemde ẖadd ü ẖâle ḳılma iʻtibâr
Ol beḳâ mülkinde bâḳî ẖublaruñ dîdârın ög

Bu fani âlemde güce kuvvete itibar etme, o baki âlem mülkündeki baki güzellerin güzelliklerini öv.

4 Çünki ẖalḳ itdi Hudâ çâr-ʻanâṣırdan seni
Hiç vücuduñ şehrin ögme sen anuñ miʻmârın ög

Huda seni dört unsurdan (su, ateş, toprak, hava) yarattığı için vücud şehrini hiç övme, gel sen onun mimarını öv.

5 Bir avuç ṭopraḳdan itdi dest ü pâ vü virdi cân
Medḥ iderseñ ḳudretüñ her demde kâr u bârın ög

O, bir avuç topraktan seni elli ayaklı etti ve can verdi, eğer öveceksen her an onun işinin kudretini öv.

6 Ög Ḥaḳʼuñ görklü ḥabîbin kim didi "Levlâḳ"[104] aña
Enbiyâlar serveridür Aḥmed-i Muẖtârʼın ög

Öveceksen, Hakk'ın yüce habibini öv; çünkü ona "Sen Olmasan, bu felekleri yaratmazdım."dedi. Peygamberlerin başı olan Ahmed-i

[104]Lev lâke lev lâke lemâ halaktü'l-eflâk: Eğer sen olmasaydın, eğer sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım. (Kutsî hadis)

Muhtâr'ı öv.

7 Ger şefîʿ olmaḳ dilerseñ âḫirette Muṣṭafâ
Âlini aṣḥâbını her demde çâr-yârın ög
Eğer Hazret-i Muhammed Mustafa'nın ahirette şefaatçin olmasını istersen her an onun dört halifesini, ailesini ve ashabını öv.

8 Kâfirüñ inkârına gûş itme k'ehl-i nârdur
Mü'minüñ "Ḳâlû Belâ"[105]da ṣıdḳ ile iḳrârın ög
Kâfirin inkârına kulak verme; çünkü o ateş ehlidir. Mümin olanın "Kâlû Belâ" dediği zamanki sadakat ve kabullenişini öv.

9 Çünki ṭoymaz cîfe-i murdâre nefsüñ kerkesi
Ṭut dilüñ imdi yeter bu dünyenüñ murdârın ög
Nefsinin akbabası leş yemeye doymayacağı için dili tut, yeter bu dünyanın pis şeylerini övüp durma.

10 Vir ḫaber ʿiṣyândan özge sen ne taḥṣîl eyledüñ
İmdi ey Mihrî bize ḫalḳuñ yiter âsârın ög
Ey Mihrî, sen kendi isyanından haber ver, ne yanlışlıklar işledin; o halde şimdi, artık bize yaratılışının eserleri öv.

---

[105] Rabbin, Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şahit tutmuştur. "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"(elestübi rabbiküm)diye. "Evet, şahidiz, (kâlu belâ) dediler. A'raf Suresi-172

VIII
Münâcât Der-Münâṣib-i Aḥvâl-i Âdemiyân[106]

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

1 Ey Hudâ-yı Halıḳ u Perverdigâr FN, 10a
ʻÂlim ü dânâ ü bînâ ber-ḳarâr SN, 10b

Ey doğru yolu gösteren, yaratan ve besleyen Allah'ım; ve ey bilen, gören, karar veren.

2 Kimse bilmez sen bilürsin ne ki var
Her nihânı sen ḳılursın âşikâr 8a

Kimse neyin ne olduğunu bilmez; yalnızca sen her gizliyi aşikâr edersin, göz önüne serersin.

3 Yoġiken insân yaratduñ bî-ʻaded
Ḳudretüñe yoḳ durur pâyân u ḥad

Ey Allah'ım, insan diye bir varlık yok iken sen, sayısız insan yarattın; bu yüzden senin kudretine hiçbir sınır yoktur.

4 Eyledüñ her birini bir işe ṭûş
Anuñ ile eyledüñ göñlini ḫoş

Her insanı bir işe el attırdın, onunla gönlünü hoş eyledin.

5 Kimini ḳılduñ Resûl-i Kibriyâ
Kimini ḳılduñ veliyy ü evliyâ

Kimini Büyük Resul, Hazret-i Muhammed kıldın, kimini dost kıldın veya evliya.

---

[106] İnsanlığın hali için yakarış

6 Kimine virdüñ velâyet bî-şümâr
Kimine ḳılduñ hidâyet bî-ḳarâr

Kimine sayısız velilik verdin, kimine hesapsız hidayet verdin.

7 Kimini ḳılduñ muʻaẓẓam pâdişâh
Kimini bend itdüñ aña yâ İlâh

Ey Allah'ım, kimini büyük bir padişah kıldın, kimini de ona rakip kıldın.

8 Kimini ʻâlim yaratduñ ey Hüdâ
Kimini zâhid yaratduñ bî-riyâ

Ey Hüdâ, kimini âlim yarattın, kimini riyasız dünya malından kaçar yarattın.

9 Kimine erzâni ḳılduñ devleti
Kimine ḳılduñ muḳadder miḥneti

Kimini devlete, mutluluğa layık kıldın, kimine mihneti, sıkıntıyı kader kıldın.

10 Kimisinüñ eyledüñ ḥükmin revân
Kimini maḥkûm ḳılduñ her zamân

Kiminin hükmünü her yerde geçerli kıldın, kimini her an mahkûm kıldın.

11 Kiminüñ virdin münâcât eyledüñ
Kiminüñ yirin ḫarâbât eyledüñ

Kiminin duasını münacat, en güzel yakarış eyledin, kiminin yerini harabat, virane eyledin.

12 Kime virdüñ ḫûb-cemâl ü ḫadd ü ḫâl
Kimisini eyledüñ âşüfte-ḥâl

Kimine güzel bir yüz ve haddini hududunu, hal ve hareketini bilir bir tavır verdin, kimsini aşüfte, şuh davranışlı kıldın.

13 Kimisini ʻâşıḳ-ı zâr eyledüñ
Kimini maʻşuḳ cefâ-kâr eyledüñ

Kimini ağlayan, inleyen âşık eyledin; kimini aşığına cefakâr eyledin.

14 Kimini firḳatde nâlân eyledüñ
Kimini vuṣlatda şâdân eyledüñ

Kimini ayrılıkta gözü yaşlı eyledin, kimini kavuşmayla mutlu, mesut eyledin.

15 Kimine ʻâc eyledüñ her dem serîr
Kimi bulmaz künc-i miḥnetde ḥaṣîr

Kimine dolu taslar verdin taht üstünde, kimini mihnet köşesinde eli boş eyledin.

16 Kimisi taḥṣîl ider bî-cehd genç
Kimisi genç isteyürek buldı renç

Kimisi ilim öğrenir mücadele ile iyi bir bir köşe bulur, kimisi hazine ararken binbir sıkıntı bulur.

17 Kimisi şâkir durur her bârda
Kimisi mü'min kimi inkârda

Kimisi sürekli zikreder her sıkıntıya karşın; kimi mümindir, kimi inkârda.

18 Ya İlâhî ins ü cin ü vahş ṭuyûr
Her ne kim ʻâlemde ḳılduñ sen ẓuhûr

Ey Allah'ım, insanlar, cinler ve vahşi kuşlar, her ne yarattınsa bu âlemde…

19 Ḳamusı bendeñ durur eyü yavuz 8b
Ṣıġınup fażlûña ṭutar saña yüz

İyi veya kötü hepsi senin kulundur; sana sığınıp sana yüzlerini döner, senden yardım beklerler.

20 Sanʻatı durur ẖatâ der-bânlaruñ
ʻÂdeti olur ʻaṭâ sulṭânlaruñ

Kapıcıların, kulların yaratılışı hataya meyille doludur; ancak bağışlama da sultanların âdetidir.

21 Her ne deñlü ḳullaruñ itse ẖaṭâ
Varacaḳ yeri ṭapuñdur ey Hüdâ

Ey Hüdâ, her ne kadar kulların hata etse de varacakları yer yine senin kapındır, senin emrindir.

22 Bir avuç ṭopraḳdurur çünkim bular
Bunlaruñ Mevlâsıla ne baḥsi var

Bu kulların bir avuç topraktırlar, bunların Mevla'sı ile bir bahsi olabilir mi?

23 Bir avuç ṭopraġ iken bunlar i Ḥaḳ
Göz ḳulaḳ virdüñ daḫi hem el ayaḳ
Ey Hak, bunlar bir avuç toprak iken onlara göz, kulak, el ayak verdin.

24 Ḳullarıñuñ gerçi kim noḳṣânı çoḳ
Raḥmetiñüñ ḥaddi vü pâyânı yoḳ
Kullarının gerçi noksanları çoktur; ama senin de rahmetinin sınırı yok.

25 Luṭf idüp ḳılma naẓar ʻiṣyânına
Ḳalma bu ʻâṣîlerüñ noḳṣânına
Lutf et de isyanını görme; bu asi kullarının noksanlarına kızma.

26 Raḥmetüñ çoḳdur Raḥim'sin ey Hüdâ
ʻÂsi ḳullaruñ ider senden recâ
Rahmetin çoktur ey Hüda sen Rahîmsin; asi kulların senden yardım ve bağışlanma diler.

27 Ḳullaruñ ʻâṣîleridür gerçi kem
Sen Kerîm'sin anlara eyle kerem
Kullarının asileri gerçi kötüdür; ama sen Kerîm'sin onlara eyle kerem.

28 Ḳamu bunlar kim ide dâʼim günâh
Biñ bir aduñ ḥürmeti'çün yâ İlâh
Ey Allah'ım, tüm bunlar, daima günah işlese de bin bir adın hürmetine onları bağışla.

VIII a
(Şiʻr În -Maḥal)
Tevhîd-i Bârî ʻAzze İsmuhu

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

1 Zinde diller cürm ile bulur memât FN, 11a
Luṭfuñ ile virmeseñ yâ Rab hayât SN, 11b

Yâ Rab, eğer lutfun ile hayat vermesen, diri gönüller günahlar ile ölür, gider.

2 Olmasañ her düşmüşe sen dest-gîr
Nârdan cürm ehli bulmazdı necât

Eğer sen her düşmüşe elini uzatmasan, günahkârlar ateşten kendilerini kurtaramazdı.

3 Yazmasañ dil ṣafḥasına sen sebaḳ
Ḥall olınmaz idi hergiz müşkilât

Sen, gönül bölümlerine bu dersleri yazmasan, her daim bu zorluklara çözüm bulunamazdı.

4 Ḳamunuñ fiʻli degil senden nihân
Şerr eger ḫayrât u iḥsân seyyiʼât

Şer veya hayır; ihsan veya günah hiç kimsenin hareketleri gizli değildir seneden.

5 Saña ṣığınduḳ melâmet eyleme
Ṣunula şol dem k'elimize berât

Ey Allah'ım sana sığındık, biz melamet eyleme, rezil etme; ki senin izninle, o zor anda elimize beratımız verile.

6 Cümle îmân ehli ile yâ İlâh

Raḥmet eyle Mihrî itdükde vefât

Yâ İlahî, vefat edince Mihrî'ye de cümle iman ehli ile birlikte rahmet eyle.

IX
Münâcât Der-İẓhâr-ı ʻÂcz-i Nefs[107]

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) 9a

1 İmdi ey dânâ-yı bînâ-yı İlâh FN, 11a
Ḳamusınuñ ḥâline sensin güvâh SN, 12a

Şimdi ey her şeyi bilen ve gören Allah'ım, herkesin halinden haberdar olan sensin.

2 Bâḳi sensin cümlesi maʻdûmdur
Cümlenüñ ḥâlî saña maʻlûmdur

Bâkî, sonsuz olan sensin herkes ölümlüdür; bütün varlığın hali sana malumdur, sen bilirsin.

3 Bir siyeh-rûyam işüm cürm ü günâh
Bencileyin yoḳ durur baḫt-ı siyâh

Bir yüzü karayım ki işim gücüm hep isyan ve günah, bu âlemde yoktur benim gibi bahtı siyah.

4 Ḳullarıñuñ gerçi vardur cürmi çoḳ
Bencileyin cürmi çoḳ ʻâlemde yoḳ

Kullarının hepsinin hatası vardır; ama benim gibi günahı çok yoktur.

5 İtmedüm dergâhuña lâyıḳ ʻamel

---

[107] Aciz nefsi anlatan yakarış

Dâ'imâ itdüm fesâd ü hem ḫalel

Senin dergâhına layık işler yapmadım; daima haddi aştım ve her işi bozdum.

6 Bir iyü a'mâli 'âdet itmedüm
Farżuña bir dem iṭâ'at itmedüm

Bir iyi işi adet etmedim; farz kıldıklarına bir an bile itaat etmedim.

7 Her nefesde işledüm cürm ü ḫaṭâ
Her fesâdı kendüme gördüm revâ

Her nefeste isyan ettim, hata işledim; her haddi aşmayı kendime hakmış gibi gördüm.

8 İtmişümdür ben cihânda çoḳ ẕünûb
Sen penâh itdüñ i Settârü'l-'uyûb

Ben bu cihanda çok kabahatlar etmişimdir; ancak, ey ayıpları örten, sen sığınak sundun.

9 İşledüm ben baña lâyıḳ her ki var
Yüz ḳaralığı cihânda ṣad-hezâr

Ben bana layık olan ne varsa işledim; bu dünyada, yüz karalığım yüz binlercedir.

10 Ben saña lâyıḳına virdim rıżâ
Sen saña lâyıḳın işle ey Hüdâ

Ey Hüda, ben bana layık ne takdirin varsa rıza gösteriyorum; Sen de sana layık olanı işle, (bağışla).

11 İḫtiyârumla degüldür bu ḳażâ
Nefs-i şûmum eylemişdür iḳtiżâ

Bu işlediklerim ihtiyarımla, bilinçli olarak yapılmış değildir. Uğursuz nefsim onu gerekli göstermiştir.

12 Şimdi uş bî-çâre vü dermândeyem
Bilmezem kim ne ḳılam yâ n'eyleyem

Şimdi işte bu çaresizlik ve derman arayışındayım; ne yapayım ve ne edeyim bilmez haldeyim.

13 Fikr idicek itdigüm ʻiṣyânları
Aḳıduram yaş yerine ḳanları

Düşündükçe ettiğim isyanları, gözyaşı yerine kanları akıtmaktayım.

14 Bâtınumı bu fikir ḳurt gibi yer
Ḳorḳaram beni ḳabul itmeye yer

İçimi bu düşünceler kurt gibi yer, korkuyorum ki kabul etmeye beni kara yer.

15 Ḳopacaḳ yirden ḫalâyıḳ ser-be-ser
Beni bilmem ḳanġısından idiser

Herkes baştanbaşa her yerden kopup çıkacak; bilmiyorum beni hangisinden edecek.

16 Ḥaşr olıcaḳ ey dirîġâ vay baña 9b
Meskenüm eylerse ger taḫte's-serâ

Eyvah bana yazılar olsun haşir gününde, kıyamette; eğer meskenim yerin dibi olursa.

17 Ḥaḳḳı dâ'im ẕikr idüp şükr itmedüñ
İşbu 'ömrüm âḫirin fikr itmedüñ
Daima zikredip şükretmedim, işbu ömrümün sonunu düşünmedim.

18 Şâdi-i dünyâ baña virdi ġurûr
Âḫiretden âḫir itdi beni dûr
Dünya mutluluğu bana gurur verdi; ahretten sonunda uzak etti beni.

19 Pend-i vâ'iẓ itmedi baña eser
Gelmedi ḳalbüme bir ẕerre ḥaẕer
Vaizin nasihatleri bana etki etmedi; kalbime de bir damla korku gelmedi.

20 İtmedi Hallâḳ-ı 'âlem luṭfı çoḳ
Halḳ içünde bencileyin 'âṣi yoḳ
Âlemi yaratan lutfunu çok çok yaymada; ancak halk içinde de benim gibi nankör, asi yok. En asi olan benim nefsim.

21 Bunca cürm ile saña döndüm meded
'Âṣiyem ben sen Raḥîmsin itme red
Bunca hata ile sana döndüm Allah'ım, yardım et; ben asiyim ama sen Rahîmsin ne olur etme red.

22 Gerçi eyler 'âṣiler biñ biñ günâh
Yine sensin bunlara püşt ü penâh
Gerçi asiler binlerce günah işler; ancak yine de sensin bunlara dayanak

ve sığınak.

23 Ḳamunuñ Sübḥân'ısın sulṭânsın
Kime yalvarsın bular sen ḫânsın

Herkesin Sübhan'ısın sultansın, bunlar kime yalvarsın han sensin, sahipleri sensin.

24 Ġarḳa virdi beni deryâ-yı me'âṣ
Luṭfuñ ile dest-gîr ol vir ḫalâṣ

Beni bu yanlışlıklar deryası boğdu; Ey Allah'ım lutfun ile elini ver, beni kurtar boğulmaktan.

25 Rû-siyâh u pür-günâh u bî-mecâl
Dergehüñe âḫir olur ittiṣâl

Yüz karası ile, günahlar içinde ve mecalsiz, en sonunda dergahına ulaştım.

26 Ḳoma beni benligümde yâ Ġanî
Ḳıl 'inâyet dâ'imâ göster seni

Ey Ganî, beni benliğimle baş başa koyma; daima yardımınla seni ve doğru yolunu göster.

27 Bu dilümden ẕemm ile telbîsi kes
Tevbe-i tevfîḳa irgür her nefes

Bu gönlümdeki çekiştirme ve hilekârlık duygusunu kes, at. Her nefeste muvafık, uygun bir tevbeye ulaştır.

28 Olmasun dil levḥ-i cürm ile nuḥâs
Gelmesün âyîne-i ḳalbüme pâs

Ye Allah'ım, gönül günah ateşleri içinde susuz kalmasın, yanıp yakılmasın; kalp aynama da pas bulaşmasın.

29 Dâ'imâ ẖayr işi baña eyle ẖû
Diyeyüm her dem-be-dem illâ Hû

Bana daima iyi işleri huy edindir; bu sayede her an yalnızca Allah diyeyim.

30 Ẕikrüñi her dem didür Ḳur'ân ile
Ṣoñ nefesde yoldaş it îmân ile

Her an zikrini Kur'an ile söylet; son nefeste iman ile yoldaş et.

31 Dilümi ḳaṭʿ itme istiġfârdan
Göñlümi döndür ḳamu murdârdan

Gönlümü tövbe istiğfardan kesme; bütün pis işlerden gönlümü döndür.

32 Ger su'âl-i ḳabre çeksem ıżṭırâb
Dilümi şaşırma ʿâsân it cevâb

Eğer kabir suallerinde ıztırab çekip zorlanırsam, dilimi dolaştırtma, cevaplarımı kolaylaştır.

33 Beni ẖaṣmuma melâmet eyleme
ʿAybumı setr it nedâmet eyleme

Beni düşmanıma rezil etme; ayıplarımı ört, pişman etme.

34 Açılıcaḳ her ṭaraf yüz ḳolı baş 9b
İtme sırrum ḥaşr olıcaḳ ẖalḳa fâş

Yüzüm, kolum, başım her tarafım açılacak, her şeyler ortaya saçılacak; Ya Rabbi, haşir gününde sırlarımı halka duyurma.

35 Ḥażretüñe varıcaḳ ḫaṣmum delîm
Ḳamusın ḫoşnûd eyle yâ Kerîm

Huzuruna vardığımda pek çok düşamanım olacak; Ya Kerîm, sen onları da benim hakkımda hoşnut eyle.

36 Defterümi ṣun elüme sırr ile
Sen bilürsin ḥâli yine sen bile

Defterimi kimseye göstermeden sun; hallerimizi sen bilirsin, yine yalnızca sen bil.

37 Kimseye fâş eyleme esrârumı
Yoḫsa seng ile yıḳarlar dârumı

Sırlarımı kimselere açıklama, yoksa taşlarla kapımı bacamı yıkarlar.

38 Bu ḫacâlet baña yeter her zamân
Kim ḳamu gizlülerüm saña ʻayân

Bu utanç bana her an için yeter ki onu, herkesten gizlesem de sana açıktır.

39 Varıcaḳ mîzâna bu ben rû-siyâh
Aġır itme keffemi sen yâ İlâh

Bu yüzü kara ben, hesap yerine varınca Ey Allah'ım, günah kefemi ağırlaştırma.

40 Geçer iken hem ṣırâṭı bî-ḫaber
Düşürüp itme beni zîr ü zeber

Hem de sıratı geçerken habersizce düşürüp beni paramparça etme.

41 Nâr-ı dûzaḫdan beni sen ḳıl emîn
Sen Raḥîm'sin saña ṣığındum hemîn
Cenennem ateşinden beni emin kıl; sen Rahîm'sin, daima sana sığındım.

42 Mihrî'yi afv eyle ey Rabbü'l-enâm
İtme fâḥiş cürmüni yevmü'l-ḳıyâm
Ey herkesin Rabbi olan Allah'ım, Mihrî'yi de affeyle; kıyamet gününde hatalarını çok gösterme.

43 Mücrim ü eksüklüyem ben mübteẕel
Saña lâyıḳ yoḳ elümde bir 'amel
Günahkarım, eksiklerim çok, ben bir değersizim. Ey Allah'ım, elimde sana layık bir amelim yok.

44 Dergehüñde ḳaradur işbû yüzüm
Ḳamu emrüñe mutî'üm yoḳ sözüm
Dergâhında işte bu yüzüm karadır; bütün emirlerine itaat ediyorum, sözüm yoktur.

45 Gerek it maḳbûl vü gerek eyle red
Ne sözi var diye Mevlâ'sına 'abd
Gerek kabul et ve gerekse red et; kulun Mevlâ'sına söyleyecek ne sözü olabilir.

IX a

(Şi'r În -Maḥal)

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün) FN, 13a

SN, 14a

1 İtmez iseñ ben günâh-kâruña sulṭânum meded
Yanısar nâr-ı caḥîme tâ ebed cânum meded

Sultanım, eğer ben günahkârına yardım etmezsen ta sonsuza kadar cehennemde yanacaktır, meded aman meded.

2 İtmedüm hergiz cihânda saña lâyıḳ bir 'amel
Yoḳ durur bir ẕerre ḫayrum çoḳdur 'iṣyânum meded

Ey Allah'ım sana layık işler hiçbir zaman yapmazdım; ayrıca bir zerre olsun hayrım da yoktur, isyanımsa çoktur, meded.

3 Dergehüne geldüm uş bîmâr-ı cürmüm yâ Ḥakîm
Raḥmetüñden ḳıl devâ derdüme dermânum meded

Ey Hakîm olan, hükümü veren Allah'ım, işte günah hastası olarak dergâhına geldim; derdime devayı rahmetinle kıl, meded aman meded.

4 Raḥmetüñ muḥtâcıyem geldüm ṭapuña yâ Ġanî
Raḥmetüñden Mihrî'yi redd itme Raḥmân'um meded

Ey Ganî, ey zenginler zengini, emrine geldim, rahmetinin muhtacıyım. Ey Rahman olan Allah'ım, Mihrî'yi rahmetinden uzaklaştırma, aman meded.

5 Ḳurtar ey kân-ı kerem dest-i zebânîden yaḳam 10b
Yevm-i maḥşerde ḳoma elde girîbânum meded

Ey kerem madeni olan Rabb'im, zebanilerin elinden yakamı kurtar; kıyamet gününde onların elinde bırakma yakamı, meded.

X
Münâcât Der-Ṭaleb-i Maġfiret[108]

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)

1 İy Hüdâyâ ṭutmışum ṭapuña yüz FN, 13a
Gice gündüz dikmişüm ḳapuña göz SN, 14a

Ey Hüda, emrine yüzümü tutmuşum, umutla bekliyorum; gece gündüz kapına göz dikmişim, bekliyorum.

2 ʻÂciz ü bî-çâre vü maḥzûn u ḫor
Düşdüm uş ṭapuña itme beni dûr

Aciz ve çaresiz; hüzünlü ve horlanmış, işte emrine geldim, beni senden uzaklaştırma.

3 Dönmedi ḳapuñda maḥrum bir ehad
Beni daḫi eyleme yâ Râb red

Ey Rabb'im, kapından mahrum olarak hiçbir kul dönmedi; ne olur beni de döndürme.

4 Pâk ẕâtuñ ḥaḳḳı içün yâ İlâh
ʻAdl ü dâduñ ḥaḳḳı içün yâ İlâh

Ey Allah'ım, senin tertemiz zatının hakkı için; Ey Allah'ım, senin adalet ve insafının hakkı için…

5 Enbiyânuñ nâzı ḥaḳḳı yâ İlâh

---

[108] Af talebi ile yakarış

Evliyânuñ râzı ḥaḳḳı yâ İlâh

Ey Allah'ım, senin nebilerinin nazının hakkı için; Ey Allah'ım senin velilerinin sırrının hakkı için…

(Ḥażret-i Âdem ʻAleyhi's-Selâm) FN, 13b
SN, 14b

6 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki ol iken ʻadem
Anı mevcûd eyledüñ evvel ḳadem

Onun hakkı için ki o yok iken onu ilk olarak mevcut eyledin. Hazret-i Âdem hakkı için affet.

7 Ol mübârek cismüne virdüñ çü rûḥ
Ḥamd ile açdı gözin buldı fütûḥ

Çünkü o mübarek cismine onun ruh verdin ve onun gözünü hamd ile açtırdın.

8 Bağlayup ṣâf ṣâf melekler geldiler
Emrüñ ile aña secde ḳıldılar

Saf saf melekler el bağlayıp onun karşısına geldiler ve senin emrin ile ona secde kıldılar.

(Ḥażret-i Nûḥ ʻAleyhi's-Selâm) FN, 13b
SN, 14b

9 Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña virdüñ necât
Hem aña göstermedüñ biñ yıl memât

Yine onun hakkı için ki ona hem kurtuluş verdin hem de bin yıl ölüm yüzü göstermedin. Hazret-i Nuh hakkı için affet.

10 Sen ʻinâyet ḳılduñ irdükde ṭufân

Ġarḳa virdüñ cümle aʻdâsın revân

Sen, tufan geldiğinde yardım edip onun bütün düşnamlarını suda boğup sürükledin.

(Ḥażret-i İdrîs ʻAleyhi's-Selâm) FN, 14a
SN, 14b

11 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki terk itdükde cân
Anı gördi ḳamudan evvel cinân

Yine onun hakkı için ki o, canını terk ettiğinde, herkesten önce cenneti gördü. Hazret-i İdris hakkı için affet.

12 Ḥûri vü ġılmâna oldı ḫülle-kâr
Buldı ehl-i cennet içre iʻtibâr

O, terziliği ile huri ve gılmana elbise biçer oldu ve cennetin içinde itibar buldu.

(Ḥażret-i İbrâhim ʻAleyhi's-Selâm) 10a

13 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki itdiler revân FN, 13b
Oldı âteş aña ol dem gülsitân SN, 15a

Yine onun hakkı için ki onu götürdüler ve ateşe attılar; fakat ateş ona gülistan oldu. Hazret-i İbrahim hakkı için affet.

14 Nâr-ı Nemrûd itmedi aña żarar
Oldı ol melʻun görüp zîr ü zeber

Nemrut'um ateşi ona zarar vermedi; o lanetli bu hali görüp tepe taklak oldu.

(Ḥażret-i İsmâʻil ʻAleyhi's-Selâm) FN, 14a
SN, 15a

15 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki emrüñi revân
Ṭutup itdi yoluña ḳurbân cân

Yine onun hakkı için ki o, emrine koşup canını senin yoluna kurban etti. Hazret-i İsma'il hakkı için affet.

16 Fâʻil-i muẖtârısın çünkim i Ḥaḳ
Kesmedi anuñ boġazını bıçaḳ

Ey Hak, her şeye gücü yetensin; o yüzden bıçak onun boğazını kesmedi.

(Ḥażret-i Yaʻḳub ʻAleyhi's-Selâm) FN, 14b
SN, 15a

17 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki nice nice yıl
Aḳıdurdı gözlerinden ḳanlu seyl

Yine onun hakkı için ki o, nice yıllar gözünden kanlı yaşlar akıttı. Hazret-i Ya'kup hakkı için affet.

18 Künc-i miḥnetde ġam idi hem-demi
Biñ belâ ile geçürdi bir demi

Sıkıntı köşesinde her anı gamlı idi ve her günü binlerce bela ile geçerdi.

(Ḥażret-i Yûsuf ʻAleyhi's-Selâm) FN, 14a
SN, 15a

19 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki merġûb eyledüñ
Ḳamudan ḥüsn içre maḥbûb eyledüñ

Yine onun hakkı için ki ona rağbet eyledin ve bütün yarattıklarından daha güzel eyledin. Hazret-i Yusuf hakkı için affet.

20 Gâhi bende gâhi âzâd eyledüñ
Gâhi ḥâkim-Mıṣr u Baġdâd eyledüñ

Onu da bazen köle bazen hür eyledin ve bazen de Bağdad ve Mısır'ın hâkimi eyledin.

(Ḥażret-i Eyyüb ʻAleyhi's-Selâm) FN, 14b
SN, 15b

21 Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña her ṣubḥ u şâm
Olmış idi derd ile uyḫu ḥarâm

Yine onun hakkı için ki ona her gece ve gündüz dertler içinde uyku haram olmuştu. Hazret-i Eyyüp hakkı için affet.

22 Şükr iderdi her nefes her ḥâline
Baḳmaz idi dünyenüñ aḥvâline

Oysa o, her nefeste haline şükr ederdi; dünyanın hallerine de aldırış etmezdi.

(Ḥażret-i Dâvud ʻAleyhi's-Selâm) FN, 14b
SN, 15b

23 Ḥaḳḳı'çün anuñ ḳaçan k'elḥân ider
İns ü cinnüñ ḳamusın ḥayrân ider

Yine onun hakkı için ki o, ne zaman güzel sesi ile Zebur okusa, insanlar ve cinlerin tamamı ona hayran kalırdı. Hazret-i Davut hakkı için affet.

24 İşidenler ol bülend âvâzını 11b
Yitürir ʻaḳlunı bulmaz özini

Onun o yüksek sesini işitenleraklını yitirir, kendine gelemezdi.

(Ḥażret-i Süleyman ʻAleyhi's-Selâm) FN, 14b
SN, 15b

25 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki aña ʻayne'l-yaḳîn
Râm olmış idi cemîʻ ins ü cin

Yine onun hakkı için ki ona bütün insanlar ve cinler, ayan beyan hayran olmuştu. Hazret-i Süleyman hakkı için bizi affet.

26 Emrine fermân idi her ṣubḥ u şâm
Bendesi idi ḳamusı ẖâs u âm

Emrine bütün yaratılmışlar sabah akşam uyardı ve hepsi onun kölesi gibiydi.

(Ḥażret-i Mûsa ʻAleyhi's-Selâm) FN, 14b
SN, 15b

27 Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña ḳılduñ ʻaṭâ
Eyledüñ anuñ ʻasâsın ejdehâ

Yine onun hakkı için ki ona ihsanda bulundun ve onun asasını ejderha eyledin. Hazret-i Musa hakkı için affet.

28 Ṭûrı ḳılduñ dâʼimâ aña maḳâm
Eyledüñ anuñ ile biñ bir kelâm

Ona Tur Dağını daima makam kıldın ve onunla binlerce kelam konuştun.

(Ḥażret-i 'İsâ ʻAleyhi's-Selâm) FN, 15a
SN, 16a

29 Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña verdüñ rıżâ

Eyledüñ aña semâ üstünde câ

Yine onun hakkı için ki ona razılığını verdin ve onu sema üstünde yerleştirdin. Hazret-i İsa hakkı için affet.

30 Hem nebîdür hem mücerred pâkdür
Meskeni şimdi anuñ eflâkdür

O, hem nebidir hem de babasız doğmuş, tertemizdir. Onun meskeni şimdi göğün yüksek bir yeridir.

(Ḥażret-i Seyyidü'l-Enbiyâ Muḥammed Muṣṭafâ Sallallâhu Ta'alâ 'Aleyhi's-Selâm) SN, 16a FN,15a

31 Ḥaḳḳı'çün anuñ k'odur tâc-ı Resûl
Kim kemâlu'llâh aña oldı nüzûl

Yine onun hakkı için ki o, resullerin tacıdır ve ona inmiştir Allah'ın kelamı. Hazret-i Muhammed hakkı için bizi affet.

32 Hem ḥabîb idindüñ anı hem nebî
Oldı ḳatuñda ḳamudan efḍali

Onu hem sevdiğin eyledin hem de peygamberin. Onu bütün peygamberlerden daha faziletli eyledin.

33 İmd'anuñ nûrdan Burâḳ'ı ḥaḳḳı'çün
Dergehüñe iştiyâḳı ḥaḳḳı'çün

Şimdi onun nurdan Burak'ının hakkı için, Sen'in dergâhına duyduğu aşk hakkı için…

34 İmd'aña gönderdügüñ Ḳur'an ḥaḳı
İmd'aña bildürdigüñ îmân ḥaḳı
Şimdi ona gönderdiğin Kur'an hakkı için, bildirdiğin iman hakkı için…

35 İmd'anuñ mi'râcı ḥaḳḳı ey Hüdâ
İmd'anuñ ezvâcı ḥaḳḳı ey Hüdâ
Ey Hüdâ, şimdi ona verdiğin miraç hakkı için, şimdi ona verdiğin eşleri hakkı için…

36 İmd'anuñ evlâdı ḥaḳḳı ey Hüdâ
İmd'anuñ etbâ'ı ḥaḳḳı ey Hüdâ
Ey Hüdâ, şimdi ona verdiğin evladları hakkı için, tâbi olanları hakkı için bizi affet.

(Ḥażret-i Ṣıddîḳ Raḍıya'llâhu 'Anh) 12a

37 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki ol ṣâdıḳ durur FN, 15a
Her işi dergâhuña lâyıḳ durur SN, 16a
Yine onun hakkı için ki o sadıkdır. Onun her işi senin dergâhına layıktır. Hazret-i Ebubekr hakkı için affet.

38 Zühd ü taḳvâsıdur anuñ bî-riyâ
Oldı evvel çâr-ı yâr-ı Muṣṭafâ
Onun kendini dünyadan çekip kendini günahlardan koruması riyasızdır. Bu yüzden o, Hazret-i Muhammed Mustafa'nın ilk halifesi oldu.

(Ḥażret-i 'Ömer Raḍıya'llâhu 'Anh) FN, 15b
SN, 16b

39 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki ʻadl idi işi
Dîn yolında ol ḳomış idi başı

Yine onun hakkı için ki onun işi adaletti. O, başını din yoluna koymuştu. Hazret-i Ömer hakkı için affet.

40 Ḳanġı yirde kim anı görse hemîn
Ṭurmaz idi anda iblîs-i laʻîn

İblis onu nerede görse hemen oradan durmaz kaçardı.

(Ḥażret-i 'Osmân Raḍıya'llâhu ʻAnh) FN, 15b
SN, 16b

41 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki aña ibtidâ
ʻÂdet olmış idi ḥilm ile ḥayâ

Yine onun hakkı için ki ona ilk olarak sükûn ile utanma adet olmuştu. Hazret-i Osman hakkı için affet.

42 Sînesi Ḳur'ân ile pür nûr idi
Maʻrifetle dâʻimâ mâʻmûr idi

Onun içi Kur'an ile nurlanmıştı; o, daima bilgi ile donanmıştı.

(Ḥażret-i ʻAli Kerremu'llâhu Veche Raḍıya'llâhu ʻAnh) FN, 15b
SN, 16b

43 Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña ol pâk dîn
"Laḥmuke laḥmî" didi ʻayne'l-yaḳîn

Yine onun hakkı için ki ona tertemiz dinli Peygamberim açık ve net:" Yâ Ali, etin etimdir, kanın kanımdır." dedi.

44 Menba'ı kân ü seḫâdür ol velî
Oldurur cümle velîler evveli
O veli ki cömertlik madeninin çıktığı yerdir, bütün velilerin ilki odur.

(Ḥażret-i Ḥasan Raḍıya'llâhu 'Anh) FN, 15b
SN, 17a

45 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki ḫaṣm ü bî-amân
İçirüp zehri helâk itdi revân
Yine onun hakkı için ki amansız düşmanı zehir içirip ona, helak edip götürdü onu. Hazret-i Hasan hakkı için affet.

46 Gitdi tenden çün k'anuñ ol dem cânı
Cennetü'l-me'vâda oldı meskeni
O an onun canı teninden çıkıp gitti ve cennette mesken kıldı.

(Ḥażret-i Hüseyn Raḍıya'llâhu 'Anh) FN, 15b
SN, 17a

47 Ḥaḳḳı'çün anuñ ki çekdi çoḳ cefâ
Oldı âḫir ol şehîd-i Kerbelâ
Yine onun hakkı için ki çok cefalar çekti ve sonunda o da Kerbelâ şehidi oldu. Hazret-i Hüseyin hakkı için effet.

48 İmdi añda virilen cânlar ḥaḳı 12b
Kerbelâda dökülen ḳanlar ḥaḳı
Şimdi onda verilen canlar hakkına; Kerbelâ'da dökülen kanlar hakkına…

49 Ġâziler ḥaḳḳı şehidler cânı'çün
Ḥasan'uñ zehri Hüseyn'üñ ḳanı'çün

Gaziler, şehitler hakkı için; Hazret-i Hasan'ın zehri, Hazret-i Hüseyin'in kanı hakkı için…

50 Yoluña cân terk idenler ḥaḳı'çün
Ṭoġrı yoluña gidenler ḥaḳı'çün

Yolunda can terk edenler hakkı için; Ey Allah'ım, doğru yoluna gidenler hakkı için…

51 Hem ḥaḳîḳat ehlinüñ taḳvâsı'çün
Hem ṭarîḳat ehlinüñ ʿuḳbâsı'çün

Hem hakikate ulaşanların takvası için; hem de tarikate girenlerin ahreti için…

52 Hem münevver Ḳâʿbe aʿẓam ḥaḳı
Hem muṣaffâ Merve vü Zemzem ḥaḳı

Hem nurlu Ka'be-i muazzama hakkı hem de tertemiz Merve ve Safa hakkı için…

53 Hem mübârek beyt-i maʿmûruñ ḥaḳı
Hem müberrâ Ravża-i Nûruñ ḥaḳı

Hem meleklerin tavaf ettiği beyt-i mamur hakkı hem de temiz, nurlu Ravza'n hakkı için…

54 Hem Ḥarem içre olan demler ḥaḳı
Ravżaya yüz süren âdemler ḥaḳı

Hem Harem içinde geçen anlar hakkı hem de Ravza'na yüz süren

insanlar hakkı için…

55 Ḳubbetü'ṣ-Ṣaḫrâ'da olan ṭaş içün
Mescid-i 'Aḳsâ'ya ḳonan baş içün

Kubbetü's-Sahra'da, Kudüs'te, olan Muallak Taşı için; (yakınında bulunan) Mescid-i Aksa'da secdeye konan müminin başı için….

56 Ol Nebiyyullâh Halîl Raḫmân içün
Süfre-i ḫâneñde yinen nân içün

O, Allah'ın Peygamberi Halil Rahman için; evindeki sofrada yenen ekmek için…

57 Ḥażretüñi bir bilen ḳullar ḥaḳı
Rûz u şeb ḥamduñ ḳılan diller ḥaḳı

Büyüklüğünü bir bilen kullar hakkı; gece gündüz şükreden diller hakkı için…

58 Mihrî 'âṣîyem ḳoma fi'lüm günâh
Cümle fi'lüm saña ma'lûm yâ İlâh

Ey Allahı'm, âsi bir kulun olan Mihrî'yim, bütün işlerim sana malumdur, işlerimi günah eyleme.

59 Sen bilürsin ḳamu ḥâlüm ben kimem
Ehl-i cürmüñ ḳamusından ben kemem

Sen beni herkesten daha iyi bilirsin, ben kimim; herkesten daha günahkarım, ben noktanım.

60 Sensin ol sulṭân ḳamu biz ḳullaruñ
Sen ġanîsin biz ḳamu yoḫsullaruñ

Ey Allahım, o sultanlar sultanı sensin; sen zenginler zenginisin, biz

hepimiz senin yoksullarınız.

61 Biz ḫaṭa ḳılduḳ ḳamu luṭf işle sen
ʿÂsilerüñ cürmüni bağışla sen
Biz tamamen hata ettik, lutfunla karşıla sen; âsilerinin günahlarını bağışla sen. Bağışla ya Rabbi!

X a
(Şiʿr În -Maḥal)

(Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün) FN, 16b
SN, 17b

1 Dergehüñe ṭutmuşum yüz ey Hudâ
Eylemişüz çoḳ fesâd u çoḳ ḫaṭâ
Ey Hüdâ, çok fesad ve hata etmeme rağmen dergâhına yüz sürdüm.

2 Rû-siyâhuz pür-günâhuz külli ʿayb
Yine senden umaruz ʿafv u ʿaṭâ
Kara yüzlüyüz, günah doluyuz ve baştan ayağa ayıplarla doluyuz; ancak yine de affı ve bağışlanmayı senden umarız.

3 Ẓulmetinde ḳoma ʿiṣyânuñ bizi 13a
Ey ḳamuya dest-gîr ü reh-nümâ
Ey herkese yol gösteren ve el veren, isyanın karanlıklarında koyma bizi.

4 Müflis ü ḫor u ḥakîr ü mübteẕel
Ṭapuña geldük ṣığınduḳ biz gedâ
Değersiz, hakir, hor ve iflas etmiş halde biz kölelerin kapına geldik; sana

sığındık.

5 Cümle ʿiṣyân ehline sen ḳıl meded
Ol ḥabîbüñ ḥürmeti'çün ey Hudâ

Ey Hüdâ, o habibin Hazret-i Muhammed hürmetine bütün isyan edenlere sen meded eyle.

6 Boynumuzı bağlamışdur nefs-i şûm
Eylemişdür bizi derde mübtelâ

Uğursuz nefsim buynumuzu bağlamış; bizleri derde mübtela eylemiş.

7 Cümle İslâm ehli ile Mihrî'ye
Sen Raḥîmsin dûzaḫı görme revâ

Ey Allah'ım, Sen Rahimsin cümle İslam ümmeti ile Mihrî'yi de cehennemine layık görme.

XI
Mevʿiẓa Der-Aḥvâl-i Fenâ-yı Rûzgâr[109]

(Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün) FN, 16b
SN, 18b

1 İmdi ey ġâfiller açuñ gözüñüz
Ġaflete virmeñ ***iñen***de özüñüz

Şimdi, ey gafiller, açın gözünüzü; hiçbir zaman gaflete vermeyin özünüzü.

2 Mevt yaḳındur size ṣanmañuz uzaḳ
Ḳabrüñize varmadan eyleñ **yaraġ**

Ölüm yakındır, uzak olduğunu sanmayın; kabrinize varmadan önce bir

[109] Zamanın geçip gitmesi hakkında öğüt.

imkân, fırsat arayın.

3 ʻÂḳıbet çünkim irür her nefse mevt
Ḳıl yarağı olmadan nâ-gâh fevt

Ansızın ölmeden önce kendine fırsatlar ara; çünkü sonunda her nefse ölüm gelecektir.

4 Yol erine çünki vâcibdür yaraġ
Didiler bir gün gerek biñ yıl yaraġ

Dediler ki bin yıllık birikimin, imkânın bir gün gerekir; çünkü yola çıkanın yanına bir şeyler alması vacipdir.

5 Maʻṣiyetden dürişeñ oluñ berî
Çün bilürsüz var cihânuñ âḫiri

İtaatsızlıktan uzak durmaya çalışan olun; çünkü bu cihanın bir sonu vardır, bilirsiniz.

6 Geldüñ uş fânî cihâna n'eyledüñ
Işşımuz virdüñ żiyâna n'eyledüñ

Bu fani cihana geldin, ne eyledin? Sahip olduklarımızı ziyan ettin, ne eyledin?

7 Biz bize iş eyledük yüz ḳarasın
İstemedük hiç günâhuñ çâresin

Biz kendimize yüz karası işler yaptırdık, günahın çaresini de hiç istemedik.

8 Ölecegiz ölümümüz añmaduḳ
N'olacaḳdur uş ṣoñunı ṣañmaduḳ

Öleceğiz ama ölümümüzü hiç anlmadık; ne olacaktır, sonunu hiç düşünmedik.

9 Ṭutmaduḳ bir gün Hüdânuñ emrini
Añmaduḳ bir dem Ḥabîbin şerʿini

Hüda'nın emrini bir gün olsun tutmadık, Habibinin şeriatını bir an olsun anmadık.

10 Nâ-ḥaḳ işler işledük pâyânı yoḳ
Çoḳ ḫaṭâlar söyledük oranı yoḳ

Sonu gelmez haksız işler işledik; oranı olmayan çok hatalar söyledik.

11 Bu fenâ ʿâlem durur gelür geçer
Bir misâfir-ḫânedür ḳonan göçer

Burası fani bir âlemdir gelir geçer; burası bir misafirhanedir konan göçer.

12 Sen gerekse bu cihânda biñ yaşa 13b
İki ḳapulu bir evdür ey paşa

Sen istersen bu cihanda bin yıl yaşa; burası girilip hemen çıkılan iki kapılı handır, ey paşa!

13 Gelen âḫir ġâfil iken bî-ḫaber
Birüne girer birsinden çıḳar

Bu âleme gelen sonunda, gaflette iken habersizce birinden girer, birinden çıkar.

14 Niceler benüm dir iken bu cihân

Salṭanat fikrinde iken virdi cân
Niceler benimdir derken bu cihan; saltanat hayalleri içinde verdiler can.

15 Niceler ṭutdum der iken ʻâlemi
Degmedi şâdîlığına bir ġamı
Niceler ele geçirdim derken bu âlemi; onun yalancı mutluluğuna değmedi bu dünaynın bir gamı.

16 Olunır her derd içün gerçi ṭaleb
Lîk yoḳ ʻömr-i beḳâya bir sebeb
Her dert için gerçi bir talepte bulunacak yer vardır; ama sonsuz hayata bir imkân yoktur.

17 Bulsa ger sulṭân olan mevte meded
Bâḳi ḳalaydı Süleymân tâ ebed
Eğer sultan olan ölüme bir çare bulsaydı, herhalde Hazret-i Süleyman sonsuza kadar yaşardı.

18 Ḥikmet ile bulsa Loḳmân ger ẓafer
Ḥayret ile cânı ḳılmazdı sefer
Eğer hikmet ile ölüme karşı bir başarı kazanılsaydı, herhalde Hazret-i Lokman'ın canı hayretler içinde çıkıp gitmezdi.

19 Bâḳi ḳalsa ʻömr ile ʻâlemde rûḥ
Bâḳi ḳalurdı cihân mülkinde Nûḥ
Eğer bir ömür içinde sonsuza kadar yaşamak mümkün olsaysı bu dünya

mülkünde Hazret-i Nuh ölümsüz olurdu.

20 Çün düketdi her birisi dânesin
Gelmedi cihâne bunlar ṣañasın

Ömür tanelerini her birisi tükettiği için sen, onları sanki bu dünyaya gelmemiş sanırsın.

21 Bu cihâna çün gelen lâ-büd gider
Ger emîr ü ger gedâyı ḫâk ider

Bu dünayaya gelen elbette bir gün gider; o, ister zengin ister köle olsun hepsini toprak eder.

22 Kişi olsa ger yedi iḳlîme şâh
Olısardur ʻâḳıbet ḫâk-i siyâh

Bir kişi isterse yedi iklime olsun şah, sonunda yeri toprak olacaktır simsiyah.

23 Ol diyenler kim benüm ibni fülân
Ḳalmadı ʻâlemde bunlardan nişân

O, ben filancanın oğluyum diyerek kibirlenenlerden, bu âlemde hiçbir nişan, iz kalmadı.

24 Sürse ʻâlemde kişi biñ yıl ṣafâ
Ṭaġıdur âḫir anuñ ḫâkin hevâ

Bir insan bu dünyada bin yıl sefa sürse de sonunda mutlaka onun toprağını da yeller savurur.

25 Kime virmedi cihânda taḫt u baḫt
K'itmedi âḫir aña bir taḫta taḫt

(Bu dünya) kime bu cihanda taht ve baht verdiyse, sonunda o tahtı tahta tabut eyledi.

26 Kimi itmedi cihânda tâc-dâr
K'itmedi âḫir aña dünyâyı ṭar
Kimi dünyada taç sahibi ettiyse, sonunda o kişiye dünyayı dar eyledi.

27 Kimi ḳıldı Sâm süvâr ü Pehlüvân
Ṣoñra miskinlik ile virmedi cân
Kimi Sam veya pehlivan gibi güçlü kuvvetli kıldı ise, sonradan onlara miskinlik içinde can verdirdi.

28 Kimi ḳıldı bu cihânda pâdişâh
K'itmedi taḫtın anuñ âḫir tebâh
Kimi bu dünyada padişah etti de sonunda onun tahtını mahvetmedi?

29 Devlet ile kimse ṭutmaz ʻâlemi 14a
Defʻ-i mevte çâre bulmaz âdemî
Devlet ile kimse bu âlemi eline geçiremez; çünkü insanoğlu ölümü kovmaya çare bulmaz.

30 Ṭutamaz kimi cihânı mühr ile
Nice ʻanḳâlar uçurdı ḳahr ile
Dünya kahrını çekerek bir kimse çok ankalar uçursa bile, mühr ile bu dünyayı elde tutamaz.

31 Salṭanat taḫtında iken nâ-gehân

Devşirür başları ayaġa cihân

İnsan, saltanat tahtında iken bu cihan, bir anda başları keser ayağa düşürür.

32 Çünki hiç imiş bu dünyâ bî-beḳâ

Kâmil iseñ umma sen bundan vefâ

Kamil, olgun bir insanisen sen bu dünyadan, bu devrandan, bu zamandan vefa bekleme; çünkü bu dünya sonsuz değil bir hiç imiş, bir hayal imiş.

XI a

(Şiʻr În -Maḥal)

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) FN, 18a

SN, 19a

1 Çünki bildüñ ey göñül dünyâ-yı fânî hiç imiş

Ol seni terk itmeden terk it sen anı hiç imiş

Ey gönül, bildin ki bu fani dünya bir hiç imiş; o zaman gel o, seni terk etmeden sen onu terk et, eni sonu hiç imiş.

2 Var imiş çün ʻâlemin bir şâdisinde biñ ġamı

İmdi aldanma yalancı şâd-mânî hiç imiş

Bu dünyanın her mutululuğunda bin sıkıntısı varmış; gel şimdi aldanma onun yalancı mutluluğu hiç imiş.

3 Ḥaḳ rıżâsında anı ṣarf itmez iseñ ḥâṣılı

Hâr-ı miḥnetde bu ʻömrüñ cavîdânı hiç imiş

Eğer bu ömrünü Hak rızasında sarf etmezsen, sonunda sıkıntılar içinde geçen bu ömrün sonsuz ahreti de hiç imiş.

4 Gel bu mekkâruñ metâʻına ḫarîdâr olma kim
Bu metâʻuñ âḫir ıṣṣı vü żiyânı hiç imiş

Gel bu hilebazın mallarını satın alan olma ki bu malın sonundaki kar ve zararı hiç imiş.

5 Çün yaḳındur çeşmiñüñ aġu ḳarasından ecel
İmdi ḳo râḥat u baḫtı kâm-rânî hiç imiş

Çünkü ecel, senin gözünün ak ve karasından daha yakındır. O halde şimdi, rahatı ve saadeti bırak; onun verdiği mutluluk hiç imiş.

6 ʻAyşuñı nîş eyler imiş nûşını ḳan ʻaḳıbet
Bes bunuñ bir iki günlük zinde-gânı hiç imiş

Sonunda zevk ü safanı zehir eyler imiş, içtiğini kan. Yetişir, bunun bir iki günlük hayat bahşetmesi hiç imiş.

7 Şöyle teşḫiṣ eyledüm Mihrî cihânuñ leẕẕetin
ʻİlm ile ṣavm u ṣalât imiş ḳalanı hiç imiş

Mihrî, cihanın lezzetini şöyle teşhis ettim, anladım: İlm ile oruç ve namaz imiş, kalanı hiç imiş.

XII
Der-Aḥvâl-i Fenâ-yı Rûz-gâr[110]

(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) FN, 18a
SN, 19b

1 Bir yalancıdur inanma sözine

[110] Hızla geçen zamanın halleri.

ʻAḳil iseñ güle baḳma yüzine
Bu zaman denilen şey, bir yalancıdır, inanma sözüne; akıllı isen gülerek bakma onun yüzüne.

2 Raḫtımuzı viriser bizüm daḫı
Defterimüz düriser bizüm daḫı
Bizim de bir gün yolluğumuzu verecektir; bizim de bir gün deftermizi dürecektir.

3 Dem ola bizüm de ḳaydumuz yiye
Gelmemiş gibi olavuz dünyeye
Gün gele, bizi de yiye bitire; sanki gelmemiş gibi olalım bu dünyaya.

4 Başılup ayaḳlara yir olavuz
Unıdulmışlar ile bir olavuz
Gün gele, basılıp ayaklar altında toprak olalım; unutulmuşlar ile bir olalım.

5 Bu cihânda kimse bâḳî ḳalmadı 14b
Ol gidenler ṣanki bunda gelmedi
Bu cihanda kimse sonsuz kalmadı; o gidenler de sanki buraya hiç gelmedi.

6 Ḳamu mülküñ maliki Allâh durur
Zîhi dil ki ẕikri illallâh durur
Bütün kâinatın sahibi Allah'dır; ne güzel ey dilim ki senin zikrin de "illallah"dır. Allah'tan başka bir ilah yoktur diye ikrar ediyorsun, ne iyi.

XII a
(Şi‘r În -Maḥal)

(Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün) FN, 18b
SN, 20a

1 Ey dilüm gel Ḥaḳḳ’ı ẕikr it her nefes lâl olmadın
İrmeden mevt ü ecel hem ḳabre idḫâl olmadın

Ey dilim, gel her nefeste Hakk’ı zikret, dilsiz kalmadan; ecel gelip de ölmeden, kabre götürülüp konmadan.

2 Ḳâmetüñ püşt-i ḫam it her demde âh u zâr ile
Ney gibi añlat derûnuñ dâ’imâ nâl olmadın

Boyunu, ah ve inilti ile her an bükülmüş eyle, diklenme; içindeki derdi daima O’na anlat bir gün gelip de kıl gibi olmadan.

3 Ḳabrüñe gelmezden ögdin ḫışm ile Münker Nekîr
Sen cevâba ḥażır ol kendüñe ol ḥâl olmadın

Kabrine bir gün Münker ve Nekir melekleri hışımla gelmeden önce sen, cevablarını hazırla; başına o hal gelmeden hazır ol.

4 Leşker-i ‘iṣyânuñı ḳatl eyle gel tevfiḳ ile
Nefsüñ iblîsi senüñ ‘âlemde Deccâl olmadın

Senin nefsinin şeytanı bu âleminde Deccal’in olmadan; isyan askerlerini onun yardımı ile gel, öldür. Kurtul o cehennem çağırandan.

5 Ḳurtarıgör Mihrî sen dest-i zebânîden yaḳañ
Nar-ı dûzâḫ boynuña maḥşerde ḫalḫâl olmadın

Ey Mihrî, mahşerde, cehennem ateşinde boynuna hallal olmadan, sen

yakanı zebaninin elinden kurtarmaya çalış.

XIII
Du'â El-Ḥaḳîre[111]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün) FN, 19a
SN, 20a

1 İmdi ey dostlar gelüñ eyü yavuz
El du'âya götürelüm cümlemüz

Şimdi ey dostlar, gelin hepimiz elimizi duaya açalım, iyisiyle kötüsüyle.

2 Cümle ḫalḳuñ Hâlıḳı ol Bî-naẓîr
Ḳamu düşmişlere olan dest-gîr

Bütün her şeyi yaratan o benzersiz, bütün düşkünlere el uzatan yardımcımız, Allah'ımız.

3 Ḳamunuñ göñlinde esrârın bilen
Ḳamunuñ her işde maḳṣudın viren

Herkesin gönlündeki sırları bilen, herkesin her işte istediğini veren, Allah'ımız.

4 Ḳullarına her nefes iḥsân iden
Ẓâhir ü bâṭın işin pinhân iden

Her nefeste kullarına ihsanda bulunan, içimizdeki veya dışımızdaki hatalarımızı gizleyen, Allah'ımız.

5 Oldıġınca iş bu cânâ ten ḳafes
Virüp alduḳça cihânda cân nefes

Bu cana bu ten kafes oldukça ve bu cihanda canımız nefes alıp

---

111 Hakir, değersiz Mihrî'nin duası

verdikçe…

6 Olamamaġ içün rıżâsından cüdâ
Ḳalmamaḳ içün ẕünûba mübtelâ

O, Rabbimizin rızasından uzak olmamak için ve günahlara mübtela kalmamak için…

7 Ol ḥabîbi ḥaḳḳı kim itdi anı
Ḳulları içün şefâʿat mâʿdeni

O Rabbimiz, Habib'i Hazret-i Muhammed'i kulları için şefaata madeni kıldı.

8 Âlinüñ etbâʿınuñ ervâḥı'çün
Hem ṣaḥâbe çâr-yârı ruḥı'çün

O, sevgili Peygamberimin ümmeti ve ailesinin ruhları için ve ayrıca sahabesi ve dört halifesi için…

9 Enbiyâlar evliyâlar ḥaḳḳı'çün 15a
Ḥaḳ yolında bî-riyâlar ḥaḳḳı'çün

Peygamberler ve evliyalar hakkı için ve ayrıca riyasızca hak yolunda gidenler için…

10 Ol saʿâdet menbaʿı püşt ü penâh
Taḫt-ı Rûm içünde oldur pâdişâh

Yurdumuzda, sırtımızı dayayabileceğimiz tek mutluluk madeni odur; odur diyar-ı Rum'a hükmeden padişah. Onu başımızda daim eyle.

11 Heft-kişver yaʿni Sulṭan Bâyezîd

Ḳılmaḳ içün ḥaşre dek ʻömrin mezîd
Yedi iklimin sahibi Padişahımızı; yani Sultan Bayezid'i haşre dek uzun ömürlü eyle.

12 Doġmaḳ içün dâʼim ol enver cemâl
Ḳılmaḳ içün ẓulmet-i ġam irtiḥâl
Gamın karanlığı yok olması için ve o, nur yüzlü günlerin daima sürmesi için, onu başımızda eyle.

13 Olmaḳ içün dâʼimâ fiʻli ṣavâb
Görmemek içün dü-ʻâlemde ʻaẕâb
İki âlemde azab görmememiz için, daima işlerimizin sevap olması için yardım et Allah'ım.

14 Olmaḳ içün ʻâleme dâʼim ʻalem
Görmemek içün cihân yüzinde ġam
Dünyada gam görmemek, âlemde daima dalgalanan bir bayrak olmak için onu başımızadan ayırma.

15 Olmaḳ içün dâʼimâ şâh-ı cihân
Virmek içün aña ʻömr-i câvidân
Onun daima cihanın padişahı olması için ve ona uzun bir ömür ihsan etmen için duacıyız ya Rabbi.

16 Virmek içün her murâdını Hudâ
Ḳılmaḳ içün cümle maḳṣûdın revâ
Onun her muradını ey Huda, Sen veresin diye ve her maksadını da Sen uygun kılasın diye duacıyız.

17 Bulmaġ içün tâ ebed ʻömr-i kesîr
Olmaḳ içün her faḳîre dest-gîr
Sonsuza kadar uzun bir ömür bulmak için ve her fakire el uzatan olmak için,

18 Aña ilhâm ḳılmaḳ içün Ẕü'l-Celâl
Aña maʻlûm olmaḳ içün cümle ḥâl
Ona Allah'ın ilham vermesi ve cümle durumlarımızı ona bildirmesi için,

19 Ḳılmaḳ içün Mihrîye kimyâ-naẓar
İtmek içün bu ḳara ṭopraġı zer
Mihrî'ye de o kimya nazarını, derman dolu bakışını yöneltip onun kara toprağını altın etmesi için. (güç ver padişahıma Allahım!)

20 Sâyesinde ḫoş geçer ḫalḳ-ı cihân
Ḥâşa kim maḥrûm olam ben nâ-tüvân
Onun sayesinde tüm cihan halkı hoş bir ömür sürer, hâşâ ki ben aciz, ondan mahrum kalam, ne mümkün.

21 Hem o ṭûbâ şâḫ-ı devlet sâyesi
K'oldurur dil gencinüñ ser-mâyesi
Hem devletin şahı hem mutluluk ağacının gölgesi odur; bu yüzden de gönül sermayesinin hazinesi odur.

22 Yaʻni kim Sulṭân Aḥmed Hân'ımuñ
Salṭanat taḫtuñda ol sulṭânumuñ
Yani (Padişahımın oğlu) Sultan Ahmed Han'ımın saltanat tahtı var

oldukça,

23 Oldığınca iş bu ʻâlem ber-ḳarâr
Ḳılmaġ içün ʻömrüñ anuñ ṣâd-hezâr
Bu âlem durdukça, o yüce padişaha, Allah binlerce yıl ömür versin

24 Biz faḳîre ol velî niʻmet durur
Sâyesinde cânımuz râḥat durur
Biz fakir kullarına o, veli nimettir; onun sayesinde canımız rahattır.

25 Devlet-i devrinde görmedük ʻaẕâb 15b
Ḳılmaġ içün ʻömrin anuñ bî-ḥisâb
Onun devletinin devrinde azap görmedik. Onun ömrünü hesapsız ve uzun kılmak için…

26 Ol ḳamuyı ẖalḳ iden Perverd-gâr
Yiri gögi yaradan bir Kird-gâr
Tüm varlığı yaratan Allah'ım, yeri göğü yaratan Allah'ım (bizi koru.)

27 K'oldurur her nâ-tüvâna dest-gîr
Bendesidür ger ṣaġîr ü ger kebîr
Ki o Rabbimizdir çaresize el uzatan, ister küçük ister büyük her şey onun kuludur.

28 Ol ḥabîbi ḥażretünüñ ḥaḳḳı'çün
Ümmeti ṭutduġı dînüñ ḥaḳḳı'çün
Ey Allah'ım, o sevgili Peygamberinin hakkı için, ümmetin kabul ettiği dinin hakkı için…

29 Mürşid-i kâmillerüñ esrârı'çün
Ümmetinüñ cümlesinüñ varı'çün

Mürşid-i kâmillerin sırları için, onun cümle ümmetinin varlığı için…

30 Ḳılmaġ içün raḥmet ölenlerine
Virmek içün ʻömri ḳalanlarına

Onun ölenlerine rahmet kılmak için, kalan ömürlerini yaşayanlarına vermek için…

31 Yoldaş itmeklik içün Ḳur'ân ile
Ṣoñra göndermek içün imân ile

Kur'an'ı onlara yoldaş etmek için, sonra onları imanla göndermek için…

32 Beklemek içün şer-i şeyṭândan
Ṣaḳlamaḳ içün ḳurı büḥtândan

Şeytan'ın şerrinin farkında olmak için, kuru iftiralardan kendimizi korumak için (yardım et Allah'ım.)

33 Çıḳacaḳ yazuḳlu tenden cânımuz
Hem-reh itmeklik içün imânımuz

Canımız günahlarla dolu olarak tenden çıkacak, o halde imanımızı yoldaş etmek için (yardım et ya Rabbi)

34 Ḳudret ile yine zinde olıcaḳ
Mürde tenler cümlesi cân bulıcaḳ

Senin kudretinle ölü tenlerin tamamı yine can bulacaktır.

35 Ol Habîb ile ḳoparmaḳlıḳ içün
Ümmet'ile bile olmaḳlıḳ içün

O, Habib ile haşrolmak için, ümmeti ile birlikte olmak için (yardım et Allah'ım.)

36 Ḳalmamaḳ içün Habîbinden ıraġ
İtmek içün yüzimüz yanında aġ

Habibin Hazret-i Muhammed'den uzak, ayrı kalmamak için, onun yanında yüzümüzü ak etmek için (yardım et Allah'ım.)

37 Biz ḳamu eksiklüden maḳṣûdımuz
Râżı olmaḳlıḳ içün ma'bûdımuz

Biz, her işi hatalıların maksadı, yaratanımızın rızasıdır, bize bu rızaya kavuşmada yardım et Allah'ım.

38 Yolımuzda ḫarc idenler çün emek
Anlaruñla geh yedük nân ü nemek

Yolumuzda emek harcadıkları için onlarla (ehlimizle) bazen ekmek yedik bazen tuz.

39 Görmemek içün olar bir dem elem
Çekmemek içün iki 'âlemde ġam

Onlar bir an elem çekmesinler, iki âlemde gam yüzü görmesinler, diye (dua ediyorum.)

40 Ḳamu geçmişlerümizüñ ey Ġanî
Cennet içre olmaḳ içün meskeni

Ey zenginler zengini Allah'ım, bütün geçmişlerimizin cennet yurdunda mesken sahibi olması için (bizi affet.)

41 Adımız iylikle yâd olmaḳ içün
Hem Belâyî rûḥı şâd olmaḳ içün

Hem babam, Belayî'nin ruhu şad olması için hem de adımızın iyilikle yâd olması için (bizi bağışla.)

42 Dîn diregi cümle ʻâlimler ki var 16a
Virmek içün ʻömr-i bâḳî ṣâd-hezar

Dinin direği bütün âlimlerin adını ve ömrünü binlerce yıl unutturmaman için (dua ediyoruz.)

43 Geçmişine itmek içün raḥmeti
Ḳılmaḳ içün rûzi her dem cenneti

Onların geçmişine rahmet etmek ve her anlarını cennet günü kılmak için (yalvarıyoruz.)

44 Daẖi anlar kim bize ögretdi ḥarf
Ḥaḳḳımuzda eyledi taʻlîm-i ṣarf

Onlar bize harf okumayı öğretti, hakkımızda ilmi faydalı kılmak için çabaladılar.

45 ʻİlm ile ḳoparmaġ içün anları
Çekmemek içün ʻaẕâbı cânları

Onları ilimleri ile haşr etmek için ve canlarının azap çekmemesi için (dua ediyoruz).

46 Hem rıżâ-yı Ḥaḳ içün k'oldur Hüdâ
Hem ḳabul olmaḳlıġ içün bu duʻâ

Ey Hüdâ, bunların hepsi hem senin rızan içindir hem de dualarımızın kabul olması içindir.

47 Bu żaîfe Mihrî-i dil-ḫasteye
ʿÂciz ü bî-çâre vü dem-besteye

Bu zayıf, aciz, çaresiz, eli kolu bağlı ve gönlü hasta Mihrî'ye

48 İrmek içün ol Hudâdan fetḥ-i bâb
Olmaġ içün bu duʿâsı müstecâb

Yüzüne kapanmış kapıların o Hudâ'dan gelen yardımla açılması için ve bu duaları kabul olması için, (yalvarıyoruz).

49 Bu duʿâ içün götürse her ki el
Rûzi ḳılsun Ḥaḳ aña ʿilm ü ʿamel

Her kim ki bu dua için elini açarsa Allah, ona ilmini ve amelini azık kılsın.

50 Nâr-ı dûzahdan olar bulsun necât
Kim duʿâdan ṣoñra vire ṣâlavât

Kim bu duadan sonra salavat getirirse Cehennem ateşinden kurtulsun.

XIII a
(Şiʿr Der-În -Maḥal)

(Mefʿûlü Fâilâtün Mefʿûlü Fâlilâtün) FN, 21a
SN, 22b

1 Ġam-gîn dilleri bil şâdân iden duʿâdur
Giryân gözleri bil ḫandân iden duʿâdur

Gam dolu gönülleri bil ki mutlu eden duadır; yaşlı gözleri gülümseten bil ki duadır.

2 Ey nice pâdişehler bend'oldı bed-du'âdan
Ey nice bendeler sulṭân iden du'âdur

Hey nice padişahların eli ayağı bağlandı bedduadan; hey nice köleleri sultan eden duadır.

3 Her dem seng-i 'ayıbuñ rüsvâyılıḳ deminde
Fażlı ile Hüdânuñ pinhân iden du'âdur

Günahların, ayıplama taşı ile seni rezil rüsva edeceği anda Hüda'nın yardımı ile onları gizleyen duadır.

4 Fevt olıcaḳ cihândan ḳarañu sin içinde
Tâ ḥaşre dek mekânuñ nûrân iden du'âdur

Bu cihandan çekip gittiğinde, karanlık kabir içinde, tâ haşir zamanına kadar senin kabrini nurlu edecek duadır.

5 Hor baḳma her faḳîre cehd ile al du'âsın
Zîrâ ki müşkil işi âsân iden du'âdur

Her fakire hor bakma, onun duasını al; çünkü zor işi kolay kılan duadır.

6 Ey Mihrî yüzüñ urup al miskinüñ du'âsın
Derdüñe dü-cihânda dermân iden du'âdur

Ey Mihrî, yüzünü yere sürüp miskinlerin duasını al; çünkü iki cihanda dertlerinin dermanı duadır.

7 İylük ile yâd olasun cehd eyle her du'âda
Kim saña her murâdı iḥsân iden du'âdur

Her duada adının iylikle yâd edilmesi için ısrarcı ol; zira sana her

istediğini veren duadır.

XIV

Hâtime-i Risâle

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün) 16b

1 Ḥamdü-lilâh 'avn idüp Rabbü'l-enâm FN, 21a
Bu Tażarru'-nâme'yi ḳıldum tamam SN, 22b
Çok şükür, Allah'ın yardımı ile bu Tazarru'name'yi tamamladım.

2 Ḥamdüli'llâh var iken 'aḳlum bilüm
Bu ilâhîyâtı naẓm itdi dilüm
Çok şükür, aklım başımda iken bu ilahiyatı şiire döktü dilim.

3 Ḥamdü-lilâh ki ecel virdi amân
Bu Tażarru'-nâme'yi ḳıldum beyân
Çok şükür ki ecel fırsat verdi de bu Tazarru'name'yi beyan eyledim.

4 Tâ oḳuyanlara nef' olmaġ içün
Dükelinler cürmi ref' olmaġ içün
Onu, okuyanlara faydalı olması ve bütün günahlarını silmesi için yazdım.

5 Söyledüm geldikçe elden her ki var
Ḳılmadum taṭvîl ḳıldum iḫtiṣâr
Elimden geldikçe bildiklerimi söyledim; sözü uzatmadım, kısa ve öz anlattım.

6 Raḥmet ol ṣâḥib kemâlüñ cânına

K'oḳuyıp ṭa'n itmeye noḳṣânına
O kemal sahibi, olgun okuyucumun canına rahmetler olsun ki o bu eserimi okuyup beni noksanımdan dolayı utandırmaya.

7 Setr ide eksiklügin her ne ki var
İtmeye cehhâle ʻaybuñ âşikâr
Her ne eksiği varsa eserimin onların üstünü örte, cahillere ayıbımı açıklamaya.

8 İşidüp ṭa'n itmeye her bî-ẖaber
Mihrî'nüñ ḳalbine gelmeye keder
Her habersiz, anlayışsız kişi bu hali işitip ayıplamaya, böylece Mihrî'nin kalbine keder gelmeye.

9 Çünki nâḳıṣ ʻaḳl olur dirler nisâ
Her sözüñ maġrûr ṭutmaḳdur revâ
Kadınların aklı eksik olur derler; o yüzden (Mihrî'nin) her sözünü mağrur tutması revadır.

10 Lîk Mihrî dâʻînüñ ẓannı budur
Bu sözi der ol ki kâmil uṣludur
Yalnız, duacınız Mihrî'nin zannı budur: Madem bu sözleri böyle söyleyebiliyor, o halde o, akıllıdır, usludur.

11 Bir mü'ennes yegdurur kim ehl ola
Biñ müẕekkerden ki ol nâ-ehl ola
İşinin ehli bir kadın, bin tane beceriksiz erkekten yeğdir, iyidir.

12 Bir mü'ennes yeg ki ẕihnî pâk ola
Biñ müẕekkerden ki bî-idrâk ola

Zihni aydınlık bir kadın, bin tane idraksiz, düşüncesiz erkekten yeğdir, iyidir.

13 İmdi ey ehl-i sa'âdet müslimîn
Bu durur sizden temennâmuz hemîn

Şimdi ey saadete kavuşmuş müslüman kardeşlerim, sizden temennimiz şudur:

14 Oḳuduḳça bu kitâbı siz 'azîz
Mihrî'nüñ cânına raḥmet diyesiz

Bu kitabı okudukça Mihrî'nin ruhuna rahmet dileyiniz.

15 Her kim oḳırsa dilerüm andan recâ
Kim diriġ itmeye Mihrî'den du'â

Her kim bu kitabı okursa ondan rica ediyorum, sakın ola Mihrî'yi duasız bırakmaya.

16 Hayr ile yâd idesüz sizden diler 17a
Zîra ḳulı ḳul du'âsı yarlıġar

Sizden dileğim onu, hayr ile yâd edin; çünkü kulu kul duası bağışlatır.

17 Hayr ile her kim ki yâd eyler anı
Dü-cihânda çekmesün miḥnet cânı

Kim onu hayr ile yâd ederse onun canı iki cihanda mihnet, sıkıntı çekmeye.

18 Oḳuyanı yâ Rab it yanuñda ḫâṣ
Dinleyeni ḳıl günâhından ḫalâṣ
Ya Rabbi, o kitabımı okuyanı yanında has kullarından eyle, dinleyeni de günahlardan kurtar.

19 Naẓm iden bî-çâreye ḳıl raḥmeti
Vaḳt-i âḫirde vir aña nuṣreti
Bunu yazan çaresize de rahmetini nasip et; ahrette ona kurtuluş nasip et.

20 Ḳıl anuñ şeyṭândan imânın emîn
Cümle İslâm ehli ile yâ Mu'în
Ya Muin, en büyük yardımcı, onun imanını bütün İslam ehli ile birlikte şeytandan emin kı

XV
Çar-'Anâṣır[112]

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün)

Hâk

1 Çünki mevcûd oldı Âdem ḫâkden
Mihrî mihr umma iñen eflâkden
Pes bu dehr-i pîre-zen murdârdur
'Âḳil iseñ geç yüzi nâ-pâkden

Toprak

[112] Dört unsur: toprak, su, ateş, hava.

Ey Mihrî, Âdem, topraktan yaratıldığı için kesinlikle hiçbir zaman dünyadan şefkat umma. Öyle ise bu ihtiyar dünya murdardır, bir leştir; akıllı isen o, yüzü karadan vazgeç.

Âb

2 Çünki evvel Âdem aṣlı oldı âb
Ḥaḳ kelâmından didi bize kitâb
Her ki gelmişdür cihâna bî-sebât
Olısar "yâ leytenî küntü türâb[113]"

Su

Âdem'in aslı öncelikle sudan olduğu için, Hakk'ın kelamı ile ayetle bize verilmiştir bir kitap: her kim bu cihana gelmişse burada sabit kalmayacaktır,"keşke toprak olsaydım." diyecektir.

Nâr

3 Aṣluñ ey bî-çâre âdem oldı od
Od olıcaḳ lâ-büd olur anda dûd
Geç cihânuñ varlıġından fâriġ ol
Tâ ki nâruñ nûr ide senüñ vedûd

Ateş

Ey çaresiz insanoğlu aslın ataşten oldu; ateş olan yerde de mutlaka olur dud, duman, elem, tasa. Bu cihanın varlığından geç, alakanı kes; bu sayede narını, ateşini, nur ede cenab-ı Hak.

Bâd

4 Âdemi yelden yaratdı çün Hüdâ
Yele ṭayanma ki olırsın hebâ

---

113 "Keşke toprak olsaydım." Nebe-40

Ġaflet uyḫûsından uyan ölmedin
Mihrî ʻâlem lâ-beḳâdur lâ-beḳâ

Hava

Allah, Âdemi yelden yarattığı için yele güvenme ki heba olursun, mahvolursun. Ölmeden önce gaflet uykusundan uyan Mihrî; çünkü bu âlem baki değildir, sonsuz değildir.

XVI
Der-Tevḥîd-i Bârî ʻAzze ve Cell

17b
(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) FN, 22a
SN, 23b

1 (elif) Evvel ol Aḥaddur bî-zevâl
Birlügine yoḳdur anuñ ḳıl ü ḳâl

İlk olarak (söyleyelim) o Rabbim, birdir ve sonsuzdur; ayrıca onun birliğine söylenecek hiçbir söz yoktur.

2 (be) Beḳa oldur cihânda bî-gümân
Ḥaḳ buyurdı "küllü men âleyḥâ fân[114]"

Şüphesiz ki bu cihanda beka sahibi, sonsuz varlık sahibi odur; Çünkü Hak (kendisi) buyurdu: "Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır."

3 (te) Taʻâlallâh yaratdı ʻâlemi
Anda mevcûd idi cümle âdemî

Namı büyük Rabbim, âlemi yarattı ve orada insanoğlunu yarattı.

---

[114] "Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır." Rahman-26

4 (se) Süreyyâdan serâya dek ne var
Anuñ emri ile oldı âşikâr

Ülker yıldızından yeryüzüne kadar her şey açıkça onun emrindedir.

5 (cim) Cihânı yoġ iken o var eyledi
Birligüne mü'min iḳrâr eyledi

O, cihan yok iken onu var eyledi; bu sayede müminler birliğine karar verdi, birliğini kabul etti.

6 (ḥa) Ḥayât oldur viren ölmişlere
Dest-gîr oldur ḳamu ḳalmışlara

Ölmüşlere yeniden hayat veren O'dur; yolda kalmışlara el uzatan yine O'dur.

7 (ḫı) Hayır şer ne kim işlersen iş
Anuñ emrüñsiz olınmaz biñ düriş

Binlerce çaba da harcasan, kişi hayır veya şer ne iş yaparsa yapsın O'nun emri haricinde bir şey olmaz.

8 (dal) Devlet bulmaḳ isterseñ i ḳul
Emrile ol Pâdişâhuñ her dem ol

Ey kul, eğer mutluluk bulmak istersen, her an o Padişahın emrinde olmakladır o.

9 (ẕel) Ẕelîl ü ḫor olur emrin ṣıyan
'Âḳıbet maḥrûm olur nefse uyan

Zelil ve hor duruma düşer o'nun emrini reddeden; çünkü sonunda mahrum olur nefse uyan.

10 (ra-i) Râhın gözle güm-râh olmağıl
Ḳıl ḥaẕer iblîse hem-râh olmağıl
Yolunu gözet, yoldan çıkmışlardan olma; kork iblisten, yoldaşı olma.

11 (za-i) Zinhâr ol ḍalâletden berî
Bulmaḳ isterseñ behişt içre yeri
Eğer cennet içinde yer bulmak istersen, kesinlikle dalaletten, sapıklıktan uzak ol,

12 (sin) Seni dögüp sögene ḳıl du'â
Tâ şefî' ola Resûl-i Kibriyâ
Seni dövene ve sana sövene sen yine de dua et; ta ki bu yolla Allah Resulü sana şefaat kıla.

13 (şın) Şefî' olmaḳ dilerseñ ger Resûl
'İlm-i tevḥîd ile dâ'im yoldaş ol
Eğer Resul'ün şefaatine ulaşmak dilersen, tevhid ilmi ile daima yoldaş ol.

14 (ṣad) Sanduñ mı cihânı ber-ḳarâr
Ber-fenâdur âẖir olur târ ü mâr
Sen cihanı bozulmaz, sabit, sonsuz mu sandın; o, fanidir sonunda darmadağın olur gider.

15 (ḍad) Żıdd ol nefsüñ ile sen her nefes
Geçmesün 'ömrüñ cihân içre 'abes

Her nefesinde nefsine muhalefet et, onun zıddına davran; ömrün şu cihan içinde abes şeylerle geçmesin.

16 (ṭı) Ṭavâf itmek dilerseñ Mekke'yi
Her faḳîre ẖor baḳma di eyi

Eğer Mekke'yi ziyaret edip Kâbe'yi tavaf etmek istersen hiçbir fakire hor bakma, ona kötü şeyler deme, kalbini kırma.

17 (ẓı) Ẓulüm 'âdet edinme kendüñe
Zîra ẖayr itmez saña öñden soña

Zulmü kendine âdet edinme; çünkü baştan sona o sana hayır etmez.

18 ('ayn) 'Aynuñdan revân it yaş u ḳan 18a
Her nefes nefsin elinden ḳıl fiġân

Gözünden sürekli kan ve yaşı akıt; her nefes nefisnin elinden figan et, feryad et.

19 (ġayn) Ġafletden uyar göñül gözin
Tâ göresin şüphesiz cennet yüzin

Gafletten gönül gözünü aç; böylece şüphesiz olarak cennetin yüzünü göresin

20 (fe) Fena 'âlemden eylerseñ sefer
Ḥażrete cürm ile varma ḳıl ḥaẕer

Şu fani âlemden, dünyadan bir gün sefer eyler de ölürsen; Hazret-i Allah'ın katına günah ile çıkmaktan kork.

21 (ḳaf) Ḳatl it nefsüñi ẖoş fâriġ ol
Kim ne dir ise disün sen ṣâdıḳ ol

Nefsini öldür ki hoş ve rahata ulaşmış ol; kim ne derse desin sen O'na sadık ol.

22 (kef) Ger daġlarca eylerseñ günâh
Tevbe ḳılsañ ʻafv ider anı İlâh

Eğer dağlarca günah işlesen ve sonunda tevbe etsen, Allahu Teâlâ onu afveder.

23 (lam) Lîkin tevbeyi terk itmegil
Ġaflet uyḫûsıyla ġâfil yatmagıl

Tevbeyi terk etme; ancak gaflet uykusuna da dalıp kalma.

24 (mim) Mihrî ʻâṣiyem bir rû-siyâh
Dergehüñe var ümîdüm yâ İlâh

Ben, asi ve kara yüzlü Mihrî'yem; Ey Allah'ım kapında bağışlanmaya ümidim var.

25 (nun) Ne dil ile ḳılam medḥüñ beyân
Sen şehüñ medḥinde ʻâciz her lisân

Rabbim, senin şanını hangi dille medhedeyim; sen şahın medhinde her dil acizdir.

26 (vav) Vay baña ki ḫâyrum ẕerre yoḳ
Ṭâpuna lâyıḳ ʻamel yoḳ cürmi çoḳ

Eyvah bana ki bir zerre kadar dahi hayrım yok; emrine layık amelim yok, ama günahım çok.

27 (he) Hemân ey Ḥayy u Rabbü'l-ʻâlemîn
Fażluña ṣığınmışumdur ben hemîn

Ey Hayy ve âlemlere rahmet yağdıran Allah'ım, ben daima senin faziletine, cömertliğine sığındım.

28 (lâmelif) Lâ dimezem noḳṣânuma
ʻAfvuñı eyle şefîʻ ʻiṣyânuma

Noksanım yok diyemem; ama ya Resulallh, sen isyanıma affını şefaatçi eyle.

29 (ye) Yaratduñ beni ey Rabbü'l-enâm
Raḥmetüñi umaram yevmü'l-ḳıyâm

Ey her varlığı yaratan Rabbim, beni de sen yarattın; kıyamet gününde rahmetini umuyorum (affet, bağışla).

E- TAZARRU‘-NÂME'NİN TAHLİLİ

Tazarru‘-nâme'ye Genel Bir Bakış

Mihrî Hâtun'un bu eseri 20 beyitlik bir tevhîdle başlar, 29 harf karşılığı bir tevhîd ile biter. Her ikisinde de Allâh'ın birliği ve büyüklüğü, kudreti ve kuvveti övülür. Allâh'ın ezelî ve ebedî olduğu, "Süreyyâdan serâya dek" her şeyin onun emrinde olduğu, kulların mutluluk için ona ihtiyaç duyduğu zikredilir. Bu fanî dünyada Allâh'a ibadet ve itaatla yaşamanın gereği belirtilir. Günahların affı için dualar edilir.

Mihrî her iki tevhîdinde de gayet samimi ve sade bir edâ ile Rabbinin karşısındadır. Anlatımında mübalağalar ve istiârelerle ağır ve anlaşılmaz hale gelmiş hiçbir bölüm yoktur.

Bunları Hz. Peygamber'in vasıflarını öven iki na't takip eder. Hz. Peygamber'in özellikle şefaatçi yönü ile ilgilidir ve affına sebep olmasını niyaz eder.

Yer yer *Mesnevî*'sini gazellerle süslemiştir. Bu gazellerde içli bir şekilde cürmünü ikrar eder ve affını ister.

Mihrî, Allâh'ın bütün kâinatın yaratıcısı olduğunu anlatırken, cansız varlıklardan başlayıp nebat, hayvan ve insana doğru bir tekâmül silsilesi izler. Bu dinî ve ilmî litaretüre de uyan bir sıralamadır.

İnsanın yaratılışından sonra Allâh'ın onu, yekdiğerinden nasıl farklı zekâ, ahlâk ve mevkilere eriştirdiğini anlatır.

Daha sonra işlediği büyük günahları sayar ve "pâk-i ẕâtı", "Nebî niyâzı" ve "Evliyâ râzı" hakkı için affedilmesini niyaz eder.

Hazret-i Âdem'den Peygamberimize kadar 11 peygamber ve mucizelerini birer kıta ile anlatır. Hz. Peygamber’den sonra dört halifeyi, Hasan ile Hüseyin'i medheder. Onlardan sonra şehitler, gaziler hakkı, hakikat ehlinin takvası, tarikat ehlinin ukbâsı hakkı, Ka‘be-i ‘azîm, Merve, Safâ ve zemzem, ravza-i nur hakkı için Tanrı’dan mağfiret diler. Hem-cinslerine nasihat verir. II. Bâyezid ve Şehzâde Ahmed'in medhi ve dualar ile eserini bitirir. Şu beyitlerde *Mesnevî*'sinin sebeb-i te'lifini arz eder:

Ḥamdü-lillâh ‘avn idüp Rabbü'l-enâm
Bu Tażarrû‘-nâmeyi ḳıldum tamâm

Ḥamdü-lillâh var iken ‘aḳlum bilüm
Bu ilâhîyâtı naẓm itdi dilüm

Ḥamdü-lillâh ki ecel virdi amân
Bu Tażarru‘-nâmeyi ḳıldum beyân

Tâ oḳuyanlara nef‘ olmaġ içün
Diñleyenler cürmi ref‘ olmaġi'çün (TAZ. XIV/1-4)

Bu eser dinî yönü ağırlıklı olduğu için, özellikle tevhîd, münacat ve na't gibi türlerde dinî ilimlerden yararlanılmıştır. Bu yüzden, tefsir (Kur'an-ı Kerîm'in âyetlerinin yorumu), kelâm (Allâh'ın birliğinden, zatı ve sıfatlarından bahseden ilim), fıkıh (Dinin usul ve hükümlerini inceleyen ilim) gibi ilimler de şâirin temel kaynakları arasındadır.

Ayrıca, Mihrî'nin bu ilimlere ve geniş bir dînî kültüre sahip olduğu *Tazarru'-nâme*'nin bu tahlîli ile anlaşılmış olacaktır.

Tazarru'-nâme'nin Bölümleri

I. Tevḥîd (20 beyit), II. Münâca't-Tazarru'-nâme (41 beyit), III. Tevḥîd (6 dörtlük), IV. Na't-ı Resul Aleyhisselâm (35 beyit), V. Ḳaṣîde-i Der-Na't-ı Aleyhisselâm (gazel 15 beyit), VI. Fil- Mev'ize (5 beyitlik bir gazel dahil 15 beyit), VII. Münaca't (9 beyitlik bir gazel dahil 52 beyit), VIII. Münâca't Der- Münâsib-i Aḥvâl-i Ad Miyan (34 beyit), IX. Münaca't Der Efhâr-ı 'Âciz Nefs (5 beyitlik bir gazel dahil 49 beyit), X. Münaca't Der-Taleb-i Mağfiret (7 beyitlik bir gazel dahil 68 beyit), XI. Mev'ize Der-Aḥvâl-i Fenâ-yı Rûz-gâr (7 beyitlik bir gazel dahil 38 beyit), XII. Der-Aḥvâl-i Fenâ-yı Rûz-gâr (5 beyitlik bir gazel dahil 11 beyit), XIII. Duâ-yı Ḥaḳîre (7 beyitlik bir gazel dahil 57 beyittir.), XIV. Hatime-i Risâle (20 beyit), XV. Çar Anasır (dört dörtlükten oluşmakta), Der- Tevḥîd-i Bâri (Elif'ten ye'ye kadar 29harf 29 beyit). Toplam 484 beyit, 10 dörtlük.

***

Tazarru‘-nâme hakkında bu kısa malumattan sonra eserin tetkik ve tahlîline geçebiliriz:

Mihrî Hâtun'un Orijinal Eseri Tazarru‘-nâme Adlı Mesnevisinin Dînî-Tasavvufî Yönden Tahlili

I- DİN:

a. İtikat

1. Allah*:*

Mihrî Hâtun, Allah'ın varlığı ve birliği hususunda çok derin ve âlimâne fikirler ile devrinin Allah inancını dile getirmiştir. Halvetî tarikatının da etkisi ile Tazarruname'ye kalbi temizleme zikri kabul edilen "Lâilaheilla'llâh" Kelime-i Tevhîdi ile başlamıştır.

Mihrî, tasavvufun vahdet-i vücud fikri yerine, bu eserinde daha çok şeriatın zikrettiği Allah fikrini anlatmıştır. Bunu Yunus Emre'ye değil de, Süleyman Çelebi'ye yakınlık olarak da mütalaa edebiliriz. Allah'ı daha çok yaratıcı, yaşatıcı, doyurucu, kurtarıcı gibi Esmâü'l Hüsnâ'da belirtilen isimleri ile ele alır. Esmâü'l Hüsnâ'ya atfen şu isimler ve sıfatlar zikredilir:

Kerim, Kâdir, Hayy, Ebed, Kadîm, Sanî‘, Ferd, Samed, bî-vezîr, bî-nezîr, bî-misal, bî-mecal, bî-zeval, zü'l-celâl, Râzık, Rezzak, Hayy u lâ-Yemud, Rabbü'l-‘âlemîn, Rahîm, Ma‘bud, Maksud, Ehad, Bir, İlâh, Ezel, Ebed, Hû, Allah, Settarü'l-‘uyûb,

Piş ü penâh, Hân, Ganî, Kerîm, Kudret Sahibi, Hikmet Sahibi, Evvel, Âhir...

Sübhan:

On sekiz biñ ʻâlemin Sübḥânı sen
Yaratılmışın ḳamu sulṭânı sen

(TAZ. II/17)

gibi beyitlerle âlemin yaratıcısı olarak Allah'ı vasıflandırıp konuyu, âlemden, dünyaya; dünyadan da insana doğru geliştirir. Bu sırada yine Allah'ın güzel isimleri zikredilmeye devam eder:

Sultân, Yaratıcı, Alîm, Gaffârü'l-zünûb, Hudâvendâ, ber-Kemâl, Âdil Pâdişah, Hallâḳ-ı Rabbü'l-ʻâlemîn, Ulu, Reh-nümâ, Habîr, Vedûd, Bakî, Perverd-gâr...

Tanrı; Allâh'ın bu Türkçe ismi Vesiletü'n-Necat'ı müjdeler bir güzellikte kullanılmıştır:

Bu ḥaḳîḳat sâbit oldı Ḥaḳdurur
Tañrı birdür andan artuḳ yoḳ durur

(TAZ. II 33)

Dünyada var edilmiş cümle eşya O'nun birliğinin delilidir. Kesret ile vahdet zıtlığı kullanılarak, O'ndan başka şeyin Ehad olamayacağı anlatılır:

Sen Eḥadsın bir daḫi yoḳdur İlâh
Birlügine cümle eşyâdur güvâh

(TAZ. II/6)

Hem ezelsin hem ebedsin hem Ṣamed
Ey ṣıfâtı "ḳul hüvallâhü eḥad"

(TAZ. II/8)

Hikmeti ile taştan suyu akıtan, mümin olanların dilinden zikrini bir an bırakmadığı, rahmeti bir uçsuz bucaksız derya olan, gece ve gündüzü getiren ve feleği sürekli döndürüp duran yine O'dur:

Emrüñ ile bu felek itmez ḳarâr
Himmetüñ ile gelür leyl ü nehâr

(TAZ.II / 15)

Yaratılmışların sultânı, on sekiz bin âlemin Sübhânı O'dur. Her varlığın halini bilen ve ona göre rahmeti ile görüp gözeten yine O'dur. O'nun, âlemi teklifsiz, insanı tereddütsüz yaratması ve meleklerin "Yeryüzünde bozguncular mı yaratacaksın?" hitabına, "Şüphesiz Ben sizin bilmediklerinizi bilirim." demesi şu beyitte hatırlatılmakta:

Hâkden ḫalḳ eyledüñ Âdem 'ayân
Sen yaratduñ ins ü cinni bî-gümân

(TAZ. II /19)

İnsan aklının O'nu anlaması mümkün değildir. O'nun yarattığı bu dünya bir dergâhtır ki, ona âlâ demeyecek, onun yaratılışında eksik bulacak insan zor çıkar. Zıtlıkları yaratan da O'dur:

Bu şecerde bitürürsin gül diken
Halḳ idersin ḫâkden vech-i ḥasen

(TAZ. II /25)

O'nun kapısı derd ehli insanların dermanıdır. Bakî olan O'dur, tüm yaratılmış fanîdir. Kudreti sırlarla doludur. Âlemin böyle kıyâmete kadar bir nizam içinde sürüp gidecek olması O'nun birliği dolayısıyladır. Daha başka Tanrıların olması bu düzeni bozardı:

Ger şerîki olsa tâ yevmü'l-ḳıyâm

Bulamazdı işbu ʻâlem hiç niẓâm

(TAZ. II /34)

Hiç bir varlık, buna insan da dâhil, O'nun ilminden bir nebzeden başkasını bilemez. O'nu inkâr eden küfür karanlıklarında kalmış olur. Çünkü her şeye O'nun bir ayeti delalet eder. Bunu görmek için âlemin nasıl var olduğunun, ne merhaleler geçirdiğinin bilinmesi yeterlidir. Allâh'da fena bulmak ancak O'nun her şeyde ve her yerde olduğunu kabul etmekle olur. Şâir bu beyitte tasavvufî bir Tanrı fikri ile karşımıza çıkmaktadır:

Ḳamu ʻâlem ṭoludur Allâh ile
Sen de pâk it ḳalbüñ illallâh ile

(TAZ. II / 40)

Bütün varlığın maksûdu, mescûdu, tevhîdi İllâ Allâh'tır. Kalbin pasını silen yine O'nu zikretmektir. Ayıpları örten ve günahları affeden de O'dur:

ʻAybuñı setr ide Settârü'l-ʻuyûb
Cürmüñi afv ide Ġaffârü'ẕ-ẕünûb

(TAZ. VI /15)

O'na giden yol, doğruluk yoludur. Bu yolda ancak kalp gözü açık olanlar ilerleyebilir. Bu beyitler genelikle âyet açıklamaları şeklinde karşımıza çıkar. Dünya semâsını bir çadır gibi yükselten ve süsleyen de O'dur:

Çün bu ʻâlî çadrı kurduñ âşikâr
Hoş müzeyyen oldı her ṣaḥn u diyâr

(TAZ.VII/15)

Her diyarı "lâle-zâr" eyleyen, taş üstünde "eşcâr" bitiren,

yerde insan, gökte melek yaratan, her derde ilaç, her muhtaca aş ihsân eyleyen, "ins ü cin uçmak tamu"yu halk eden, gümüş ve altını topraktan yaratan, güneşe bulutu örtü yapan hep O'dur:

ʻArż idersin geh münevver âfitâb
Gâh eylersin ḥicâb aña seḥâb

(TAZ. VII /27)

Mihrî, birçok müşahhas varlığı anarak onlarla yaratıcı olan Allâh'ın yüceliğini dile getirmek ister; yaz, kış, bahar; lâle-zâr, gül, menevşe, sümbül, semen, nergis, gonce, reyhan; güzel zikirli kuşlar O'ndandır. Fakat bu güzelliklere bakıp Allah'ı zikr ederken, fenâ âlemi olan bu dünyayada kapılıp, asıl maksattan uzaklaşıp onlara tapar hale gelmemek gerekir. Şu ser-levhada bu hususu dile getirir:

Sen bugün baḳma fenâ gül-zârına
Tîz geçer mevsümi ḳalmaz yarına

(TAZ. VII / 43)

Bu fenâ ʻâlemde ḫadd ü ḫâle ḳılma iʻtibâr
Ol beḳâ mülkinde bâḳî ḫublaruñ dîdârın ög

(TAZ. VII /45)

Hiç vücûduñ şehrin ögme sen anuñ miʻmârın ög

(TAZ. VII /46)

İnsanları derece derece yaratan ve birini öbürüne üstün kılan da O'dur. Mihrî bunda da bir hikmet olduğunu ve sonuçta, sultanın da gedânın da aynı hesaba çekileceğini belirtir:

Kimini firḳatde nâlân eyledüñ
Kimini vuṣlatda şâdân eyledüñ

(TAZ.VIII / 14)

Her ne deñlü itse ḳullaruñ ḫaṭâ
Varacaḳ yeri ṭapuñdur ey Hudâ

(TAZ. VIII / 21)

Cümle isyankârlarla beraber Mihrî'yi de affedecek olan rahmet ve merhamet sahibi Allâh'tır:

Cümle îmân ehli ile yâ İlâh
Raḥmet eyle Mihrî itdükde vefât

(TAZ. VIII /6)

Görüldüğü gibi Mihrî içli, samimi, bilinçli, ilim sahibi, Allah'ın sıfatlarına vâkıf ve süflî olanla aslî olanı ayırtedebilecek kadar iman ve inanç sahibi bir şâiredir.

2. Melekler*:*

Melekler semâ ehlidirler. Bulundukları âlem, melâkut âlemidir. Melâkut âlemi için "melek mülkü" de denir. Melekler insandan önce ve gökte yaratılmış olmaları ile Mesnevi'de hatırlatır:

Ḳamu elvân eyledüñ her geh gerek
Yerde insân eyledüñ gökde melek

(TAZ.VII /19)

Allah'ın emri üzre Âdem'e secde etmeleri, yani Âdem'in üstün olduğunu kabullenmeleri diğer dinî ve tasavvufî bir hakikattir:

Bağlayup ṣâf ṣâf melekler geldiler
Emrüñ ile aña secde ḳıldılar

(TAZ. X /8)

Kasîdelerde övülen şahsa da şöyle bir hitap söz konusu olabilmektedir:

Âferin diye vü taḥsîn ide Cibrîl-i Emîn

Her ḳaçan kim oḳısam medḥini Ḥassân şekl

(MD. k. 27/31)

Hârut ve Mârut, dünyaya inmiş ve kendilerini kötülüklerden kurtaramamış melekler olarak dinî terminolojide geçmektedir. Harut ve Marut'u "cadû"lukta çok mahir bir kadının aldatması edebiyatımızda sık sık kullanılmıştır:

'İlm-i câdûlıḳda bir üstâddur çeşmüñ senüñ
Görse Hârût ile Mârûtu geçerd'anlara bend

(MD. g. 16/2)

Melekler "ferişte" ismi ile Divân'ın Gazaliyat bölümünde birkaç kez görülür:

Bilsem ki perî misin i cân yoẖsa ferişte
Biñ cân ile sevdüm seni bir kerre görişte

(MD. g. 147 /1)

Zebânî de cehennem meleği ve insanlara orada eziyet verici olarak anılır:

Ḳurtar ey kân-ı kerem dest-i zebânîden yaḳam
Yevm-i maḥşerde ḳoma elde girîbânum meded

(TAZ. IXa / 5)

Hûri ve Gılman cennete giden kulun mutluluğuna mutluluk katan yaratıklardır. Metinde özel olarak Hz. İdris (AS) vesilesi ile anılmaktadırlar:

Ḥûri vü ġılmâna oldı ḥülle-kâr
Buldı ehl-i cennet içre i'tibâr

(TAZ. X / 12)

Azrâil, can alıcı melek olması hasebiyle ismi ile değil de

başları devşiren olarak telmih edilmektedir:

Salṭanat taḫtında iken nâgehân
Devşirür başları ayaġa cihân

(TAZ. XI / 31)

Münker ve Nekir sorgu melekleridir. Kabirde insanları ilk sorguya çekecek ve kötüye kötü, iyiye iyi davranacak olan, her sorduğuna doğrulukla cevap verilmesi gereken meleklerlerdir:

Ḳabrüñe gelmezden ögdin ḫışm ile münker nekîr
Sen cevâba ḥażır ol kendüñe ol ḥâl olmadın

(TAZ. XIIa / 3)

Kirâmen Kâtibîn meleklerinden de Divân'da şöyle bahsedilir:

Haṭṭuñ inşâsın ḥadüñ üstinde kim yazdı ʻaceb
Kim Kirâmen Kâtibîn olmışdurur ḥayrân aña

(MD. g. 3 / 10)

İmanın altı şartından birisi olan "Meleklere İman" hususunda da Mihrî gayet samimi ve samimiyeti derecesinde bilgilidir. Kültürümüzde melek sembol olarak temiz, saf ve samimi insalar için de kullanılır. İşte Mihrî, yine kaynaklara göre, yüz güzelliği ve ahlakça bu tanımlamaya uyan insanlardandır.

3. Kitaplar:

Tazarruʻ-nâme'de Kur'an haricinde ilahî kitaplardan hiç bahsedilmemektedir. Kur'an bu şiirlerde zikrin en güzel yolarından biri kabul edilir:

Ẕikrüñi her dem didür Ḳur'ân ile

Ṣoñ nefesde yoldaş it îmân ile

(TAZ. IX / 30)

Hz. Muhammed'e indirilmesi hasebiyle bağışlanmaya bir vesile olarak kullanılmak istenir:

İmd'aña gönderdügüñ Ḳur'an ḥaḳı
İmd'aña bildürdigüñ îmân ḥaḳı

(TAZ. X / 34)

Hz. Osman ile ilgili şiirde, onun Ḳur'an sevgisi hatırlatılmak için Kur'an-ı Kerim'den bahsedilir:

Sînesi Ḳur'ân ile pür-nûr idi
Ma'rifetle dâ'imâ ma'mûr idi

(TAZ. X / 42)

Kur'an, Furkan ismi ile de farkları ayırt ettiren anlamında geçmektedir.

Her nebîye gerçi indi bir kitâb
Ḳamuya Furḳan'dan irdi fetḥ-i bâb

(TAZ. IV /30)

4. Peygamberler*:*

Tazarru'-nâme'de şu peygamberler zikredilmektedir:

Hz. Muhammed[115]**:**

Peygamberimiz Mesnevî'de şu özellikleri ile anılmaktadır: Mazhar u nûr-ı Hudâ, Şâh-ı iḳlîm-i risâlet, Musfafâ, Risâlet kişverine pâdişah, Şeri'at tahtına sahib-külah, Habîballâh, Tac-ı resul, Mürsellerin sultanı, Mü'minlerin cânânı, Ruẖ-ı pâk, Tabîb, Şah, Rasul, Ebul-ervâḥ, Âb-ı Hıżr'ın çeşmesi, Sidre-i ravzası selâmet olan, Beyt-i Ma'mûr'un sahibi, Enbiyâ serveri,

---

[115] Lütfi Kazancı, Peygamberler Tarihi, Feza Yay. İstanbul 1997.

Raḥmetelli'l-ʻÂlemîn , Güzîn enbiyâ, Hayru'l-resûl...

Görklü ḥabîb,

Ög Ḥaḳ'uñ görklü ḥabîbin kim didi "Levlâḳ" aña
Enbiyâlar serveridür Aḥmed-i Muḫtâr'ın ög

(TAZ. VIIa / 6)

şeklinde Türkçe sıfatlarla da övüldüğü şiirler mevcuttur. Bunlar haricinde Mihrî şu sıfatları Hz. Peygamberimize uygun görmüştür: Aḥmed-i muhtar, Küfrü aydınlatan, Gören göze rehber, Kötülüğe iyilikle muamele eden, Kân-ı vefâ, Kendisine bulutun koruyucu olduğu, Levh-i Mahfuz'daki isim, Âlemin yaratılma sebebi, Dini ile âlemi nurlandıran, Şeri'at sahibi:

ʻAdl-i bünyâdını muḥkem itdi emrüñ nitekim
Ẓulmi maʻdûm itdi şerʻüñ şemsi gösterdi żiyâ

(TAZ. V / 2)

Nübüvvet mührünün sahibi, son nebi, Furkan sahibi:

Her nebîye gerçi indi bir kitâb
Ḳamuya Furḳandan irdi fetḥ-i bâb

(TAZ. IV/30)

Nur saçan, Derde çare olan, Hâtem resul, Pür-kerem, dest-gîr, Menbaʻ-ı lutf u vefâ, Vücûdu nur, Yüzü ay, Gölgesi yere düşmeyen:

Çün vücûduñ nûrdur ey ṣûreti bedr-i ḳamer
Düşmese sâyeñ ʻaceb midür zemîne câ-be-câ

(TAZ.V/ 3)

Şefâʻat maʻdeni, Kân-ı ʻatâ, Harîm-i sırr-ı mahrem olan, Mahbûb-ı Ḥaḳ...

Leyletü'l-ʻİsrâ sahibi olarak onun en büyük

mucizelerinden Miraç anlatılmaktadır. Peygamberimiz bu hadise ile peygamberler arasında en önde olduğunu ispatlamıştır. Ayrıca bu mucize ile "Bakara" suresinin son ayetleri ve namaz indirilmiş, peygamberimiz her hâcetine bu sâyede cevap bulmuştur:

Çün ḳadem başduñ felek farḳına ey maḥbûb-ı Ḥaḳ
Leyletü'l-ʻisrâda Ḥaḳ her ḥâcetüñ ḳıldı revâ
(TAZ.V/10)

Mesnevî'deki iki na't da gayet içli ve samimi hislerle doludur. Birçok yerinde Süleyman Çelebi'nin "Mevlid"ini hatırlatmaktadır.

***Hz. Âdem*:**

İlk insan ve ilk peygamber olması hasebiyle anılan ve meleklerin secde ettiği, üstünlüğünü tanıdığı, hamdeden özellikleri ile ön plana çıkarılmıştır. Âdem (AS) için Tazarruʻ-nâme'de şu kıtʻa mevcuttur:

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki ol iken ʻadem
Anı mevcûd eyledüñ evvel ḳadem

Ol mübârek cismüne virdüñ çü rûḥ
Ḥamd ile açdı gözin buldı fütûḥ

Bağlayup ṣâf ṣâf melekler geldiler
Emrüñ ile aña secde ḳıldılar
(TAZ. X/6, 7, 8)

Ayrıca, âdemoğlu-insanoğlu- karşılığı olarak da kullanılmıştır. Mesela, çâr-anâsır bölümünde:

Çünki mevcûd oldı Âdem ḫâkde

...

Çünki evvel Âdem aṣlı oldı âb

...

Aṣluñ ey bî-çâre Âdem oldı od

...

Âdemi yelden yaratdı çün Hudâ

(TAZ. XV/1-4)

***Hz. Nuh*:**

Tûfan hadisesi ve uzun yaşaması ile anılan bir peygamberdir:

Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña virdüñ necât
Hem aña göstermedüñ biñ yıl memât

Sen ʻinâyet ḳılduñ irdükde ṭufân
Ġarḳa virdüñ cümle aʻdâsın revân

(TAZ. X/9,10)

Bâḳi ḳalsa ʻömr ile ʻâlemde rûḥ
Bâḳi ḳalırdı cihân mülkinde Nûḥ

(TAZ. XI /19)

***Hz. İdris*:**

Cennetin ilk sakinlerinden kabul edilen cennet içinde itibarlı olan ve müşrikler tarafından şehid edilen peygamber olaması hasebiyle anılır:

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki terk itdükde cân
Anı gördi ḳamudan evvel cinân

Ḥûri vü ġılmâna oldı ḥülle-kâr
Buldı ehl-i cennet içre iʻtibâr

(TAZ. X /11,12)

***Hz. İbrâhim*:**

Ateşe atılması ve Nemrut adlı zâlim ile mücadelesi ile anılan peygamberdir. Dinî litaratürde de Hz. İbrahim (AS) bu yönleri ve hanif kimliği ile anılmaktadır:

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki itdiler revân
Oldı âteş aña ol dem gülsitân

Nâr-ı Nemrûd itmedi aña żarar
Oldı ol melʻun görüp zîr ü zeber

(TAZ. X / 13,14)

Halil İbrahim sofrasının bereketi şu beyitte veciz şekilde ifade edilmekte:

Ol Nebiyyullâh Halîl Raḥmân içün
Süfre-i ḫâneñde yinen nân içün

(TAZ. 1X /56)

***Hz. İsma'il*:**

Allah yoluna canını kurban etmeye tereddütsüz "evet" demesi ve bıçağın onun boynunu kesmemesi ile anılan peygamberdir. Hz. İbrahim'in oğlu olan İsmail, annesi ile çöle terk edilmeleri ise, zemzem suyunun doğuşuna vesile olmuştur. Peygamberimiz de onun soyundan gelmektedir:

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki emrüñi revân
Ṭutup itdi yoluña ḳurbân cân

Fâʻil-i muḫtârısın çünkim i Ḥaḳ
Kesmedi anuñ boġazını bıçaḳ

(TAZ. X /15,16)

***Hz. Ya'kub*:**

Hz. Yusuf'un ayrılık acısı ile ağlayarak "külbe-i ahzânında" kör olan, acı ve ızdırablara sabreden bir peygamber olarak anılır:

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki nice nice yıl
Aḳıdurdı gözlerinden ḳanlu seyl

Künc-i miḥnetde ġam idi hem-demi
Biñ belâ ile geçürdi bir demi

(TAZ. X /17, 18)

***Hz. Yusuf*:**

Peygamberler içinde en güzel kabul edilen Hz. Yusuf, bu yüzden oldukça zor yıllar geçirmiştir. Kardeşleri tarafından kıskanılıp onu çok seven Hz. Ya'kub'dan ayrı düşürülmüş, köle olmuştur. Mısır'a kadı olacak kadar yükselmiş; fakat dünyanın faniliğine inanıp ona meyletmemiş ve insanları irşada davet etmiştir. Züleyhâ ile arasındaki ilişki yüzünden divân edebiyatında sıkça kullanılan bir telmih olmuştur. Tazarruʻ-nâme'de ve Divân'da ismi bu özellikleri ile geçmektedir:

Ḥasretinden aġlaram sen Yûsufuñ Yaʻḳub-veş
Gözlerüm yaşı dükenmez ṣanki Nîl ırmaġıdur

(MD. g. 3/4)

Mıṣr-ı ḥüsnüñ Yûsufı dil-teşnedür bir cur'a ṣun
La'lüñ âbından zeneḫdânuñdaki çâh 'aşḳına

(MD. g 166/3)

Ḳılsañ ey Yûsuf naẓar luṭfuñla ben bî-çâreye
İ'tiḳâdum bu durur bulam Züleyḫâ-veş şebâb

(MD. k. 20 / 29)

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki merġûb eyledüñ
Ḳamudan ḥüsn içre maḥbûb eyledüñ

Gâhi bende gâhi âzâd eyledüñ
Gâhi ḥâkim-Mıṣr u Baġdâd eyledüñ

(TAZ. XX /19, 20)

***Hz. Eyyüb*:**

Hz. Eyyüb (AS) çokça derde dûçar olması ve gece gündüz rahat edememesi ile anılmaktadır. Hz. Eyyüb sabrı ile de diğer peygamberlerden ayrılır:

Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña her ṣubḥ u şâm
Olmış idi derd ile uyḫu ḥarâm

Şükr iderdi her nefes her ḥâline
Baḳmaz idi dünyenüñ aḥvâline

(TAZ. XX / 21, 22)

***Hz. Dâvud*:**

Sesinin gür ve güzel olması, ins ü cini etkilemesi, demire

elinde istediği gibi şekil verebilmesi ile tanınan İsrâiloğulları'nın peygamberidir:

Ḥaḳḳı'çün anuñ ḳaçan k'elḥân ider
İns ü cinnüñ ḳamusın ḥayrân ider

İşidenler ol bülend âvâzını
Yitürir ʻaḳlunı bulmaz özini

(TAZ. XX / 23, 24)

***Hz. Süleyman*:**

Uzun ömrü, mührü, karınca ile konuşması, ins ve cin tâifesinin emrinde oluşu; kuşdili bilen ve Saba Melikesi'nin gönlünü, tahtını fetheden peygamber olarak anılır:

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki aña ʻayne'l-yaḳîn
Râm olmış idi cemîʻ ins ü cin

Emrine fermân idi her ṣubḥ u şâm
Bendesi idi ḳamusı ẖâs u âm

(TAZ. X / 25, 26)

Bulsa ger sulṭân olan mevte meded
Bâḳi ḳalaydı Süleymân tâ ebed

(TAZ. XI / 17)

Çevresün âb-ı ḥayâtuñ ki ṭutar mûr-ı ẖatuñ
Gûyiyâ ẖâtemidür mühr-i Süleymân-şekil"

(MD. k. 27 /12)

***Hz. Musâ*:**

Asası, Tur Dağında Allah ile perde arkasından konuşması, Firavun'a karşı büyük bir mücadele vermesi ve Kızıl Deniz'i asası ile yarıp geçmesi gibi özelliklerin sahibi olan peygamber olarak Mesnevi'de zikredilmektedir:

Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña ḳılduñ ʻaṭâ
Eyledüñ anuñ ʻasâsın ejdehâ

Ṭûrı ḳılduñ dâʼimâ aña maḳâm
Eyledüñ anuñ ile biñ bir kelâm

(TAZ. X /27, 28)

Hz. 'İsâ:

Babasız dünyaya gelmesi, diriltici nefesi veya öpücüğü, göğe çekilmesi ile ilgili mucizesi Divân'da ve Tazarruʻ-nâme'de ele alınmaktadır. Ayrıca "bâd-ı Mesiha" veya "enfâs-ı Mesihâ" ismi ile de bazı gazellerde yer almaktadır:

Ṣaçdı yine laʻl üstüne şeb-nem dür-i şeh-vâr
Gülşende bugün luṭf ile bu bâd-ı Mesîḥâ

(MD. k. 17 /2)

ʻAdlüñ âbı n'ola dil-teşnelere virse ḥayât
Ki virür mürdeye ʻÎsâ-nefesüñ cân-ı kerem

(MD. g. 66/5)

Zindʼola ʻaşḳuñ şehîdi ḥaşre dek İlyâs-veş
Bûy-ı zülfüñden ṣabâ ilte nesîm-i ʻÎsevî

(MD. g. 201 / 3)

Ḥayy ider bir demde biñ ʻazm-i remîm ölmişleri
Ḥaḳ bilür kim böyle enfâs-ı Mesiḥâ görmedük

(MD.g 45/5)

Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña virdüñ rıżâ
Eyledüñ aña semâ üstünde câ

(TAZ. X)

Hem nebîdür hem mücerred pâkdur
Meskeni şimdi anuñ eflâkdür

(TAZ. X 30/ 29)

***Hz. Lokman*:**

Ölüme çare bulduğu fakat bunu bir vesile ile kaybettiği kabul edilen; ölümün kaçınılmaz olduğu gerçeğinin vurgulanması için sık sık telmihte bulunulan bir kişidir. Peygamber olup olmadığı hususunda kesin bir bilgi yoktur. Lokman için peygamber de hekimdir de diyen kaynaklar mevcuttur. Kur'an'da Lokman adında bir sure mevcuttur:

Ḥikmet ile bulsa Loḳmân ger ẓafer
Ḥayret ile cânı ḳılmazdı sefer

(TAZ. XI / 18)

Dil marîżina lebüñden eylemezseñ ger ilâc
Ḥikmetyile çâre bulmaz olsa biñ Loḳmân aña

(MD. g. 3 /3)

***Hz. Hızır*:**

Peygamber olup olmadığı bilinmeyen, Âb-ı Hayat veya Âb-ı Hayvan denilen "ölümsüzlük suyunu" içtiği ve başı sıkışan insanlara yardım ettiği kabul edilen ve de ölümsüzlüğü ile telmih

edilen Hz. Hızır (Hıdır), Tazarruʻ-nâme'de değil de Divân'da zikredilmiştir:

Zind'olur tâ ḥaşre dek bulur ḥayâtı teşne-dil
Hıżr-veş her mürdeye virseñ şehâ luṭfuñla âb
(MD. k. 20/23)

Yaḳdı yandurdı şehâ teşne dili ġayret odı
Ẓulmet-i ġamda ḳoma Hıżr ola hem-râh saña
(MD. g. 5 / 4)

Teşnedür dil leblerinden çeşme-i cân eyle ʻarż
Hıżr-veş ẓulmetde ḳaldum ab-ı ḥayvân eyle ʻarż
(MD. g. 70 / 1)

Âb-ı Hayvan bu ve benzeri beyitlerde ilahi bilgiden kinayelidir. "Hızır; Âb-ı hayat, mürşid, derviş ve marifetullâh mukabili kullanılmaktadır."[116]

***Hz. İlyas*:**

Hz. Hızır'ın arkadaşı olduğu ve Hıdır-Ellez denen günde bir araya geldikleri, bu birliktelik ile baharın başladığı; Hz. Hızır gibi onun da Âb-ı Hayat'tan içtiği belirtilen ölümsüzlük sembolü peygamberdir:

Zind'ola ʻaşḳuñ şehîdi ḥaşre dek İlyâs-veş
Bûy-ı zülfüñden ṣabâ ilte nesîm-i ʻÎsevî
(MD. g. 201 / 3)

5 . Âhiretle İlgili Mefhumlar*:*

Âhiret, insanların öldükten sonra yaşayacağı âlemdir. Bu âlem, sonunda insanlar tarafından tanınacaktır. Tazarruʻ-

---

[116] İskender Pala, Divân Edebiyatı, Ötüken Yay. İstanbul 1997, s. 39.

nâmede, ikinci dünya olarak anılır ve arasındaki zıtlığa temas edilir:

Şâdi-i dünyâ baña virdi ġurûr
Âḫiretden âḫir itdi beni dûr
(TAZ. IX / 17)

Âhirette şefaatçi olarak yalnızca Hz. Peygamber'in olacağını ve onun bu amaçla ayrıca övgüye değer olduğu belirtilir:

Ger şefî' olmaḳ dilerseñ âḫirette Muṣṭafâ
Âlini aṣḥâbını her demde çâr-yârın ög
(TAZ. VII / 7)

Yevm-i kıyâm olarak geçer ve hesapların görülüp, günahların yüze vurulacağı dem olarak açıklanır:

Mihrî'yi afv eyle ey Rabbü'l-enâm
Eytme fâḥiş cürmüni yevmü'l-ḳıyâm
(TAZ.IX/41)

Yevm-i maḥşer de aynı anlama yakın kullanılır. Bilindiği gibi kıyamet koptuktan sonra ikinci nefha ile meydana gelecek dirilişe "haşr"; haşr gününe "mahşer günü"; olayın geçeceği yere de "mahşer yeri" denilmektedir. Bugünde gerçek âşıklar korkudan berîdirler:

Ḳurtar ey kân-ı kerem dest-i zebânîden yaḳam
Yevm-i maḥşerde ḳoma elde girîbânum meded
(TAZ. IXa / 49)

Haşir zamanı insanı kurtaracak olan, karanlık mezarını aydınlatıp onu ferahlatacak "dua"dır.

Fevt olıcaḳ cihândan ḳarañu sin içinde
Tâ ḥaşre dek mekânuñ nûrân iden du'âdur

(TAZ. XIIIa / 54)

Kasîdelerde Bayezid ve Şehzâde Ahmed haşre dek unutulmayacakları şeklinde övülür ki, bu her sevgiliye verilen samimi sevgi sözüdür:

Cân levḥasında yazdum o ḫaṭṭuñ ḫayâlini
Tâ ḥaşr olınca saḳlıya ol yâdigâr ola

(MD. k. 28 / 11)

Mücrimlere zor gelecek bugünden Mihrî de gayr-i ihtiyari "amel" lerinin kötülüğünden dolayı korkmaktadır:

Mücrim ü eksüklüyem ben mübtez̠el
Saña lâyıḳ yoḳ elümde bir 'amel

(TAZ. 9 / 43)

Mihrî duanın iki âlemdeki değerini bildiği için, kendine dua edenlere "dü-âlem"de zeval gelmemesini diler:

Hayr ile her kim ki yâd eyler anı
Dü-cihânda çekmesün miḥnet cânı

(TAZ. XIV / 17)

Amel defterinin insanın eline sunulacağı günden (hesap gününden) Allah'a sığınır:

Defterümi ṣun elüme sırr ile
Sen bilürsin ḥâli yine sen bile

(TAZ. IX / 36)

Ahiretteki cennet bahçeleri güzelliği dolayısıyla sevgiliye telmih olarak kullanılır:

Dilberüñ bâġ-ı cemâli ki ḳış u yaz açılur
Ṣañ cinân gülşenidür gülleri ṭurmaz açılur

(MD. g. 35/1)

Cennetin, Türkçe karşılığı "uçmak" da bir kaç beyitte geçmektedir:

Sen yaratduñ ins ü cin uçmaḳ tamu
Birlügüñe cümle şâhiddür ḳamû

(TAZ. VII / 22)

Şâir, memduhunu genelde Firdevs cennetlerinde gösterir. Firdevs cenneti veya bahçeleri, cennetin en güzel yerleridir. Firdevs terimi kasîdelerde dört ayrı yerde geçmektedir. Övülen kişiye ise ya oranın sakini olması için dua edilir ya da aşağıdaki beyitte olduğu gibi onun güzelliğinin, bu cihan bağını Firdevs'e dönüştürdüğü anlatılır:

Beñzedüp bâġ-ı cihânı yine Firdevse bugün
Eyledi lâle ile gülşeni Cennet-i na'îm

(MD. k. 25 / 3)

Tuba, cennette bulunduğuna inanılan, kökü gökte, dalları yerde olan bir ağaçtır. Bu ağaç, yükseklerde olduğu için, yüksek manevi rütbeler remizi olarak kullanılır. Aşağıdaki beyit ise eserin dua bölümünden alınmıştır ve Şehzâde Bayezid'e hitap etmektedir:

Hem o Ṭûbâ şâh u devlet sâyesi
K'oldurur dil gencinüñ ser-mâyesi

(TAZ. XII / 21)

Kevser ise, cennette mü'minlerin içeceği bir tür içecektir. Kevser erişilebilecek en büyük manevî makamlardan biri olarak kullanılır. Divân'da Mihrî, sevgilinin dudağını Kevser'den daha tatlı bulmaktadır. Tabii ki burada kastedilen sevgili Allah ve O'nun rızasıdır:

ʻÂşıḳa baş aġrıdup ʻarż itme nâṣiḥ cenneti
Leblerin ṣorduḳ nigâruñ âb-ı kevserden leẕîẕ
(MD. g. 18/4)

Kevser ayrıca iki yerde güzel mekanların havasını, suyunu överken mecazi anlamda kullanılmaktadır.

Huriler cennette bulunan dişi varlıklardır. Huriyi şâir, İdris Peygamber bahsinde şöyle dile getirir:

Ḥûri vü ġılmâna oldı ḥulle-kâr
Buldı ehl-i cennet içre iʻtibâr
(TAZ. X /12)

Ayrıca Divân'ın dört ayrı beyitinde, memduh için veya bir yerin güzellerini teşbih için bu kelime kullanılmaktadır.

Hulle de cennet ehlinin giyeceği giysidir. Dünyada yokluğa erenlerin manevî makamı cennette hulle giymek olacaktır.

Rıdvan ve gılman cennetteki meleklerdendir. Rıdvan cennetin kapıcısı olan büyük melektir. Gılman, cennetteki gençlere denir; ayrıca cennetteki çocuklara verilen isimdir. Herkesin görmeyi arzuladığı bu varlıklara şâir ilgi duymuyor; çünki o, sevgilinin cemâlini görmüştür:

Göreli kûyuñda cânum sen güzeller şâhını
Ḳalmadı rıḍvâna meylüm geçmişem ġılmândan
(MD. g. 133/5)

Cehennem, beyitlerde, tamu, duzah, nar-ı cahim, nar, od, nar-ı duzaẖ gibi isim veya mecazlarla ele alınır. Mihrî'nin gazellerinde daha çok tasavvvufî yönden ele alınan ve yerine göre adeta tehdit edilen cehennem, Tazarruʻ-nâme’de, korkulan ve ateşinden emin olunmak istenen bir hüvviyet arz eder. Cehennem ile birlikte onu hatırlatan veya oraya düşmeye sebep

olan birçok terim de zikredilir: od, nasih, günah, mücrim, zebanî...

Ḳorḳutma beni nâr-ı cahîm ile i nâṣiḥ
Âhum şererinden yanar odlare Cehennem
(MD. g. 108 2)
İtmez iseñ ben günâh-kâruña sulṭânum meded
Yanısar nâr-ı caḥîme tâ ebed cânum meded
(TAZ. IX/45)
Nâr-ı dûzaẖdan beni sen ḳıl emîn
Sen Raḥîm'sin saña ṣıġındum hemîn
(TAZ. IX/40)
Mihrî mücrimleri duzaẖda ḳomaz
Şefkat-i lâ ilâhe illallâh
(TAZ. I / 18)
Ḳurtarıgör Mihrî sen dest-i zebânîden yaḳañ
Nar-ı dûzâẖ boynuña maḥşerde ẖalẖâl olmadın
(TAZ. VII/11)

Hayr ve şer Allah'tandır:
Hayır şer ne kim işlersen iş
Anuñ emrüñsiz olınmaz biñ düriş
(TAZ. XVI/7)

b. İbadet

Hz. Peygamber, "Müslümanlık beş şey üzerine kurulmuştur. Allah'tan başka Tanrı, ibadet edilecek hak mabud olmadığına ve Muhammed (AS)'in O'nun kulu ve Resulü

olduğuna şehadet etmek; namazı kılmak, zekatı vermek; Ramazan orucunu tutmak; hacca gitmek."[117] buyuruyor.

Halvetîliğin de etkisi ile Mihrî, bu beş temel esasa her sünnî akidesinden olan mümin gibi bağlıdır.

İbadet için evvela "‘abd" (kul) olduğunu kabullenmek gerekir. Mabudu onun ibadetlerini kabul veya reddeder. Her şey onun Yed-i Kudret'indedir. Mihrî'nin aşağıdaki beyitle bu şuura erdiğini görebiliyoruz:

Gerek it maḳbul vü gerek eyle red
Ne sözi var diye Mevlâ’sına ‘abd

(TAZ. IX / 44)

Birsüñ ammâ yerde gökde ṭolısun
Senden artuḳ ulu yoḳ sen ulusun

(TAZ. VII / 7)

1. *Namaz, Hac, Oruç:*

İlim, namaz ve oruç, onun hayat felsefsinin temelidir ve bu âlemde tadabildiği en büyük lezzeti ona tattırır. Hayatta bunlar harici şeyler bir "hiç" tir onun için :

Şöyle teşḫiṣ eyledüm Mihrî cihânuñ lez̠z̠etin
‘İlm ile ṣavm u ṣalât imiş ḳalanı hiç imiş

(TAZ. XI a / 7)

Âlemde her şey O'na secde etmeye mecburdur:

Buldurursın gâh benefşeye vücûd
Hizmetüñ pâyine ṭâ bula sücûd

(TAZ. VII / 34)

Ḳubbetü'ṣ-Ṣaḫrâ’da olan ṭaş içün

117

Mescid-i ʻAḳsâʼya ḳonan baş içün

(TAZ. X/55)

Gazellerinde tasavvufî bir ifade ile sevgilinin yüzü cami; kaşları mihrab olarak tasvir edilir. Tabi ki sevgili Allah'tır:

Muṣḥafuñda ḥüsniñüñ cânâ ḫaṭuñ iʻrâbdur
Ṣûretüñ ʻuşşâḳa câmiʻ ḳaşlaruñ miḥrâbdur

(MD. g. 52/1)

Hac ile ilgili aşağıdaki beyitte, sevgiliye kalpten yönelirsen, hacca gitmeden hacı olursun diyen Mihrî, Hak rızasını kazanmayı haccetmekten üstün görülüyor. Yunus-vâri, "Yüz Kabeden yigrekdür bir gönül ziyareti" demek istiyor:

Ṭâvaf itmek diler iseñ Mekkeʼyi
Her faḳîre ḫor baḳma di eyi

(TAZ. XVI/16)

Cehd idüp dîdâre ir çekme beriyye zaḥmetin
İdegör Kaʻbe ṭavâfın itmeden ḥuccâclıḳ

(MD. g. 79/4)

Sevâb-ı ḥâcc bulam dirseñ eylegil cânâ
Şikeste-ḫâtıruñuñ göñlünüñ ziyâretini

(MD. g. 212/4)

Divânda on ayrı yerde Kaʻbe, Müslümanların ziyaretgâhı, sevgilinin yüzü ve sevgilinin mekanı olarak kullanılmaktadır:

Didi Kaʻbe kûyumuñ itsün ṭavâfın ṣıdḳ ile
ʻIyd-ı vaslumuñ hemân ḳurbânı ol didüm be-ser

(MD. g. 39/3)

ʻAybuñı setr ide Settârü'l-ʻUyûb

Cürmüñi ʻafv ide Ġaffârü'z̠-Z̠ünûb

(TAZ. VI / 5)

2. *Ayetler Hadisler:*

Divân'da geçen ayet ve hadisler şunlardır:

"*Kema ḳal ʻazze ve celle,... lâ teknatu min raḥmetillâhi innallâhe yagfiruzzunûbe cemiʻa...*" *(TAZ. 6/14)*

(Zümer/53. ayet)

Meâli: Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünki Allah bütün günahları bağışlar.

Lev kâne fîhimâ âlihetün illa'llâhü lefesedetâ... (TAZ. 2 / 35) (Enbiya / 22. ayet)

Meâli: Eger yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti.

Fe fî külle şey'î âyete tedlel 'ala enne vâhiden (TAZ. II / 39)

Hüvellezi ersele Resûlehü bil-hüdâ ve dinilhakkı liyuzhirahu aleddîni küllihi (TAZ. IV / 15) (Fetih / 28)-(Tevbe/ 33)

Meâli: Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur.

Kema kalellâhu teala külli ma ʻaleyha fân / Ve yebga vech ü rabbuke zül celâli vel-ikram (TAZ. II / 28) (Rahman/ 26, 27)

Meâli: Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak / Ancak

azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı bâki kalacak.[118]

"Yeryüzünde bulunan her şey fânidir." Rahmân Suresi 26. ayet.

Bâḳi oldurur cihânda bî-gümân
*Ḥaḳ buyurdı "**külle men 'aleyha fân**"*

(TAZ. XVI/2)

Sen bugün baḳma fenâ gülzârına
Tiz geçer mevsümi ḳalmaz yarına

(TAZ. VII/42)

İhlas Suresi zikredilir:

Dost be-ḥaḳ oḳu sûre-i İḫlâṣ
Beni öldür belâdan eyle ḫalâṣ

(MD. g. 69/1)

"Yaptıklarınızı bilen değerli yazıcılar." İnfitar Suresi, ayet10.

Görseler bu noḳta-i ḥüsnüñ kirâmen-kâtibîn
Diyeler kim Allâh Allâh böyle inşâ görmedük

(MD. g. 95/3)

"Ölmeden önce ölünüz" [119]hadisinin açıklaması:

Çünki bildüñ ey göñül dünyâ-yı fânî hiç imiş
Ol seni terk itmeden terk it sen anı hiç imiş

(TAZ. XI/33)

"Dünya bir cifedir (leş)." hadisi[120]:

---

[118] Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, TDV. Yay., haz. Prof Dr. Ali Özek, Ankara 1993. (İlgili sureler.)

[119]Aclunî, Keşfü'l-Hafâ, C. II, s. 219, Hadis no: 2669.

[120] Aclunî, a.g.e., C. I, s. 238, Hadis no: 1313.

Şâdi-i dünyâ baña virdi ġurûr
Âḫiretden âḫir itdi beni dûr

(TAZ. IX / 17)

Çünki ṭoymaz cîfe-i murdâre nefsüñ kerkesi
Ṭut dilüñ imdi yeter bu dünyenüñ murdârın ög

(TAZ. VIIa / 9)

"*Dünyayı dünya ehline bırakınız*" hadisi[121]:

'Âḳil iseñ sen bu dünyâ dostlarundan çek elüñ
Dünye gibi bî-vefâdur bâri bir yararın ög

(TAZ.VIIa / 2)

"*Hesaba çekilmeden önce nefsinizi hesaba çekiniz*"[122]

Nefs-i emmâreye mi uyduñ müdâm
Gelmedi mi ḳalbüñe yevmü'l-ḳıyâm

(TAZ. VI / 5)

"*Vatan sevgisi imandandır*" "*Hubbu'l-vatan mine'l-imân*" hadisi *telmih edilir:*

Cân boynına zülfeynüñ 'anber-resen olmışdur
'Aşḳ ehline dergâhuñ ḥûbbü'l-vaṭan olmışdur

(MD. g. 39 / 1)

Mihrî Hâtun, yukarıda kullandığı dinî terimler ve bunlara yükeldiği anlamlar ile bu konularda ne kadar bilgi sahibi olduğunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca samimi uslubu da bu ilkelerin günlük hayatına pek uzak olmadığını gayet açıktır.

3. *Diğer Dinî Mefhumlar*:

---

121 Aclunî, a.g.e., C. I s. 238, Hadis no: 71.
122 Es-Sahavî, El Maksidü'l- Hasene, s. 436, Hadis no:1213.

Mi'raç:

Peygamberimizin en büyük mucizelerinden biridir.[123] Hiçbir peygambere nasip olmayan birçok makamlara erişmiştir. Ayrıca, "Ümmetini sana bağışladım" gibi bir müjde ile peygamberimizin en büyük hâcetinin yerine gelmesi yine bu büyük mucizede vuku' bulmuştur:

İmd'anuñ mi'râcı ḥaḳḳı ey Hudâ
İmd'anuñ ezvâcı ḥaḳḳı ey Hudâ

(*TAZ. X / 35*)

Çün ḳadem basduñ felek farḳına ey maḥbûb-ı Ḥaḳ
Leyletü'l-'İsrâda Ḥaḳ her ḥâcetüñ ḳıldı revâ

(*TAZ. V / 10*)

'Arş-Ferş:

Ferş, cisimler (Mahlûk) âlemidir. 'Arş ise tecelli mahallidir: Bu âlem bütün cisimler âlemini kaplayan bir nurdur. Miraç'ta ruhun seyri, ferşten 'arşa doğrudur. Cemalullâh, burada müşahede olunur.

Her ṭoḳuz ṭâḳı yaratduñ yedi ferş
Kimini ferş eyledüñ kimini 'arş

(*TAZ. VII /16*)

Ölüm:

Mihrî'ye göre insanın bir ölümlü bir de ölümsüz tarafı vardır. Beşerî yönü ile insan ölür ama ruhen dâima yaşar. İnsan bu yönü ile fena ve bekayı kendinde bir arada bulundurur.

---

[123] Salih Suruç, Peygamberimizin Hayatı, Feza Yay., İstanbul 1998, s. 123.

Dolayısıyla, ölmek yok olmak değildir. Ama yine de şâir ölümden korkmadan edemez. "Sin"de verilecek hesabın korkusu her an aklındadır. "Ölmeden önce ölümü" tavsiye eden şâir bu sayede kesretten ayrılışın da kolay ve sıkıntısız olacağını düşünür. Bu İslâmî literatürde de böyledir. “Ölüm, insan-ı mü'mini zindan-ı dünyadan bostan-ı cinana, huzur-u rahmana götüren bir musahhar at ve burak suretini alır. Onun içindir ki, ölümün hakikatini gören kâmil insanlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler.”[124] İnsan "ḳalu belâ" ikrârını vermesinin hesabını da orada verecektir. Şairin Tazarru‘-nâme'nin pek çok yerinde ölüm ve ötesi hakkında Allah'a yakarış ve nefse öğütler mevcutur:

Ġaflet uyḫûsından uyan ölmedin
Mihrî ‘âlem lâ-beḳâdur lâ-beḳâ

(TAZ. XV/4)

Ḥaḳdan uṭanmaduñ olduñ hep günâha mürtekîb
Öleceğüm ṣanmaduñ ey rûy-ı siyâhum tû saña

(TAZ. VI/11)

Kâfirüñ inkârına gûş itme k’ehl-i nârdur
Mü'minüñ “Ḳâlû Belâ”da ṣıdḳ ile iḳrârın ög

(TAZ. VII/8)

Bâtınumı bu fikir ḳurt gibi yer
Ḳorḳaram beni ḳabul itmeye yer

(TAZ. IX /14)

Ölecegiz ölümümüz añmaduḳ
N'olacaḳdur uş ṣoñunı ṣañmaduḳ

---

124 Bediüzzaman Sait Nursi, Sözler, Yeni Asya Yay., İstanbul 1990, Yedinci söz/ 35.

(TAZ. XI / 8)

Kim olursan ol, insan olanın sonu aynıdır. Aşağıdaki beyitteki gibi:

Kimi ḳıldı Sâm süvâr ü Pehlüvân
Ṣoñra miskinlik ile virmedi cân

(TAZ. XI / 26)

Ḥikmet ile bulsa Loḳmân ger zafer
Ḥayret ile cânı ḳılmazdı sefer

(TAZ. XI / 18)

Ölümden sonra dirilme inancı (ba'ṡ ü bâde'l-mevt) da bazı beyitlerde şöyle hatırlatılır:

Ḳudretile yine zinde olıcaḳ
Mürde tenler cümlesi cân bulıcaḳ

(TAZ. XIII / 34)

Cin, Şeytan, Peri:

Cinler, gözle görünmeyen ruhanî varlıklardır. Çeşitli şekillere girip görünebilen yapıları, güç işleri başarabilme yetenekleri vardır. Allah'ın yarattıkları arasında daima insanla birlikte zikredilir. Hz. Muhammed'e inananlarının olması, Hz. Süleyman için yardımcılık yapmaları ile şiirlerde adları geçer.

Hâkden ḫalḳ eyledüñ Âdem 'ayân
Sen yaratduñ ins ü cinni bî-gümân

(TAZ. II / 14)

Sen yaratduñ ins ü cin uçmaḳ ṭamu
Birlügüñe cümle şâhiddür ḳamu

(TAZ. VII /22)

Geldüñ itdüñ dîn ile dünyâyı nûr
Bildi ḥaḳsın ins ü cin vaḥş u ṭuyûr

(TAZ. IV / 31)

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki aña ʻayne'l-yaḳîn
Râm olmış idi cemîʻ ins ü cin

(TAZ. X / 25)

Şeytan, İblis adı ile de anılan, "laʻîn" sıfatına uygun görülen, Allah'ın cennetinden kovduğu ve insanları kötüye sevk etmekle görevli yaratıktır. Divânda, Hz. Âdem'in cennetten kovulmasına Şeytan'ın sebeb olmasına telmih edilerek şöyle denir:

Ḳorḳaram aġyâr bir gün yâr kûyuñdan beni
Sürdüre cennetden uymasun bu şeyṭân kimseye

(MD. g. 174/ 4)

Mihrî kendisi için Şeytan'ın şerrinden Allah'a sığınır:

Ḳıl anuñ şeyṭândan imânın emîn
Cümle İslâm ehli ile yâ Muʻîn

(TAZ. XIV / 20)

Peri, gerçek anlamı dışında ve genellikle güzel yüzlü sevgili karşılığı kullanılır:

Düşdi Mihrî bir perînüñ zülfinüñ çengâline
Key hünerdür bu belâdan ḳurtarursa cânı saġ

(MD. g. 75 / 5)

"Per" yani kanat sahibi anlamında bir isme sahip olduklarından uçtuklarına telmihen Divân'da şöyle geçerler:

Devlet hümâsı olmış iken ismüñ ey perî
Pervâz urup neden k'uçasın şimdi tüy ile

(MD. g. 152 / 5)

Günah :

Mihrî'nin bu eserinde, günah ile ilgili oldukça çok açıklama mevcuttur. Şâir daima günahının çokluğundan şikâyet edip, bu "rûy-ı siyâh" ile Rabbinin karşısına nasıl çıkacağını düşünür. Dünyada kendinden daha fazla günahkârı da göremez:

Bir siyeh-rûyım işüm cürm ü günâh
Bencileyin yoḳ durur baẖt-ı siyâh"

(TAZ. 9/3)

Havf ve recâ arasında yaşamanın gereğine iman etmiş olan şâir, ümidini de tamamen kaybetmiş değildir. Dağlarca günahın bile "tevbe" ile affı mümkün olabilir:

Gerçi eyler 'âṣiler biñ biñ günâh
Yine sensin bunlara püşt ü penâh

(TAZ. IX /21)

İtmez iseñ ben günâh-kâruña sulṭânum meded
Yanısar nâr-ı cahîme tâ ebed cânum meded

(TAZ. IX/45)

Zinde diller cürm ile bulur memât
Luṭfuñ ile virmeseñ yâ Rab ḥayât

(TAZ. IV/29)

(kef): Ger daġlarca eylerseñ günâh
Tevbe ḳılsañ 'afv ider anı İlâh

(TAZ.16 /22)

Günah yerine bazen "cürm" terimi de kullanılır. Aşağıdaki örnekte bu cürmlere Hz. Peygamberin şefaati ile bir tevbe kapısı açılabileceğinden bahsedilir:

Rûz-ı maḥşerde şefî'i olmaġa cürm ehline
Eyledi seni şefâ'at ma'deni kân-ı 'aṭâ

(TAZ. V / 8)

Şehid:

Allah yolunda canını feda edenlere denir. Şehidlerin şahı da Kerbelâ şehidi Hz. Hüseyindir. Hz. Peygamberin diğer torunu Hz. Hasan diğer bir şehidler şehididir:

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki çekdi çoḳ cefâ
Oldı âḫîr ol şehîd-i Kerbelâ

(TAZ. X / 47)

Ġâziler ḥaḳḳı şehidler cânı'çün
Ḥâsan'uñ zehri Hüseyn'üñ ḳanı'çün

(TAZ. X / 49)

Nûr:

Nûr ismi, Esmaü'l-Hüsnâ'dandır. Allah, zatıyla bir nûr olup gökleri ve yeri kaplamıştır. Nûr zahirdir; fakat canlar perdeli olduğu için bu nuru göremezler. Allah nuruyla âlemi kaplamıştır. Hz. Muhammed de onun nurudur. Hz. Âdem'den beri her peygamberin alnında parlayan nur, O'nunla kemale ermiştir:

Çün vücûda geldüñ ü bulduñ ẓuhûr
Dîn ile ḳılduñ cihân rûyînı nûr

(TAZ. 4/42)

Ey kerîm u maẓhar u Nûr-ı Hüdâ
Şâh-ı iḳlîm-i risâlet Muṣṭafâ

(TAZ. 4/1)

Çün vücûduñ nûrdur ey ṣûreti bedr-i ḳamer
Düşmese sâyeñ ʻaceb midür zemîne câ-be-câ

(TAZ. V / 3)

Nûr; aydınlık, huzurla dolu olmak anlamlarında kullanılır. Hz. Osman bu nurla dolu olanlardandır. Nurun kaynağı ise Kur'andır.

Sînesi Ḳur'ân ile pür-nûr idi
Maʻrifetle dâ'imâ maʻmûr idi

(TAZ. X / 42)

Mi'raç hadisesinde Peygamberimizin bindiği Burak da nurdandır:

İmd'anuñ nûrdan Burâḳ'ı ḥaḳḳı'çün
Dergehüñe iştiyâḳı ḥaḳḳı'çün

(TAZ. X / 33)

Nur, Kur'an'da özellikle kadınların tesettürü ile ilgili hususları açıklayan bir sure olması dolayısıyla Mesnevi'de sevgilinin yüzü görülünce bu surenin okunması ve hikmetinin düşünülmesi salık verilen bir kavramdır.

Muṣḥaf-ı ḥüsnini gördüñ çü oḳı Sûre-i Nûr
Mihrî ʻâşıḳlara ʻâlemde bu fâl az açılur

(MD. g. 35 / 6)

Mübârek Geceler:

Kadir ve Berat geceleri tabiri, "Mesnevî-yi Latîf" ve Bâyezid ile alâkalı kasidede kullanılmaktadır:

Kimdür ol Sulṭân Aḥmed ibn-i Sulṭân Bâyezid

Gicesi Ḳadr olsun anuñ dâ'imâ gündüzi 'ıyd

(MD. k. 19 / 7)

Bir zamân idi ki sen cânı der-â-gûş idenüñ
Gündüzi 'ıyd olur idi gicesi ḳadr u berât

(MD.218 Mesnevi-i Latif / 13)

4. *Dinî Şahsiyetler :*[125]

Dört Halife (Çâr-ı Yâr): Ebubekr, Ömer, Osman, Ali

1. Hz. Ebubekr: Sufilere göre evliyaların ilk halkası kabul edilir. Peygamberimizin en iyi dostu ve ona en sadık olan Sıddık'tır. Tazarru'-nâme'de çâr-yâr bölümünde şöyle zikredilir:

*(**Ḥażret-i Ṣıddîḳ Raḍıya'llâhu 'Anh**)*
Ḥaḳḳı'çün anuñ ki ol ṣâdıḳ durur
Her işi dergâhuña lâyıḳ durur

Zühd ü taḳvâsıdur anuñ bî-riyâ
Oldı evvel çâr-ı yâr-ı Muṣṭafâ

(TAZ. X / 37, 38)

2. Hz. Ömer: Peygamberimizin yarenlerindendir. Firâset ve kemâli pek yücedir. Adaleti ile çâr-ı yâr içinde önde gelendir. Şeytan dahi ondan korkup kaçardı:

*(**Ḥażret-i 'Ömer Raḍıya'llâhu 'Anh**)*
Ḥaḳḳı'çün anuñ ki 'adl idi işi
Dîn yolında ol ḳomış idi başı

Ḳangı yirde kim anı görse hemîn

---

[125] Hakkı Dursun Yıldız, a.g.e., s. 344.

Durmaz idi anda iblîs-i la'în

(TAZ. X/39, 40)

3. Hz. Osman: Hayâ, Hz. Osman 'ın diğer halifelerden ayrılan en belirgin yönüdür. Zinnûreyn lakabına Peygamberimizin iki kızı ile evlenerek layık olan bu halife, Kur'an aşkı ile de sık sık yâd edilir:

(Ḥażret-i 'Osmân Raḍıya'llâhu 'Anh)

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki aña ibtidâ
'Âdet olmış idi ḥilm ile ḥayâ

Sînesi Ḳur'ân ile pür-nûr idi
Ma'rifetle dâ'imâ ma'mûr idi

(TAZ. X /41, 42)

4.Hz. Ali: Aliyy-i Murtaza, Allah'ın Aslanı gibi isimlerle de anılan; ilmin kapısı kabul edilen ve tasavvuf yoluna imam kabul edilen bir halifedir. İlk velidir. O, Peygamberimizin amcaoğlu ve damadıdır. Hasan ve Hüseyin'in babası olması hasebiyle peygamber soyunun da devamına vesiledir:

(Ḥażret-i 'Ali Kerremu'llâhu Veche Raḍıya'llâhu 'Anh)

Ḥaḳḳı'çün anuñ k'aña ol pâk dîn
"Laḥmuke laḥmî[126]" didi 'ayne'l-yaḳîn

---

[126] "Etin etimdir" Hz. Muhammed'in Hz. Ali Hakkında söylediği söz, "Hadisi şerif": lahmüke lahmî cismuke cismî demuke demî rûhuke rûhî : "Etin etim, cismin cismim, kanın kanım ve ruhun ruhumdur."

Menba'ı kân ü seḫâdür ol velî
Oldurur cümle velîler evveli

(TAZ. 10/ 43, 44)

5. Ehl-i Beyt: Hz. Ali ve O'nun reisi olduğu Ehl-i beyt (ev halkı) kadrosudur. "Hz. Fatma, Hasan ve Hüseyin, İslam peygamberi nezaretinde müstakbel Allah yolcuları için şaşmaz örnek kabul edilen bir hayat yaşamışlardır."[127]

Bütün sünnî akidesine bağlı insanlar gibi Mihrî de "Ehl-i beyt" sevgisine sahiptir. Hz. Ali'den sonra imamlar, Hz. Hasan ve Hüseyin'dir. Hasan'ın zehirlenmesi, Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmeleri, her Müslüman gibi onu da üzüntüye gark etmiştir.

(Ḥażret-i Ḥasan ve Ḥüseyn Raḍıya'llâhu-'Anh)

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki çekdi çoḳ cefâ
Oldı âḫîr ol şehîd-i Kerbelâ

İmdi añda virilen cânlar ḥaḳı
Kerbelâda dökülen ḳanlar ḥaḳı

Ġâziler ḥaḳḳı şehidler cânı'çün
Ḥâsanuñ zehrî Ḥüsey'nüñ ḳanı'çün

Yoluña cân terk idenler ḥaḳı'çün
Ṭoġrı yoluña gidenler ḥaḳı'çün

(TAZ. X /47, 50)

Ḥaḳḳı'çün anuñ ki ḫaṣm ü bî-amân

---

[127] Yaşar Nuri Öztürk, Tasavvufun Ruhu ve Tarikatler, İstanbul 1988, s. 70.

İçirüp zehri helâk itdi revân

Gitdi tenden çün k'anuñ ol dem cânı
Cennetü'l-me'vâda oldı meskeni

(TAZ. X /45-46)

5. ***Dinler ile İle İlgili Mefhumlar***[128]**:**

Din:

Din, Tanrı ile kul arasındaki münasebeti düzenleyen nizamdır. Hz. Peygamber tertemiz bir din olarak İslâm'ı getirmiştir. Bu din sayesinde dünya nurlanmıştır:

Sen ebu'l-ervâḥ idüñ ey pâk-dîn
Olmadın bu 'âlem-i eşyâ yaḳîn

(TAZ. IV / 8)

Çün vücûda geldiñ ü bulduñ ẓuhûr
Dîn ile ḳılduñ cihân rûyînı nûr

(TAZ. IV / 25)

Ḥaḳ seni ḳıldı güzîn-i enbiyâ
Oldı ḥaḳ dînin ḳamû derde şifâ

(TAZ. IV / 15)

Karanlıkları bu din aydınlattı ve ancak onun sayesinde âlem huzur buldu. Güneşi dahi parlak hale getiren onun nurudur.

Geldi dînüñ mihri enver eyledi

---

128 İsmail Mutlu, Yeni İslam İlmihali, Yeni Asya Yay., İstanbul 1992. (İlgili maddeler)

Ṭaġıdup küfri münevver eyledi

(*TAZ. IV / 22)*

Dinin bugünkü direği, yaşatıcısı, açıklayıcısı âlimlerdir:

Dîn direği cümle ʻâlimler ki var
Virmek içün ʻömr-i bâḳî ṣâd-hezâr

(TAZ. XIII / 42)

Gazellerde rakib dinsiz ve imansız yani insafsız olarak vasıflandırılır:

Raḳîbâ beni menʻ itme nigârın ḫâk-i pâyinden
Eger menʻ ider iseñ bil ne dînüñ var ne imânuñ

(MD. g. 92 / 3)

Küfr ve İman:

Küfr, imanı örten ve gerçeği görmeyi engelleyen set olarak görülür ve bundan yegâne kurtuluş yolu da Peygamberin şeriatıdır:

Hâdi-i şerʻün eger olmasa sed
Küfr ile ḳalmışdı ʻâlem tâ ebed

(TAZ. IV /18)

İrmese senden ʻinâyet her ḳula
Ṭolmış idi iş bu ʻâlem küfr ile

(TAZ. IV / 26)

Gazellerde zülfün bir sıfatı olarak ve seveni imandan eden sebeb olarak zikredilmektedir. Çünki yüz iman karşılığı nur; zülf ise onu engelleyen örtüdür: Dostum ʻarż it cemâlüñ cânumuz bulsun ferah

Küfr zülfüñi görüp îmânumuz bulsun feraḥ

(MD. g. 31 / 1)

Mihrî'nin Tazarruʻ-nâmesinde imanın esası; Allah'ın

birliği ve Peygamberin O'nun kulu ve resulü olması gerçeğine dayanır. İman ile Kur'an beraber zikredilir:

İmd'aña gönderdügüñ Ḳur'ân ḥaḳı
İmd'aña bildürdigüñ îman ḥaḳı

(TAZ. X / 34)

İmanın en büyük düşmanı şeytandır. Her kim ki ona uyarsa imandan çıkar:

Müdde'i sözi ile elden çıḳardum yâri âh
Her ki şeyṭâna uyar elbette îmandan çıḳar

(MD. g. 40 / 7)

Mümin, Müslüman, İslam:

Mü'min, ezel bezminde Tanrı'nın, "Elestü bî-Rabbiküm" sorusuna "Belî", "Belâ" diye ikrar eden kişidir. Dünya müminlerin zindanıdır. Onlar burada sevinçli olamazlar. Mümine göre terk-i dünya ibadetlerin başıdır. Müminin zıddı inkârcıdır ve onların yeri "nâr"dır.

Dilde ismin ḫalḳ-ı 'âlem ẕikr ider
Mü'min olan birligüñe şükr ider

(TAZ. II / 13)

Kâfirüñ inkârına gûş itme ki ehl-i nârdur
Mü'minüñ ḳâlû-belâda ṣıdḳ ile iḳrârın ög

(TAZ. VII / 8)

Kimisi şâkir durur her bârda
Kimisi mü'min kimi inkârda

(TAZ. VIII / 17)

İnsanların kimisi bu durumları anlar kimisi de

anlayamaz; bu eser bir anlamda bu gerçeği anlayamayanlara hitap etmek amacıyla kaleme alınmıştır:

Ḥamdü-lillâh ki ecel virdi amân
Bu Tażarru'-nâmeyi ḳıldum beyân

Tâ oḳuyanlara nef' olmaġ içün
Dükelinler cürmi ref' olmaġ içün

(TAZ. XIV / 3, 4)

Gazellerde dört yerde müselman kelimesi geçmektedir. Müslümanlardan herhangi bir şikâyet yoktur. Bazen bu kelime sevgili yerine de kullanılır:

Nûr aḳar gördüm cemâlinden egerçi ẓâhirâ
Kendüsi beñzer müselmâna libâsı kâfirî

(MD. g. 194 / 3)

Leblerüñi gördigümce dostum cân imrenür
Yalıñuz bir ben miyüm kâfir müselmân imrenür

(MD. g. 51/1)

İslam lafzı yalnız bir yerde geçmektedir.

Cümle İslâm ehli ile Mihrî'ye
Sen Raḥîmsin dûzaḫı görme revâ

(TAZ. XI / 68)

Ümmet:

Hz. Muhammed'e tâbi olan insanlar onun ümmetidir.

Ümmetüñ mücrimlerinüñ yâ Resûl
Sen şefî'isin niçün olur melûl

(TAZ. IV / 28)

Mürşid-i kâmillerüñ esrârı'çün
Ümmetinüñ cümlesinüñ varı'çün

(TAZ. XII / 29)

Mezheb:

Takip edilen yol ya da esas anlamındadır. Ehl-i sünnete göre dört hak mezhep vardır; Hanefî, Şafiî, Hanbelî, Malikî. Mihrî Hanefî mezhebindendir. Bunu yukarıda yapılan dini terminoloji tahlîlinden ve muhitindeki rahatlığından kolayca tespit edebiliriz. Aslında âşıkların mezhebi, aşk mezhebidir ve onlar yalnızca Allah aşkının yolunun yolcularıdır:

'Âdetî monlâlaruñ maḥbûb sevmekdür ḥatîb
'Âḳil iseñ mezhebüñ yîtirme 'âriflerden ol

(MD. Müfred 217e)

Kâfir:

Küfür zulmetine dalan kişidir. Küfür içerisinde, yani karanlıklarda kalan kimseye kâfir denir:

Birligine küllisi iḳrâr ider
Kâfir olur her k'anı inkâr ider

(TAZ. II / 38)

Leblerüñi gördigümce dostum cân imrenür
Yalıñuz bir ben miyem kâfir müselmân imrenür

(MD. g. 51 / 1)

Kâfirüñ inkârına gûş itme ki ehl-i nârdur
Mü'minüñ ḳâlû-belâda ṣıdḳ ile iḳrârın ög

(TAZ. VII a / 8)

Kâfir ayrıca rakib ve sevgili için de kullanılan bir sıfattır:

ʻÂşıḳlarûñı bî-günâh öldürme dostum
Öldür raḳîb-i kâfiri bârî ġazâlar it

(MD. g. 9 / 3)

Cân virürem saña be hey kâfir
Bir naẓar ḳıl baña be hey kâfir

(MD. g.30/1)

Sevgilinin kara gözü de kâfirdir:

Rîsmân-ı zülfüñle niçün baġludur boynum didüm
Gösterüp çeşmin didi bu kâfirüñ ṭutsaġıdur

(MD. g. 33 / 3)

Âsi:

Karşı gelen, şakî, haydut, günah-kar anlamında Tazarruʻ-nâme'de sıkça kullanılır. Mihrî, her türlü isyanlarıdan, kusurlarından bu eserinde sık sık tövbe eder. Tüm din ulularıaracılığı ile bu asiliğinden doğan günahlardan arınmayı diler:

Raḥmetüñ çoḳdur Raḥîmsin ey Hudâ
ʻÂṣi ḳullaruñ ider senden recâ

Ḳullaruñ ʻâṣîleridür gerçi kem
Sen Kerîmsin anlara eyle kerem

(TAZ. VIII / 26, 27)

Şâir dâima kendi nefsini başka insanlardan daha eksikli ve isyankâr görmektedir. Tasavvufta da her derviş aynı halet-i ruhiye içinde bulunur:

İtmedi Hallâḳ-ı ʻâlem luṭfı çoḳ
Halḳ içünde bencileyin ʻâṣi yoḳ

(TAZ. IX / 20)

Ümitsizlik müminin imanına musallat olan en büyük

şeytanî duygulardandır. Mümin, dâima "havf ile recâ" arasında olmak zorundadır.

Gerçi eyler ʻâṣiler biñ biñ günâh
Yine sensin bunlara püşt ü penâh

(TAZ. IX /22)

Uş bu ʻâṣî Mihrî'ye ol dest-gîr
Tâʻati yoḳ cürm-i ʻiṣyânı kesir

(TAZ. IV/43)

Mihrî için, burada söylediği "benden asî kul yok" sözleri "evvelinde büyük günahlar işlemiş bir kadın olabilir mi?" sorusunu akla getirmemelidir. Çünki o, boşa geçen bir anı bile "büyük bir günah" kabul eden hasas bir yaratılışa, mutasavvıf bir ruha sahiptir.

Daha önce de zikretmiştik, onun hayat felsefesi şu beyitte gizlidir:

Şöyle teşḫiṣ eyledüm Mihrî cihânuñ leẕẕetin
ʻİlm ile ṣavm u salât imiş ḳalanı hiç imiş

(TAZ. XI/39)

II- TASAVVUF

Genel Açıklamalar:

"Tasavvufun temelini yaratılış nazariyesi oluşturmaktadır. Buna göre Vücûd-ı Mutlak olan Allah, aynı zamanda Kemâl-i Mutlak ve Hüsn-i Mutlak'tır. O'nun şanı kendini izhârdır. Allah'ın aşk-ı Zatî nedeniyle kendini görmek ve göstermek istemesi âlemin yaratılmasına sebeb olmuştur. İnsan

nasıl kendini görmek için aynaya bakarsa, Allah da kendi güzelliğini temaşâ için bir ayna hükmünde olan âlemi ve onun en değerli varlığı olan âdemi yaratmıştır. Bunu "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi istedim ve âlemi yarattım." kutsî hadisi ile bize bildirmiştir. "Kün" emri ile her şey var oldu. Sonra sırasıyla, anâsır-ı erbaa, mevâlid-i selâse (cansızlar, bitkiler, hayvanlar) ve nihayet âdem yaratıldı. Mademki Vücud-ı Mutlak Allah'tır; öyleyse insanın gayesi de O olmalıdır. O'na ulaşmak yegâne amaç olunca da tasavvuf yolu ve tarikatler kendini gösterir.”[129]

İnsan dünyada cehdederek insan-ı kâmil olabilir. Bunun için bir mürşide ihtiyaç vardır. İlahi aşka ulaşmak için yapılacak ilk iş nefsi yok etmektir. Bir kişi ancak tasavvuf yolu ile nefsini yok edebilir. Her tarikatın bu konuda bir yöntemi mevcuttur. Sonuçta Vahdet (Birlik) makamına ulaşılır. Bu makama ulaştıktan sonra tasavvuf artık görevini tamamlamıştır.

Mihrî, yukarıdaki bilgilere aynen vakıftır. Aşağıda sayılacak terimleri kullanarak tasavufî açıdan derinliği olan şiirler yazmıştır. Fakat bu tür şiirler daha çok "Gazaliyat" bölümünde olduğu ve bizim "Tazarru‘-nâme" tahlîlimizi aştığı için kısaca değinilip geçilecektir.

Tasavvufî Şiirlerde Kullanılan Terimler

“Aşk (sevgi)	*: Kulun Allah'a olan sevgisi.*
Âb-ı Revân (akarsu)	*:Allah yolcusunun kalbindeki sürekli ferahlık.*
Âşık (seven)	*: Allah'a erişmek isteyen.*

---

129 İskender Pala, Divân Edebiyatı, Ötüken Yay. İstanbul 1997, s. 39.

Aşinâ (bildik) : *Allah'a yaklaşma.*
Ayş u işret (içkili eğlence) : *Allah ile olan yakınlığın devamı.*
Bahâr : *İnsanda melek özelliklerinin başlaması.*
Bûse (öpücük) : *Gerçekleri kabule yetenekli olma.*
Cefâ (eziyet) : *Allah yolundaki kişinin kalbinin karalığı.*

Cevr (eziyet) :*Allah yolundaki kişinin ilerlemesini durdurmak.*
Çevgân (mızrak) : *Allah'ın takdiri.*
Dehân (dudak) : *Allâh'ın izni ile dile gelip konuşabilmek.*
Deyr (kilise) : *Yüce insanlar âlemi.*
Ebr (bulut) : *Utanma.*
Ebrû (kaş) : *Allah'ın birliği.*
Ehl-i Harabât : *Dervişler.*
Fakr (fakirlik) : *Allah'tan başkasına ihtiyacı olmamak.*
Gevher (cevher) : *Mânâlar*
Gûy (top) : *Takdire boyun eğmek zorunluluğu.*
Gülzâr, Bostân (güllük, bağ, bahçe) : Açıklık ve gönül şenliği.
Hâb (uyku) : *Gaflet ve az ibadetle ipin ucunu kaçırmak.*
Hâl-i siyah (kara ben) : *Ġayb(bilinmezlik) âlemi.*
Harabât (Meyhane) : *Âşığın kalbi veya tekke.*[130]
Humḫâne (meyhane) : *Tekke veya âşığın kalbi.*
Hüsn (güzellik) : *Allah'ın cemâl ve kemâl sıfatları ile dolu olan toplantı.*
Kâbe : *Vuslat makâmı.*
Kâfir : *Allah'tan gaflet içinde bulunan.*

---

130 Mahir İz, Tasavvuf, İstanbul 1981, s. 95.

Kâmet (boy) : Kulluğa layık olma.
Kâse, kadeh, Cam (kadeh, içki bardağı) : Âşığın kalbi.
Kemâl (olgunluk) : Tam bir coşku hali.
Leb (dudak) : Söz, Vahdet, Tanrı'nın birliği.
Mahrû (ay yüzlü) : Allah'ın tecellî nurlarının belirmesi.
Maşûk (sevilen) : Allah.
Meclis-i işret (eğlence meclisi) : İlahî yakınlıktaki lezzet.
Mehtâp : Allah'ın güzellik ve sevgisinin ortaya çıkışı.
Nâz : Kalbe gelen kuvvet.
Nesîm (rüzgâr, yel) : Sürekli feyz ve yardım.
Pîr-i Mugân (İçkicilerin ulu'su) : Şeyh
Ruẖ (yanak) : Allah'ın tecelli nurlarının belirmesi.
Sâki (İçki sunan) : Doğru yolu gösteren şeyh.
Şarap (içki) : İlahî aşk.
Şem' (mum) : İlahî nur.
Şîve (işve) : İlahî cezbe.
Tersâ(put) : İnce manalar ve ilahî gerçekler.
Tîr-i ġamze (ġamze oku) : Amel ve ibâdetleri geri çevirmek.
Vefâ (bağlılık) : Allah'ın yardımı.
Zebân-ı şîrîn (tatlı dil) : Allah'ın emri."[131]

İşte Mihrî Hâtun da bu terminolojiyi kullanarak Divân'ını tertip etmiştir. Bu terminoloji göz ardı edilerek yapılacak her tahlil ve yorum tamamen asılsız ve bilimsellikten uzak olacaktır.

Var ẖân-ḳâhı bekle riyâ ile sen ey şeyẖ
Sâbit ḳademüz sâḳin-i mey-ẖânelerüz biz

(MD. g. 63 / 3)

---

131 İskender Pala, a.g.e., s. 38-39.

"Ey şeyh sen riya ile var git hankâhı bekle (yiyecek bir şeyler bekle). Biz, sözünün eri insanlarız, meyhane (tekke- tasavvuf yolunun) sakinleriyiz."

Muṣḥafında ḥüsniñüñ cânâ ḥaṭuñ i'râbdur
Ṣûretüñ 'uşşâḳa câmi' ḳaşlaruñ miḥrâbdur
(MD. g. 52 / 1)

"Ey sevgili, güzelliğinin kitabında hatın (yüzündeki tüyler) hakikatleri açıklar; senin yüzün âşıkların câmii, kaşların ise mihrabıdır."

gibi beyitleri bu terminoloji haricinde açıklamaya kalkışmak ya cahillikten ya da kasıtlı saptırmadan dolayıdır.

Aşk için;

'Aşḳ bir sırr-ı İlâhîdür ne bilsün mübtedî
Ḥamdü-lillâh Mihrî câhilden bu 'irfân gizlüdür
(MD. g. 42/10)

der.

Tazarru'-nâme'de şâir, mutasavvıf bir yönü olduğunu ortaya koymakla birlikte, yukarıda sayılan mefhumları, Divanı'ndan farklı olarak, genellikle dinî ve şer'î anlamlarını gözeterek zikretmiştir. Yani şair bazen şeriati bazen de tasavvufu önplana almıştır.

F- TASAVVUFÎ TERİMLERİN KULLANIMI

1. Dünya*:*

Vefasız ve geçici olması hasebiyle birçok şiirde geçen bu terim, insanın dikkat etmesi ve kapılmaması gereken bir özelliğe

sahiptir. Dünyaya bel bağlayıp sarılanlar ve gurura kapılanlar dâima hüsrana uğramıştır. İnsanı ahiretten uzaklaştıran da yine bu vefasız sevgilidir. Ona yüz vermeyenler kâmil ve uslu olanlardır:

'Âḳil iseñ sen bu dünyâ dostlarından çek elüñ
Dünye gibi bî-vefâdur bâri bir yararın ög

(TAZ. VII/2)

Şâdi-i dünyâ baña virdi ġurûr
Âḫiretden âḫir itdi beni dûr

(TAZ. IX/18)

Çünki hiç imiş bu dünyâ bî-beḳâ
Kâmil iseñ umma sen bundan vefâ

(TAZ. XI/32)

2. Nefs*:*

Ruh, can, hayat anlamlarına gelen bu terim daha çok "nefs-i emmare", "nefs-i levvame" gibi insanı kötüye sevk eden nefis anlamında kullanılır. Tasavvuf, bu nefsî duyguların yok edilmesi esası üzerine oturur. İnsan "ben"ine gereğinden fazla değer verdiği anda nefsinin ve dolayısıyla şeytanın emrine girmiş olur. Şeytanın görevi de zaten bu nefsi azdırıp insanı sırat-ı müstakimden ayırmaktır. Birçok beyitte Mihrî, nefsine nasihatler etmektedir:

Var mıdur ḳalbüñde Ḥaḳḳuñ ḳorḫusı
Gitdi fevt oldı mı nefsüñ İblisi

(TAZ. VI/3)

Nefs-i emmâreye mi uyduñ müdâm
Gelmedi mi ḳalbüñe yevmü'l-ḳıyâm

(TAZ. VI / 5)

Cürm ü 'işyân oldı ey dil çünki her dem ẖû saña
Nefs-i emmâreye uyduñ gelmedi ḳorẖû saña

(TAZ. VI / 8)

Murdar şeyler yiyen, uyuz hayvana benzetilen nefs, şâirin ihtiyarı dışında bazen ona kötülükler yaptırmıştır:

Çünki ṭoymaz cîfe-i murdâre nefsüñ kerkesi
Ṭut dilüñ imdi yeter bu dünyenüñ murdârın ög

(TAZ. VII / 9)

İẖtiyârumla degüldür bu ḳażâ
Nefs-i şûmum eylemişdür iḳtiżâ

(TAZ. IX / 11)

İnsanın boynunu bu dünyaya bağlayan yine uğursuz nefistir. Her türlü derdin sebebi de odur. Nefis İblisi Deccal olup karşımıza çıkmadan, isyan askerlerimizi bir an önce yok etmemiz gerekmektedir. Allah'ın emrinden çıkıp nefsinin emrine uyan akıbet mahrum, hor ve zelil olacaktır:

Boynumuzı baġlamışdur nefs-i şûm
Eylemişdür bizi derde mübtelâ

(TAZ. X a / 6)

Leşker-i 'işyânuñı ḳatl eyle gel tevfîḳ ile
Nefsüñ iblîsi senüñ 'âlemde Deccâl olmadın

(TAZ. XII / 10)

(ẕel): Ẕelîl ü ẖor olur emrin ṣıyan
'Âḳıbet maḥrûm olur nefse uyan

(TAZ. XVI/9)

3. Dü-cihân*:*

İki dünya anlamında kullanılan bu terim, yalancı olarak bu dünyayı, gerçek olarak ahireti kasteder. İki âlemde Hz. Peygamber dâima şefaatçi ve önderdir:

Dü-cihâna ṭolı durur lâ-şek
Şöhret-i lâ ilâhe illallâh

(TAZ. I / 3)

'İzzet içre kimi ḳıldı saña hem-tâ ol Kerîm
Kimi beñzetdi nebîlerde dü-'âlemde saña

(TAZ. V / 7)

Dü-cihân rûşen oldı çeşmi anuñ tâ ebed
Hâk-i pâyüñ cevherin her kim ki ḳıldı tûtiyâ

(TAZ. V / 12)

Ehl-i cürmüñ derdine sensin dü-'âlemde ṭabîb
Cürm ile dermânde ḳaldum umarum senden devâ

(TAZ. V / 13)

4. Mürşid-i Kâmil*:*

İnsanları doğru yola ileten, kemale ermiş veli anlamıdadır. Tazarru'-nâme'de bir beyitte geçer:

Mürşid-i kâmillerüñ esrârı'çün
Ümmetinüñ cümlesinüñ varı'çün

(TAZ. XIII / 29)

5. Zikir *:* [132]

Tarikatlerin temelini zikir teşkil eder. Kur'anda yetmiş surede ve iki yüz elli altı yerde zikirden bahsedilmektedir. Zikir

---

[132] Mahir İz, Tasavvuf, İstanbul 1981, s. 100.

dilden kalbe, kalpten de bütün bedene inmelidir. Yalnız dilde kalan zikir, gerçek zikir (vird) sayılmaz. Sûfîler manevî makamlarına göre Esmaü'l-Hüsna'dan bazı isimleri vird edinirler. Bu isimler makam ve erkâna göre değişebilir. En üstün zikrin kelime-i tevhîd olduğu söylenmiştir.

Mihrîye göre zikrin zamanı yoktur, her zaman zikir dilde olmalıdır:

Gice gündüz dilüñde ẕikr eyle
ʻÂdet-i lâ ilâhe illallâh

(TAZ. I / 19)

Allah'ın birliği ve yüceliği mü'minlerin mutlulukla andıkları bir haldir:

Dilde ismüñ ḫalḳ-ı ʻâlem ẕikr ider
Mü'min olan birlügüñe şükr ider

(TAZ. II / 13)

Pertev-i tevḥîd şemʻ ile dilüñi enver it
Kendüñe her demde illâ hûyı durma rehber it
Cân ü dilden imdi bu ẕikri dilüñde ezber it
Naʻra-i yâ hû ile her demde illallâh di

(TAZ. III / 4)

Peygamberimiz de bu zikirlerde bol bol anılır:

Cân u dilden ṣad-hezârân âlüñe etbâʻuña
Eylerem her dem selâm u medḥ ile ẕikr ü senâ

(TAZ. V / 14)

Kur'an zikrin bir diğer yoludur:

Ẕikrüñi her dem didür Ḳur'an ile

Ṣoñ nefesde yoldaş it îmân ile

(TAZ. IX / 28)

Her zikrin temel hedefi illaki Allah'dır:

Ḳamu mülküñ maliki Allâh durur
Zîhi dil ki ẕikri illallâh durur

(TAZ. XII / 6)

6. Tevbe*:*

Allah'tan bağışlanma amacı ile, yaptığı hataları kabullenip yalvarmak anlamındaki bu terim, tasavvufun kalp temizliği için en fazla tavsiye ettiği zikir şekillerindendir. Allah katında affedilmenin ilk şartı tevbe etmektir:

Bulmaḳ isterseñ cinâna dest-res
Tevbeyi dilden giderme her nefes

(TAZ. II / 13)

Bu dilümden ẕemm ile telbîsi kes
Tevbe-i tevfîḳa irgür her nefes

(TAZ. IX / 27)

(kef): Ger daġlarca eylerseñ günâh
Tevbe ḳılsañ ʻafv ider anı ilâh

(TAZ. XVI / 22)

7. Naz *:*

Allah katında naz makamında olanlar yalnızca enbiyalardır:

Enbiyânuñ nâzı ḥaḳḳı yâ İlâh
Evliyânuñ râżı ḥaḳḳı yâ İlâh

(TAZ. X / 5)

8. Zühd:

İlahi yasaklardan yüz çevirmek, emirleri ise yerine getirmektir. Haramın terki avamın zühtüdür. Ariflerin zühdü, kalbin Hak'tan başkasıyla meşgul olmamasıdır. Peygamberin ve Dört halifenin zühdü ise bunların gayet fevkindedir:

Zühd ü taḳvâsıdur anuñ bî-riyâ
Oldı evvel çâr-ı yâr-ı Muṣṭafâ

(TAZ. X / 38)

9. Tarikat, hakikat ve ma'rifet:

Bu terimler birer sefer kullanılmıştır. Bunlar genellikle halifeleri övmek amacıyla ve yüzü suyu hürmetine bağışlanma amacıyla zikredilmektedir:

Hem ḥaḳîḳat ehlinüñ taḳvâsı'çün
Hem tarîḳat ehlinüñ ʻuḳbâsı'çün

(TAZ.X. / 52)

Sînesi Ḳur'ân ile pür-nûr idi
Maʻrifetle dâʼimâ maʻmûr idi

(TAZ. X / 42)

10. Himmet:

Himmet terimi de Tazarruʻ-nâme'de bir defa Kelime-i Tevhîd'in himmeti (yardımı) anlamında kullanılmıştır:

Gösterür ṭoġrı yol bi-ḥamdillâh
Ḥimmet-i lâ ilâhe illallâh

(TAZ. I / 2)

11. Gâfil*:*

Gâfil, aslında habersiz kişidir. Tevhid sırrını bilmez. Nefsine kul olur, ömrünü heba eder. İlm-i tevhîdi evvel emirde öğrenmelidir. Gaflet bir uykudur ve insanı pek çok güzellikten uzak bırakır. Gafletten kutulmanın tek yolu da bu didaktik eserde öğretilir: Tevbe etmek.

'İlm-i tevḥîdi dilüñden eksik itme bir nefes
Çün bilürsin âḫir ey ġâfil gerekdür bu saña
(TAZ. VI / 9)
İmdi ey ġâfiller açuñ gözüñüz
Ġaflete virmeñ iñende özüñüz
(TAZ. XI / 1)
Gelen âḫir ġâfil iken bî-ḫaber
Birüne girer birisinden çıḳar
(TAZ. XI / 1)
(lam) Lîkin tevbeyi terk itmegil
Ġaflet uyḫûsıyla ġâfil yatmagıl
(TAZ. XVI / 23)
Ġaflet uyḫûsından uyan ölmedin
Mihrî 'âlem lâ-beḳâdur lâ-beḳâ
(TAZ. XV /4)

Tasavvuf ile ilgili bölümün başında da belirttiğimiz gibi, bu terimlerin asıl irdelenmesi gereken kısım Divân'ın gazeller bölümüdür. Tazarru'-nâme'de tasavvufî anlamda "gönül" , "aşk", "vahdet", "kesret", "cân" ve "vücut" ile ilgili benzetmeler bulmak mümkün değildir; çünkü bu eser-daha önce de belirttiğimiz gibi-

dinî yönü ağırlıklı olan bir karakter arz eder.

G- SONUÇ

15. Yüzyılın ilginç simalarından olan Mihrî Hâtun'un Tazarru'-nâme adlı eserini dinî ve tasavvufî yönden tahlil etmiş; hayatı, şahsiyeti ve sanatı hakkında kısa bilgiler vermiş bulunuyoruz. Böyle bir çalışma her şeyden evvel, özel olarak Kur'an'da mevcut olan, genel olarak da doğuş devrinde geliştirilen dinî ve tasavvufî terminolojinin 15. asra geçişini görme bakımından zarurîdir. Yunus'tan 15. yüzyıla kadar, Türkçemize giren bu terminolojinin nasıl bir canlılıkta olduğunu anlamak bakımından bu çalışmanın yararlı olacağı muhakkaktır. Bu çalışmaya Divân'ın tahlîli de eklendiği takdirde, tasavvufun Anadolu'da -özellikle Amasya ve civarında- varlığını ne oranda gösterip kültürü ne oranda etkilediği göz önüne serilmiş olacaktır.

Mihrî, bu çalışmada da görüldüğü gibi, derin bir ilim ve irfana sahiptir. Amasya gibi bir taşra şehrinde bu kadar kültürlü bir -hatta Zeynep Hâtun'la iki- kadın şâirin çıkması devrin incelememiz ve dersler almamız gereken bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

H-KAYNAKÇA

Ahmet Rıfat, Lügat-i Tarihiyye ve Coğrafiyye, Keygar Neşriyat, Tıpkıbasım, Ankara 2004.

Akar, Metin; Türk Edebiyatında Manzum Mir'âç-nâmeler, Ankara 1987.

Akseki, İsmail Hamdi; İslam Dini, İtikad, Ahlak, Diyanet Yay. Ankara 1986.

Arslan, Mehmet; Mihrî Hâtun Divânı, Amasya Valiliği, 2007.

Âşık Çelebi; Meşâ'irü'ş Şu'ara Ünv. Ktb TY 1406. 157b

Ateş, Süleyman; İnsan ve İnsanüstü-Ruh-Melek-Cin-İnsan, İstanbul 1985.

Ay, Tahir; Türk Kadın Şâirleri, İstanbul 1934; Ankara 1972.

Aybet, Nahid; Fûzûlî Dîvan'ında Maddî Kültür, Kültür Bak. Yay. Ankara 1988.

Babinger, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, (Çev: Coşkun Üçok) Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara 1982.

Banarlı, Nihat Sami; RTET. MEB. Yay., C.1, Ankara 1970.

Budak, Abdulhamit, Bir Şehir Bir Tarikat Amasya ve Halvetîlik, Amasya Belediyesi Yayınları, Amasya, 2015.

Büyük Türk Klasikleri; Mihrî Maddesi, İstanbul 1987.

Canan, İbrahim; Hadis Ansiklopedisi, Akçağ Yay., Ankara 1996.

Carullâh-zâde Beyânî Tezkiresi; Millet Küt., AE Tarih 757.

Cengiz, Halil Erdoğan; Divân Şiiri Antolojisi, Bilgi Yay., İstanbul 1989.

Coştu, Yakup; *Toplumsallaşma ve Dindarlık*, Ankara 2011.

Çavuşoğlu, Mehmed; Necatî Bey Divânı'nın Tahlîli, İstanbul 1971.

Çavuşoğlu, Mehmed; Necatî Divânından Seçmeler Kültür Bak. Yay., İstanbul 1982.

Çelebioğlu, Âmil; Elifle Harfi ile İlgili Bazı Edebî Husûsiyetler, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul 1986.

Danişmend, İsmail Hami, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İstanbul, 1955.

Devellioğlu, Ferit; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Kitabevi, Ankara 1986.

Eraydın, Selçuk; Anadolu ve Horasan'da İntişar Eden Tarikatler, 3. baskı, Marifet Yay. İstanbul 1990.

Evliyâ Çelebi; Seyahatnâme, C. 1-2, Üçdal Neş., İstanbul 1966.

Fazlur Rahmân; Ana Konularıyla Ḳur'an, Ankara Okulu Yay. Ankara, 1986.

Gemici, Saliha, Mihrî Hâtun Divanı (Karşılaştırmalı Metin, Cümle Yapısı ve Cümle Türleri), Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 1990.

Gibb, E.J.W., Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Otoman Poetry), (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), C.I-II, Akçağ, Ankara, 1999

Gibb, F.J.N.; A History of Ottoman Poetry, London 1902.

Gökbilgin, M. Tayyib; Cafer Çelebi (Taci-zâde) maddesi, İslam Ansiklopedisi.

Gölpınarlı, Abdülbâki; Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İstanbul 1977.

Hakverdioğlu, Metin,;Mihrî Hâtun'un Necatî Bey'in Şiirlerine Nazireleri, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literatureand History of Turkish or Turkic Volume 4/2 Winter 2009.

Hakverdioğlu, Metin; Mihrî Hâtun Divanı (İnceleme- Metin), Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Ahmet Yesevi Ünv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1998.

Hakverdioğlu, Metin; Mihrî Hâtun'un Necâtî Bey'in Şiirlerine Nazireleri, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 2009. Volume 4/2 Winter.

Hasan Ç. Tezkiresi; Köprülü-zâde Ktb. Atıf Efn. 386. 45a.

Hüsameddin Hüseyin; Amasya Tarihi İstanbul 1927

Ipekten, Haluk; Eski Türk Edebiyatında Edebî Muhitler MEB. Yay., İstanbul 1996.

Ipekten, Haluk; Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz Dergah Yay., İstanbul 1994.
Ipekten, Haluk; Mustafa İsen Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü Kültür Bak. Yay., Ankara 1985.
Ipekten, Haluk; Nailî Kadim Hayatı ve Edebî Kişiliği, Ankara Ünv. Yay., 1973.
Isen, Mustafa; Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Gelibolulu Mustafa Âlî (II. Bâyezid Dönemi), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Ḳurumu Atatürk Kültür Merkezi Yay. Ankara 1994; Künhü'l-Ahbar. Sülemaniye Ktb Fatih 4225.
Isen, Mustafa; Türk Edebiyatında Tevhîdler, TDV. Yay. Ankara 1992.
Iz, Fahir; Eski Türk Edebiyatında Nazım, İstanbul1967. Açıkgenç, Ankara, 1996.
İz Fahir, Günay Kut; Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri; Ötüken-Söğüt Yay. İstanbul 1985. Mihrî Maddesi.
J.von Hammer; Osmanlı Tarihi MEB. yay. Haz. Abdülkadir Karahan C.1 İstanbul 1991.
Kabaklı, Ahmed; Türk Edebiyatı, İstanbul 1966.
Karahan, Abdulkadir; İslam Ansiklopedisi "Mihrî Hâtun" Maddesi.
Karahan, Abdülkadir; Nabî Kültür Bak. Yay. Ankara 1987.
Kastamonulu Latifî; Süleymaniye Ktb. Lala İsmail 313 106a.
Kazancı, A. Lütfi; Peygamberler Tarihi Feza Yay. İstanbul 1997.
Kızıltan, Mübeccel, Divân Edebiyatı Özelliklerine Uyarak Şiir Yazan Kadın Şâirler, Boğaziçi Ünv. Öğreti Üyesi, İstanbul.
Kocakaplan, İsa; Açıklamalı Edebî Sanatlar, MEB. Yay., İstanbul 1992.
Kocatürk, V. Mahir; Divân Şiiri Antolojisi, İstanbul 1949.
Kocatürk, Vasfi Mahir, Dîvan Şiirinde Meşhur Beyitler, Ankara 1963.
Kortantamer, Tunca, Eski Türk Edebiyatı, Makaleler I, Ankara 1993.
Köprülü, M. Fuad; Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken Yay. İstanbul 1984.
Köprülü, M. Fuad; Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara 1976.

Kurnaz, Cemal; Halk ve Divân Şiiri'nin Müşterekleri Üzerine Denemeler, Ankara 1990.

Kurnaz, Cemal; Münâcât Antolojisi, TDV. Yay., Ankara 1992.

Levent, Agah Sırrı; Divân Edebiyatı-Kelimeler, Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar- Enderun Yayınevi, İstanbul 1984.

Mahmud Cemaleddin El-Hulvi, *Lemazat-ı Hulviyye*, Yay. Haz. Mehmet Serhan Tayşi, Semerkant Yayınları, İstanbul 2013.

Mazıoğlu, Hasibe; Eski Türk Edebiyatı, Türk Ansiklopedisi, C. 32.

Mehmed Tahir (Bursalı); Osmanlı Müellifleri, İstanbul 1333.

Mihrî Hâtun Divânı Nüshaları: Ünversite Küt., No. T.1994/2; Ali Emîrî Küt. No. 414 ve Ayasofya Küt. No. 3974. (Bakü'de olduğu bilinen nüsha)

Mutlu, İsmail; Yeni İslâm İlmihali, Yeni Asya Neşriyatı, İstanbul 1992.

Müştaḳova, E .İ; Mihrî Hâtun Divânı Basma Nüshası Moskova 1967 TDK.

Necatigil, Behcet; Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İstanbul 1960.

Nursî, Bediüzzaman Said; Sözler, Yeni Asya Neşriyatı, İstanbul 1990.

Onay, Necmeddin Halil; Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar TDV. Yay. (Haz. Cemal Kurnaz) Ankara 1993.

Özek, Ali, Hayrettin Karaman; Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, TDV. Yay., Ankara 1993.

Öztuna, Yılmaz; Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken Yay., İstanbul 1977.

Öztürk, Yaşar Nuri; Tasavvvufun Ruhu ve Tarikatler. İstanbul 1988.

Pala, İskender; Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü Kültür Bak. Yay., Ankara 1989.

Pala, İskender; Divân Edebiyatı, Ötüken Yay., İstanbul 1997.

Pascal, Blaise; Düşünceler, Kaknüs Yay. çev: Metin Karabaşoğlu, İstanbul 1996.

Pekolcay, Necla; İslami Türk Edebiyatı, İstanbul 1968.
Sehî Bey; Heşt Bihişt, Süleymaniye Ktb. Hamidiye 1503. 24a
Sevgi, Ahmed, Mustafa Özcan, Prof Ali Canip Yöntem'in Eski Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri, Sözler Yay., İstanbul 1996.
Sombahar Dergisi, Kadın Şâirler Özel Sayısı, Kardeşler Matb. İstanbul 1994.
Suruç, Salih; Peygamberimizin Hayatı Feza Yay., İstanbul 1998. Türk Dünyaysı El Kitabı C.3.
Tanpınar, A. Hamdi; Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul 1969.
Tanpınar, A. Hamdi; 19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1985.
Tarama Sözlüğü, TDK. Yay. Ankara 1974.
Tarlan, Ali Nihat; Necatî Bey Divânı, MEB. Bas., İstanbul 1963.
Tarlan, Ali Nihat; Şeyhi Divânı Tetkiki, Suhulet Bas., İstanbul 1934.
Tatçı, Mustafa; Yunus Emre Divânı-İnceleme-Kültür Bak. Yay., Türk Klasik Eserleri Dizisi, Ankara 1990.
Tektaş, Nazım, Sadrazamlar, Çatı Kitapları, İstanbul 2002.
Tökel, Dursun Ali, Dîvan Şiirinde Mitolojik Unsurlar; Şahıslar Mitolojisi, Akçağ, Ankara 2000.
Tuman, İnehan-zâde Mehmed Nail, Tuhfe-i Naili-Dîvan Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri, MEB Yayınlar Dairesi Nüshası, B/870
Türk Dili Özel SayısıII (Divân Şiiri), sayı 415-416-417,1986
Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Mihrî Mad. C. 2, Dergah Yay. İstanbul 1986.
Uraz, Murat; Kadın Şâirlerimiz, İstanbul 1941.
Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Osmanlı Tarihi II. TTK. Bas. Ankara 1988.
Yalçın, Özkan; Yedinci Şehir-Deneme-, Amasya 1996.
Yazır, Elmalılı Hamdi; Hak Dini Kur'ân Dili, Haz. İsmail Karaçam, Azim Yay. İstanbul 1995.

Yeniterzi, Emine; Divân Şiirinde Na't, TDV. Yay. Ankara 1993.

Yıldız, Hakkı Dursun; Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Çağ Yay. İstanbul 1989.

Zihnî; Meşâirü'n Nisa, İstanbul 1878.

Zuhaylî, Vehbe; İslam Fıkhı Ansiklopedisi, Risale Yay., İstanbul 1994.

Yer ve Şahıs İsimleri İndeksi

A

B

C

Ç

D

E

F

G

H

Ḥ

H

I

İ

K

Ḳ

K

Ḳ

K

L

M

N

O

Ö

P

R

S

Ş

T

Ü

V

Y

Z

EKLER.

Ek.1 Mihrî Hâtun'un Necatî Bey'e Nazire Gazelleri

Nazîre, bizim edebiyatımızda oldukça sık kullanılan önemli bir kültür hazinesidir. Nazîre edebiyatı sayesinde bazen, bir şâirden yola çıkanlar, bir çok çağdaşı ile karşılaşıp aynı düşünen, aynı yazan bir neslin anatomisini çıkarma şansını elde edebilirler.

Nazîre, Arapça nazîr; eş, benzerden türetilmiştir. Dar anlamı ile bir şairin başkasının beğenilen bir şiirine biçim, ölçü, kafiye ve konuda eş olarak söylediği şiir demektir.

Dîvân edebiyatında nazîre bugünkü anlamı ile bir taklit değildir. Şair sevdiği ve saydığı bir şairin herhangi bir şiirini beğenir, aynı vezin ve kafiye ile onun benzerini yazar. Bunun taklit ile bir ilgisi yoktur; sadece şiirine nazîre söylenen şaire karşı gösterilmiş bir kadirşinaslıktır.

Nazîresi yazılan şiir için, ön yargılı olarak, dîvânın en güzel ve devrinin en beğenilen şiirlerindendir dersek yanılmış olmayız. Nazîre bir devrin ortak sevgilerinin, ortak hislerinin ve ortak zevklerinin bir tezahürüdür.

Pek çok kaynakta hayatı ve eserleri hakkında kolaylıkla

bilgi bulabileceğimiz Necâtî hakkında uzun, değişik ve orijinal değerlendirmeler Wilkinson Gibb'in Osmanlı Şiir Tarihi adlı eserinde mevcuttur.[133] Gibb, Mihrî Hâtun hakkında da şu ifadeyi kullanır:

"Tezkirelerin şehadetine göre bu büyük üstadın (Necâtî) şiirlerini doğrudan doğruya model olarak kabul eden şairlerin en ilginci ve önemlisi Mihrî Hâtun'dur."[134]

Mihrî Hâtun[135]'un Necâtî Bey[136]e nazîreleri meşhurdur. Mihrî hakkında, aşağıdaki hicve muhatab olacak kadar Necâtî Bey'i kızdırmış, onu taklitle yola çıkmış ve bazen gerçekten ustasını yakalamış hissi veren şiirler yazmış bir şâiredir, diyebiliriz. Necâtî, Mihrî'nin bu aşırı ilginden rahatsız olup aşağıdaki şiiri yazmıştır:

İy benüm şi'rüme naẓîre diyen
Çıḳma râh-ı edebden eyle ḥaẕer
Dime ki işte vezn ü ḳâfiyede
Şi'rüm oldı Necâtîye hem-ser
Ḥarfi üç olmaḳ ile ikisinüñ
Bir midür fi'l-ḥaḳîḳa 'ayb u hüner[137]

Necâtî, Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid döneminde

---

[133] E.J.W. Gibb, **Osmanlı Şiir Tarihi (A History of Otoman Poetry)**, (Tercüme: Ali Çavuşoğlu), Akçağ, Ankara, 1999, C. I- II, s. 374-375.

[134] **A.g.e.** C. I- II, s. 376.

[135] Metin Hakverdioğlu, **Mihrî Hâtun Divanı Edisyon**-Kritik, Kazak-Türk Ahmet Yesevi Üniversitesi, 1998.

[136] Mehmet Çavuşoğlu, **Necâtî Divanından Seçmeler**, Kültür Bakanlığı Yay. İstanbul 1982; Ali Nihat Tarlan, **Necâtî Bey Divanı**, MEB Yay. İstanbul 1963.

[137] Mehmed Çavuşoğlu, **Necâtî Bey Divanı'nın Tahlîli,** İstanbul 1971. s. 21

baş tacı edilmiş; kadr ü kıymeti bilinmiş bir şâirdir. Her ne kadar o da Kastamonu gibi bir taşra şehrinden İstanbul'a gelmişse de arkasında bıraktığı bir çok şâirden tabidir ki daha üstün taraflara sahipti. Buna Der-saadet havası da eklenince, şâirin mükemmele ulaşması zor olmamıştır. Mihrî ise Amasya'da kapalı bir muhitte ancak bu kadar başarılı olabilirdi:

Mihrî Necâtî şi'rine dirsüñ naẓîre lik
Sen bir gedâ vü müflis o bir pâdişâh ile[138]

Mihrî'yi Necâtî ile kıyaslayabileceğimiz tek yön kadınca bir seziye sahip olması ve buna hafif bir lirizm tadı katabilmesidir. Mihrî, açık fikirliliği, erkekten sakınmayacak kadar medenî ve kendi nefsine güvenen birisi olması hasebiyle diğer şâirlerden daha fazla ilgi çekmektedir. Aşklarını açıkça şiirine konu edebilmesi, tabiat tasvirleri ve duygu tahlilerine şiirinde yer vermesi de yine Necâtî'den onu farklı kılmaktadır, denebilir.

Âşık Çelebi, tezkiresinde Mihrî için bu konuda "egerçi zendir amma ol na-merd nice merd-i meydâna çifte zendir. Nitekim Necâtî'ye ta'riz idüp dimişdür:
Necâtî dimişdür:

Tek yerde gökte ẕerre ḳadar miḥnet olmasun
Örti döşek Necâtiye bir bûriyâ yeter

Mihrî dimişdür:

Sen ey Necâti ister iseñ bûriyâ döşek
Yâr eşiginde Mihrîye bir ḳurı câ yeter"[139]

kaydı vardır.

---

[138] Metin Hakverdioğlu, **Mihrî Hâtun Divanı Edisyon-Kritik**, Kazak-Türk Ahmet Yesevi Üniversitesi,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 1998, s. 322.

[139] Âşık Çelebi, **Meşa'irüş-Şu'ara**, Ünv. Ktp. nr T 2406

XV. yüz yılın bu iki ilginç siması yukarıda bahsettiğimiz nazîre edebiyatının en ilginç örneklerini de vererek bu sahada önemli bir yer işgal etmişlerdir. Necâtî, taklit edilen, Mihrî ise taklit eden olması hasebiyle incelenmeye değerdir.

Bugüne kadar hemen her kaynakta "Mihrî, Necâtî'nin mukallidi bir şâiredir." denir; fakat bu taklidin hangi boyutta olduğu iki dîvândan ayrıntılı olarak incelenip gün yüzüne çıkarılmamıştır. Biz bu çalışmamızda bu eksiği giderip, nazîre edebiyatımızın bu ilginç ve bazen kavgalı kalemşörlerinin dîvânlarındaki kardeş şiirlerini gün yüzüne bir kez daha çıkarmayı amaçladık

Mihrî'nin Necâtî'nin şiirine nazîre 20 şiirini iki dîvânı tarayarak tablolar halinde yan yana getirdik. Bu gazellerin; kafiye, redif, vezin ve içerik bakımından birbirinin tıpkısı olmasına dikkat ettik. Ayrıca şunu da gördük ki Mihrî, nazîre harici şiirlerde Necâtî'den uzak sesler ve anlamlar yakalama peşindedir. "Boynuz kulağı geçer" sözü gazaliyat bölümündeki bazı şiirler için rahatlıkla söylenebilir. Mihrî, gerçekten-aşağıdaki örneklerde görüleceği gibi-bazen ustasını kızdıracak kadar gazel sahasında lirizmi ve heyecanı yakalamıştır. Mihrî'nin gazellerinin, kasîde ve Tazarru'-nâme şiirlerinden çok daha üstün olduğunu söyleyebiliriz. Necâtî'nin bazı gazellerinde yakalayamadığı lirizmi onun ürkek, çekingen dizelerinde bulabiliyoruz. Buna bir de kadın hassasiyetini eklemek, ona ayrı bir çeşni katıyor, diyebiliriz.

Aşağıdaki 20 nazîreyi bu bilgiler ışığında okumak ve incelemek bu devir ve nazîre kültürümüz hakkında yeni ufuklar açacaktır.

4. METİNLER

XLVII Necâtî[140] (Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün) Eşigüñden gider oldı dil-i âvâre meded Dostlar olmaya mı bu ġama bir çâre meded Derdüm ol deñlü degildür k'ola şerbetle 'ilâç Beni size gerek ise meded ol yâre meded 'Âḳil-i ṣâbir idüm 'âşıḳ-ı şeydâ ḳıldı Yüz urup yalvaruñ ol gözleri saḥḥâra meded Ey gönül dostlaruñ uş anı dilber fâriġ Meger Allâhdan ire derdüñe bir pâre meded Ey ḫarîm-i ḫaremüñ dâr-ı şifâ her demde Şerbet-i vaṣl ile iriş dil-i bîmâra meded Ṭâb-ı ḥasretler ile yaḳdı beni nâr-ı firaḳ Serv-i nâz olmaz ise sâye-i divâre meded Zâr zâr ağlamaġa ḫaste Necâtî ḥâlüñ Dil-i ġam dîde ile dîde-i ḫunḫâra meded	**XV Mihrî[141]** (Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün) Eyledi yâr beni derd ile âvâre meded Ölürem itmez ise ḥasret ile çâre meded Öldürürdüm dir imiş zülfiñe çeşmüñ beni yâr Virme cellâd eline aş beni ol dâre meded Çeşm-i mestüñ yine nâ-ḥaḳ yire ḳan eylemesün Suçunı bildüre ḳatlansun a bir pâre meded Şerbet-i la'lüñ imiş ḫaste dile dost şifâ Demidür eyle devâ bu dil-i bî-mâra meded Bir nefes ḳaldı ki Mihrî vire cân firḳat ile Çıḳmasun ḥasret ile hey meded ol yâre meded
CCL Necâtî (Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün) Ṭutupdur zülfüñ ucından cemâlüñle cihân âteş Giceyle olıcaḳ ḫalḳa ḳaṭî eyler ziyân âteş 'Aceb midür naṣîḥât eyledükce iñlese gönlüm Bilürsin üstine ṣu sepseler eyler fiġân âteş	**LXVIII Mihrî** (Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün) Ruḫuñ envâr-ı ṣavḳından ṭolupdur bu cihân âteş Vücûdum mülkini yaḳsa 'aceb mi her zamân âteş Yaḳup 'aşḳuñ odın sînemde dâ'im ṣaklaram câna Anuñ'çün ḫâne-i dilde yanar her dem nihân âteş

[140] Ali Nihat Tarlan, Necâtî Bey Divanı, MEB Yay. İstanbul 1997 (Necâtî'nin tüm şiirleri bu eserden alınmıştır.)

[141] Metin Hakverdioğlu, Mihrî Hâtun Divanı Edisyon-Kritik, Kazak-Türk Ahmet Yesevi Üniversitesi,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 1998 (Mihrî'nin tüm şiirleri bu eserden alımştır.)

Ġam u ġuṣṣâ üşüp göñlüm evüñ yıḳduḳları budur Ki eṭrâfâ ulaşmaya derûnumda yanân âteş Eger dîdâr ümîdi olmayaydı bâġ-ı cennetde Cehennem gibi olaydı gül ile erġuvân âteş Gerek aġla gerekse gül cihân fâriġdür ey bülbül Kimine âteş olur gül kimine gülsitân âteş Beni senden ṣovutmaġa sevâduñ ekşidür nâṣiḥ Bilür kim sirke ile yig söyünür bî-gümân âteş Necâtî göñlini her dem ider bir lâle ruḫ yaġma Ṣanasun Bursa şehridür ki yaḳar her zamân âteş	Firâḳuñla viṣâlüñle dil-i mecrûḫa ey dilber Olur her nâr bir gülşen olur her gülsitân âteş İlâhî gülşen-i ḥüsnin gözüm yaşıyla sen ṣaḳla Ṭolupdur gerçi âhumdan zemîn ü âsumân âteş Çıḳar cân raḫtını şehr-i bedenden Mihrî dil-ḫaste Fedâ ḳıl yâr yolunda ki ider nâ-gâh ziyân âteş
CLVIII Necâtî (Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün) El ṣundı ḥüsn dâmenine ey nigâr ḫaṭṭ Ḳoma ki çıḳa dâ'ireden zinhâr ḫaṭṭ Ortaya atdı benlerüñi ḳapdı fitneler Nâziglüg ile kendözi ṭutdı kenâr ḫaṭṭ Bir toz ḳoparmayınca ḳomadı görür misin Zülf ü ruḫ arasında zihî nâ-bekâr ḫaṭṭ Yaḳışdı ḥüsni şem'ine pervâne oldı ḫaṭṭ Yazdurdı gül yanaklarına perde-dâr ḫaṭṭ Câ'iz midür ki ḫaṭṭ-ı lebüñ örte la'lüñi Yâḳûta vire gelmiş iken iştiḥâr ḫaṭṭ Derd ehline getürdi maḥabbet selâmını Dürdi cefâ varaḳlaruñ ey gül'iẕâr ḫaṭṭ Vaṣf itme istedükce ḫaṭṭ-ı murġ-bâruñı İñler ḳalem diliyle begüm zâr u zâr ḫaṭṭ Ḫaṭṭı ḳarardıġına Necâtî gücenme kim Merġûb olur naẓarda bulıcaḳ ḳarâr ḫaṭṭ	**LXXI Mihrî** (Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün) Arż itdi gülşene görüñ ol gül-'iẕâr ḫaṭṭ Naḳş itdi gül varaḳlarına yazdı yâr ḫaṭṭ Ṣandum seḥâba girdi veyâḫod ṭutuldı gün Olmış güneş yüzinde meger âşikâr ḫaṭṭ Yazmış cemâli levḥine reyḫan ḫaṭṭ-ı riḳâ' Devr-i ḳamerde gör nice bulmış ḳarâr ḫaṭṭ İster ki la'li çeşmi ile tâze ter ola Âb-ı kenâre geldügi bu sebze-zâr ḫaṭṭ Bildi ḥadinde yazdı ḫaṭın ḳıl ḳalemle yâr Merġûb olur kenâre yazılsa ġubâr ḫaṭṭ Şimden girü vefâ ḫaṭṭını ḳıl ḳalemle yaz Cân levḥasında ṣaḳlayalum yâdigâr ḫaṭṭ Geldi 'iẕârı üstine leşker çeküp bugün 'Âşıḳların ya'ni ki ide târ ü mâr ḫaṭṭ Ṣanma cemâl ayînesinde gözüm ıram Bir toz getürmek ile sen ey nâ-bekâr ḫaṭṭ

	Geldise ḫaṭṭı gül yüzine Mihrî ġam degül Ter-ġonca iken eylemişüz iḫtiyâr ḫaṭṭ
CCLIX Necâtî (Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün) Doldur var iken sâḳî yâkut-ı revândan ḥaẓ Çün 'ömr degül bâḳî al ḳût-ı revândan ḥaẓ Ey şeyḫ nedür tedbîr alnuma benüm taḳdîr Yazmış kim alam dâ'im bir ḳaşı kemandan ḥaẓ Gül-zâr-ı cinân ise vuṣlât yolınuñ bâġı İtmege ma'âza'llâh dil bâġ-ı cinândan ḥaẓ Ḫaṭṭuñ geleli meylüm la'lüñe ziyâd oldı Artar ecel irdükce her kişiye cândan ḥaẓ Nâz ile geçüp bir gün sögmedi du'âcıya Geçdi günüm almadum 'ömr-i güzerândan ḥaẓ Gün gicelüdür zülfüñ belüñi ḳuşatmasun Ko ḳılca ḳolum ḳılsun ol mûy-ı miyândan ḥaẓ Ol serv Necâtînüñ baḳmaz yüzine zîrâ Şimşâd-ı bahâr itmez evrâḳ-ı ḫaẓandan ḥaẓ	**LXXII Mihrî** (Mef'ûlü Mefâ'îlün Mef'ûlü Mefâ'îlün) Cân bülbüli ötdikçe sen ġonca-dehândan ḥaẓ İtmedi cihân içre bir bâġ-ı cinândan ḥaẓ Ey ehl-i ṣafâ cehd it 'aşḳ ile geçir 'ömri Bulmaḳ diler iseñ ger cân ile cihândan ḥaẓ Tîr-i müjeñi cânâ atsun ḳo kemân-ebruñ Eyler bu dil ü cânum ol tîr ü kemândan ḥaẓ Gül-zâr cemâlüñi bozdı mı ṣanur ḫaṭṭuñ İtmez mi ṣafâ ehli hey vaḳt ḫazândan ḥaẓ Çeşmi der imiş Mihrî'ñ cânın ḳıluram yaġma İtsün iderüz ġâyet hey biz o ziyândan ḥaẓ
CVIII Necâtî (Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün) Dil kişverine zülf-i siyâhuñ belâ yeter Yıḳmaġa bu vilâyeti ol ejdehâ yeter Geh yaş gelür gözümden ü geh yaş yerine ḳan Derd-i derûnı bilmege bu mâcerâ yeter Çoḳlar semend-i nâz binüp yeldürür velî Meydân-ı hüsn içinde bulunmaz safâ yeter	**XLVII Mihrî** (Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün) Kim var güzeller içre cihânda saña yeter Yâ ḫod belâ-keş 'âşıḳ-ı şeydâ baña yeter Dil hücresinde her gice 'aşḳuñ muṭavvelin Görmeye cân delîl ü tenüm bûriyâ yeter Zecr ise ḥadden aşdı gözüm yaşı başdan Cevr ise yetdi cânuma ey dil-rübâ yeter Ḳahruñ cihânda ben görürem luṭfuñı raḳîb

La'lüñ ḫayâl ile dile zülfüñ sitemleri Ger bâl eger belâ ise ey dil-rübâ yeter Ey çarḫ sen de yâr gibi olma bî-vefâ Zîrâ bu deñlü 'âleme bir bî-vefâ yeter Bîmâr-ı 'ışka şerbet ile eyleme 'ilâç Var ey ṭabîb ḳo beni derdüm baña yeter Cânuma geçti ġamzeñe hey di teraḥḥum it Oldı ġaraż cefâ ise ey ḳaşı yâ yeter Tek yirde gökde ẕerre ḳadar minnet olmasun Örti döşek Necâtîye bir bûriyâ yeter	Öldürmek ise 'âşıḳı hey bî-vefâ yeter Yüz sürmek ile izlerine oldum 'âşinâ Kûyuñda itlerüñle bu dem mübtelâ yeter Sen ey Necâti ister iseñ bûriyâ döşek Yâr eşigünde Mihrîye bir ḳurı câ yeter Bir dâne ile zülfi göñül murġın itdi ṣayd Baña cihânda 'ömrüm oldıḳça ġıdâ yeter
CCLXXXVII Necâtî (Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün) İtmeyince sen boyı serv-i revânı kendümüñ Ey yüzi gül bilmedüm vallâhi cânı kendümüñ Ḳâmetüñ gördüm ḳıyâmetler ḳopardum 'âḳıbet Eyledüm sen fitne-i âḫir zamânı kendümüñ Pâdişâhum itdügüm ḫod-râyluḳlardan meded Kend'özümi yâledüm yoluñda fânî kendümüñ Şem' gibi 'aşḳ odına yanayın ḳoñ yanayın Maḥv olınca dünyede nâm u nişânı kendümüñ Uş bu 'aşḳ-ı pâkden billâhi ṣofî saña ne Işṣısı var ise dil-dâruñ ziyânı kendümüñ Ḳapladum rûy-ı zemîni dâne dâne eşk ile	**XCIV Mihrî** (Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün) Gel gel ey dilber ki sensin tende cânı kendümüñ Senüñ ile şâd olur rûḥ-ı revânı kendümüñ Yidigüm derd içdigüm ġamdur enîsüm ġuṣṣa yâr Sensüzin nice geçer gör bu zamânı kendümüñ Dil ne çekmişdür Züleyḫâ-veş belâ-yı hecr ile Eline girince sen Yûsuf-ı s̱ânî kendümüñ Ḳâmetüm çenk oldı ten bir ḳıla döndi râstî Eyleyince âh sen mûy-ı miyânı kendümüñ Dost Mecnûn olalı Leylî ṣaçuñ sevdâsına Gör ne çıḳdı 'âleme nâm u nişânı kendümüñ Gördigine meyl ider dil ebsem olmaz nidem âh Kendü kendümden gelür baña ziyânı kendümüñ

Eyleyem gibi gelür cev cev cihânı kendümüñ Ortada nesne görinmez ey Necâtî yine hiç İdemedüm gibi ol nâzig miyânı kendümüñ	Cân vire hicrüñde Mihrî mihrüñi terk itmeye Çüriyüp ger ḫâk olırsa üstüḫânı kendümüñ
CXMIX Necâtî (Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün) Cemâlüñ muṣḥâfı ḥaḳḳı mübârek fâldur zülfüñ Ki ṭâvûsî mürekkeble yazılmış dâldür zülfüñ Meger serv-i bülendüñden yire düşmişdür ânuñ'çün Ḳararmış cümle endañ mı şikeste ḥâldür zülfüñ Ne cân ile duralum biz siyâset-gâh-ı ʿaşḳuñda İki cellâddur ġamzeñ iki çengâldür zülfüñ Bugün urmaḳda ṭutmaḳda ḳaṭı saḫḫârdur ġamzeñ Bugün aṣmaḳda başmaḳda ḳaṭı ḳattâldur zülfüñ Necâtî her müselmânuñ görür ḳaydını ol kâfir Baña geldükçe her dâ'im işi iḥmâldür zülfüñ	**XCVII Mihrî** (Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün) Yine dil murġına dâne döker ne ḥâldür zülfüñ Meger cân boynına ḥalḳa ṣalar muḥtâldür zülfüñ Ḳamer serv üzre çıḳmışdur görirüz ṭurrañ altında Cemâlüñ gülsitânından egilmiş dâldur zülfüñ Egerçi çeşm-i ḫûn-rîzüñ içer nâ-ḥaḳ yire ḳanı Velî ḳatline ʿuşşaḳuñ iñen fiʿl-ḥâldür zülfüñ Dizer bir ḳılda ʿuşşâḳı meger ḥüsnüñ ḳıyâmetdür Ki ʿaḳl u dil ü dîn alur begüm deccâldür zülfüñ Hevâ-yı zülfiñüñ Mihrî daha geçmez hevâsından K'anı yel gibi yeldürdi nice meh sâldur zülfüñ
CCC Necâtî (Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün	**LXXXIII Mihrî**

Fâʻilün) Cevre mâʼil olmasun yâri İlâhî kimsenüñ Ẓulmi ʻâdet eylemesün pâdişâhı kimsenüñ Şâhid-i ʻaşḳ idi yaşum ḳanlu çıḳarduñ anı Böyle mecrûḥ olmasun yâ Rab güvâhı kimsenüñ Ben güneh-kârı bugün menʻ itme ṣofî içmede Kim ṣorulmaz kimseden yârın günâhı kimsenüñ Ṭaşlar altunda ḳalupdur ḳaṭı göñlüñden elüm Böyle nâ-çâr olmasun ḥâli İlâhî kimsenüñ Âh u efġânum bu ḳorḫudan uyutmaz ḫalḳı kim Saña düşinde düşe nâ-geh nigâhı kimsenüñ Ey güzellik burcına ḫurşîd olan yaḳmâ beni Yirde ḳalmaz çün bilürsin dûd-ı âhı kimsenüñ Diñ Necâtî ġuṣṣadan ġam çekmesün kim yoḳdurur Âsitân-ı mey-kede gibi penâhı kimsenüñ	(Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) Olmasun aġyâr ile yâri İlâhî kimsenüñ Arṭmasun günden güne derd ile âhı kimsenüñ Giceler ney gibi nâlân eylerem gündüz fiġân Olmasun bencileyin ḥâli İlâhî kimsenüñ Âsitânından beni menʻ itme nâṣiḥ dilberiüñ Kaʻbeye yüz süricek ḳalmasun günâhı kimsenüñ Zâhidâ ʻayb eyleme dil virdigüm dilberlere Olmamaḳ bunlara olur mı nigâhı kimsenüñ Ḥüsn eline şâh olalıdan yaḳar dil şehrini Böyle ẓâlim olmasun hiç pâdişâhı kimsenüñ Gâh zülfi ḥâʼil olur ruḫlarına geh ḫaṭı Ḳalmasun Mihrî seḥâb içinde mâhı kimsenüñ

CCCXXXI Necâtî (Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)	**C Mihrî** (Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün)
Âs-mânîler geyüp gün gibi mâhum gitme gel Göklere boyanmasun feryâd u âhum gitme gel Hây esirge zülfünüñ zencîrinüñ şeydâlaruñ Ḳıyma kendü ḳullaruñdur pâdişâhum gitme gel El götürüp rûz u şeb derdüñi eylerdüñ ṭaleb Ben elümle itmişem bildüm günâhum gitme gel Defter-i naḫn-ı ḳımâna da nasîbe yoḳ zevâl Ey belâsı ḳısmet-i luṭf-ı İlâhum gitme gel Ey beni hicriyle ḫâk iden saña yalvarmaġa Başdan ayaġa dil olmışdur giyâhum gitme gel Şemʻi gibi bir nefes bâlînüm üzre ḳıl ḳarar Uş ʻadem ṣaḥrâsına ṭoġruldı râhum gitme gel Dûd-ı âhuñdan Necâtî derd mendüñ yollaruñ Ḳaranulıḳ eyledi baḫt-ı siyâhum gitme gel Âfitâb-ı serv-ḳadsin ẓıll-ı âlî müstedâm Devletüm âsâyişüm püşt ü penâhum gitme gel	Gitmege ʻazm eylemişsin âh şâhum gitme gel Ḳorḳaram ki saña te'ŝîr ide âhum gitme gel Ḳılma maḥrûm ḫˇân-ı vasluñdan dil sâʻilleri Âsitânuñdur bugün püşt ü penâhum gitme gel Gerçi kim ʻaşḳuñ yolında cürmi çoḳdur ʻâşıḳuñ Ben seni sevmekden özge yoḳ günâhum gitme gel Çenberin çarḫuñ yaḳar nâr-ı şerârum dostum ʻÂlemi ẓulmetde ḳor dûd-ı siyâhum gitme gel Ṭâḳ-ı ebruñsuz sücûd itmez bilürsin ehl-i ʻaşḳ Ehl-i İslâma yazıḳdur ḳıble-gâhum gitme gel Gün cemâlüñle münevver olmış iken cân u dil Ẓulmet-i ġamda ḳoma Mihrîyi mâhum gitme gel

CCCLXX Necâtî (Mefâʻilün Feʻilâtün Mefâʻilün Feʻilün) Gözümde ʻaks-i cemâlüñ bahâra beñzetdüm Yaşum bahârda ṭaşmış pınâra beñzetdüm Cigerde cemʻ olalı ḳanlu ḳanlu peykânuñ Derûn-ı sînemi gördüm enâra beñzetdüm Görünce ḥüsn deñizüñde ḫaṭṭuñuñ ḳarasın Necât sâḥili ṣandum kenâre beñzetdüm Ṣaçuñ hevâsı ile yolları muʻaṭṭar ider Nesimi ḳâfile-i müşg-bâra beñzetdüm Güzel görinür ıraḳdan görinse her nesne Anuñ içün güneşi rûy-ı yâra beñzetdüm Sirişk yaġmurı diñsün ki barḳ-ı âhumdan Ḳarañu gicelerümi nehâra beñzetdüm Ögerseñ ol ruḫı ög kim Necâtî vaṣf ideli Beyân varaḳlarını lâle-zâra beñzetdüm	CXX Mihrî (Mefâʻilün Feʻilâtün Mefâʻilün Feʻilün) Nigâr ruḫlarını lâle-zâra beñzetdüm Benefşe ṣaçlarını müşg-bâra beñzetdüm Cemâli gülşeni gördüm ü didüm el-ḥaḳ Şukûfe ile müzeyyen bahâra beñzetdüm Çemende ḳâmetini gördüm o gül-endâmuñ Gözüni nergis ü boyın çenâre beñzetdüm Sefîne-i dili ġarḳ idicek gözüm yaşı Ḥabîb dâmenini ben kenâre beñzetdüm Dilinde şâm u seḥer Mihrînüñ budur ẕikri Vefâsı yoḳ ṣanemi rûzigâre beñzetdüm
CCCXM Necâtî (Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) Baña dirmiş şöyle kendüñ mübtelâ göstermesün İḫtiyâr eldeyse ḥüsnüñ dil-rübâ göstermesün Her kişi izi ṭozuñ başına tâc idinmesün Her gedâ kend'özini bir pâdişâ göstermesün Ehl-i derdüñ dûd-ı âhından ṣaḳınsın âyine Yârı ḫod-bîn itmege iñen ṣafâ göstermesün	CXXII Mihrî (Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) Ayru düşdigüm ḥabîbümden Ḫudâ göstermesün Olduġum serv-i bülendümden cüdâ göstermesün Laʻl-i nâbından beni maḥrûm ḳılsun râżıyam Deñ raḳîbe vaṣl-ı ḫânından ʻaṭâ göstermesün Yüze yüz yâre muḳâbil olmasun deñ âyine Kendü özün gizlesün ol bî-ḥayâ göstermesün

Zâhidâ dünyâ degül meyl eyler iseñ cennete Sevdügümüñ yüzin Allâhum baña göstermesün Şâķiyâ nuķl-ı lebüñ şun bağrumuz ezdi şarâb Acımışdur bize nâ-geh bir belâ göstermesün Geh firişteh geh perî anmaķdan ol ise murâd K'anları yâr ile bir görem Ḫudâ göstermesün Buseñe cân vireyin dirmiş Necâtî yâre diñ Virür îmânuñ bile bir dem rıżâ göstermesün	Ķande bir ḫûbî görürse bizden artuķ cân virür Ârifâne zevķ idüp zâhid riyâ göstermesün Dostlar billâh deñ ol sevdigüm dildâre kim Mihrîye cevr idüp aġyâre vefâ göstermesün
CDX Necâtî (Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün) Şöyle muḥkem ṭutayın bir daḫi dil-dâr etegin Yâ elüm ķâṭʻ ideler yâ keseler yâr etegin Yaķasından geçürüpdür ser-i zülfün bilürüz Nice çoķ başlıdur elden ķomaz inkâr etegin Âferîn ol iki ferzâneye kim eyledi çâk Biri şaḥrâ yaķasın biri kuh-sâr etegin Nice bir ṭolaşur aķ boynuña zülfüñ nice bir Yaķaña dikmedi yâ zülf-i siyâh-gâr etegin Yine gülşende meyüñ ʻaybunı setr itmek içün N'ola rindâne ṭutarsam yine gül-zâr etegin Beni öldürme ki Ferhâda felek ķıyduğına Dögünür ṭolduruban ṭaş ile ṭağlar etegin İşidirüz ki er erden biter ey tâze nihâl Ṭutayın ben de varup ʻâşıķ olanlar etegin Bu Necâtî nażara gelmedi göz yaşı gibi Yire geçdi ṭutalı çeşm-i güher-bâr etegin	**CXXVIII Mihrî** (Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün) Düşdüm ayaķlara elden ķomadum yâr etegin Gerçi yârüm ķomadı bir nefes aġyâr etegin Olalı ʻaşķ ile şîrîn lebünüñ Ferhâdı Dil-i dîvâne vaṭan eyledi ṭağlar etegin Degmedüm bir güle bu ṭâliʻi yoķ başumı gör Ṭutaram bunca zamân oldu ki gül-zâr etegin Mihrî yâr ister iseñ dâmen-i aġyâre yapış Gül ele girmez imiş ṭutmayıcaķ ḫâr etegin Öl diril ol yaķasuz Namî eger ʻârif iseñ Ḥûblaruñ ķoma elden hele zinhâr etegin
CDXLIII Necâtî (Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)	**CXLII Mihrî** (Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

Nice kâkül nice mû sünbül-i gül-bûdur bu Dil-i ʻuşşâḳı perîşân idici budur bu Ne göñül ḳodı ne göz ḥâl-ı ruḫ u ʻârıż-ı dost Oda yanmaz ṣuya batmaz nice câdûdur bu Umarın ḥaşrda cân oynaduġımdan ṭuyalar Mâh-rûlar diyeler bir birine odur bu Yüri yıllarla yilerseñ yetemezsin ey dil Şol cihetden ki perî şîvelü âhûdur bu Tenüme ayru irer cânuma ayru sitemüñ Tıġ-ı ḫûn-rîz-i cefâ-pîşeden ayrudur bu Gözümüñ penceresin yapmaġa ḥükm eyledi şerʻ Ki nigâruñ ḥarem-i ḥüsnine ḳarşudur bu Yine siḥr itdi Necâtî nice söz nice ġazel Leb-i dilber ṣıfâtında bir içim ṣudur bu	Nice zülf ü nice mû-ʻanber-i gîsûdur bu Var ise sünbül ü reyḥâna viren budur bu Bir naẓarda nice ʻâşıḳları Ferhâd eyler Nice Şîrin nice dilber nice meh-rûdur bu Çeşmi ṣalmış dili zülfi ḫamına ṭuymadı cân Allâh Allâh nice ayyâr u ne câdûdur bu Saña âl itmesün aldanma i dil ġamzesine Dilleri ṣayd idici gözleri âhûdur bu Diḳḳat ile naẓar itmekden aña inceldüm Bilmedüm daḫi miyân mı veyâḫod mûdur bu Yaş degüldür gözüm aḳıtduġı ḳaddin göricek Serv ayaġına yüzün sürmek içün ṣudur bu Dir gören ol ṣanem-i lâle-ruḫı birbirine Mihrîi bî-çâreyi âşüfte ḳılan budur bu
CDXXXIX Necâtî (Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün) Lebün ʻaksi ile yaşum görenler dir ki ḳandur bu Ya ḫod câm-ı muḥabbetde şarâb-ı erguvândur bu N'ola öldüñ ise dilber ḳayırmaz bildügin itme Benüm cânum benüm ʻömrüm cihândur bu cihândur bu Getürdiler ṭabîbi kim bile didüm ḳıla dermân El urup nabzuma didi ġam-ı ʻaşḳ-ı filândur bu ʻAbîr-i Kaʻbe-i kûyuñ baña ʻıṭri kefen eyleñ Kim anda Ḫ̱ûr u Rıḍvâna be-ġâyet	**CXXXIX Mihrî** (Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün Mefâʻîlün) Bugün bir ġonce-fem gördüm didüm kim hey ne cândur bu Didiler bu ruḫ-ı zîbâyı ṣorma özge cândur bu Düşelden leblerüñ ʻaksi bu câm-ı dîdeme cânâ Görenler dir ḳabaġumı ki ṣâfî ṭolu ḳandur bu Didi ḳaddüm ḫayâlini derûn-ı dilde muḥkem ṭut Didüm kim bir elif gibi bu cân içre nihândur bu Didi şükrâne vaṣlum'çün vir evvel baş u cân

armaġandur bu Didüm cennetde olmaz şeb nedür zülf ü ruḫuñ yâ Rab Didi miskin cinân bâġunda ʻömr-i câvidandur bu Necâtî dostdan cânuñ diriġ eyler dimiş düşmen Yoluñda öldügüm vallâhi billâhî yalandur bu Egerçi kim bu uslûba dimişdür bir ġazel Saʻdî Ḫayâl-i rûy-ı yâr ile bir özge gülsitândur bu	didüm Yolında öldügüm çoḳdan yoluñda der-miyândur bu Müjeñ tîrüni sînemden dirîġ itme ki evvelden Ḫadeng-i ġamze-i dilberler içün bir nişândur bu Getür bâd-ı ṣabâ luṭf it habîbüñ zülfi bûyından Dil-i mecrûḥıma zîrâ be-ġâyet armaġandur bu Görüp iġmâḍ-ı ʻayn itme kemîne Mihrîyi cânâ Reh-i ʻaşḳuñda cân virür senüñ ḫayli zamândur bu
CDLXVII Necâtî (Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün) Bu cefâdan ki ḳadeh aġzuñ öper döne döne Nâr-ı ġayretde kebâb oldı ciger döne döne Ne revâdur bu ki ben ḳâmetümi ḥalḳa ḳılam İnce belüñ ḳoça ḳarşuma kemer döne döne Gözlerüñ ḳıble-nümâ gibi olupdur n'ola ger İşigüñ cânibine ḳılsa naẓar döne döne Senseñ ol şâh-ı felek mertebe kim leyl ü nehâr Yüz sürer işügiñe şems ü ḳamer döne döne Girye vü zârı ile oldı Necâtî dollab Gülsitân-ı ser-i kûyuñı ṣular döne döne	**CXLIII Mihrî** (Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün) Âteş-i ġamda kebâb oldı ciger döne döne Göklere çıḳdı duhânumla şerer döne döne Cân firâḳuñla fetîl oldı göñül ḫânesine Ten ḫayâlüñle fenâr oldı yanar döne döne Ḫâk-i pâyuña yüzün sürmek içün şems ü ḳamer Ser-i kûyuña gelür şâm u seḥer döne döne Ḳaşuña beñzemek içün senüñ ey Zühre-cebîn Kend'özin ṭutdu hilâl itdi ḳamer döne döne Cân cân-bâzını gör laʻlüñe irişmek içün Rîsmân-ı ser-i zülfüñden iner döne döne Düşeli şavḳ-ı ḫayâli lebinüñ Mihrî dile Âteş-i ġamda kebâb oldı ciger döne döne
DXXXIV Necâtî (Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün) Gözüñ aç itdi Ḫüdâ dilberi hem-dem bu gice	**CXLV Mihrî** (Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün) Eyledüm yâr ile ṣaḥrâları seyrân bu gice

Baḫt uyandı uyudı fitne-i ʿâlem bu gice Şemʿ ü ḫurşîd-i cihân-tâb biraz diñlensün Sen de ey bâd-ı ṣabâ eyleme ses sem bu gice ʿÂşıḳuñ yili yegindür şükür ol Allâha kim Egdi sen gül budağın âhı dem-a-dem bu gice Meclisi cennete döndürdi cemâl-i sâḳî Bir nefesde ṣanemâ biñ yaşar âdem bu gice Bu ḳaranu gice bu ṣoḥbet-i cân baḫş nedür Yire mi indi ʿaceb ʿİsa-i Meryem bu gice Ne revâdur bu ki yıllarla cefâdan ṣoñra Hem geçen gice vefâ itmeyesüñ hem bu gice Mest olup yâr ayağına ḳodum başumı çün Şeref-i meclis-i Cem oldı müsellem bu gice Dem bu demdür didigüñ demlere irdüñ şükr it Elüñe girdi Necâtî senüñ ol dem bu gice	Vâcib oldur baña şükrâne virem cân bu gice Devlet atına süvâr olmış idük bir nice yâr Bizüm olmış idi başdan başa meydân bu gice Tıġ-ı ḳahr ile raḳîbüñ iki çalduḳ başın Elimüzdeydi belî ṭop ile çevgân bu gice Ẓâhir itdi ruḫuñı zülfi seḥâbın götürüp Yârlıḳ itdi bizüm ile meh-i tâbân bu gice Mest idüm ʿaşḳı meyinden daḫi bir bâde şunup Cürʿa-i laʿli beni eyledi ḫayrân bu gice Müddeʿî yârumı menʿ itmege cehd itdi velî Azdurımadı ne dirsin anı şeyṭân bu gice Aramızdan şükür Allâh ki eksildi raḳib Hele ser vaḳtümüze irmedi hicrân bu gice Kaʿbe-i ḥüsnini çünkim bize etdürdi ṭavâf Eyledüm biñ dil ile cânumı ḳurbân bu gice Mâh-ı ẕil-ḥiccenüñ on beş gicesi ḫoş şeb idi K'eyledi yâr ile Mihrî bile seyrân bu gice
CDLIII Necâtî (Mefʿûlü Fâʿilâtü Mefâʿîlü Fâʿilün) Ağla gözüm firâḳ ile derd ile âh ile Kim yılduzuñ barışmadı gün yüzlü mâh ile Dirler ki dün ġaribüñ olur ey belâ-keş âh Dünya yüzini doldura dûd-ı siyâh ile Gice gelen ḳapuña güneşdür ḳamer degül Seyr ide çıḫmış işigüñü şeb-külâh ile Ḳorḫaram işigüñde gelem bir gün âh idem	**CLXIII Mihrî** (Mefʿûlü Fâʿilâtü Mefâʿîlü Fâʿilün) Ġam gicesinde geçdi günüm âh u vâh ile Bir dem muṣâḥib olmadum ol yüzi mâh ile Cürmüm nedür ḳatuñda senüñ bir gün ey felek Kim hem-ser itmedi beni zülfi siyâh ile Hecrüñ ġamında dil ne çeker şimdi dostum Bir ben bilürem ancağ anı bir İlâh ile

Odlara yanam ey ṣanem ol bir günâh ile Alınsa ḳaşlaruña ʻaceb olmaya göñül Bir şehr alınur ey ḳamer iki güvâh ile Dil beydâḳını eyledi iki ruḫ ile mat Satranç oynamaḳ güç imiş padişâh ile Dönüp yüzüñe baḳmadı mümkinler olmadı Ṣayd eyleyen Necâtî seni bir nigâh ile	Sen bî-vefâ firâḳıla cân irdi ḫulḳuma Cânâ yoluñda çıḳsa gerek bir gün âh ile Ṣûfî ḳatuñda ḫûbları sevmek günâh ise Sen fâriġ ol ḳo ben yanayın ol günâh ile Hey ġâfil olma ġamzelerinden güzellerüñ Biñ şeyḫi yoldan eylediler bir nigâh ile Mihrî Necâti şiʻrine dirsin naẓîre lîk Sen bir gedâ vü müflîs o bir pâdişâh ile
DXXXV Necâtî (Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) Gerçi çeşmüñ laḥẓa laḥẓâ ḳan ider ḳan üstine Dostum ġamzeñ ḳılıçdur çeşm-i fettân üstine Yâra ḫâṭṭ isnâduñ itmek bir zamândur şimdi kim Ẕerreler ṭoz ḳondurur ḫurşîd-i tâbân üstine Yâr ile öpüşmeyince nûş idüp Âb-ı ḥayât N'itdügüñi bilmedüm cân beslemek cân üstine Ḫaṭṭı laʻlüñ ḳazı kim zîbâ görinmez ey perî Ger ḫaṭṭ-ı yâḳut ise mühr-i Süleymân üstine Zâhidâ küfrüñi zülfin ṭut ki îmân bilmişüz Sûʻi- zân itmek ne lâzım bir müselmân üstine Şimdi bildüm derd imiş dermâna irgüren beni Ṭañ degül tercîḥ idersem derdi dermân üstine Ḳaddüñi ögmek Necâtînüñ degül ḥaddi velî Söylenür ḳumrı gibi serv-i ḫırâmân üstine	**CLXII Mihrî** (Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilâtün Fâʻilün) Şöyle ditrer cân u dil her laḥẓa cânân üstine Nitekim pervâne ditrer şemʻ-i tâbân üstine Derd ile cân bülbüli billâh nice cân virmesün Bir ṣaçı sünbül yüzi gül berg-i ḫandân üstine Zâhidüñ iġmâḍ-ı ʻayn itdügi maḥbûbı görüp Bil şuna beñzer bu ḫar-gâ bindi urġân üstine Ḳâḍî vü müftî müderris zâhid ü pîr ü cüvân Ḳanġısı cân virmedi maḥbûb oġlân üstine Şemʻi ruḫsârına cânânuñ yüri pervâne-veş Sen i Mihrî cân virüp her dem-be-dem yan üstine
DXCV Necâtî (Mefʻûlü Fâʻilâtü Mefâʻîlü Fâʻilün) Dünyâyı bir yaña ḳosalar bir yaña seni Baña seni gerek seni ey bî-vefâ seni	**CLXXXVII Mihrî** (Mefʻûlü Fâʻilâtü Mefâʻîlü Fâʻilün) Böyle cihâna ḫûb yaratdı Ḫudâ seni Ḫûb itdi ise dimedi ol pür-cefâ seni

Müşgil bu kim maḥabbet iki başdan olmadı
Sevdürmedi saña beni illâ baña seni

Mihr ü vefâ içün mi getürdi beni felek
Cevr ü cefâ içün mi yaratdı Ḫudâ seni

ʻÂşıḳlaruñ ne çekdügini añlamaġ içün
Allâh ide idi bir güzele mübtelâ seni

Bir bâġrı ḳatı yüzi açılmış güzel gerek
Âyîne gibi göster şahum saña seni

Ṣalma ṣaḳın ayaġa duʻâcılaruñı kim
Ey serv-ḳad el üstine ṭutar duʻâ seni

Olduñ Necâtî sâye-i zülfinde pâdişah
Var ey gedâ ki ḳapladı ẓıll-ı hümâ seni

Ḥüsnüñ bahârı bulmış iken revnaḳ ey perî
İrgürmeye ḫazâne ṣaḳın bed-duʻâ seni

Çoḳdur cihânda gerçi senüñ mübtelâlaruñ
Ben bende gibi sevmedi bir mübtelâ seni

Hey kime ḳaldı di bu güzellik saña ḳala
Cehd it hemân ki olmayasın bî-vefâ seni

Az it cefâyı ʻâşıḳa göster vefâ yüzin
Her ehl-i ʻaşḳ ḫayr duʻâdan aña seni

Dime bugün ki ḥüsn ilinüñ pâdişâhıyam
Mihrî gibi ider felek irte gedâ seni

DCXXXIII Necâtî
(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

Nice bir iñledesiñ derdile ey yâr beni
Raḥm ḳıl başuñ içün şöyle ḳoma zâr beni

Depelemek diler iseñ seni cândan seveni
Evvel öldür kerem eyle beni zinhâr beni

Seni gördükçe raḳîb ile bir arada müdâm
Öldürür ne diyeyin ġâyret ile ʻâr beni

Tende her ḳılum ene'l-Ḥaḳ diye Manṣûr gibi
Zülfünüñ ucuna ger eyleyesin dâr beni

Dögeyin devleti yoḳ başumı ṭaş ile müdâm
Ki nice nice ḳıla derde giriftâr beni

Diyesin derd ile iñlerdi Necâtî miskîn
Ey ṣabâ ṣorar ise ol yüzi gül-zâr beni

CCXIV Mihrî
(Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilâtün Feʻilün)

Nice bir iñledesin derd ile ey yâr beni
Nice bir öldüresin cevr ile her bâr beni

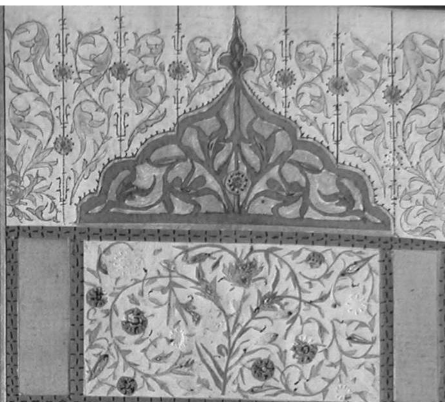
Gözlerüñ ḳanum içer laḥẓada bir ṣu yerine
Ḳanda buldı ʻacebâ bu iki ḫun-ḫâr beni

ʻAḳl u dil yoluña gitdi dil ü cân ḳalmış idi
Fürkatüñ eyledi andan daḫi bî-zâr beni

İşidüp derd ile iñlede mi dûlâb daḫi
Girye vü zâr ile her dem dönüp aġlar beni

Fürḳatüñden nice bir Mihrî senüñ cân çekişe
Dostum başuñ içün öldür e ḳurtar beni

Ek. 2 Mihrî Hâtûn’un Tazarru‘nâmesi’nin Orijinal Yazma Metni

یزدی جان لوحنه سنده بسم الله — قدرت لا اله الا الله
کوستردی طوغری یول الحمد لله — همت لا اله الا الله
دو جهانه طولیدرر لا شك — شهرت لا اله الا الله
اهل عشق دللرن مشرف ایدر — صحبت لا اله الا الله
ارکورر خسته دللره صحت — شربت لا اله الا الله
الدر سنی حقه بر دمده — قربت لا اله الا الله
اورولور تا اولنجه یوم قیام — نوبت لا اله الا الله
طغدرك شکر ینی ایلیسك — نصرت لا اله الا الله
ظلمتینی دلك منور ایدرر — طلعت لا اله الا الله
یاد قدرتله سنك خاره ویرر — حمرت لا اله الا الله
ویردی مفتاح غیبی جان و دله — حرمت لا اله الا الله
قلبکی غل و غشدن ایلر پاك — طاعت لا اله الا الله

کوستر اهل عشقه اسراری   حکمت لا اله الا الله
هردم اندامه لرزه لر دوشورر   هیبت لا اله الا الله
طویرر خلقی خون رحمتله   نعمت لا اله الا الله
جان دماغن طولو مکرر ایدر   لذت لا اله الا الله
اهل توحیده تاج دولتدر   کسوت لا اله الا الله
مهری مجرملری دوزخده قومز   شفقت لا اله الا الله
کیجه کوندز دلکده ذکر ایله   عادت لا اله الا الله
ایله در بی کمان مهبشته سنی   مدحت لا اله الا الله

تضرع نامهٔ مهری حقیره

ای کریم و وفادر و حی و ابد   وی قدیم و صانع و فرد و صمد
بی وزیر و بی نظیر و بی مثال   بی ملال و بی زوال و ذو الجلال
رازق و رزاق و حی و لا یموت   جمله اشیایه دیرر هر دمده قوت
قاضی الحاجات سنسن ای کریم   سنکه رب العالمین سن ای رحیم
جمله خلقک خالق معبودی سن   جمله عبدک جانله مقصودی سن
سن اجا سن بر دخی یوقدر آله   بولکو که جمله اشیادر کواه
خاکدن خلق ایلدک آدم عیان   سن یاراتدک انس و جنی بی کمان
هم ازلسن هم ابدسن هم صمد   ای صفاتی قل هو الله احد

برلکو که شکمز یوق ای رحیم ... ایکی دنیاده دل سکا اولسون مقیم

جمله عالم خلقی آچوب کوزلرین ... طاپوکه طوتوب طوررلر یوزلرین

سندن اومرلر قموسی رحمتی ... ناتوانلر سندن استر نصرتی

رحمتک دریاسنه یوقدر کنار ... ای کریم و ای رحیم و کردکار

ولده اسمک خلق عالم ذکر ایدر ... مؤمن اولان برلکوکه شکر ایدر

حکمتکله اقدر آنی حجر ... قدرتک ویرر قوری نیدن شکر

امرکیله بو فلک اتمز قرار ... حکمتوکیله کلور لیل و نهار

ابتداکه یوقدر هیچ انتهاء ... سن سن اول سنسن آخر ای خدا

اون سکز بیک عالمک سبحان سن ... پاره دلمیشک قمو سلطان سن

جمله مخلوقک بلورسن حاللرینی ... هر نه وجهیله کچر احوالینی

سن یرتدک بی تکلف عالمی ... سن یرتدک بی تردد آدمی

هر نه دکلو کم جهانده وار اناس ... قاموسندن رحمت ایلر التماس

قدرتوکه خلق عالم لا دیمز ... درکهوکه کم درر اعلی دیمز

قاموبه سنسن ویرن جنبشلری ... قاموسی سندن اومر بخششلری

عقل کل جهد ایدوب اولا بی مجال ... اتمیه کیفیتکدن قیل و قال

بلمه بلمز کیم نه در ماهیتک ... سن علیم سن سن بلورسن حکمتک

هر شجرده بیتوررسن کل دکن ... خلق ایدرسن خاکدن وجه حسن

حكمتوكيله كلور بو سال و ماه   قدرتوكيله طورر بو باركاه

حكمتوكله اولدي چرخ وآسمان   قدرتكله اولدي كيوان پاسبان

دركهڭ درد اهلنڭ درمانی در   باقی سنسن جمله عالم فانی در

كما قال الله تعالى كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام

پادشه سن بی شريك و بی وزير   امرڭ ايله سير ايدر شمس منير

قاموسی بندڭدر سن پادشاه   كم سنڭ حكمڭده در بو باركاه

قدرتڭ سر ينه ادراك ايرمز   حكمتڭ فكر ايدن عقلن ديرمز

هر نه كيم بو عالم اشياده وار   ديركه سندن غير يوق پروردگار

بو محقق ثابت اولدي حق در   تكري بر در اندن ارتوق يوقدر

گر شريكی اوله تا يوم القيام   بوليمزدي اشبو عالم هيچ نظام

لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا

ايدي نيجه پادشه در كور اينی   جمله كوزلر كوز اچوب كوزلر اينی

جمله عبدڭ شاهی در اول پادشاه   جمله نڭ مقصودی در او بر اله

جمله سی علمنده ناداندر انڭ   جمله سی امرنده حيراندر انڭ

هر بكينه كلمه سی اقرار ايدر   كافر اولور هر كه اڭا انكار ايدر

چون ايدر هر شيئه بر آيت دليل   كم كمانز بر در اول رب جليل

ففي كل شيء آية تدل على انه واحد

قامو عالم طولیدر الله ایله / سنده پاک ایت قلبک الا الله ایله

کردلرسک بو که سن مقصود کبی / مهری یاد ایت هر نفس معبود کبی

فی توحید الباری عز اسمه

جمله اشیانک قمو توحیدی الا الله دیی / جمله مخلوقک قمو مقصودی الا الله دیی

جمله موجودک قمو مسجودی الا الله دیی / نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الا الله دیی

طالب حق اولمغه دایم سکا ارشاد ایدر / قید حقدن غیریسندن نفسکی آزاد ایدر

جرم نقشین قلبکی توحید ایله آباد ایدر / نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الا الله دیی

هر اراده حقی یاد ایت یا قلمه بر نفس / غیری سوز حاجت دکلدر عارفینک سوزی کس

قامو دللرده همان هو هو اولان تسبیح بس / نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الا الله دیی

نور توحید شعله دلوکی انور ایت / کندوکه هر دمده الا هوی طور منظر ایت

جان و دلدن مدامی بو ذکری دلکده ازبر ایت / نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الا الله دیی

قلبکی اغوا ایدیرمه نفسکک وسوسه‌سیله / قومه دل آیینه سینی کیم قله اول پاسیله

بو کلامی ولده یاد ایت هر نفس اخلاصیله / نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الا الله دیی

مهری کر امیددکلسک حقی تا کی آچ کوزک / دایم الا هو ایله غفلتدن اویر کندوزک

هر سحر بک عذر ایله درکاهه طوت قچه یوزک / نعرهٔ یاهو ایله هر دمده الا الله دیی

فی نعت رسول الله صلی الله علیه وسلم

ای کریم و مظهر نور خدا / شاه اقلیم رسالت مصطفا

اي رسالت كشورينه پادشاه
وی شریعت تختنه صاحب كلاه

اي حبيب الله وي تاج رسل
قامودن اوك حق سنی ايتدی قبول

سن قموم رسلارك سلطانی سن
سن قموم مؤمنلرك جانانی سن

روح پاكك ايدمشو حبيب
جرم بیمارینه سن سن چون طبيب

عالمی موجود ایتمادين اله
عالم ارواحه قلدی سنی شاه

بو البشردر گرچه آدم يا رسول
سنونكيله بولدي موجودات اصول

سن ابو الارواح ايدك اي پاك دين
اولمدين بو عالمی اشيا يقين

آب لطفوكك ارشدی قطره سي
ظاهر اولدی آب خضرك چشمه سي

باد خلقك شمه سندن بو جهان
اولدي هر اطرافی صحرا گلستان

معجزك برج شرفده آفتاب
دعوتك اوج سماده ماهتاب

سارهء روضكدر رهی صبح و شام
هر خواص ارواحنه دار السلام

بيت معمور كدر ای بدر دجا
هر ذنوب امراضنه دار الشفا

انبيا الرسروری سن همين
ای كريم و رحمة للعالمين

حق سنی قلدی گزینی انبيا
اولدي حق دینك قمو درده شفا

هو الذی ارسل رسوله بالهدی ودين الحق ليظهره علی الدين كله

دیدلر حقكده چون خير الرسول
صدق ايله اهل عقول ايتدی قبول

اولمسك اولمزدی هرگز كار يار
گلمسك گلمزدی بو ليل نهار

هادی شرعك اگر اولمایه سد / كفر ایله قلمشدی عالم تا ابد

هر اولوا الالبابه امرك پیشوا / هر اولوا الابصاره شرعك رهنما

كیم سكا قلدی جفا قلدك وفا / كم سكا قلدی جزا قلدك سزا

سا كه لایق اولدوغیچون هر عطا / عادت اولمشدر ایا كان وفا

شوكتوكی كورجك آی آفتاب / سایه بانیدی سكا هر دم سحاب

یزدی اول اسمكی لوحه قلم / اولمسك اولوردی بو عالم عدم

اولمسك سن اولمزیدی كائنات / خاردن كل هم دخی نیدن نبات

چون وجوده كلدك و بولدك ظهور / دنیایه قلدك جهان روشنی نور

ایرمه سندن عنایت هر قوله / طولمشیدی اشبو عالم كفر ایله

عاصی اولسه جمله عالم بی عدد / سندن ایرسه غمده كل ذره مدد

امتنك مجرملرینك یا رسول / سن شفیعی سن كچون اولور قبول

سا كه ویرلدی نبوت ابتدا / ذاتوك ایله بینه اولدی انتها

هر نبیه گرچه ایندی بر كتاب / قاموینه فرقاندن اردی فتح باب

كلدك ایندك دنیایه دنیا بی نور / بلدی حقی انس و جن وحش و طیور

كلدی دینك مهری انور ایلدی / طاغدوب كفری منور ایلدی

لمكه ایندی سنی جاندن اختیار / اولیلر ایكی جهانده بختیار

كم كه سنكچون جهانده چكدی ستم / اكه تریاك اولور اول سم بس نه غم

چکمیه‌لر سنی سوزلر جفا
کورمیه‌لر که اونلر بلا

تا ابد بولدی سعادت اول کیشی
نعت پاکک مدح صدر مهردم ایشی

کیمه کیم اولسک جهانده دستکیر
ایکی عالمده بولور عزتله سیر

جرم ایله بیمارم ای کان کرم
شفقتکدن اومرم درد و دوام

صدقله هر کیمکه سکا طوتدی امید
شفقتکدن آخر اولماز نا امید

چونکه سن ختم رسل سن پر کرم
قومه بنی بن کناه ایله قلم

جرمی بلدم شفاعت قل بکا
یا رسول الله صغندم اوش سکا

عرض اولینجق حضرتوکه جمله حال
ایلمه محشر کوننده پایمال

اشبو عاصی مهریه اول دستکیر
طاعتی یوق جرم و عصیانی کثیر

کرچه کیم انشدر ربیک بیک کناه
قل قاپوکده کل عبیدینه پناه

آنی اوتندرمه حقدن قل مدد
جرمیله قاپوکه دوشدی ایتمه رد

قصیده در نعت رسول اکرم علیه السلام

ای کزین انبیا و منبع لطف و وفا
وی رسول کبریا محبوب مطلوب خدا

عدل ایله دینی محکم ایتدی امرک بنده کم
ظلمی معدوم ایتدی شرعک شمسی کوستردی ضیا

چون وجودک نوردر ای صورتی بدر قمر
دوشمه سایک عجبمیدر زمینه جابجا

کرچه آخر ظاهر اولدی ذات پاکک عالمه
قامودن معنیده سن کلدک جهانه ابتدا

اولمشیدک سن چو بیم سر محرم ای رسول
یوغیکن انسان موجود اولمدین ارض سما

ایره‌لی خلقک نسیمی عالمه هر دم بدم خرم اولمشدر انلر شام و سحر باد صبا

عزت اجره کیمی قلدی سکا همتا اول کریم کیمی بکزندی نبیلرده دو عالمده سکا

روز محشرده شفیع اولمغه جرم اهلنه ایلدی سنی شفاعت معدنی کان عطا

اولقدر عزم ایلدک فوق العلایه هر نفس عرش اعلا بیله بیر اولدی سکا تحت الثرا

چون قدم بصدک فلک فرقینه ای محبوب حق لیلة الاسراده حق هر حاجتک قلدی روا

شرعک شمعندن اولمشدر منور بو جهان شفقتک خوانندن ایرشدر قموره غدا

دو جهانده روشن اولکی چشمی انک تا ابد خاک پایک جوهرن هر کیمکه قلدی توتیا

اهل جرمک دردنه سنسن دو عالمده طبیب جرمیله درمانده قلدم اومرم سندن دوا

جان و دلدن صد هزاران آلکه اتباعکه ایلرم هر دم سلام و مدحله ذکر و ثنا

طالبکی چون جسند اندی رحمته رحمانک شفقتوکی روسیه مهری ایدر سندن رجا

فی الموعظه

امدی ای بیچاره عاصی کل برو نیلدک نه آلدک جهاندن ال برو

نیلدک نندک نه تحصیل ایلدک حقه لایق نیجه تدبیر ایلدک

وار میدر قلبکده حقک قورقیسی کندی فوت اولدی نفسک ابلیسی

علم ایله هر دم بدم عامل میسن یوخسه نادان ابتر و جاهل میسن

نفس اماره‌یه می اویدک مدام کلمدی می قلبکه یوم القیام

اوزکی هر دمده ویردک غفلته نیچه ویره کسن جوابی حضرته

روز و شب ایتدک گناه اوصنمه دک	اول خدادن بر نفس اوتنمه دک

شعر این محل

جرم و عصیان اولدی ای دل چونکه هر دم خوسکا	نفس اماره یه اویدوک گلدی تور خوسکا
علم توحیدی دلکدن اکسک انمه بر نفس	چون بلورسن آخر ای غافل کیدر بو سکا
کلدک اوشن فانی جهانه ارتحال اتسک گرک	صوک نفسده وای اگر جرم انمز ایسه بو سکا
حقدن اوطنمه دک اولدک هر گناهه مرتکب	اوجکک صنمه دک ای روسیاهم توسکا
کچدی عمرک بو جهانده دار نده مهری جرم ایله	اسلمه دک نیته کیم و بر دم نصیحت شوسکا

بو ملق استر جنابنه دوست سنک	توبه ادلدکدر ره مهر نفس
رحمتندن مهری قطع اتمه رجا	ارحم الراحمیندر اول خدا

کما قال عز و جل لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا

عیبکی ستر ایده ستار العیوب	جرمکی عفو ایده غفار الذنوب

اول قاضی الحاجاته و مجیب الدعواته و میسر المراداته مهری حقیره نک مناجاتیدر

ای خداوند کریم و بی زوال	ای رحیم و قادر و حی برکمال
سن سن اول بی مثل عادل پادشاه	جمله محکومکده در بو بارگاه
چرخ و افلاک و زمین و آسمان	اون سکز بیک عالم و اشبو جهان
قامو مخلوقات و بوا و چمق طمو	هر نه کیم وار در بو عالمده قمو
بحر لطفک قطره سیدر بی گمان	قاموسینک پادشاهی سن عیان

سن سن ای خلاق رب العالمین
جمله بر بیلور سنی علم الیقین

بر سن اما پرده کوکده طورلسن
سندن ارتوق اولویوق سن اولسن

دیدهٔ قلبنده اولان نور وفر
سندن اوزکه داخیه قلمز نظر

کوشنه افسانه تأثیر ایلمز
دل دخی انکاری تعبیر ایلمز

قاموسینه سنسن ای حق رهنما
طوغری وارماین اولور سندن جدا

کرچه کیم ظاهرده سن کوزدن نهان
لیک باطنده عیانسن هر زمان

هر نه فلکک قدرتک وارای قدیر
جمله اشیا حالنه سنسن خبیر

بو عکس دیار وهم چرخ و زمین
وار ایدک سن ای خداوندا همین

چونکه سن مقصود ایدندک ای ودود
بولدی امر کله عدم کلدی وجود

چون بو عالی چتری قوردک آشکار
خوش مزین اولدی هر صحن و دیار

هر طوقز طاقی یرتدک یدی فرش
کیمنی فرش ایلدک کیمنی عرش

ایلدک هر بر دیاری لاله زار
کوه و صحرا الرله ایتدک چشمه سار

هر طرفده آنیسی انهار ایلدوک
هر حجر اوستنده اشجار ایلدوک

قامو الوان ایلدک هر کرکک
پرده انان ایلدوک کوکده ملک

کیمنی هردم کتوررسن عیان
کیمنی بر دم کچوررسن روان

رنج فقرک دردنه سن سن علاج
هیچ قومزسن بیرینی بر لحظه آج

سن یرتدک انس و جن او حمق طمو
برلکوکه جمله شاهدر همو

پاره درسن خاکدن سیم ایله زر　　بیتوررسن بر قوری نیدن شکر

چوق عجایبلر دوزوب افلاکده　　غنچه‌لر اظهار ایدرسن خاکده

کوستررسن که سماده آفتاب　　برق ایدرسن که زمینده ماه تاب

اقدرسن قطره‌دن دریالری　　کوستررسن ذرّه‌لردن خاوری

عرض ایدرسن که منوّر آفتاب　　گاه ایلرسن حجاب اکا سحاب

هر طرفده آقدررسن آب‌لر　　خلق ایدرسن آبدن جلّاب‌لر

که زمستان کتوررسن که بهار　　که خزان ایلرسن که لاله‌زار

که گل ایله زین ایدرسن هر دیار　　که ایدرسن غنچه‌یه همسایه خار

که گلی همدم ایدرسن بلبله　　که ویررسن جمله اوراقن یله

که ایدرسن نرگسه زرّین کلاه　　که اوررسن لاله‌یه داغ سیاه

که ویررسن خنده گلشنده کوله　　ایتدوررسن گاه افغان بلبله

بلدوررسن که بنفشه دجود　　خدمتک پاینه تا بوله سجود

قدرتک زرندن ایتدوک ارغوان　　حمد ایچون سوسنه ویردک زبان

که ایدرسن بو زمینی سبزه‌پوش　　که ریاحینه ویررسن بوی خوش

که بطا ایتدک زمین اوزره چمن　　که بتوردک سنبل و سرو و سمن

گاه مرغانی ایدرسن خوب لسان　　حمد ایدرلر بر لکوکه هر زمان

جمله‌سی امرکله اولدی هر که وار　　جمله‌سی صنعکدر ای پروردکار

جمله نك خلاقی سن یا آكه — ملك سنكدر قوّل سنك ای پادشاه
مهری دیرتده وكیه اغزكده لسان — اوك حقك قدر تلر يينسه هر زمان
سنی بوقدن اول دُرر وار ایلین — بر آدُج طپراقدن اظهار ایلین
سن بوكون بقمه فن گلزار نه — تیز كجر موسو ميسه قلمز يار نه

شعر این محل

كر اوكر سك بلبلك گلشنده آه زارين اوك — گل برو اشبو جهانك بی بقا گلزارين اوك
عاقلیسك سن بو دنیا دوستلرندن چك الوك — دنیه كیبی بی وفا دربار یاری بر یارارين اوك
بو فنا عالمده خود خاله قلمه اعتبار — اول بقا ملكنده باقی خوبلرك دیدارين اوك
چونكه خلق ایتدی خدا چار عناصردن سنی — هیچ وجودك شهرین اوكمه سن آنك معمارين اوك
براوج طپراقدن ایتدی دست وپا ویردی جان — مدح ایدر سك قدرتك هر دمده كاروبارين اوك
اوك حقك كور كلو جبیبین كم دیدی لولاك آكا — انبیالر سروری در احمدی مختارين اوك
كر شفیع اولمق دیلرسك آخرتده مصطفی — آلنی اصحابنی هر دمده چاریارين اوك
كافرك انكارنه كوش ایتمه كه اهل نار در — مؤمنك قالوا بلی ده صدق اقرارين اوك
چونكه طوتمز جیفهٔ مرداره نفسك كركسی — طوت دلك ایدی یتر بو دنیه نك مردارين اوك
ویر خبر عصیاندن اوزكه سن تحصیل ایلدوك — ایدی ای جهری بزه خلقك یتر آثارين اوك

مناجات در مناسب احوال آدمیان

ای خدای خالق وپروردكار — عالم ودانا وبینا برقرار

کمه بلمزسن بلورسن هر که وار — هر نهانی سن بلورسن آشکار

یوغکن آنان یرتدک بی عدد — قدرتوکه بو قدرر پایان و حد

ایلدک هر بیرینه برایشه طوش — انک ایله ایلدوک کوکلینی خوش

کیمنی قلدک رسول کبریا — کیمنی قلدک ولی اولیا

کیمنه ویردک ولایت بی شمار — کیمنه قلدک هدایت بی قرار

کیمنی قلدک معظم پادشاه — کیمنی بنده آندک اکا یا آکه

کیمنی عالم یرتدوک ای خدا — کیمنی زاهد یرتدوک بی ریا

کیمنه ارزانی قلدوک دولتی — کیمنه قلدوک مقدر محنتی

کیمنک ایلدوک حکمین روان — کیمنی محکوم قلدوک هر زمان

کیمنک وردین مناجات ایلدوک — کیمنک پیرین خرابات ایلدوک

کیمه ویردوک خوب جمال و خد و خال — کیمینی ایلدوک آشفته حال

کیمینی عاشق زار ایلدوک — کیمنی معشوق جفاکار ایلدوک

کیمنی فرقتده نالان ایلدوک — کیمنی وصلتده شادان ایلدوک

کیمنه عاج ایلدوک هردم سریر — کیمنی بولمز کنج محنتده حصیر

کیمسی تحصیل ایدر بی جهد کنج — کیمسی کنج استیورک بولدی رنج

کیمسی شاکر درر هر بارده — کیمسی مؤمن کمی انکارده

یا الهی انس و جن وحش و طیور — هر نه کیم عالمده قلدوک سن ظهور

قاموسی بندک دورر ایو یا دُز / صیغنوب فضلوکه طوترساکه یوز

صنعتی دورر خطادر بانلرک / عادتی اولور عطا سلطانلرک

هر نه دکلو قوللرک اتسه خطا / وارە چق یری طیکدرای خدا

براوج طپرقدر رجونکم بولار / بونلروک مولاسیله نه بخشش وار

براوج طپراغ ایکن بونلر ای حق / کوز قولق ویردوک دخی هم ال ایاق

قوللروک گرچه کیم نقصانی چوق / رحمتوک حدّی و پایانی یوق

لطف ایدوب قلمه نظر عصیانمه / قلمه بو عاصیلروک نقصاننه

رحمتک چوقدر رحیم سن ای خدا / عاصیی قوللروک ایدر سندن رجا

قوللرک عاصیلر ایدر گرچه کم / سن کریم سن انلره ایله کرم

قومه بونلر کیم ایدر دایم گناه / بیک برادک چو متیجون یا اله

شعر اس محل

زنده دللر جرم ایله بولور ممات / لطفک ایله دیرمسک یارب حیات

اولمسک هر دشمنه سن دستگیر / ناردن جرم اهلی بولمزدی نجات

یزمسک دل صفحه سینه سن سبق / حلّ اولنمازیدی هرگز مشکلات

قامونک فعلی دکل سندن نهان / شر اگر خیرات و احسان سیئات

ساکه صیغندق ملامت ایلمه / صونوله شول دمکه الیموزه برات

جمله ایمان اهلی ایلمه یا اله / رحمت ایله مهری ایتدوکده وفات

مناجات در اظهار عجز نفس

امدی ای دانای بینای آگه
قاموسینک حالنه سن سن گواه

باقی سن سن جملسی معدوم در
جمله نوک حالی سکا معلوم در

بر سیه رویم اثیم جرم و گناه
بنجلاین یوقدر زبختی سیاه

قوللرک گرچه واردر جرمی چوق
بنجلاین جرمی چوق عالمده یوق

ائمدم درگاهکه لایق عمل
دائما ائدوم فساد وهم خلل

برایو اعمالی عادت ایتمدم
فرضکه بردم اطاعت ایتمدم

هر نفسده اشلدوم جرم و خطا
هر فسادی کندومه گوردم روا

ائمشمدر بن جهانده چوق ذنوب

ایشلدم بن بکا لایق هرکه وار
یوز قرالیغی جهانده صدهزار

بن بکا لایقنه ویردوم رضا
نفس شومم آنی ایلر اقتضا

اختیارمله دگلدر بو قضا
نفس شومم ایلمشدر اقتضا

شمدی اوش بیچاره و درمانده یم
بلمزم کیم نه قیلم یانیلیم

فکر ایدیجک ایتدوکم عصیانلری
آقدورم یاش برینه قانلری

باطنومی بو فکر قوردی گبی بیر
قورقرم نینی قبول ایتمیه بیر

قوتجق یردن خلایق سربسر
بینی بلمم قنغیسندن ایدیسیر

حشر اولیجق ای دریغا وای بکا
حکمم ایلرسه کر تحت الثری

حقی دایم ذکر ایدوب شکر ایتمدم   اشبو عمرم آخرین فکر ایتمدم

شادئ دنیا بکا ویردی غرور   آخرتدن آخر ایتدی بنی دور

پند واعظ ایتمدی باکه اثر   کلمه دی قلبومه بر ذرّه حذر

ایمدی ای خلّاق عالم لطفی چوق   خلق ایچنده بنجلاین عاصی یوق

بو نجه جرم ایله سکا دوندوم مدد   عاصیم بن سن رحیم سن ایتمه رد

گرچه ایلر عاصیلر بیک بیک گناه   ینه سن سن بونلره پشت و پناه

قامونک سبحانِ سن سلطانِ سن   کیمه بیلورسن بولورسن خان سن

غرقه ویردی بنی دریای معاص   لطفک ایله دستگیر اول ویر خلاص

روسیاه ویر گناه ونبی مجال   درگهوکه آخر اولور اتّصال

قومه بنی بنلکمده یا غنی   قل عنایت دائما گوستر سنی

بو دلمدن ذمّ ایله تلبیس کسن   توبه و توفیقه ایر گور هر نفس

اولمسون دل لوح جُرم ایله نجس   کلمه سون آیینهٔ قلبومه پاس

دائما خیر ایشی باکا ایله خو   دینه یم هردم بدم الّا هو

ذکروکی هردم دیدر قرآن ایله   صوک نفسده یولدش ایت ایمان ایله

دلمی قطع ایتمه استغفاردن   گوکلمی دوندور قمو مُرداردن

گر سؤال قبره حکمسم اضطراب   دلبومی شاشورمه آسان ایت جواب

بنی خصمومه ملامت ایلمه   عیبمی ستر ایت   ایلمه

حقی دایم ذکر ایدوب شکر ایتمدم	اشبو عمرم آخرین فکر ایتمدم
شادی دنیا بکا ویردی غرور	آخرتدن آخر ایتدی بنی کور
پند واعظ ایتمدی باکه اثر	کلمه دی قلبومه بر ذره حذر
ایمدی ای خلاق عالم لطفی چوق	خلق ایچنده بنجلاین عاصی یوق
بو قدر جرم ایله سکا دوندم مدد	عاصیم بن سن رحیم سن ایتمه رد
گرچه ایلر عاصیلر بیک بیک گناه	ینه سن سن بونلره پشت و پناه
قامونک سبحان سن سلطان سن	کیمه بیلورسن بولورسن خان سن
غرقه ویردی بنی دریای معاص	لطفک ایله ویرسنکه اولدیر خلاص
روسیاه ویر گناه و نیه مجال	درگهکه آخر اولور اتصال
قومه بنی بنلکمده یا غنی	قل عنایت دائما گوستر بنی
بو دلمدن ذکر ایله تلبیس کس	توبه و توفیقه ایر گور هر نفس
اولمسون دل لوح جرم ایله نجاس	کلمه سون آیینهٔ قلبومه پاس
دائما خبر ایشی باکا ایله خو	دیبه یم هر دم بدم الا هو
ذکروکی هر دم دیدر قرآن ایله	صوکی نفس یولدش ایت ایمان ایله
دیلمی قطع ایتمه استغفاردن	کوکلمی دوندور رموز مرداردن
گر سؤال قبره حکمم اضطراب	دیلومی شاشورمه آسان ایت جواب
بنی خصمومه ملامت ایلمه	عیبمی ستر ایت ایلمه

آچلیجق هر طرف یازقلو باش — ایتمه سیدم حشر اولیجق خلقه فاش
حضرتوکه وارجق خصمم دلیم — قاموسن خشنود ایله یا کریم
دفترومی صون آلومه سن ایله — سن بلورسن حالی بینه سن بیله
کمسیه فاش ایلمه اسراری — یوخسه سنک ایله یقرلر واری
بو خجالت باکه بیتر هر زمان — کیم قمو کزلولرم ساکه عیان
وارجق میزانه بو بن روسیاه — آغ ایتمه کفه می سن یا آله
کچرکن هم صراطی بی خبر — دوشوروب ایتمه بنی زیر و زبر
نار دوزخدن بنی سن قل امین — سن رحیم سن ساکه صیغندم همین
مهربی عفو ایله ای رب الانام — ایتمه فاش جرمنی یوم القیام
مجرم واکسکاویم بن مبتذل — ساکه لایق یوق الومده بر عمل
درکهکده قاره دراشبو یوزم — قامو اعروکه مطیعم یوق سوزم
کرک ایت مقبول و کرک ایله رد — نه سوزی وار دیه مولاسنه عبد

شوامن مجل

انمزلیسک بن کنه کاروکه سلطانم مدد — یانرزیار جحیمه تا ابد جانم مدد
ایتمدم هرکز جهانده ساکه لایق بر عمل — بو قدرر بر ذره خیرم چوق عصیانم مدد
درکهوکه کلدم اوشن بیمار جرمم یا حکیم — رحمتکدن قل دوا دردیمه درمانم مدد
رحمتنک محتاجیم کلدم طپوکه یا غنی — رحمتکدن مهربی رد ایتمه رحمانم مدد

قورتر ای کان کرم دست زبانیدن بنی یوم محشرده قومه الده کرسانم مدد

مناجات در طلب مغفرت

ای خدایا طوتمشم طاپوکه یوز کیجه کوندز دیلمشم قاپوکه کوز

عاجز و بیچاره و محزون و خور دوشدم اوش طاپوکه ایتمه بنی دور

دوبندی قاپکده محروم بر احد بنی داخی ایلمه یا رب ردّ

پاک ذاتک حق ایچون یا اله عدل و دادک حقّی ایچون یا اله

انبیانک نازی حقّی یا اله اولیانک رازی حقّی یا اله

حضرت آدم علیه السلام

حقیچون انوکله اول ایکن عدم انی موجود ایلدوک اوّل قدم

اول مبارک جسمنه ویردک چو روح حمد ایله اچدی کوزن بولدی فتوح

بغلیوب صف صف ملکلر کلدیلر امردک ایله اکه سجده قلدیلر

حضرت نوح علیه السلام

حقیچون انک که اکا ویردک نجات هم اکا کوستردک بیک بیل حیات

سن عنایت قلدک اردکده طوفان غرقه ویردک جمله اعداسن روان

حضرت ادریس علیه السلام

حقیچون انوکله ترک ایتدکده جان انی کوردی قامودن اول جنان

حوری و غلمانه اولدی حلّه کار بولدی اهل جنّت ایچره اعتبار

حضرت ابرهیم علیه السلام

همچون آنوکه ایتدیلر روان / اولدی آتش اکه اولدم گلستان

نار نمرود ایتمدی اکه ضرر / اولدی اول ملعون کوربیر وزبر

حضرت اسماعیل علیه السلام

همچون انوکه امر وکبی روان / طوتوب ایتدی بولوکه قربان جان

فاعل و مختار سن چونکم ای حق / کسمدی انک بوغازینی بحق

حضرت یعقوب علیه السلام

همچون آنوکه نیجه نیجه ییل / آقدوردی کوزلرندن قنلو سیل

کنج محنتده غم ایدی همدمی / بیک بلا بیله کچوردی هر دمی

حضرت یوسف علیه السلام

همچون آنوکه مرغوب ایلدک / قامودن حسن ایله محبوب ایلدک

کاه بنده کاهی آزاد ایلدک / کاه حاکم مصر و بغداد ایلدک

حضرت ایوب علیه السلام

همچون آنوکه اکا هر صبح و شام / اولمش ایدی درد ایله اوبخو حرام

شکر ایدردی هر نفس هر حالنه / بقمز ایدی دنیانک احوالنه

حضرت داود علیه السلام

همچون انک حین که الحان ایدر / انس و جنک قاموسن حیران ایدر

ابشیدنلر اول بلند آوازینی | بیتور عقلینی بولمازاوزینی

حضرت سلیمان علیه السلام

حقچون انو گله اکا عین الیقین | رام اولمشدی جمیع انس وجن

امرنه فرمان ایدی هر صبح وشام | بنده سی ایدی قموسی خاص وعام

حضرت موسی علیه السلام

حقچون آنو گله اکا قلدک عطا | ایلدک آنک عصاسن اژدها

طوری قلدوک دایما اکا مقام | ایلدوک آنوک ایله بیک بر کلام

حضرت عیسی علیه السلام

حقچون انو گله اکا وردک رضا | ایلدوک اکا سما اوستنده جا

هم نبی در هم مجرد پاک در | مسکنی شمدی انوک افلاکدر

حضرت سید الانبیا محمد مصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم

حقچون آنو گله اودر تاج رسل | کیم کلام الله اکا اولدی نزل

هم حبیب ایدندک آنی هم نبی | اولدی قاتکده قمودن افضلی

ایدی آنوک نوردن براقی حقچون | در کهوکه اشتیاقی حقچون

ایدی اکا کوندردک قرآن حقی | ایدی اکا بلدردوک ایمان حقی

ایدی آنوک معراجی حقی ای خدا | ایدی آنوک ازواجی حقی ای خدا

ایدی آنوک اولادی حقی ای خدا | ایدی آنوک اتباعی حقی ای خدا

حضرت صدیق رضی الله عنه

حقچون آنوکه اول صادق در / هر ایشی درگاهنه لایق در
زهد وتقواسی در آنک بی ریا / اولدر اول چاریار مصطفا

حضرت عمر رضی الله عنه

حقچون آنوکه عدل ایدی ایشی / دین یولنده اول قوشن ایدی یاپیشی
قنغی یرده کیم انی کورسه همین / طوره مزیدی انده ابلیس لعین

حضرت عثمان رضی الله عنه

حقچون آنوک که اکا ابتدا / عادت اولمشیدی حلمیله حیا
سینه سی قرآن ایله پر نوردی / معرفتله دائما معمور ایدی

حضرت علی کرم الله وجهه ورضی الله عنه

حقچون انوکه اکا اول پاک دین / لحمک لحمی دیدی عین الیقین
منبع کان وسخادر اول ولی / اولدر رجله ولیلر اوّلی

حضرت حسن رضی الله عنه

حقچون آنک که خصم دبی امان / ایچروب زهری هلاک ایتدی روان
گیتدی تندن چونکه آنک اولدم جانی / جنة المأواده اولدی مسکنی

حضرت حسین رضی الله عنه

حقچون انوکه چکدی چوق جفا / اولدی آخر اول شهیدی کربلا

امدی انده ویرلن جانلر حقی
کربلاده دوکلن قانلر حقی

غازیلر حقی شهیدلر حقیچون
حسنک زهری حسینک قانیچون

یولکه جان ترک ایدنلر حقیچون
طوغری یولو که کیدنلر حقیچون

هم حقیقت اهلنک تقواسیچون
هم طریقت اهلنک عقباسیچون

هم منور کعبهٔ اعظم حقی
هم مصفی مروه و زمزم حقی

هم مبارک بیت معمورک حقی
هم مبرا روضه و نورک حقی

هم حرم ایچره اولان دملر حقی
روضیه یوز سورن آدملر حقی

قبهٔ صحراده اولان طاشیچون
مسجد اقصایه قونان باشیچون

اول نبی الله خلیل رحمان ایچون
سفرهٔ خونندهٔ بیانن نان ایچون

حضرتوکی بر بیلن قوللر حقی
روز و شب حمدک قیلن دیللر حقی

مهری عاصیم قمو فعلم گناه
جمله فعلم ساکه معلوم یا اله

سن بلورسن قامو حالم بن کمم
اهل جرمک قاموسندن بن کمم

سن اوسلطان قمو بز قوللروز
سن غنیسن بز قمو یخسوللروز

بز خطا قلدق قمو لطف ایشکه سن
عاصیلردک جرمنی باغشلیه سن

شعراین محل

درگهوکه طوتمشوز یوز ای خدا
ایلمیشوز چوق جفا دوچوق خطا

روسیاهز پرگناهز کلی عیب
ینه سندن اومرز عفو و عطا

ظلمتنده قوم عصیانک بزی | ای قاموی دستگیر ورهنما
مفلس وخور وحقیر ومبتذل | طا یوکه کلدوک صغندق بزگدا
جمله عصیان اهلنه سن قل مدد | اول حبیبک حرمتیچون ای خدا
بویمونزی بغلمشدر نفس شوم | ایلمش دربیزی درده مبتلا
جمله اسلام اهل ایله حشری یه | سن رحیم سن دوزخی کورمه روا

موعظه در احوال فنای روزگار

ایمدي ای غافللر آچک کوز وکوز | غفلته ویرمک ایکنده اوزکوز
موت بقندر سبزه صنما کوزا راغ | قبر وکوزه وارمدن ایلک یراغ
عاقبت چونکم ایرر هر نفسه موت | قل یراغی اولمدن ناگاه فوت
یول ارینه چونکه واجبدر یراغ | دیدلر برکون کرک بیکیل یراغ
معصیتدن دور شک اولک بری | چون بلور سز دار جهانک اوغری
کلدک اوش فانی جهانه نیلدک | اصتمز ویردک زبانه نیلدک
بزبزه ایلش ایلدک یوز قاره سن | استمه دک هیچ گناهک چاره سن
اولجا کوز اولو مومز اکمدق | تولا جقدر ایش صوکونی صنمدق
طوتمدق برکون خدانک امرینی | اکمدق بردم حبیبی شرعینی
ناحق ایشلر ایشلدک نایانه یوق | یوق خطالر سویلدک اورانی یوق
بوفنا عالم درر کلور کچر | برمسافرخانه در قونن کوچر

سن کرکه بو جهانده بیك یشه / ایکی قالورلو براو در ای پشه

کالن آخر غافل ایکن نیلی خبر / بهرنه کیرور بر لیسندن حقر

نیجه لر بانم دریکن بو جهان / سلطنت فکرنده بیکن وردی جان

نیجه لر طوتدوم دریکن عالمی / دکمدی شادلیغنه بر غمی

اولنور هر درد چون کرچه طلب / لیك یوق عمری بقایه بر سبب

بوله کر سلطان اولان موته مدد / باقی قالیدی سلیمان تا ابد

حکمت ایله بوله لقمان کر ظفر / خضرت ایله جانی قلمزدی سفر

باقی قاله عمر ایله عالمده روح / باقی قالوردی جهان ملکنده نوح

چون دوکندی هر بریسی دانه سن / کلمدی بونلر جهانه صانه سن

بو جهانه چون کلن لابد کیدر / کر امیر و کر کدا تیسی خاك ایدر

کیمسی اوله کریدی اقلیمه شاه / اولسه در عاقبت خاکی سیاه

اول دینلر کیم بنم ابن وفلان / قالمدی عالمده بونلردن نشان

سورسه عالمده کشی بیك یل صفا / طاغیدر آخر آنوك خاکن هوا

کیمه ویرمدی جهانده بخت تخت / که آتمدی آخر اکا بر تخته تخت

کیمی اتمدی جهانده تاج و دار / که آتمدی آخر اکا دنیاتیی طار

کیمی قلدی سام سوار و پهلوان / صکره مسکن لیکاله زمدی جان

کیمی قلدی بو جهانده پادشاه / که آتمدی تختن آنوك آخر تباه

دین درهکی جمله عالملر که وار / ویرمک ایچون عمر باقی صد هزار

کچمشنه اتمک ایچون رحمتی / قلمق ایچون روزی هردم جنتی

داخی انلر کیم بزه اوکرتدی حرف / حقده ایلدی تعلیم صرف

علم ایله قو بو معنیچون انلره / حکمک ایچون عذابی جانلری

هم رضای حق ایچون که اوله رضا / هم قبول اولمق کیبیچون بو دعا

بو ضعیفه مهری دلخسته یه / عاجز و بیچاره و دم بسته یه

ایرمک ایچون اول خدادن فتح باب / اولمغیچون بو دعاسی مستجاب

بو دعا ایچون کترسه هر که ال / روزی قلسون حق اکا علم و عمل

نار دوزخدن اولور بولسون نجات / کیم دعادن صکره دیره صلوات

شعر در این محل

غمکین دللری بل شادان ایدن دعادر / گریان گوزلری بل خندان ایدن دعادر

ای نیجه پادشهلر بنده اولدی بد دعادن / ای نیجه بندهلری سلطان ایدن دعادر

هر دم سنک عیوبک رسوا ایلمز دمنده / فضل ایله خدانک پنهان ایدن دعادر

نوبت ایریجق جهاندن قرا کوسین اچنده / تا حشره دک مکانک نوران ایدن دعادر

خور نعمه مهر فقیره جهد ایله آل دعاسن / زیرا که مشکل ایشی آسان ایدن دعادر

ای مهری یوزک اوروب ال مسکینک دعاسن / دردوکه دو جهانده درمان ایدن دعادر

ایلدکله یاد اکه کس جهد ایله هر دعاده / کیم ساکه هر مرادی احسان ایدن دعادر

بو جهانده کمسه باقی قلمدی — ادل کیدنلر صکره بونده کلمدی

قامو ملکک مالکی الله‌در — زهی دل که ذکری الا الله‌در

شوابن محل

ای دلم کل حقی ذکر ایت هر نفس لال اولمدن — ابرمدن موت و اجل هم قبره ادخال اولمدن

قامتک پشت خم ایت هر دمده آه و زار ایله — نی کبی اکلت درونک دائما لال اولمه‌دن

قبره کلمزدن اوکدین خشمله منکر نکیر — سن جوابه حاضر اول کندوکه اول حال اولمه‌دن

لشکر عصیانکی قتل ایله کل تو بینقله — نفسک ابلیسی سنک عالمده دجال اولمه‌دن

نور نی کور مهری یاسن دست زبانیدن یقک — نار دوزخ بو بینکه محشرده خلخال اولمه‌دن

دعاء مهری حقیره

ایمدی ای دوستلر کلوک ایو یاوز — ال دعایه کوتوره لم جمله موز

جمله خلقنک خالقی اول بی نظیر — قامو دوشمشلره اولان دستکیر

قامونک کوکلنده اسرارین بلن — قامونک ایراشده مقصودنه ویرن

قوللرینه هر نفس احسان ایدن — ظاهر و باطن ایشن پنهان ایدن

اولدوغنجه اشبو جهانه تن نفس — ویروب آلدقجه جهانده جان نفس

اولماغیچون رضاسندن جدا — قلمماغیچون ذنوبه مبتلا

اول حبیبی حقیقی کیم ایتدی انی — قوللرکی ایچون شفاعت معدنی

آلنک اتباعنک ارواحچون — هم صحابی چار یاری روحیچون

انبیالر اولیالر حقی چون / حق یولنده بی ریالر حقی چون

اول سعادت منبعی پشت و پناه / تخت روم ایچنده اولدر پادشاه

هفت کشور یعنی سلطان بایزید / قلمق ایچون حشره دك عمرن مزید

طوغمغیچون دائم اول انور جمال / قلمغیچون ظلمتی غم ارتحال

اولمغیچون دائما فعلی صواب / کورممك ایچون دو عالمده عذاب

اولمغیچون عالمه دائم علم / کورممك ایچون جهان یوزنده غم

اولمغیچون دائما شاه جهان / ویرمك ایچون اکه عمری جاودان

ویرمك ایچون هر مرادینی خدا / قلمق ایچون جمله مقصودن روا

بولمق ایچون تا ابد عمر کثیر / اولمق ایچون هر فقیره دستگیر

اکه الهام قلمق ایچون ذو الجلال / اکه معلوم اولمق ایچون جمله حال

قلمق ایچون مهر یه کیمیا نظر / اتمك ایچون بو قرا طوپراغی زر

سایه سنده خوش کچه خلق جهان / حاشا کیم محروم اولام بن ناتوان

هم او طوبی شاخ و دولت سایه سی / که اولدورر دل گنجنك سرمایه سی

یعنی کیم سلطان احمد خانمك
سلطنت تختنده اول سلطانمك

اولدی غنچه اشبو عالم بر قرار / قلمغیچون عمرك انك صد هزار

بر فقیره اول ولی نعمت دورر / سایه سنده جانمز راحت دورر

دولتی دورنده کوریادک عذاب
قلمغیچون عمرن انک بی حساب

اول قمویی خلق ایدن پروردکار
بیرمی کوکی یاره‌دن برکردکار

کیم اولدرر هر ناتوانه دستکیر
بنده‌سیدر کر صغیر و کر کبیر

اول حبیب حضرتنک حقی ایچون
امتی طوتدوغی دینک حقیچون

مرشد و کاملرک اسراری چون
امتینک جمله سینک واری‌چون

قلمغیچون رحمت اولنلر بنه
ورمکیچون عمر قالنلاره

یولداش اتمک لیکیچون قرآن ایله
صکره کوندرمکیچون ایمان ایله

بکلمک ایچون شر شیطاندن
صقلمق ایچون قورو بهتاندن

چیقمق یازوقلو تندن جانمز
همره اتمک لیک ایچون ایمانمز

قدرتیله کیروزنده اولیجق
مرده تنلر جمله سی جان بولجق

اول حبیب ایله قورمق لیغیچون
امتیله بیله اولمق لیغیچون

قلمق ایچون حبیبندن ایراغ
اتمک ایچون یوزومزنانده آغ

بز قمو اکسکلودن مقصودمز
راضی اولمق لیغیچون معبودمز

بولومزده خرج ایدنلر چون امک
انلردکلمه که بیلدک نان و نمک

کورمک ایچون اولورردم الم
حلمک ایچون ایکی عالمده غم

قاموکچمشلریموزک ای غنی
جنت ایچره اولمق ایچون مسکنی

آدمز ایلکه یاد اولمق ایچون
هم بلابی روحی شاد اولمق ایچون

خاتمهٔ رساله

حمد لله عون ایدوب رب الانام ‌ ‌ بو تضرع نامهٔ قلدم تمام

حمد لله وار ایکن عقلم بلوم ‌ ‌ بو الهیاتی نظم ایتدیکی دلوم

حمد لله کیم اجل ویردی امان ‌ ‌ بو تفرع نامهٔ قلدم بیان

تا اوقونیلاره نفع اد المعجون ‌ ‌ دکلیندر جرمی رفع اولنغ ایجون

سویلدم کلدوکجه الدن هر که وار ‌ ‌ قلمدم تطویل قلدم اختصار

رحمت اول صاحب کمالک جاننه ‌ ‌ که اوقیوب طعن ایتمیه نقصاننه

ستر ایده اکسکلوکین هر نه که وار ‌ ‌ ایتمیه جهال عیبین آشکار

ایلشدوب طعن ایتمیه هر بی خبر ‌ ‌ مهرنیک قلبینه کلمیه کدر

چونکه ناقص عقل اولور دیرلر نسا ‌ ‌ هر سوزین معذور طوتمقدر روا

لیکن مهرنک داعینک ظنی بودر ‌ ‌ بو سوزی در اولکه کامل او صلودر

بر مؤنث یکدرر کیم اهل اوله ‌ ‌ بیک مذکردن که اول نااهل اوله

بر مؤنث یکه ذهنی پاک اوله ‌ ‌ بیک مذکردنکه بی ادراک اوله

ایمدی ای اهل سعادت مسلمین ‌ ‌ بودرر سزدن تمنامز همین

اوقدقچه بو کتابی سز عزیز ‌ ‌ مهرنیک جاننه رحمت دیه سز

هر کیم اوقورسه آلورم اندن رجا ‌ ‌ کیم دریغ ایتمیه مهری دن دعا

خیر ایله یاد ایده سزدن دلر ‌ ‌ زیره قولی قبول دعاسی الغیر

خیر ایله مهر کیم که یاد ایلر انی
دو جهانده حلیمه سون محنت جنی

او قیبانی یا رب ایت یانکده خاص
دکلیه بنی قل کنا هندن خلاص

نظم ایدن بیچاره یه قل رحمتیی
وقت آخرده ویرا کا نصرتیی

قل انک شیطندن ایمانن امین
جمله اسلام اهل ایله یا معین

چار • خاک • عناصر

چونکه موجود اولدی آدم خاکدن
مهری مهر او جمله ایکن افلاکدن

پس بو دهر گاهیره زن مردار در
عاقل ایسک گچ بو زن ناپاکدن

آب

چونکه اول آدم اصلی اولدی آب
حق کلامندن دیدی بنیر کتاب

هر که کلمش درجهانه بی ثبات
اولیسر یا لیتنی کنت تراب

نار

اصلک ای بیچاره آدم اولدی اود
اود اولیجق لابد اولورانده دود

کچ جهانک وارلغندن فارغ اول
تا که نارک نور ایده سنک دود

باد

آدمی یلدن یاراتدی چون خدا
بیله طانیمه که اولورسن هبا

غفلت اویخوسندن اویان ایلدن
مهری عالم لا بقادر لا بقا

در توحید باری

ا	اول اول احد دربی زوال	بر لکینه یوقدر آنوک قیل و قال
ب	بقا اولدر جهانده بی گمان	حق بیوردی کل من علیها فان
ت	تعالی الله یارندی عالمی	انده موجود ایتدی جمله آدمی
ث	ثریادن ثری یه دک نه وار	آنوک امری ایله اولدی آشکار
ج	جهانی بو غیکن و ار ایلدی	بر لکینه مؤمن اقرار ایلدی
ح	حیات اولدر و یرن اولشره	دستگیر اولدر و قمو قلمشره
خ	خیر شر نه کم اشکرسن اشش	آنوک امرسز اولنمز بیک دورش
د	دولت بولمق استرسک ای قول	امر ایله اول پادشاهک هردم اول
ذ	ذلیل و خوار اولور امرین صین	عاقبت محروم اولور لطفه اوین
ر	راهن گوزله گمراه اولمه غل	قل حذر ایله همراه اولمه غل
ز	زنهار اول ضلالتدن بری	بولمق استرسک بهشت ایچره یری
س	سنی دوکوب سوگنه قل دعا	تا شفیع اوله رسول کبریا
ش	شفیع اولمق دلرسک گر رسول	علم و توحید ایله دائم بولدش اول
ص	صندکمی جهانی بر قرار	بو فنا در آخر اولور تار و مار
ض	ضد اول نفسکدا ایله هر نفس	گچمه سون عمرک جهان ایچره عبث
ط	طواف ایتمک دلرسک کعبه یی	هر فقیره خوار بقمه دیی ابی
ظ	ظلم عادت ایدنمه کندوکه	زیره خیر ایتمسکا اوکدن صوکه

غ عینکدن روان ایت یاش و قان / هر نفس نفسک الندن قیل فغان

غ غفلتدن اویر کوکل کوزن / تا کوره سن شهر جنت یوزن

ف فنا عالمدن ایلرسن سفر / حضرته جرم ایله وارمه قیل حذر

ق قیل ایت نفسکی خوش فارغ اول / کیم نه دیر یه دیسون سن صادق اول

ك کرو غلر حبا ایلرسنک کناه / توبه قیلسک عفو ایدر آنی اله

ل لیکن توبه ترک ایتمه کل / غفلت اویخوسیله غافل یتمه غل

م مهری عاصیم بر روسیاه / درگهوکه وار امیدم یا اله

ن نه دل ایله قلم مدحک بیان / سن شهک مدحنده عاجز هر زبان

و وای باکه که خیرم ذره یوق / طاعتوکه لایق عمل یوق جرم چوق

ه همان ای حی رب العالمین / فضلکه صیغنمشم مذنبن همین

لا لام الف لادیمزم نقصانمه / عفوکی ایله شفیع عصیانمه

ی یارتدک بنی ای رب الانام / رحمتوکی اومرم یوم القیام

قصیده در مدح سلطان احمد طاب ثراه

ایردی ینه صبحک نفسندن دم عیسا / قلدی قمو خوش عظم رمیم والمشی احیا

صحبدی ینه لعل اوستنه شبنم در شهوار / کلشنده بوکون لطف ایله بوباد مسیحا

هر لوحه برک اوزره نیجه درلو قلم لر / یزدی یری قیل قدرت نقاشی تماشا

لطف اثرندن بوکون اول رب کریمک / اولدی بوجهان باغی قمو جنتی ماوا

پاك ایلدی فراش صبا رویِ جهانی
کستردی بهاره ابر کوزندن اکه جون ها

هر کوشه ده بر سروِ سهی آب روان در
کیم روح روانه ویرر اول جام مصفّا

چون وقت بهار اولدی و هنکام چمن در
بو دمده کلستاندن ایراغ اولمیه اصلا

کل موسمیدر چونکه بو کون صحن چمنده
نی کبی فغان ایلکل ای بلبل شیدا

عیش ایت که دمیدر بزم چمنده کله قرشو
فوت ایتمه صقن فرصتی بو دم دمهٔ لالا

کل خطری یاد اینه بو کون جانی رواهت
تیز آچله شاید بولمزسن آنی فردا

بکمز که کلستانه ینه سایه صالوبدر
هر خطری کل غنچه دهن قامتی بالا

خوش کور بو دمیکم ویرر اول روح فتوحی
هر ذرّه دماغکده قومز علتی سودا

کیمدر بو شهنشاه جهان احمد خاندر
دال اولدی انك دولتی اسمینه مسمّا

کلزار جمالیله مکر بولدی لطافت
که اولدی چمن اطرافی ینه خوب و مطرّا

مسلک کبی ای شاه زمان روی جهانه
بو دور فلك بر دخی کوسترمدی قطعا

خاك رهکه قلمغه ایثار شکوفه
سبز اوزره قودی سیم و زر اسباب مهیّا

رزمکه مقابل طوره مز سام و نریمان
رستم اولمز ارلك ایچنده سکه همتا

اوزره دلن دولتك شمعنه دشمن
جان ویرمکه پروانه صفت کلدی نه پروا

بالا قدکی کوردی مکر طرف چمنده
جبر ایله طوره سرو و صنوبر دخی یکپا

سرو روان هاینه بوز سورنك اکوبدر
بستانده روان هر یکا ما اولدیغی اجرا

بتمه دی خطک کبی کولستانده بنفشه — چشمک کبی نرکس ایا کوزلری شهلا
خطوکله بنفشه اوبکنه لی چشمکه نرکس — اولدی بولرک بیره سیه رو بری اعما
بتمه دی دخی بتمه یه باغ جهانه — هر کیم قله سن خلری زیبای تماشا
کل خلرکی کوردی چو هنکام چمنده — دل بلبلی بو شعری همان ایلدی انشا

ای طلعتی خورشید ایا حسن ایله غرّا
عید آیی کبی قشلرک اولدی چو هویدا

سن قاشی کمان غمزه سی اوق چشمی حرامی — بر تیر ایله قلدی دل و جان ملکنی یغما
هی راضی یوزا اول غمزه لره قانمز ایچسون — راحتلر اولا روحنه عافیه و صحا
دل مرغنی بربند ایله خوش دامه دوشردی — جان بویننه زلفک صله لی حلقهٔ سودا
خورشید جهانتاب در کرچه دکلدر — آیینهٔ حسنک کبی ای ماه مجلا
حقسون هله بیک محنت ایله جانی جهانده — هر کیم که سنک بولکه جان ویرمیه جانا
خاروکی کوروب قورقدم آه ایتمکه ناکاه — آهمله یانه دایرهٔ چرخ معلا
اولدقچه بهار ایله مزین همه عالم — طوردقچه زمین ایله زمان قبهٔ مینا
تر تازه و سبز اوله شها باغ جهانک — عمروکی مزید ایلسون اول حی و توانا
بو ماه صیام ایله بو عید آیی چقیجون — بیک عذر ایله طاپوکدن ایدر آنی تمنا
بو بختی سیه مهره شها نظر ایت کیم — اکسیر ایده خاک ایلدی دوران انی زیرا
مدح ایتمکه حسنوکی کولستان چمنده — بر بلبل خوش طبع ذره بو دخی کویا

gecekitapligi@gmail.com
Baskı & Cilt
Son Çağ
Sertifika No: 25931